

M. F. 15
02781

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

8.

DUGONICS ANDRÁS

AZ ARANY PERECZEK

HARMADIK KIADÁS

MAGYARÁZATOKKAL ÉS SZÓTÁRRAL KIADTA

BELLAAGH ALADÁR.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

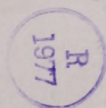
MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1898.

MAGY. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

52315

BEVEZETÉS.

Dugonics «Az Arany Perczek» című regénye 1790-ben jelent meg először,* második kiadást is ért, még szerzője életében, 1800-ban.

Megjelenésének idejében kedves olvasmánya volt a magyar közönségnek, a mely, ha elmulatott rajta, okult és hazafias lelkesedést merített belőle, nem gondolt vele, vajjon megfelel-e kedvelt regénye az æsthetika minden követelményének és eredeti-e vagy nem.

Hogy Dugonics műveinek számos fogyatkozása van, azt nem tagadhatni; de semmi esetre sem szabad műveit a mai műbírálat szigorúságával vizsgálnunk. Bizonyára «Az Arany Perczek» is oly mű, a melynek megvannak hibái. Ezeknek fő oka minden esetre az, hogy írójuk, életének körülményeinél fogva, nem ismerhette eléggé az életet; leginkább ezért vét gyakorta a valószínűség ellen, és ezért nincsenek a jellemek eléggé megokolva s eléggé elevenné alakítva. Így — egyebek közt — nem valószínű Juliána egész magaviselete, de kivált megjelenése a fejedelmi udvarban; a fejedelem és annak testvére, Gyárfás, között való viszony; a titkosnak teljes tétlensége, mikor veszedelem

* Teljes címe: «Az arany perczek. Szomorú történet öt szakaszokban. Írta Dugonics András, királyi oktató. Pozsonyban és Pesten, Fűskúti Landerer Mihály költségével és betőivel. 1790.»

kezdi fenyegetni, és hogy Juliánát a férfiruhában még tulajdon anyja sem ismeri fel. A mű jellemei közül még leginkább az alsó néposztályhoz tartozó alakok mondhatók sikerülteknek.

Dugonics szelíd és emberséges lelkű, tanultsága sem csekély, és törekszik is tisztán és szépen írni: mindazáltal, mert — életének körülményeinél fogva — nincs igazi tisztult ízlése, elég gyakran nyers és ízléstelen kifejezésekkel is él. Egyéb műveiben csak úgy, mint «Az Arany Perczek»-ben oly kirívó ízléstelenségek fordulnak elő, hogy azokon bizonyára megütközött a régi olvasó is, ha művelt lelkű volt.

Ámbár kerüli az idegen szókat, mégis a magyaros eredetiség ellen elég gyakorta vét; a számos latinosság mellett már németességekre is akadhatni meglehetősen nagy számmal nyelvében.

Mindazáltal igen sok van stilusában abból a sajátságos magyarosságból, a mely ma már csupán régi íróink munkáiban található; azért műveiből e tekintetben sokat tanulhatni.

Valamint «Bátori Mária», «Kún László» s «Toldi Miklós» című művei,* a mint azt Heinrich Gusztáv kimutatta, német műveknek nyomán készültek: úgy biztosra vehető, hogy «Az Arany Perczek» is valami idegen, és pedig alkalmasint szintén német műnek szabad fordítása vagy átdolgozása. Arra vall tartalma s nyelve egyaránt. Bizonyára, ha nem német mű nyomán írta volna «Az Arany Perczek»-et, nem fordulna elő stilusában annyi német eredetű kifejezés és szófüzés.

Meg kell említenünk, hogy jelen művét az 1790-iki

* Megjelentek, Heinrich Gusztáv bevezetéseiivel, az Olesó Könyvtár-ban.

első s eredeti kiadás szerint rendeztük sajtó alá, és hogy — a «Régi Magyar Könyvtár» rendeltetése és elvei értelmében — egészen híven adjuk az eredeti szöveget. A sajtóhibákat a második kiadás szerint igazítottuk meg.

Dugonics helyesírása általában nem különbözik más, vele egykorú magyar írókétól, legföljebb annyiban, hogy az alsó-tiszai nyelvjárást tükrözi néhol vissza.

Az az idő, a mikor Dugonics élt, nincs ugyan oly annyira távol tőlünk, hogy egyáltalában meg ne érthetnők szavait; de oly annyira közel sincs hozzánk, hogy magyarázatok nélkül is könnyen meg lehessen érteni valamennyi szavát és kifejezését. Ezért megmagyaráztuk részint a lapnak alján, részint a jelen műhöz kapcsolt *Szótár*-ban valamennyi manap már szokatlan, vagy bármely más oknál fogva magyarázatot kívánó szavát és kifejezését.

A ki kellőképen meg akarja ismerni Dugonics személyét és irodalmi jelentőségét, annak, természetesen, nem csupán jelen művét kell tekintenie, hanem fel kell keresnie egyéb műveit és a róluk szóló bírálatokat és értekezéseket is. Legbővebben és lelelkesebben Endrődi Sándor írt életéről és műveiről; hogy mily példák után dolgozott, azt Heinrich Gusztáv mutatta ki nagy szorgalommal és nem kevesebb sikerrel. Legújabban Szinnyi József írta meg nagy pontossággal életrajzát,¹ a melyben egyszersmind valamennyi műve is pontosan fel van sorolva s a róla s a műveiről szóló irodalom is lelkiismeretesen hozzá van kapcsolva. Ebben azonban nincs megemlítve némely nevezetes kortársának róla szóló nyilatkozata,² Nagy Sándor «Dugonics és az al-tiszai nyelvjárás»,³ Szűcs

¹ *Magyar írók élete s munkái*, II. k. 1114—21. lap.

² Többek közt Kazinczy is szól róla leveleiben.

³ *Nyelvőr*, III. k. 250—3. l.

Ferencz «Dugonics mennyiségtani műszavai»¹ című értekezése, Beöthy Zsolt «A szépprózai elbeszélés a m. irodalomban» című műve második kötetének néhány észrevétele Dugonics írói működéséről² és Bodnár Zsigmond bírálata Dugonicsról és műveiről,³ a mely, már Szinnyei műve után, csak az imént jelent meg.

Nem lehetett célunk ezúttal sem «Az Arany Perekczek» című művéről, sem egyéb műveiről æsthetikai fejtegetést írni; de fel kell említenünk, hogy ha talán kevesebb tehetséggel, tanultsággal és ízléssel bír is nagy kortársainál, de fáradhatatlan munkássága a nemzeti nyelv fejlesztése s terjesztése érdekében nem kisebb az övékénél. Írt regényt, színművet, történelmet, iskolakönyvet, gyűjtött közmondásokat, — mindezt azzal a hazafias szándékkal, hogy ő is segítsen fölébreszteni a nemzeti öntudatot. Ő is arra a helyre való, a melyre Bessenyei, Báróczi Ányos, Baróti-Szabó, Révai, Virág, Kazinczy és más nagy kortársai. Csak ép oly tisztelet illeti, mint azokat.

Ha valamely író művei a maguk idejében általános tetszést nyernek és hatásuk nagy: akkor megérdemlik a későbbi korok figyelmét is; mert, ha tartalmukra s nyelvökre nézve nem örökbecsű remekesek is, irodalom- és műveltségtörténeti tekintetben bizonyára nevezetesekek.

Dugonicsnak művei ilyenek, és írójukról bizvást elmondhatni Schiller szép szavait: A ki kora legjobbjait kielégítette, minden kornak élt.

B. A.

¹ *Műgyetemi Lapok*, 1877. évf. szept. füz.

² V. ö. a 74., 86., 133., 134., 184., 193. és 357. lap.

³ *A magy. irod. története*, III. k. 95—106. lap.

AZ ARANY
PERECZEK.

SZOMORU TÖRTÉNET
ÖT SZAKASZOKBAN.

IRTA
DUGONICS ANDRÁS
KIRÁLYI OKTATÓ.

POSONYBAN és PESTEN,
FÜSKÚTI LANDERER MIHÁLY
költségével és betűivel,
1790.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
540 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637
TEL. 733-4331

PEREGRINE
FALCON
P. falco

ANDRÁS
DUBONYI

1955

1955

NEMZETEM!

Etelkámát az Ország jó neven vette : mivel annak számos Példánnyait, egy esztendő alatt, úgy el-kapkodta : hogy azt újra a' Sajtó alá tennem, és, nem sok idő múlva, szebb, és válogatottabb színben elő-adnom kelletik.¹

Éppen nem kételkedem benne : hogy ezen, arany Pereczeket-is hasonló indulattal fogadgyák az igazi Haza-fiak. Mivel nem különbben, ezen munkámban-is, honnyai történetek vannak. Azok-is nem közönségesek, hanem szemmen szedettek.

Amazon Etelkát, és emezen arany Pereczeket, nagy különbséggel írtam. Amazt az Ország' Eleihez, és a' tanúltabb Elmékhez szabtam. Ugyanazért : ottan minden szó talpra esik, és sokat jelent, ha feszegettetik. Ezen Arany Pereczeket a' közép-renden-lévő Magyarainknak számokra² készítettem. Minden szavak tulajdon értelmekben³ vannak.

Itt tehát sem a' gondolatok olly mélyek, és méltóságosok nem lehettenek, sem a' történetek ollyatén módra ki-váltak : hogy azokkal a' Hazának Sorsa össze-lenne-kap-

¹ Ama nevezetes műve 1788-ban jelent meg először, 1791-ben másodszor és 1805-ben harmadszor.

² T. i. : számára.

³ T. i. : értelmökben v. értelmükben.

csolva. Közép úton járok, és nem már az Országnak; hanem egy különös Nemes háznak Zur-zavarjaiba avatkozom.

Macskásiaknak viszontagságokat * (Bartsai Akósnak, Erdélyi Fejedelemnek, idejében) tettem-ki a' Próba-köre. Maga a' Történet szép; de-ha ki azt olly szemekkel láttya, a'-mint én látom, a' környül-állásokra el-keseredik. Megérdemli ezen régi Nemes Ház, hogy annak dicső emlékezete Utóinknál-is Oszlopra mettszettessen.

Ki-tettzik leg-fő-képpen a' Magzatok' szeretetek édes Szülőikhez. Itt a' szülöttek azon iparkodnak: hogy Attyokat a' veszedelemből ki-ragadgyák. Semmit el-nem-mulatnak: hogy eme' tárgyakat el-érjék. Így az Istennek Gondviselése-is velek munkálkodhatott.

Szép Erkölcs, a' mostani időkre nézve, a' fiúi szeretet, magyarossan nevelve. Ennek valóságos Példáját a' Macskási Házban találtam. Tehetségem szerént: nap-fényre-is hoztam. Igazak, Nagy lelkűek, Isten-félők vóltanak a Szülők; nem-is lehetett: hogy külömb ** erkölcsű Magzatokat nevellyenek, ha bár ne-szülyenek-is.

A' nagy Erkölcsöt néha a' szerencsétlenség üzőbe veszi; de el-nem-foghattya. Ezt merte cselekedni Macskási Mihállyal-is, ki elsőben Tiszt-tartója vala a' Szerémi Herczegségnek, az-után Kincstartója az Erdélyi Fejedelemségnek. Mind-a'-két Uraságnál emberséges Magyar Ember Macskási de Hazájában leg-szerencsétlenebb.

Vermet ásott néki egy Országos Gaz-ember, bele-is kerítette; de el-nem-temethette. Illyetén csavargó gonoszok ellen soha nem vólt elegendőképpen fel-fegyverezve a' Magyar. Mert: maga igaz szívű, és Ország-úton járó

* T. i.: a M. viszontagságait.

** T. i.: más, azaz roszt.

lévén, hasonlóképpen vélekedett a' Külső Pribékeknek Erkölcseikről-is.

De ki-vannak immár nyilván szemeink. Nem csak a' JÓT ismerjük: hogy azt kövessük; hanem a' ROSZSZAT-is észre-vevesszük: hogy el-útálljuk. A'-mi pedig a' Magyar-nak szemeit fel-nyitotta, nem-egyébb: hanem a' mostan-erőt-vett olvasás, és Napjainkban a' kurta tapasztalás.¹

Vajha mindeneket magyarul olvashatna a' Magyar. Anyai nyelven bé-köszöntt Igazságok hamar gyökeret verhetnek a' termékeny Magyar szivben. Vajha tapasztalásaink-is meszszebbre el-terjedhetnének. A' tapasztalva tanúltt Igazságok korábban hozzák, tartóssabban-is megtartják a' gyümölcsöket.

Iparkodnak Magyar-országnak minden Részein a' Magyar Haza-fiak. Nem-szánnyák költségeket,² mindenhez elegendő ész nélkül nem-szükölködvén. Tapasztalva mondom: Tanítványim között a' Magyar Elmék különösök. Van Élek,³ van Fokok.⁴ Bele vághatnak a' mélyen termett arany Sziklákba. Fel-is-törhetik a' leg-keményebb Diót. E' mellett bátrak, és mindenhez hozzá-foghatók. Illyetén tulajdonságokkal fel-ékültt Haza-fiakból mit nem-igérhet magának előre azon Uralkodó, ki-azon vagyon: hogy embereit ismerje.

Lesznek ez-után-is, a' Magyaroknál Telekiek, Orcziak, Rádaiak, Molnárok, Mészárosok, Bárócziak, Besenyeiek, Péczeliek, Rajnisok, Révaiak, Kazinczik, Horvátok, Ráczok, Szabók, Szilágyiak, Bacsányiak, Mátyúsok, és több illyetén magyar szivű Férj-fiak, kik Országunkat a' NYELV-

¹ T. i.: az, hogy napjainkban rövid idő alatt is sokat tapasztalhatni.

² T. i.: költségöket v. költségüket.

³ T. i.: élők, élük, élességük.

⁴ T. i.: fokuk, hegyük.

NEK, RUHÁNAK, TÖRVÉNYNEK fen-tartásával bódognak láthattyák, 's-nagy örömmel le-is-irhattyák.

Én pedig, minek-előtte hamvaim bé-essenek, csak e' kettőre kérem a' Magyarok' Istenét: engedgye azt meg-érnem: hogy Országunkat régi virágjában láthassam; az-után azt-is tapasztalhassam: hogy mindenikkel úgy bánt, valamint (az Országnak vagy elő-mozdítására, vagy méltatlan nyaggatására nézve) meg-érdemlették. Irám Buda mellett, a' Nyulak' Szigetében * 1790-ben.

* T. i.: a mai Margit-szigeten.

ELSŐ SZAKASZ.

JULIÁNA

A' FEJEDELMi UDVARBAN.

I. A Fejedelmi Hír adás.	VI. Akós Gyárfással.
II. A Parasztok' Okoskodások.	VII. Vernika Gyárfásnál.
III. A Parasztok' kénszerítetések.	VIII. Juliánának érkezése.
IV. Schelmajer' gondolkodásai.	IX. Akósnak ítélete.
V. Gyárfás az Erdőben.	X. Gyárfásnak Öröme.

ELSŐ RÉSZ.

A' FEJEDELMi HIR-ADÁS.

Sok gyülevész emberek száj-tátva állottanak a' KOLOS-VÁRI Piaczon. — Ugy tettszett: mint-ha a' Trombitának előbbeni harsogása csődítette-vólna-össze őket: hogy azon hírt hallják, melyet az akkora Uralkodó Fejedeleme Akós mind-nyájoknak tudtokra adni akara.

Ott állott, és szerte-szélyel nézett a' Fejedeleme Titkossa SCHELMAJER *Ruprecht*. Termetére nézve, magos szál: de vékony. Feje mák-szemnyi: de orra ki-dundorodott. Ugy ki-tettszett a' Gyülevészek közül, mind Szamár a' nyáj-juhok közül. — Erkölsére nézve, ollyas: kit a' gondos természet Magló-nak rendelt; a' vak Szerencse Személynek alkotott. — Ruhája fekére készült. De nem, mintha temérdek Gonoszságait gyászolná: hanem inkább mindenkor fényre-tőrekedő erkölcsait

annál inkább ki-teríthetné. Vagy csak ezen okból gonosz, hogy jó tettei szemre vágyódtanak. — Kebeléből egy rott Papiros tolattatott ki-felé. Ebben azon siralmas dolgok foglaltattanak, melyeket (csupán magának a' Titkosnak koholása, magának edzése szerént) a' Fejedelem ki-hírdettetni akara.

Jelen vóltanak a' többiek között két Parasztok-is: DONGÓ, és KÁKA. Ezeknek csendességes Lak-helyek PAP-FALVA vala, nem meszsze Kolos-vártól. És ugyan DONGÓ, BIRÁJA vala ezen eszten-dőben a' falunak. KÁKA pedig, Tizedesnek szolgálattját viselte nagy szorgalommal. Mind-a'-két Paraszt egyenes szívű, és jó lelkű Magyar. A' Kapát Kapának: az Ásót Ásónak mondták mindenkor, és mindenek * előtt. A' városi meg-világosodás nem-tűnhetett szemekbe. Falusi erkölcs mellett minden lélek-furdalás nélkül mind-eddig megmaradtanak. — A' Piaczon harmadszor harsogván a' Trombiták, meg-csóválta fejét a' Titkos. Többeket kívánt volna Hírlelésének hallattára. ** Az-után ezeket mondotta a' Környül-állókhoz

SCHELMAJER: Én ugyan soha meg nem-foghatom: mi okra nézve, éppen mái nap' nem kerekednek többen eme' tágas Piaczra. — Talán ennek-előtte hír-kapóbbak vóltanak az ácsorgó emberek? — Mint-ha öszve-esküdtek vólna: egy szívvel, egy lélekkel meg-láttzatnak-vetni a' Fejedelmi Parancsolatoknak ki-nyilatkoztatásait. Ennek-utánna: ismét meg-fúvatta vég-téré a' Trombitát. Gyűltenek: ugyan még egynehányan öszve. De ezeket-is keveseknek lenni állítván, így folytatta szavait: Várjunk még. Talán nagyobb számmal adgyák-elő magokat a' henyélő Polgárok.

DONGÓ, hamar vissza-akarván-menni a' Faluba, alig várhatta a' hírlelésnek kezdetét. Ugyan azért: így szóllította-meg a' Titkost: Tekintetes Uram! Titkos Uram! — Nékem egy alázatos kérdésem volna. De meg-ne-nehezteltyen Kelmed reánk. — Vallyon: nem-lehetne-é előre meg-tudnunk: miről lészen ama hírdetés? Mi-ketten hamar otthon kívánnánk ter-

* T. i.: mindenki.

** T. i.: hallására, meghallgatására.

meni. — Pap-falván lakunk. — Meg-vévén a' Sarlókat, haza parkodunk. Nincs időnk, hogy el-vesztegessük.

SCHELMAJER, *a' Parasztok' lak-helyének meg hallásán nagyon örvendezett. Ezt fortélyainak elő-mozdítására alkalmas dolognak lenni állítván, ezt mondotta nékik hirteleniben*: Tehát ti Pap-falviak vagytok? Sokért nem adnám. Nagy szükségem vagyon szolgálatotokra. Előre meg-mondhatom, igen-is, a' Hírlelésnek velejét — Azon Arany Pereczek fognak ki-hírdettetni, mellyek a' Fejedelmi Udvarból, Akós Urunknak éppen belső szobáiból, ki-lopattattanak.

DONGÓ: Oh! Ha csak abban van a' dolog: ezt mi már régen tudgyuk. Ki-hírdetődött nálunk-is: pedig elég hangossan, a' Templomnak Öreg ajtaja előtt. — De, Isten bocsáss! a' mi falunkban arany pereczeket nem-hordoznak a' lányok. Parasztok vagyunk mindnyájan: ki-vévén Macskási Juliánát, ama' szép Kis-aszszonyunkat. Ez ugyan nagy nemességű, jól tudgyuk. De arany Pereczeket még se láttunk kezein. — Hordozhatott talán ez-előtt: midőn Szerémbe lakott édes Szüléivel. — De minek-utánna Erdélybe szakadtanak (elsőben ugyan Szüléi, az-után önnen maga-is ama' drága Kis-aszszony) gondolom: el-felejtette az arany Pereczeket. — Istenem be-változó a' világ! — Szegény Juliána! — Meg-érdemlenéd Te-is a' jobb szerencsét!

Ezeket mondván Dongó, sírva-fakadott. Az Egek felé fel-emelte szemeit. Igen nagyon megesett szíve, midőn ama Kis-aszszonynak méltatlan állapotját eszébe juttatta. Ezt az egész Falu Természet' Remekjének tartotta, igazán-is ítélte.* De íme! a' Szerencsétlenségek üzőbe vették, és szinte el-emíszítették. Ennek-előtte sok nemes Ifiak forgolódtak mellette. Kiki dicsekedett, ha vele csak szólhatott-is. De édes Attyának Macskási Mihálynak el-fogattatása, és Kolos-várott a' tömlöczbe vitele után, minden Teremtménytől el-hagyattatott. De eme' világcsudálta Kis-aszszony maga-magát el-nem-hagyhatta.

Midőn édes Attyának le-zárattatását a' közönséges hírek-

* T. i.: igaza is volt.

nek lengedező fúttából leg-is-legelsőben halotta: nem vala oda-haza Pap-falván; hanem Szerémben, a Herczegi udvarban, mulatozott. Itt Juliánát, fő-képpen az Uralkodó Herczegné, úgyannyira szerette: hogy Anyja szeretetének semmit sem engedne,¹ sótt azt, egy-nehány öreg lépcsőkkel, meg-is előzné.

Itt Juliána vígan töltvén gyönyörű napjait, meg-hallotta édes Attyának szerencsétlenségét. Minden Udvari gyönyörűségeket meg-útáltatott véle Attya' ki-szabadításának eleven reménsége. Semmi másban nem-telhetett kedve, hanem csupán a' Pap-falvai útnak neki-eredtében.² Nem merte ezen szándékát magának a' Herczegnének Szerémben meg-jelenteni. Jól tudta: hogy ez minden bizonynyal ellene-fog-állani a' gondolt útazásnak. Neki-szánván magát, meg-jelentette a' Herczeg-úrfinak KÁLMÁNNAK. De ez-is, Juliánának, nagyon meg-kedvelte Kis-aszszonynak, jelen-léttében igen gyönyörködven, semmi-képpen reá nem-akart állani: hogy a' Herczegi Udvarból annyi időre el-távozzon. Sótt fenyegette a' szaladó Fűrjet: hogy, ha szándékában nyakassan meg-maradna, tüstént bé-fogná árulni a' Herczegnél, és czérnával az asztal-lábhoz köttetné.

Ezeket így lenni tapasztalván az ügye-fogyott Leánzó, minden reménségét az Uralkodó Herczegben helyhez-tette. Sűrű könyv-húllatásai között meg-jelentette néki édes Attyának szerencsétlenségét. Nagy alázatossággal kérte az útra való engedelmet.

Az uralkodó Herczeg Juliánának egy igazi Magzathoz illő Nemes gondolatait által-látván, meg-is-dícsérvén, mind Hitesének, mind Fiának hírek³ nélkül, bé-fogattatta lovait, és meg-hitt embere által Pap-falvára vitette.

Itt tehát Juliána édes Attyának a' Kolos-vári tömlöczből ki-szabadításában fáradhatatlanul dolgozott. De olly szerencsétlen csillagzatban születettnek lenni láttzatott: hogy mindenek ellenére lennének; és mennél többet fáradozna édes

¹ T. i.: a herczegné annyira szerette Juliánát, mint tulajdon anyja.

² T. i.: a Papfalvára menetelben.

³ T. i.: hírek v. hírök.

Attyáért, annál nagyobb terhek omlanának vállaira. Juliána' szívének keserveit jól tudta Dongó, mert igen járatos volt Macskási Mihálynak meg-szomorodott házában. Ugyan-azért : ennek emlékezete úgy annyira meg-vette szívét, hogy, a'-mint mondtam, a' Titkos előtt ki-csordúltanak könyvei.

SCHELMAJER : *Dongónak szomorúságát, és hulló könyveit látván, így szóllott hozzája* : Talán ugyan meg-szaglottad Pap-falván az arany Pereczeknek hol-léttét?

DONGÓ : Én felállók, Tekintetes Uram, semmit sem tudok. De tudni se kívánok semmit. Már tehát itt nekünk semmi dolgunk. Éllyen Kelmed jó egészségben. Rajtunk a' Nyakra való ; Haza ballagunk.⁽¹⁾

SCHELMAJER : Nem mondtam : hogy várakozzatok ? Jut valami néktek-is.

Ezeket nagy haragossan el-hadarván a' Titkos, meg-fúvatta még egyszer a' Trombitát. Az-után : ki-húzta Kebeléből a' Papirost, és azt, fen szóval, így olvasta-el :

KÖZÖNSÉGES HÍR-ADÁS.

Akós Fejedelem, ezen Birtoknak kegyelmes Ura, tudtokra adgya mindeneknek, akár Birtokában éllyenek, akár azon kí-

⁽¹⁾ *A' régi Erdélyi Magyaroknak Nyakra valójokról ezeket írja Al-Torjai Báró Apor Péter ama' régi Szokásoknak szorgalmatos össze-gyűjtője azon könyvében, melly mind-eddig csak írásban foglaltatik* : * Nyakra valót, úgy mond, soha más-szor nem-viseltek ; hanem, mikor útra mentek. Akkor némel-lyike szép Gyolesból való Nyakra-valót kötött-fel ; mellynek két vége, kinek Skófummal, kinek arany fonállal, kinek elegyessen, kinek tiszta selyemmél meg-volt-varva. Azt fűgve le eresztette övéig. Avagy pedig hátra vetette a' vállán a' hátára, és ott lebegett. De, rend-szerént, Portai-selyem Török nyakra-valót viseltek. Az alább-rendü emberek pedig közön-séges Portai-nyakra-valót.

Dugonics jegyzete.

* Czíme : Methamorphosis Transsylvaniae. Írta 1736-ban. Nyomtatásban kiadta Kazinczy G., a M. T. Akadémia költségén, 1863-ban, «Altorjai b. Apor Péter munkái» czímen.

vül legyenek; Nemeselek, vagy Nemtelenek; Tisztek, vagy Jobbágyok legyenek: hogy ő Kegyelmének belső Szobáiból egy pár arany Perczek kilopattanak; mellynek egygyikén a' Szerémi ifjú Herczegnek Kálmánnak ő kegyelmének tulajdon képe, másikon két szárnyas szívek lebegni látszattatnak. Mivel tehát ezen arany Perczek tulajdoni nem-lennének Akós-fejedelmünknek ő kegyelmének, hanem Kálmán-herczegnek ő Kegyelmének, azoknak hamarébb meg-lelhetőségekről illy rendeltetészen mí Kegyelmes Urunk, Akós-fejedelmünk: tudni-illik: ha maga a' Tolvaj alattomban visszaadgya az arany Perczeket, annak élete' meg-hagyását, minden büntetés nélkül, Fejedelmi szavára fogadgya ő Kegyelme. Ha pedig valaki azon arany Perczeket, magát a' Tolvajt meg-nem-csíphetvén; elő-állíttya, annak jutalma nyolcz-ezer forint lészen. De ha ki mind a' Tolvajt, mind az arany Perczeket kézbe szolgáltattya, annak bérét tiz-ezer forintokra szabja Kegyelmes Urunk, Akós-fejedelmünk. — Már pedig: hogy-ha a' Tolvaj maga alattomban vissza-nem-hozza azon el-lopott Jószágot; hanem más valakitől meg-fogattatik, és elő-állítatik: Fejedelmi méltóságára fogadgya Akós-urunk ő kegyelme: hogy ama' Tolvajnak, akármi Nemességű légyen, semmi-féle-képpen meg-nem-engedne; hanem Nyak-kötél által e' világból a' másikba üzettetné lelkét, minden irgalom nélkül. Ki-hírdetődött harmadszor; Schelmajer, Akós-Fejedelemnek ő kegyelmének Titkossa által, a' Kolosvári Piaczon, elegendők előtt.

KÁKA: No! Az Isten kegyelmezzen ama' Tolvaj' fejének. Én bőriben lenni nem-kévénnék.

SCHELMAJER: Tehát Tí mind-a'-ketten Pap-falváról valók vattok?

KÁKA: Igen-is, Tekintetes Uram.

SCHELMAJER: Tehát jól ismerhetitek ottan Macskási Mihályt, Akós-fejedelmünknek volt Kincs-tartóját? Azt: ki most a' Húvösön ül, és nem-sokára fel-akasztatik.

DONGÓ: Oh Uram! hogy ne-ismernénk. — Szegény Macskási Mihály! — Be eből bánnak veled, olly emberséges emberrel! Én ugyan valahánszor meg-szomorodott Háza előtt el-

megyek a' Faluban, meg-nem-állhatom, hogy Könyveim ki-ne-csordúllyanak. Mind ekkoriglan csudálkozom, hogy ki-nem-sírtam szemeim'. — Én annál jobbat,* és Fejedelmünkhez hívebbet soha nem-láttam. De úgy van dolgok a' nagy Urak' szolgálainak. Ha jók hozzánk, nem-sokáig tartanak. De bezzeg ama' kemények, kik hátunkról szíjjakat szabnak, kik előtt még lehelni sem merünk jó-formán, kik csak azon vannak: hogy (igazán-nem-igazán) élire rakják a' tallérokat: már ezeket el-tartya a' Főd, ha enniek se lesz-is valamit. De bezzeg ama' jó Tiszttyeink, kik velünk Keresztény, nem Tatár módra bánnak, mint a' tavaszi hó, egybe el-olvannak. Szegény Macskási Mihály! Neked se kellett volna olly jónak lenned.

SCHELMAJER: No ugyan fel-találád szarva között a' tőgyét. Úgy beszélled a' dolgot, a' mint Tök-fejedbe fért. Bennetek Parasztokban az éppen túrhetetlen: hogy mindeneket csak pusztaszemmel néztek, 's-ugyanazért mindeneknek csak külét** láttyátok. Kik magokat Pápa szemre, 's-más nagyobbító Üvegekre szoktatták, minden aprólékos hibát hamar észre vesznek; sőt meg-szemelhetik azokat-is, mellyek belől elrejtve tartatnak.

KÁKA: Tekintetes Uram! hadd mondgyak egygyet. De meg-bocsásson Kelmed: ha paraszt eszemmel sokra nem-mehetek. — Van egy paraszt ember Falunkban. Meg-őszült immár, de minden böcsülettel. Tud minden Könyvből olvasni E'-mellett: igen jó tanács-adó. Be illene Birónak akár minő városban. El-járok gyakran hozzája. Soha meg-nem-bántam, ha szavát fogadtam. Ennél láttam leg-is-legelől életemben egy Pápa-szemet; 's-mihént kitudaklottam, mire való lenne: tüstént az Oromra nyomtam, csak tapasztalás kedviért. — De soha többé meg-nem-űli orromat ama' gyalázatos nyereg. Egy kis Morzsát egész kenyérnek láttam. Meg-járnám: ha, midőn tiszta búzára alkunnék, ama' Pápa-szemmel élnék. A' Rozst nem búzának, hanem dorongnak lenni gondolnám. Meg-anná Feleségem oda haza, ha, tiszta búza helyett, kétszeressel, avagy

* T. i.: jobb embert.

** T. i.: külsejét.

talán Konkollyal jönnék a' Faluba. Úgy-is: tudod, Dongó-szomszéd, minő rendes bordába szőtt Feleségeink vannak.

DONGÓ: Jól mondád, Káka-szomszéd. Ki-körmölnék szemünket ama Pápa-szemmel egygyütt.

Ezeket hallván a' Titkos, elsőben a' fejét csóválta. Eme Parasztoknak Macskási Mihályhoz hajló szivességeket éppen nem-szerette. Ugyan-azért: mivel a' gonoszság egészen meg-rögzött útálatos szívében, eme' Parasztoknak szívekből-is egészen ki-akarta írtani azon ártatlan Kincs-tartót. Így szóllott tehát hozzájuk

SCHELMAJER: Igen nehéz veletek Paraszt Emberekkel bántani. Tök-kolopok vattok. Órrotoknál tovább se láttok. — Gondollyátok-é: hogy Macskási Mihály olyan ember a'-minőnek lenni vélitek? — Korán sem. — Jól meg-értsétek, a'-mit mondok. — Ki Úrát meg-csallya, előbb-utóbb Istenének sem híve. — Ezen Kincs-tartó csak más-fél-esztendeig szolgál Akós-fejedelelemnél, íme! tiz-ezer forintokban csalta-meg a' Fejedelemséget. — Én tudom, a'-mit tudnom kell. — Midőn ő ennek-előtte a' Szerémi Herczegségben Tisztartó vala, könnyű vala néki meg-gazdagodni. Azon uralkodó Herczeg igen jó Ur. Él maga: mást-is élni hagyott.¹ Macskási Mihálynak tolvajságai el-valának titkolva: el-is-lehettenek. Tudgyátok-é: miért? Kál-mán, a' Herczeg-úr-fi, nagyon szerette Juliánát, 's-mostanában-is szereti. A' többit értsétek reá. — De bezzeg: midőn Erdélybe jöve Akós-fejedelmünkhez; tüstént a' szerdéken kapák Macskási uramat. — Igaz ugyan: hogy ezen Fejedelmünk-is él, és mást-is élni hágy.² De azt kívánnya: hogy ki-ki magájéval meg-elégedgyen; máséra ne-vigyorítsa fogait. — Nem-bánnya ő Fejedelemsége: ha Tisztyei meg-töltik erszénnyeket.³ De igazságossan szolgállyanak ám, és máséből egy-harapásnyit ne csípjenek-el. — De Macskási Mihály, ama' körmös állat, más-fél-esztendő alatt, tiz-ezer forintokat kaparított félre. Már ennek fele sem jámborság ám.

¹ Német eredetű kifejezés.

² Lásd az előbbi jegyzetet.

³ T. i.: erszényöket.

A' Titkosnak ezen szavaira egészen el-bámúltanak a' Parasztok. Tudták ugyan ők Macskási Mihálynak mind el-fogatását, mind halálra ítéltetését; de ezen siralmas Történetnek kát mind-eddig senkitől se hallhatták. Ötet pedig Tolvajnak enni éppen nem hihették. Ugyan-azért: nagy álmétkodása után, ezeket mondotta a' szánakodó

DONGÓ: Mit? Tíz-ezer forintot hengerített félre? — — Tekintetes Uram! ez már soknál-is több. — Egész házi Jószerát el-adhatná az ember tíz forintokon: ki-vévén Juliána-kis-aszszonynak öltöző ruháit. Mert ezek (meg-kell vallanunk) igen drágák lehetnek. De tíz-ezer forintokat — Uram — a' lesvérek között sem érhetnek-meg.

SCHELMAJER: Hol vehette tehát Juliána ezen drága öltözeteket, ha Attya igazságossan szolgált? — Ugy-é: ezen ruhák zemeitekbe tűnnek néktek-is? Most látom: hogy van esze-ek — Az igaz szolgálat által nem kaparhat sokat az ember.

DONGÓ: Tekintetes Uram! Titkos Uram! hadd mondgyak gygyet. Meg-fejtem a' Szarka-lábot — — Kálmán-herczeg-úr-fi magyon szerette (a'-mint Kelmed-is mondá) Juliána-kis-aszszonyt. Ezt jól-is tette: mert ő bizonyára szeretetre méltó Teremtés. Testestől-lelkestől igaz magyar Kis-aszszony. — De, Tekintetes Uram! ezen szeretetet roszra-ne magyarázza Kelmed. Mert a' Herczeg-aszszony Kálmánnak édes Anyja, száz-zorta inkább szerette Juliánát. Eme' Kis-aszszony többet-is akott a' Herczegi Udvarban, mind Szülőinek házánál. Erről ni bizonságot tehetünk: mert, minek-előtte Pap-falvára kerültünk, mi-is Szerémben laktunk. Ott tehát szemeinkkel látuk: midőn a' Herczegné egy egész Öltözet ruhára-valót vett véki a' Vásárban. A' Herczeg-úr-fi pedig egy Gyűrűt, egy száz-torú Kalárist; tudgya az Isten: hány száz, meg száz forinton.

KÁKA: Igazán mondád, Dongó-szomszéd. — De az-is igaz am: hogy, a' Kis-aszszonynak Ruháin kívül, semmi Pénz ninsen szegény birtokokban.* — Tekintetes Uram! meg-engedgyen Kelmed: A'-ki Tolvaj, annak valamie csak vagyon, akár.

* T. i.: birtokukban.

mi okkal-móddal jutott hozzája. De Juliánának édes Szüléi olly szegények mostan : mint a templomba szorúlt Egerek.* — Isten a' bizonyságom : miolta Macskási Mihály fogva tartatik, éhel-hóltak-vólna-meg annak Felesége, 's-Leánya, ha csak annak fia, Macskási Bálint, ama' derék Kapitány, maga fizetésének felét élelmekre haza-nem-küldötte-vólna. De ebből-is minő szűken nem mondom élhettek, hanem csikorogtak, csak az Isten a' meg-mondhatója.

Dongó : Szegény Juliána ! — Be meg-érdelemenéd a' jobb szerencsét ! — Istenem, ha őtet úgy ismérnék mind-nyájan, a'-mint én ismérem ! — Tekintetes Uram ! Ime meg-vallom : én vagyok azon ember, ki amazon említett Pénzt, Macskási Bálint kapitánytól, nékik haza-viddegéltem mind-eddig. Kicsordúltanak a' könyvek szemeimből, midőn engem' azon Kapitány-úr (magának-is kevés lévén) ama' kis fáradságomért bőven' meg-akara-ajándékozni. Tudgya az Úr-Isten : hogy soha egy pénzére se folytattam nyálamat. Tudtam : hogy ő nálamnál inkább szűkölködik, kinek annyit tartania kellett. Még-is : erővel tenyerembe nyomott egy-forintos tallért. De én ezt nem kívántam magamnak meg-tartani. Hanem, a' többihez tévén, Juliánának, édes Húgának vittem (Isten bocsáss) azt hazudván előtte : hogy ezt édes Bátyya különösen küldötte kedves Húga' számára. — De lássa csak Kelmed, Titkos Uram : minő nagy lélek lakik Juliánában. — El-fakada sírva, édes Bátyjának ki-magyarázhatatlan szívésségéről gondolkodván. De az egy-forintos tallért el-nem-akarta-venni : hanem vissza-adta nékem ; azt parancsolván : hogy, ha Kolos-várrá megyek, vissza szolgáltassam néki ; meg-mondgyam azt-is : hogy annál többet, mellyet közönségessen küldeni szokott, soha el-nem-vészen ez-után-is tőlle.** — Uram ! Titkos Uram ! — Ezen történetnek csak pusztá emlékezete-is egészen köröszül-hasogattya szíve-

* Megvan az a közmondás a franczia nyelvben is, — így : «Il est gueux comme un rat d'église». V. ö. Le Roux de Lincy, Le livre des proverbes français. I. k. 199. lap, a 2. kiadás szerint.

** T. i.: soha el nem fogad tőle ezután sem,

met. — Tehát illetén igaz Emberek csalhatták-meg a' Fejedelemséget tiz-ezer forintokban ? soha életemben.

SCHELMAJER : Ostoba csere-bogarak ! — Ti mindennek csak külét¹ nézitek. Ott belől nem tapogattyátok a' Bibét. — Ha Juliánát jól nem ismérném, könnyen el-hitetnétek velem : hogy ő a' báránynál-is ártatlanabb. De, Koma, nem mind ezüst, a'-mi fémlík.²

KÁKA : Uram ! Titkos Uram ; Juliána-kis-aszszonynak erkölcei százszorta szebbek gyönyörűségei testénél. — Sőt én reá-mernék-eskünni : hogy csak áldott Szülék hozhatnak e' világra illy kellemetes Magzatot.

SCHELMAJER : Elég szavad, de kevés savad.³ Mondgyák a' Magyarok, igaz-is : az alma nem meszsze esik Fájától.⁴ Kinek Apja Tolvaj : Magzattya-is lopó. A' macskák, még kis korokban-is, egerrel álmodoznak.

Ezeket el-hadarván a' Titkos, környűl-nézte a' Piacznak minden szög-lukait. El-kergetvén maga mellől a' tova ácsorgó gyermekeket-is, a' Parasztokhoz alattomban így szóllott

SCHELMAJER : Hallyátok. De figyelmetessen fel-is-vegyétek igaz szavaimat. — Ő maga Juliána az : ki Akós-fejedelmünknek Udvarából ki-lopta az arany Pereczeket. — Tudhattjátok

¹ L. a 19. lapnak 2. jegyzetét.

² Némileg eredetibb és magyarabb formájú kifejezés ennél az ismeretes közmondásnál : «Nem mind arany a mi fénylik», — megvan az ang., francz., ném., ol. és spany. nyelvben is, — a melylyel él Pázmány (Egy tudakozó prédikátor nevével iratott öt levél, III. lev. 1. cz.), Káldi (Bőjt. I. vas. második besz. I. r.) és Faludi is (N. U. Megszerzés). Ez utóbbi így is mondja : «Nem mind gyémánt, a mi tündöklík» (N. U. VII. közbeszéd).

³ T. i. : Sokat szólasz, keveset mondasz. — Anaximenesről ezt mondták a' régiek : Verborum flumen, mentis gutta (Stobaeus, Serm. 34.) Pázmány így fordítja : «Szóknak folyóvize, észnek cseppe.» (A sötét hajnalsillag stb. 4. lap.) Ugyancsak Pázmány írja : «Ne mondassák azt a keresztyén tanítóról, a mit némely pogány oratorról : Satis eloquentiae, sapientiae parum (Gell. 1, 15.), hogy elég szava legyen, de kevés veleje.» (Egyh. Besz. negyedik előlj. besz. A ker. prédikátorokhoz intés.)

⁴ Pázmány (Víz. ut. I. vas. első besz. II. r.) és Káldi (Kis-karácson ut. való vas. első besz. II. r.) is élnek azzal a közmondással.

tehát okát, mért marasztaltalak itten benneteket. — Most tehát: Akós-fejedelmünknek, ő kegyelmének Nevében azt parancsolom Dongó-Kákának: hogy, ha Pap-falvára vissza-menendetek, Juliánát, ama' le-zártt Kincstartónak, Macskási Mihálynak, Leányát ragadgyátok-meg. Osztan őtet, semmit se hajtván jajgatásaira, szorossan meg-kötözve, ide Kolosvárra, a' tömlöczbe hozzátok. Ennek pedig még mái napon meg-kelletik-lenni.

E' kemény szavakat hallván a' lány szívü Parasztok, egészen el-iszonyodtanak. El-ejtette Dongó ijedtében Páczáját, és hóna alól süvegét. Káka az Egekre vetette szemeit, és Juliánának, azon ártatlan Kis-aszszonynak szerencsétlen órában történtt születése óráját keservessen meg-siratta. Magához térvén Dongó, Schelmajernek szemeibe nézett, és tőlle ismét az egekre fordúlván, így szóllott

DONGÓ: Teremtő édes Istenem! — Süket vagyok-é? avagy jól hallottam? — Tekintetes Uram, Titkos Uram! Szálljon Kelmed magába. Nem árthat a' nagy Uraknak-is: ha néha ne csak Kolosvárig; hanem az Égig-is néznek. Juliána-kis-aszszonynak Tolvajsa talán nem bizonyos?

SCHELMAJER: Én előttem pedig olly bizonyos, valamint-hogy élek, és veletek beszéllek. Ugyan-azért ismét parancsolom: hogy Kegyelmes Fejedelmünk' szavának, és nyilvánságos akarattyának engedelmeskedgyetek. — Mind-az-által, hogy a' Faluban valami lárma ne támadgyon, egy kis várakozással legyetek. Tüstént itt fogok teremni azon írással, mellyben néktek, Akós-fejedelmünk' nevében, szabadság fog adódni Juliána' el-fogattatására. Addig pedig el-ne-mennyetek: mert búját láttjátok.

El-akara ezek-után menni a' Titkos, hogy azon említett levelet el-készíttse, és hamarjában a' Pecsétet-is rá üsse. De őtet meg-tartóztatta, és így szóllította-meg

KÁKA: Uram: csak még egy szóra. — Mí szegény Parasztok hatalmas Fejedelmünknek, ő kegyelmének, igaz Jobbágyi vagyunk; de Poroszlói nem vagyunk. Lesznek e' városban olyak, kik e' mesterséget inkább gyakorlották. Ne kívánnyon kelmed tőllünk lehetetlen dolgokat.

SCHELMAJER: Ne hűttsétek többé szátokat. Ennek meg-kell-
lenni. És, ha, vagy addig, még* vissza-jövök, itt nem maradtok;
vagy az-után-is nem engedelmeskedtek: elfogatlak benneteket-
is, úgy-mint a' nyilvánvaló Tolvajoknak bizonyos Párt-fogóit.

MÁSADIK RÉSZ.

A' PARASZTOKNAK OKOSKODÁSOK.

Ama' szavait el-végezván Schelmajer, elhagyta a' Parasztokat, és a' Fejedelemnek udvarába bé-méne. Dongó és Káka magok maradván a' Piaczon, sokáig semmit se szólhattanak. Körül-nézték magokat, de senkit se láttanak, kitől jó tanácsot kérhetnének. Többszeri fohászkodása után, így szóllamlott meg

DONGÓ: Imhol! Itt állok, valamint ama' szédelgő, kit az Isten' nyila véletlenül megcsapott. — Oh Káka-szomszéd! most kovácsolnak bezzeg menydörgő nyilakat Juliánánknak ártatlansága ellen! — Istenem! így bánsz-é teremtményiddel? — Azért alkottál némellyeket: hogy rajtok ki-tölthessed boszszúidat. — De mit-is mondék esztelen? — Látod, Káka-szomszéd: mire nem viszi az embert a' szokatlan szörnyűség.

KÁKA: Istenem! Ime arra jutottunk: hogy e' világon semmi jót nem remélhetünk immár. Lehetetlen: hogy meszsze legyen az utolsó ítélet: mivel, a'-mint tapasztalljuk, a' világos gonoszság igen nagy erőt vészen a' valóságos jóságon. — Dongó-szomszéd! — Hát ha ezen Titkos azon Antikrisztus, kirúl az el-múltt ádvéntben szóllott a' mi tanúltt Pap-urunk: hogy, ítélet Napja előtt, ő lészen a' Kolompos. Mert azt-is hallottam: hogy, valamint Pilátus, Nemzettyéből válik.** — Istenem uram! Nem vólt-é elég: hogy Macskási Mihályt meg-ette? Ime, a' gyalázatos, annak leányát-is fel-akarja falni.

DONGÓ: Káka-szomszéd! Hát ama' Titkos az utolsó ítélet-

* T. i.: míg.

** Az Antikrisztus nemzetségéből való, v. származik?

nek bizonyos Kolompossa (a-mint is jól észre vetted a' dolgot); tehát nincs egyéb hátra, hanem, ha előlle el-futunk. — Szomszéd — Én a' Titkosnak szavát nem fogadhatom, Mert azt gondolnám: hogy az ördög testestől-lelkestől el-ragad, midőn Juliánára vetem kezemet. Inkább otthon hagyom Feleségemet, gyermekemet, és addig-is, még * a' Zenebona el-múlik, egy Barlangba búvok. Más tanácsot nem látok.

KÁKA: Maradgy csak itten egy kevés ideig. Talán valami juthat eszünkbe. — Ne ess kétségbe olly hamar. — Legyen jó kedved. — Istennek-is nagy gondgya ** az ártatlanságra — Ő meg-gátolhattya, meg-is-gátollya a' Titkosnak patakszatait — — Az-után: ha mi innett el-takarodnánk (hallád miket mondott a' Titkos?) el-fogatna bennünket, mint a' Tolvajok' Párt-fogóit. Már akkor csak maga a' jó Isten kegyelmezhetne életünknek.

DONGÓ: Oh, édes Szomszéd! soha nem láttam meg-jobbultt gonoszt. — Nékem úgy tetszik: mint-ha nem ismérnéd, tetőtől-talpig, ama' gonosz párát. Vóltál volna annyit vele, mint én, miolta Bíró-viselő ember vagyok; más gondolattal lennél felölle. — Érczczé vált annak szíve. — Kő-keményyé nyaka. — Másként: hogy támadhatna egyszerre két ártatlan ellen. — Gyere, Szomszéd. Szaladgyunk.

KÁKA: De ki-tettség: hogy Te se isméred az Istent Istenigazában: mivel annak Gondviseléséről, mellyel az ártatlanságot gyámolította, olly helytelenül gyanakszol.

DONGÓ: El-nem-találád Szomszéd. Bizok ám én Teremtő Istenemben. Mert mi nekünk, szegény Parasztoknak, mit hatnak egyebet hátra a' nagy Urak ama' jó Istennél? — Ha ez nem vólna, eddig fészkestül-tyukmonyostúl oda-leltünk vólna. — De, Szomszéd! Azt mondgya ám ama' jó Istenünk: dolgozz: és én veled munkálkodom. Szaladgy a' veszedelemtől, és úgy én is ki-segítem sorsodat.

KÁKA: De én Juliánának ártatlanságáról olly bizonyos vagyok: valamint hogy engem' Kákának neveznek. — Tapasz-

* L. a 25. lapnak 1. jegyz.

** T. i.: van.

talni-is fogod : hogy ama' gyalázatosnak horgas körmei közül csudálatos-képpen ki-segíti az Isten Juliána-kis-aszszonyt.

DONGÓ: Mond-ki tehát egyszerre : miben helyhezteted bizodalmaidat? Mert oktalanúl valamit reménleni, nagyobb oktalanság.

KÁKA: Nem adok néki két napot, tapasztalni fogod az Istennek különös Gond-viselését Juliána felől. Meg-látod : hogy mí ama' Kis-aszszonyt meg-nem kötözzük ; ide se hozzuk, bár agyarkodnánk ellene. — Mert : ha ő ártatlan? bizonyosan meg-segíti az Isten : — Ha pedig Tolvaj? — Férre! Férre e' gonosz gondolattal. — Készebb vagyok meg-halni ; mint felölle rosszat mondani. — Bízunk Istenünkben. Jóra fordít mindent. — Várjuk-meg a' Titkost. — Lássuk : mennyire mehet patvarságival. Ime amott látom ki-jönni a' Fejedelmi Udvarból. Istenem ! légy velem. El-ne-hagygy eme' szükségünkben.

HARMADIK RÉSZ.

A' PARASZTOK' KÉNSZERÍTTETÉSEK.

El-ment, a'-mint ez-előtt-is mondtam, a' Parasztoktól Schelmajer : hogy ama hatalmat, mellyet nékiek meg-ígért, Papirosra leírja, le-is-pecsétellye. Szobájában lévén, sokáig gondolkodott. Nagyra vetette fejét.* Kétségeskedett a' jó ki-menetel-felől. Juliánát meg-támadni, nem láttszatott előtte gyermeki játéknak lenni. Mind-az-által fortélyjaiban, és Akós-fejedelemnek szeretetében bizakodván, el-végezte dolgát, és, a' Parasztokhoz érvén, így szóllott :

SCHELMAJER: Itt van a' hatalom. — Ha Tí a' Fejedelmet, a' Fejedelemséget kedvellitek — ha az Udvarnak böcsületét szívetekre veszitek — engedelmesskedgyetek a' Fejedelem' parancsolattyának.

* Nagy dologra vállalkozott.

DONGÓ: Tekintetes Uram! Nékünk, szegény Parasztoknak e' szokásunk vagyon: hogy minden pénzt meg-nézünk, ha kezünkhez vesszük. Nem-is vonnyuk az asztról Süvegünkbe úgy, mint a' Gazdagok szokták; meg-se-olvasva, annak rendde szerént; meg-se-ügyelve a' czigány garasokat.

SCHELMAJER: No már mire tárgyalsz eme' kódorgó haszontalan szavakkal?

DONGÓ: De meg-ne-fedgye Kelmed azon említett szokásunkat. Van ám még más szokásunk-is a' Faluban. — Midőn mi menedékessen megyünk a' högy-oldalon, meg-köttyük a' kereket. Olly utat-is választunk, mellyen bátran mehetünk. Ugyan-azért: fel-se-dőlünk annyiszor, mint a' nagy Urak, kik, högyön-völgyön, Símán-daraboson, úton-út-félen, egy-aránt nyargalnak. Meg-bocsásson hát kelmed: ha itt-is az igaz utat keressük.

SCHELMAJER: Gerjeszted bennem a' lángot, midőn illy tébolgó haszontalan szavakat emlegettsz. Eredgy tehát az igaz uton. Mond-ki-rövideden: mit akarsz?

DONGÓ: Igen-is: Tekintetes Uram. De meg-ne-nehez-teltyen Kelmed: ha most-is szokásunktól el-nem-állhatunk. Tessék meg-mondani nekünk: mi van erre a' Papirosra írva.

SCHELMAJER: Tehát százszor nyúzzak-meg egy bakot előt-tetek? * — Már meg-mondottam egyszer: mit írandok belé. — Kévánhatyátok-é még egyszer hallani Tök-filkók? — Mond-é Papotok kétszer egy beszédet? **

DONGÓ: Igen-is, Tekintetes Uram. Ha egyszeriben meg-nem-érthettyük mély beszédgyeit; igen szépen kérjük: hogy mászszor-is oktasson. Ő pedig eztet jó szívvel meg-cseleklekszi érettünk. Sokat tűr, és szenved mellettünk. Ugyan-azért: van-is ám böcsülete előttünk. Száz más Papért nem annók.

SCHELMAJER: *meg-haragudott Dongóra ama' beszédgye*

* Pázmány is él avval a kifejezéssel, a. t. m. ismételni.

** «A pap se prédikál kétszer» közm. nyomán.

miátt, és alattomban ezeket mondotta: Átkozom a' Paraszt' Lélek-ismeretét. Osztan néki-riasztván magát, így szóllott: Süsd-ki tehát egyszer, a'-mit ki-sütni akarsz. Mit enyelegsz annyit?

DONGÓ: Csak meg-ne-haragudgyon Kelmed: mert nem azért szólok. Mondgya-meg tehát nekünk az Ur: de emberségére . . .

Ki-se-mondhatta jól ama' szavakat, íme Schelmajer nagyon fel-pattant ellene. Illetlen dolognak lenni állította: hogy emberségéről még a' sültt Parasztok-is kételkedni tudgyanak. Így kapott hirtelen amannak szavaiba

SCHELMAJER: Paraszt Nemzetség! — Mi ok vihetett arra: hogy egy Titkosnak embersége felől illy gyalázatosan kételkedgyetek?

KÁKA: Meg-ne-nehezteltyen Kelmed, Titkos Uram, Dongóra. Ő bizonyyára jó Ember. Annak tarttyuk az egész Faluban. De Pap-urunk sem mondhat semmi rosszat felölle.

SCHELMAJER: Adgyátok tehát elő rövideden: mit akartok töllem?

DONGÓ: No tehát, édes Titkos-Uram, rövideden. De kérem Kelmedet-is: hogy hasonló-képpen kurtán felellyen. Mí se szerettyük: de nem-is érttyük a' hosszú beszédeket. Mondgya-meg tehát Kelmed rövideden: ha vallyon Fejedelmünknek akarattyá-é: hogy Juliánát ide hurczollyuk?

SCHELMAJER: No tehát: most, atyafiségossan bánok. — Legyen úgy: erről egy szót se tudgyon a' Fejedelem. Ez pedig könnyen meg-eshetik: mivel ő nem mindent maga igazít-el mindenkor: hanem többszer emberei által. De ezt hogy-is kívánhatnók tölle? Feje nem könyv-tár. Elég az: hogy sokat mások által visz végbe. Már pedig mind az enyim, mind a' ti kötelességtek azt hozza magával: hogy a' Köz-haszonra ügyel-lyünk, hogy a' Tolvajokat, a'-mint tölünk ki-telhetik, az Országból ki-írtsuk. — Az-után: az, a'-mit rátok bíztam, néktek hasznotokra-is válhatik. — Hallottátok a' ki'-hirdetésben: hogy az, aki Juliánát, az arany Pereczekkel egygyütt, ide a' tömlöczbe hozza, tiz-ezer forintokat várhat a' Fejedelemnek

kegyességéből. Én ebből egy pénzt¹ nem² kívánok magamnak: hanem tükteket boldogokká tenni akarlak. És íme! Ebből ki-vehetitek: minő Ember légyek; mikép' ohajtom a' jó Parasztoknak elő-meneteleket.³

KÁKA: Én ugyan nem győzők csudálkozni, Tekintetes Uram: hogy ezen alkalmatosságot, mellyben maga-is valamit nyerhetne,⁴ olly erőssen farba-rughattya. Én úgy tartom: kevesebb csudát tenne⁵ a' Városban, ha az Úr egyszeriben meg-gazdagodna; mint a' mi Falunkban, ha egy Paraszt hamar úrrá lenne. Mert nálunk így vélekednek közönségessen: az Isten soha sem ad egyszerre sokat; hanem az Ördög sokat ígér ám, de keveset ad. És, ha tapasztallyuk: hogy egy némelly Paraszt hirtelen meg-gazdagodott; azt állíttjuk felölle: hogy vagy a' Lidércz hordtta hozzája, vagy önnön maga a' Paraszt kotrotta. De a' Városban nem mondanak illyeket.

SCHELMAJER: Talán bizony azt kívánnjátok tőllem: hogy magam mennyek Juliánáért? és két kezemmel a' tömlöczbe hurezollyam? — Meg-esne bele. — Ezt én hozzám hasonló emberek mások által cselekszik. — A'-mi több: nékem gyalázatomra válna az, a'-mi néktek jó hírt, és jobb hasznót hajtana. — De eddig úgy beszéllettem veletek, mint atyafiságos jó Barátok. Már most pedig, ugy-mint Fejedelem' Titkossa, néktek ezeket jelentem: Hatalmas Fejedelmünk Akós azt kívánnya, azt parancsollya, és pedig különösen Ti-néktek: hogy Juliánát, Macskási Mihálynak leányát, azon arany Perczeknek tolvajját tüstént elfogjátok, és ide Kolosvárra a' tömlöczbe hozzátok. Ha pedig ezt valami-képpen el-múlattyátok, Tükteket-is, úgy-mint Or-gazdákat, a' fára függesztenek az igaz Bírák.

Minek-utánna ezeket el-mondotta a' Titkos, Dongó és

¹ T. i.: fillért v. garast v. krajczárt stb. A «pénz» szóval általában úgy élnek a régiek. V. ö. a régi magyar bibliafordításoknak ezeket a helyeit: Móz. I. 37, 28. Zak. 11, 12. Máté, 26, 15., 27, 3. 5. 9.

² T. i.: sem.

³ T. i.: előmenetelét, boldogulását, javat.

⁴ T. i.: nyerhetne valamit.

⁵ T. i.: kevesebb csudálkozást, feltűnést keltene.

Káka sírva-fakadtanak. Az ég felé vetvén esőző szemeiket, nem nézhettenek többé vissza ama' gyalázatos Titkosra; hanem ki-magyarázhatatlan nagy keserűségekkel, Pap-falva felé meg-indúltanak. Meg-útálták a' Várost, mellyben annyi törvénytelen dolgokat tapasztaltanak. Inkább kedvelleni kezdeték Falujokat, mint a' nyilván-való együgyűségnek, és ártatlanságnak bizonyos Lak-helyét. Egész úton abban törték fejeket: ha vallyon engedelmeskedgyenek-é a' Titkos' parancsolattyának. Mind az engedelmességet vétkesnek, mind az engedetlenséget károsnak lenni állították. Semmi józan tanácsot nem adhattanak magoknak. Ugyan csak e' vólt az oka: hogy, haza érvén, leg-is-leg-elsőben Pap-urokhoz vették úttyokat. Ez előtt, elejétől-fogva egész végig, bizodalmassan el-beszélleték a' Kolosvári dólgozat.

Sajnálotta ugyan Juliánának nyilván-való nagy veszedelmét ama' szánakodó közönséges Atya; de a' Parasztok semmit ki-nem-facsarhattak belőlle: mi-tévők legyenek, a' Fejedelmi Parancsolatra nézve. Jól ismerte a' Pap-úr Akós-fejedelemnek hirtelen indulatait. De ama' Schelmajer Titkosnak erkölcselenségei sem vóltanak el-titkolva előtte. Mind-az-által: hogy semmi tanács nélkül el-eresztetteknek ne látszattassanak lenni az igaz szívű Parasztok; csak azt mondotta végtére nagy buzgósággal előttök: hogy az Istennek nagy gondgya lenne minden csúszó-mászó férgekre. Azon messze-látó Fölség meghagyná néha zavartatni az ártatlanságot: de végtére, minden ördög-ülön-koholt ravaszságok ellen nem csak meg-szabadítaná, hanem nyertessé-is tenné. A'-mi pedig Juliánának elfogattatását illetné; azt se nem javasolta, se nem tiltotta a' tova-látó Pap-úr. Csak éppen azt mondotta végtére: hogy a' Fejedelemnek világos Parancsolattyait meg-kellene-tartani a' hív-Jobbágnak, ha csak azok az Istennek nyilván-való törvényével világossan nem ellenkeznének. Ezek ugyan így történtenek Pap-falván.

NEGYEDIK RÉSZ.

SCHELMAJER' GONDOLKODÁSAI.

Ama' Parasztoknak el-menetelek * után, Schelmajer magánossan sétálván a' Piaczon; gonosz cselekedeteinek bokroságát eleven színekkel le-festette maga előtt. Ugy-is tettszett (valamint a' gonoszságba merültekkel meg-szokott néha történni) mintha kis időre meg-bánta volna patvarságát, de nem azon tökéletességgel: hogy magát valósággal meg-jobbítaná. Több költetett ehhez, sem-mint ama' gonosz szokások, melyekkel éppen meg-rontotta magában az Emberiséget. Ugyan-azért: a' fel- 's-al-szélnek eresztvén forgó gondolatait, hol meg-szánta Juliána-kis-aszszonyt, hol ismétt fel-pattana ellene. Nem-külömben (midőn osztán a' méreg-is el-fogta) fel-gyúlladt a' Parasztok ellen-is. Ugyan-azért: senki se lévén a' Piaczon, így beszéllett magában

SCHELMAJER: Átkozom a' Parasztok' Lelkek' ismémentét! — Eddig száz meg-világosodott fejekkel készen lettem volna, még ama' két Tök-filkókkal bajlódtam. Csomót keresnek még a' Kákán-is. Mindent lelkekre vesznek.

Ezek után meg-állapodott a' Gonosz. Juliánára vetette heves gondolatait. Osztán úgy tetszett: mint-ha meg-szomorodott volna. A' Kis-aszszonynak nevét, nagy fohászkodási között, egynehányszor említvén, így folytatta szavait ugyan-azon

SCHELMAJER: Oh Juliána! Édes Juliánám! — Most hánytam-el bezzeg lábaid előtt a' kelepczét. — — Isten bizony: ha jól felveszem a' dólgot; igen méltatlannak tettszik előttem: hogy, másnak le-rontásával, magamat fel-építtsem. — De, ha a' meg-vetett szeretetnek siralmait hallom; Oh! mire nem viheti ez akár-kinek fiát! — Édes Juliánám! Jobb lett volna néked: ha engemet, ki téged kimondhatatlan-képpen szerettelek, te-is szerettél volna. Így, se elsőben Atyád, se utánna ma-

* T. i.: elmenetele.

gad a' verembe nem húllottatok volna. — — De el-vagyon immár rendelve veszedelmetek. Onnatt vissza-nem-léphetek, ahhová egyszer lábaimat tettem. Ha akarnám-is, benneteket többé ki-nem-szabadíthatlak. — Tusakodik ugyan szívemben a' Természetnek törvényre Böcsületemnek fen-tartásával. Megvallom azt-is (de csak Istenem előtt): hogy lelkem' ismertetét csigázzák gonoszt gondolataim. Ezt pedig nem egyébbnek lenni állítom; hanem régi szívességem' valóságos jelének. El-nem-octódott bennem ez Emberiség egészen. Isten, és Ember előtt igaz az: hogy szörnyű gonoszságaim között csak egyedül ebben remélhetem vigasztalásomat: hogy mí Férj-fiak, ha bár rossz-szak vagyunk-is, még se lehetünk tökéletes gonoszok. Ha nem több-is, leg-alább csak egy szikra mindenkor hátra marad bennünk a' fele-baráti szeretetből. De el-vagyon immár hányva a' lép: meg-kell fognom a' madarat.

Ezeket így beszéllvén magában, el-méne a' Piaczról, és magát a' Fejedelemnek Palotájába bé-vette. Akósnak parancsolattyaából feleletet kellett készítenie Kálmán-herceghez, ennek azon levelére, mellyben az arany Pereczeknek el-lopattatása miatt nem régen panaszolkodott. Ezen feleletnek össze-aggatásában sokáig törte fejét a' gyalázatos. Akart-is, nem-is a' munkához fogni. Ugy tettsett: mintha leg-inkább attúl tartana: ne-hogy ezen vizsált levél által ki-sűllyenek gonoszságai. Ugyan-azért: mind csak tovább, meg-tovább halasztotta a' dolgot.

ÖTÖDIK RÉSZ.

GYÁRFÁS MAGA AZ ERDÖBEN.

Nem meszsze Kolosvártól vagyon ama' tér-föld, mellyen egy szálas Erdő termett. Ebben lakott GYÁRFÁS: Akós-fejedelemnek Testvér-bátya. Ezen nagy erkölcsű, és tisztességes Urat (második RÁKÓCZI *Györgynek* le-tétele után) Erdélynek Fejedelemévé kívánta tenni az Országnak egygyik Felekezete.

De úgy tetszett: mint-ha az Isten nagyobbra rendelte volna Abrahámot (mert így-is nevezték); sem-mint hogy a' világi dologoknak zur-zavarjaiba avatkozzon. BÁNFI *Ráchelt*, nagy nemességű Kis-aszszonyt, hites Társának választotta. De azon nap', mellyben Kis-aszszonyával meg-esküdött, Özvegygyé-is lett. Mert az Isten' Egyházából haza-jövén e' gyönyörű Párak, forró betegségbe esett a' Menyaszszony, és, hat óra alatt, e' világból ki-is múlt.

Ezen ékes Teremtménynek szer-felett rútúl meg-változott színét sírva szemlélgetvén Gyárfás, a' világnak múlandóságát éles elmével kezdette feszegetni, és osztán az örökkön megmaradandó jókat inkább, meg-meg-inkább kedvelni.

Csak alig temethette-el-kedves *Ráchellyét*, meg-köszönte az Erdélyieknek hozzája-való hajlandóságokat, kik-is RÉDEI *Ferenczet* ültették a' Fejedelmi székben. Maga Gyárfás, le-mondván minden világi gyönyörűségekről, magát ezen közel-lévő erdőbe vette, holott magának egy mesterséges barlangot építvén, bene állhatatossan meg-maradott. RÉDEI *Ferencznek* három holnapi * Fejedelemsége után, ismét az Uraságra hívták Gyárfást a' szorgalmatos Erdélyiek, de ő, fel-vett szándékában állhatatos lévén, ifiabbik Test-vérének Akósnak engedte a' Fejedelemséget.

Ezen illy nagy erkölcsű, és igen tisztességes Gyárfás nagy ajtatossággal töltvén barlangjában nem unalmas idejét, midőn nagy szív-buzgósággal mondaná könyörgéseit, íme egy ékes ifiúra vetette szemeit, ki, a' fák között, barlangja felé iparkodott. A' Természet semmit se el-nem felejtett, se nem sajnálott fel-ékesítésében. Huszár-Tiszt Ruhának formájára vala szabva ruhája. De mind Gyöngy-ház-as-nyelű kardgyán, mind arannyal ki-varrott ékes Tarsolyán úgy-annyira ragyogtanak a' Kül-országi drága kövek, hogy Gyárfás azon Ifiúnak nagy házból való születéséről éppen nem kételkedne. Ki-tettség pedig, ékes ábrázattyának szomorú vonásaiból, olly borzasztó gondolat, melly vagy valami utólsó módra, vagy talán Kétségbe-esésre

* T. i.: hónapi, havi.

parkodik. Semmi öröm-jelek nem látszattanak el-esett arczúlattján.

Gyárfáshoz érvén eme' Jövevény, meghajtotta magát előtte, és sorsát atyai kegyességébe ajánlotta. Nevéről kérdez-tetvén, csak azt felelte : hogy JULIUSNAK hívják. De születésének Nemességéről faggattatván, arról semmit sem akara hallani, se pediglen szóllani ; hanem, hirtelen le-térdelvén előtte, nagy buzgósággal azon reménkedett : hogy őtet magához fogadni, és, mint Remete-tanítványt, e' magános helyen meg-tartani méltóztatna. Hozzá tette, reménkedései után, azt-is : hogy meg-fogna feletkezni Nemességéről, Gyárfásnak, ama' Fejedelemségre méltó nagy Úrnak, példájára tekintvén. A' Huszár-ruhát, a' ki-varrott tarsolyt és kardot örömet fel-fogná váltani a' Remete-gúnyával. E' világon semmi gyönyörűséget nem látván, nem is reméllvén, itt Gyárfással kívánna szentül élni, és bátran meghalni.

Ezen Jövevény ifiúnak el-tökélt szándékát, és állhatatosságát jól ki-vévén Gyárfás, most többre faggatni nem akarta. Bé-fogatta magához : és, hogy le-telepedgyen, szívesen meg-engedte ; éppen nem tudván : hogy, eme' férj-fi ruházat alatt, aszszonyi személy lappangana. Juliána volt, Macskási Mihály-nak, ama-szerencsétlen Kincs-tartónak, még szerencsétlenebb leánya.

Ezen nagy szívű, és az fiúi szeretetben példa nélkül-való Kis-aszszony, minek-utánna észre-vette-vólna : hogy Attya' ki-szabadításának minden eszköze (mint-ha az egész világ el-e-ne támadott vólna) kezeiből ki-facsartatna : egy utolsó pró-óára vetette szerencsétlen fejét, melly őtet az-után a' hohér Palossa alá csúsztatta.

Juliána tehát (Juliusnak nevezete alatt) bé-fogattatván Gyárfástól, le-tette holmiét a' barlangban ; az-után : onnatt ki-öven, Gyárfásnak parancsolattjára várakozott. Ezen nagy okosságú Úr (hogy magának több időt vehetne, és bátrabb alkalmatosságot nyerhetne a' felőlle-való gondolkozásra) Juliust az erdőbe küldötte : hogy ott száraz fákat törjön, és azokat, egy-két nyalábba kötven, ide, a' tűzhelyre hozza. Feje meg-

hajtásával, el-méne Juliána az Erdőnek derekába. És, szívessen engedelmeskedvén, eleget téve Gyárfás parancsolatjának.

Addig-is Gyárfás, a' tűz mellé, egy tőkére, le-ülvén; szűnetlen azon jövevényről gondolkodott. De hírtelen el-nem-tő-kéllhetette magában, mi tévő légyen vele. Több száraz fákat r. kosgatott a' tűzre. Azoknak ropogó lángjait szemlélvén, így kezdette szavait a' szomorú

GYÁRFÁS: Oh gyönyörű lángok — De egyszer-s-mind irgalmatlan tüzek! — Akár mit adok élelmetekre, el-emíszítetek és hamuvá teszitek.

Eme' kurta elmélkedéseit el-mondván Gyárfás, fel-vet egy hasábot a' tűz-hely mellől. Sokáig semmit se szóllott, ha nem a' hasábra nézett nagy álmélkodási mellett. Ugy tetszett mintha az emberi életnek szomorú változásairól gondolkodván azoknak képét e' hasábnak tükörében látná, és tellyes öröme abban lelte volna: hogy a' Fejedelemségről lemondott. Ezer gondolattyát ki-lehetett venni következő szavaiból. Így szóll vala magában: ugyan azon

GYÁRFÁS: Te-is, Hasáb! nagy fa voltál valaha. Büszkélkedtél leveleidben, és virágos öltözeteidben. — Hány emberrel adhattál volna még Vendég-fogadót sűrű árnyékodban. — Valaha sok madarak éneklettek, és a' fel-derülő napot örömmel köszöntötték ingó ágaidon. — De most immár ki-vágtanak. — Ime a' tűzre teszlek, és hamu-ruhádba fektetlek. — Így voltunk mind-nyájan — így élünk mind-nyájan — így emísztetünk, és el-múlunk mind-nyájan.

Ezen szavait el-mondván: fel-kele a' tőkéről. Sétálgatott egy kevés ideig; de magában mélyen gondolkodott. Ismét eszébe jutta, pedig nagyobb hathatósággal, ama' drága Jövevény. Ennél esztendeit maga esztendeivel fontossan egybe vetvén, így szóllott

GYÁRFÁS: De Te néked, édes Juliusom, nincs szükség arra: hogy illy hamar elenyíszsz. — Az én Példám mi hasznodra lehet, gyönyörű Ifjú? — Én meg-ettem immár kenyeremnek javát: * Te pedig csak most kezded a' valóságos életet —

* V. ö.: «Kenyerének javát már megette.» Ar. Toldi, X. 11

Ékem a' halál jutalom : néked büntetés lenne. — Nem úgy —
ppen nem úgy — Te nem születhetél a' Remete életre. —
nagyobbra menendő vagy, sem-mint hogy ezen unalmas Ma-
ánosságban elhervadgy, — Élly inkább fényesebb hivatalod-
ak bizonyos jele szerént — Mit kívánhattsz ezen barlangnak
neddőségében tizen-hat esztendeiddel? avagy talán annyival se?

Ezeket mondván Gyárfás, meg-állapodott. Az-után : igen
néllyen gondolkodott. Kevés idő múlva, mintha Juliussának
iztosb, és alkalmatosb helyet talált vólna, ábrázattyának vo-
ásait meg-változtatta. Szomorú színe víg tekintetre fordúlt.
ött arra vetemedé : hogy, szokása ellen, kezeivel tapsola. Vég-
ére ezeket mondá a' könyörületes szívű

GYÁRFÁS : Most jutott immár eszembe : mi-tévő legyek
eled, édes Juliusom. — Békességessebben élhettsz a' fejedelmi
Udvarban. Akós öcsém mellett nagyobbra mehettsz. Nálam
emmit se remélhettsz. — Édes fiam ! megvetettem szerencséd'
enekét. Öcsémnek Udvarába megyek — Fejedelmi Gond-vise-
ésébe ajánlak — Meg-bóldogítottalak.

Eme szavakat el-se-végezhette egészen, íme az erdőnek
ninden széleiről kürtök' hangjai, Trombiták' harsogásai hallat-
anak. Vadászatot indított a' Kolosvári Udvar. Igen ohajtotta
Gyárfás Öcsésének jelen-léttét.* Tudta szokását : hogy Barlang-
ába bé-tekint, ha nem többre-is ; leg-alább egy pár szóra. Ez
pedig ohajtott alkalmatosság lenne, mellyel Juliussát, a' Feje-
elemnek szárnya alá, annak Udvarába, bé-iktathatná. Csak
ig várhatta tehát : hogy Akós-öcsésének jelen-léttéről bizo-
nyossá lehessen.

HATODIK RÉSZ.

AKÓS GYÁRFÁSSAL.

Jelen volt valósággal Akós a' vadászaton. Ezen Fejede-
emben nagy vólt az ész ; de heves természetére nézve, igen

* T. i. : a fejedelemnek megjelenését, jövetelét.

szállingálló. Ugyan-azért: azon Uralkodók' Példája, kik hatóssan bé-nem-tekínthetnek egyszerre azon embereknek szívekben, kiket Tanácsnokoknak választanak, és így későre veszik észre, hogy meg-csalattattanak. Ennek kedvesebb embere nem vala Schelmajernél. Nem-is másnak javallásából szíttott a' Török Udvarhoz, mellynek közben-vetésével a' Fejedelemségre juthatott. Nagyobbra mehetett volna, ha magát kicsinnek lenni ismérhette volna. Még a' vadászatban-is szerette az elsőséget. Boszszonkodott azokra, kik hamarébb leejtették a czímeres vadat. Ekkor egy nagy Rókát véve úzóbe vadászsaival. De észre-vévén, hogy a' meg-ijedett állat Gyárfás-bátyjának barlangja felé vette csavargós úttyát, nagy tüzességgel utánna eredett. Fel-vala még vonva Puskájának kakassa, midőn Gyárfás előtt termett. Őtet, mint-egy futólag, így szóllítá-meg:

AKÓS: Bátya! Bátya! Láttad-é?

GYÁRFÁS: Öcsém! Öcsém! hová?

AKÓS: Nem láttál-é erre egy Farkast? — AVAGY: mit-is mondék? egy kietlen Rókát szaladni? tüzes szemekkel?

GYÁRFÁS: Avagy talán kurta farkkal, és, félelme miatt, le-is-csapott fülekkel?

AKÓS: Nincs időm semmi tréfára. Csak éppen azt mondhatom: hogy ama' gyalázatos Róka igen nagyon meg-ijesztette édes Húgunkat Vernikát. És, ha hamar hozzá nem ugrottam volna, minden bizonnal, meg-piszkolta volna.

GYÁRFÁS: De vallyon: mi okra nézve csalogatod a' Vadászatra kedves Húgunkat? — Mért keresel négy-lábú Rókát ezen Erdőmben: mivel ama' két-lábú Schelmajeredet Udvarodban neveled. — Oh Öcsém! Öcsém!

Ezeket azért hozta-elő Gyárfás: hogy Öcscsének tudtára adhassa, miként vélekednek Titkossáról mások-is, kibe Akós úgy annyira bele szeretett. Ezen felől: azt-se szenvedhette Gyárfás: hogy édes Huga, kihez különös szeretettel viseltetett, annyiszor ki-csalattatik a' veszedelmes vadászatra. Már a' minapiban-is, Schelmajertől reá-beszélltetvén, csak alig múlt-el: hogy egy farkastól öszve-nem-szaggattatott. Ha Lórándfi Gergely, ki ekkor a' Fejedelem-kis-aszszony mellett áll vala, meg-

nem buzogányozta volna a' vad kutyát, maga-is kárt vallott volna ⁽²⁾. Gyárfás-bátyjának igen rossz kedvét tapasztalván Akós; az-után: azon el-illantott Róka-is eszében kódorogván, nem akara több szót szaporítani. Hirtelen el-menetelének okát nem akarta nyilván ki-mondani. Gyárfás-is el-fordulván tőle, és a' tüzet meg-igazgatván, nyilván ki-jelentette kedvetlenségét. Ezt észre vévén, így szóllott végtére

Akós: Nékem nincs időm: hogy itt héjjában el-vesztegessem. Előbb ama' négy lábú Rókára megyek. Az-után: győzelemessen vissza-térek hozzád. Élly addig-is Bátya.

Ezek után éppen el-akara távozni Akós; El-is-ment egy néhány lépésekkel az Erdőnek részébe; de, hamar vissza jövéen, hirtelen megállott Gyárfás mellett. Ez, valami szerencsétlenségről gyanakodván, egy kevéssé meg-döbbsent. De szavait így folytatta

Akós: Még egygyet, édes Bátyám. Ha Vernika-húgunk erre találna térni (más-ként el-se-múlattya, hogy meg-ne-látogasson), tartóztasd-meg magadnál. Ki-se-erezd az Erdőbe adlig, még * magam vissza-nem-jövök. Mert úgy tartom: hogy, mivel mellette olly gyakorta járkál a' veszedelem, végtére el-is-nyelheti.

Ezeket el-végezvén Akós, fel-vonta ismét Puskájának kassát; és nagy hirtelenséggel azon el-illantott Rókának felhajháltára indult.

⁽²⁾ A' Buzogányoknak régi viseletéről ezeket írja Altorjai Báró Apor Péter: Az ifjú Legények, a'-kiktől ki-telt, viselte nek ezüst, aranyos Buzogányt. Bársonnyal volt borítva a' nyele. A' vége pedig ugyan ezüstös, aranyos. A'-kitől pedig olyan ki nem telt: vas Buzogányt viselt. A' nyele ezüstös, aranyos volt. Én-is illyet viseltem kicsin-koromban. Némellyek pedig hasonló nyelű vagy czifra Baltát, vagy Csákányt viseltek. A' melly ifjú legénytől a' sem telt-ki: Tatár-korbácsot viselt. Tamariskus-fa vólt a' nyele. A' két végin fehér csont. Vagy vékony hoszszú nyelű. Két-három bog a' Korbácscsán. Az hoszszú volt. Nohajkának hitták.

Dugonics jegyzete.

* L. a 25. lapnak 1. jegyzetét.

HETEDIK RÉSZ.

VERNIKA GYÁRFÁSNÁL.

Öcscsének el-menetele után, kevés ideig, fel-s'-alá sétálgatott Gyárfás. Gondolkozott valaminn. Azonban el-állottanak a' kürtök' hangjai. Nagy csendesség léve az egész Erdőben. Így beszélt magánossan

GYÁRFÁS: Tehát egy Róka vala az, melly kedves Húgomat úgy-annyira meg-ijesztette?

Csak alig végezhetted-e ezen szavait, íme bé-toppana Vernika. Amazon-ruhájában vala fel-öltözve, melly-is igen illett szép szabású Testére. Eme' Fejedelem-kis-aszszonyt leg-főbb díszszének tarthattya a' Barcsai Ház. Nem vólt akkor mássa egész Erdélyben, akár testének ékességére, akár Erkölcseinek szépségére tekintünk. Kedves a' Társalkodásban, minden unalom nélkül. Semmi büszkeség benne. Mindedig víg természetű. Zsengéjére tekintve, leg-szebb idejű. A' tizen-nyolcz esztendő-t hat holnapok előtt által-ugrotta.

Ezen kis-aszszonynak válogatott erkölcei között az vala leg-fő-képpen tündöklő: hogy másoknak veszedelmekben,* nem csak szánakodni azokon; hanem, a-mint tőlle ki-is-telhetett, azoknak segítséget-is nyújtani tudott. Fő-képpen az ügyefogyottakat, semmi jutalmat nem ohajtván senkitől, minden tehetsége szerént, ápolgatta. El-veszettnek lenni gondolta azon napját, mellyben valakivel valami jót nem tehetett.**

A' minapiban: midőn a' malom Kerék egy szegény Paraszt aszszonynak szoknyáját magához sodrotta, és mind-a-két lábát egészen öszve-zúzta: elsőben ennek látására el-ájúlt; azután, magához térvén, őtet nem csak szorgalmatossan meggyógyíttatta, hanem, esztendő-beli jövedelemmel, neveletlen

* T. i. veszedelmében.

** V. ö.: «Diem perdidit». Titus római császár mondta arról a napról, a melyen senkivel sem tett semmi jót. V. ö. Büchmann, Geflügelte Worte, 17. kiad. 369. lap.

gyermekait talpra állította. A-még * meg-gyógyúlt, szinte minden-nap' meg-látogatta, és nála több órákat töltött vigasztalásában. Másoknak más veszedelmekben-is, igen könyörűletes szívű, és hathatós segítséget nyújtó.

Ezen drága Fejedelem-kis-aszszony, a' Rókától szinte meg-piszkoltatván; minek-utánna a' veszedelmet éppen el-kerülte, minden más foglalatosságot abban-hagyott. Igyenessen Gyárfásnak Barlangjához vette kellemetes úttyát, kihez különös szeretettel viseltetett. De Gyárfás se engedett semmit atyafiságos szeretetének.** Mindenben a' gondolatok' meg-egygyezése szülte benne, és mind-eddig nagyra-is nevelte a' vizsáltt hajlandóságot. Gyárfásnak barlangjához érvén, ötet illy kurtán szállítá meg

VERNIKA: Jó napot, édes kedves Bátyám. Azt ugyan, tudom, nem reménletted: hogy ma meg-látogassalak.

GYÁRFÁS: Hozott Isten, szerelmes édes Húgom. Annál inkább örvendek, mennél kevesebb reménségem vala mái látásodhoz.

VERNIKA: Jaj! csak alig vehetek lélekzetet. Nyakra-főre szaladtam. De bezzeg meg-is-ijedtem ám.

GYÁRFÁS: Mi bajod, édes Vernikám? — Mondott ugyan Akós valamit szerencsétlenséged felől. De, szokása szerént, olly hamar el-hadarta szavait: hogy belőlle semmi bizonyost ki-nem-vehettem.

VERNIKA: Oh! Lelkem-bátyám! Csak kevésben múlt-el: hogy egy Rókának fogai közé nem estem. — Több Vadászok valánk egy helyen. De ama' gonosz Állat olly ravasz vala: hogy, abban hagyván a' bátrabb Férj-fiakat, éppen felém vette veszedelmes úttyát. — De bezzeg, Bátya, tudod-é: mire vetemedtem? — Kergettem a' Rókát; de magam után. — Tüstént Akós-bátyámhoz szaladtam — De látd, ama' gonosz Állatot. — Mihelyest Bátyámra vetette ravasz szemeit, hasa alá csapta a' farkát, és illa berek, nád a' kert. A-mint sajdítottuk, erre vette magát. Nem vetted-é észre: hogy erre kullogott?

* L. a 25. lapnak 1. jegyzetét.

** T. i.: Gy. is épen annyira szerette őt. Lásd az 16. lapnak 1. jegyzetét.

GYÁRFÁS : Semmi nyomát nem láttam. — De Te, édes húgom, mi okra nézve fárasztod úgy-annyira magadat? Tí Aszszony-állatok abban fitogattyátok leg-inkább magatokat, a'-miben éppen nem kellene. — Fel-veszitek az Amazon-ruhát, de Amazon-szívet nem tudhattok magatokban teremteni.

Ezen szavakból észre-vette Vernika : hogy Gyárfás méltán fogna a' Pirongatásokhoz. El-kévánta ezen gondolatait fordítani. Az előbbeni szaladgálásban el-fáradván, le-ült, a' tűz mellett fekvő tőkére. Gyárfás, elenében* ült-le a' tűz-helynek másik részéről. Azon közben így szóllott

VERNIKA : Engedd-meg, édes Bátyám : hogy le-telepedgyek. Hidd-el : nagyon el-fáradtam. — — Oh be gyönyörűen lángalnak eme' hasábok. Meg-igazítom, hogy vígabban égjenek.

Ezek után fákat rakott a' Tűzre, és azoknak lobogó lángjaiban egy kevés ideig gyönyörködött. Gyárfás, kellemetlen gondolatokban nem akarván hagyni édes Húgát, a' kellemetesekről gondolkodott. Az vala fejében Vernikának-is : Végtére így kérdezősködött

GYÁRFÁS : Hát ugyan : édes Húgom ! minő jó hírek vannak Udvarotokban ?

VERNIKA : Bizonyossan igen kevesek. Csak éppen egygyet tudok valamire valót.

GYÁRFÁS : Az-is pedig igen kellemetes előtted ?

VERNIKA : Egy részről kellemetes, más részről igen kellemetlen. — Isméred-é Kálmánt, ama' Szerémi Herczeget?

GYÁRFÁS : Nem ismérem, személlye szerint. De annak szép hírét mindenektől hallottam. — — Édes Húgom ! — Ha mind igazak azok : mellyeket felőlle közönségessen beszéllenek ; Ő téged' igen szerencsésnek tehetne ; Te-is őtet talán még szerencsésebbnek. Ugyancsak kényeték szerint járhatnátok-el az Egér-tánczot. ⁽³⁾.

(3) A' *Magyaroknak eme' régi Tánczok' módgyát így írja-le Altorjai Báró Apor Péter* : Egy sorjában állott kilencz, vagy tíz Férj fiú, ki-váltt ifiúi legény. Közöttök olyan *Spatium*

* T. i. : vele szemben.

VERNIKA: Erről ugyan magam-is így vélekedtem ennek-előtte. De mostanában

GYÁRFÁS: No tehát! — Mit tesz az a' DE? — Hogy Ti Aszszony-állatok, vagy semmit, vagy igen keveset szólhattok ama' hitvány DE nélkül!

VERNIKA: Tüstént fel-töröm a' Diót, édes kedves Bátyám. — Téged' teszlek pedig Bíróvá én közöttem, és Kálmán-herczeg között. — Hát? Ha én, Bátya, azon Herczeg felől azt mondhatom: hogy ő, valamint a' Nádszál, arra fordul, merre a' Szél fújja.* — Most ezt, most pediglen amazt szereti? — Mit vélsz az ilyennek állhatatossága felől? — Oda adhatnád-é, ilyennek birtokában, szerelmes Vernikádat, egygyetlen-egy Húgodat?

GYÁRFÁS: Távúl légyen tőlem. Ezen házasságnak, minden tehetségem szerént, ellene-állanék. Sőt: ha hírem nélkül meg-esne, azon lennék: hogy el-vállyatok.

VERNIKA: No tehát, édes Bátyám, halljad a' többit. Ama'

vólt, mellyben egy pár tánczoló könnyen el-járhattot. Egygyik legény elvitte a' más sorban álló leányt. Vagy kétszer tánczolt, meg-kerülvén mind a' közben, mind kívül a' két sorban állókat. Az-után el-bocsátotta kezét a' leánynak. Külön kezdettek tánczolni, de csak abban a' *lineában*. Akkor kezdettek mondani: *Macska! fogd-el az Egeret*. Ha jól tanúlt leány vólt, úgy el-fárasztotta a' legényt: hogy minden egygyet-mássá a' Testin meg-izzadott. Mert elől a' leány, utánna a' legény; úgy kerülték kívül-belől a' két sorban állókat. Midőn a' legény szembe érkezett a' leánnyal, 's-meg-akarta fogni a' kezit; a' leány akkor vissza-fordúlt. Erővel pedig nem volt szabad meg-fogni a' kezit; hanem, ha szép mesterséggel kezire vehette. Mikor osztán meg-fogta, akkor újjolag, kétszer háromszor, a' leánnyal egygyütt tánczolva a' sorban állókat meg-kerülte. Ugy osztán a' legény maga helyére, az leány-is magáéra állott. Mindgyárt az mellele álló legény a' más sorban álló leányt el-vitte. Azok-is úgy járták. És a' táncz mind-addig tartott, még,** valahány legény és leány vólt a' két sorban, azok-is tánczolva egy-mást meg-próbálták.

Dugonics jegyzete.

* Bibl. kif. — V. ö. Máté, 11, 7. Luk. 7, 24.

** L. a 25. lapnak 1. jegyz.

Kálmán-herczeg (de köztünk maradgyon a' szó) bele-szeretett Juliánába, Macskási Mihálynak leányába. Ezt, Kémjeimnek szorgalmatosságok által, olly bizonyosnak tapasztaltam: hogy felőlle éppen nem kételkethetek. — Én ugyan Juliánát soha életemben nem láttam. De igen hírlelik ritka ékességét. Azt-is mondgyák felőlle: hogy többet lakik a' Herczegi Udvarban, mint Papfalván Attya' házában. — Ugy véllem: akkor szerethetett Kálmán Juliánába: midőn Attya Tisztséget viselt Szerémi Udvarjokban. — Lám-é, bátya, által-hozattatván hozzánk édes Attya, hogy Kincs-tartónk legyen, Kálmánnak régi szeretete mind-eddig meg-nem-rozsdásodott * — Gondold-el a' dólgot, édes Gyárfásom! — Egy Herczeg illyen leányba szeretet! — Ez, én-előttem, igen alá-való dolognak tetszik. Hát te erről miként vélekedel?

GYÁRFÁS: Ha ez úgy vagy; Kálmán Vernikát meg-nem-érdemlette — De talán sokat nyelveskednek az emberek? Talán a' Herczegnek Fele-baráti indulatját szeretetnek mondgyák? — Édes Hugom! nem mind igaz, a'-mit az emberek hazudnak.

VERNIKA: Annák az Egek: hogy mind ezek hazugságok lennének. — De az ám bezzeg az: a'-mi gyanúmat talpra teszi; hogy minapában, itt Kolosváron, meg-látogatván bennünket Kálmán-herczeg, hozzám való szeretetének igen hideg jeleit mutogatta. Ez nem jelentette ám a' Gyertya-tánczokat (*).

(*) *A' régi Gyertya-tánczot így írja-le Altorjai Bárány Péter*: Két ifiú legények két égő gyertyát vettek kezekbe. Egymással úgy tánczoltak sokáig, reá-vigyázván (mikor egy mászt forgatták): hogy a' gyertya' tüzével egy-másnak haját, vagy köntösit fel-ne-gyujtanák. Az-után: oda mentenek, hol az Aszszonyok, vagy Leányok ültenek, vagy állottanak. Mind-a'-két legény szépen térdet hajtott. A' két égő Gyertyát két Aszszonynak, vagy Leánynak adták. Azok, egy-más' kezit fogván, a' Gyertya más kezében lévén, úgy tánczoltanak. Az-után oda menvén, hol a' Férj-fiak vóltanak, térdet hajtván, az két égő Gyertyát azoknak adták kezekbe. Azok, ismét úgy tánczolván, újjobban két leánynak adták.** *Dugonics jegyzete.*

* V. ö.: Alte Liebe rostet nicht.

** Jócai a szóban forgó tánczot «fáklyatáncz»-nak hívja «Petki Farkas leányai» cz. elbeszélésében. (III. A kézfogó.)

GYÁRFÁS : Az okos szeretőknek módgyokhoz szabta magát. Tudni-illik : lassú lánggal ég Kálmán ; de tartóssabb-is tüze. Te talán hevesebben lángoltál. Avagy talán azt cselekedte : hogy szemre kívánta venni szeretetedet. Te pedig talán észre se vehetted : hogy indulataidat visgállya.

VERNIKA : De ezt ugyan : igen-is észrevettem. El-se-múlatam semmit, hogy hajlandóságait magam-is ki-tanúlhassam. De szívem, és kívánságom szerént ki-nem-tanúlhattam. Bár csak több ideig múlatozott volna nálunk ! Ki-vettem volna minden Titkait. De én nem annyira csudállom hamar-viszsza-menetelét, mint azt : hogy sokkal szomorúabban ment-el ; mint hozzánk érkezett.

GYÁRFÁS : Ezt ugyan, édes Húgom, magam-is nagyon csudállom. De te hamar-viszsza-térttének okát meg-nem-sajdít-hatnád-é ? ha reá-tennéd fejedet ?

VERNIKA : Nem tudhatom valóságos okát ; de felőlle gyanakodhatom.* — Ime ! Bátya ! — minden kémlelésem nélkül tudtomra adódott az : hogy Juliána, itt Kolosváron, alattomban meglátogatta a' Herczeget ; és, nem sok idő múlva, sírva ment-el tőlle.

GYÁRFÁS : Én ebből se jót, se valami rosszat ki-nem-hozhatnék, ha erőltetném-is magamat.

VERNIKA : El-hiszem : mert a' szerelmeseknek szokásokat nem tudod. — Így vólt az egész dolog, — Hihető : hogy Juliána, Kálmán Herczeg előtt, panaszkodott fogadásának meg-nem-tartásáról. Azért-is sírt : mert a' Herczeg meg-kívánta változtatni gerjedelmeit, és helyette engem' vehetett szívessége' tárgyának.

GYÁRFÁS : De a' Herczeg éppen semmi jelét sem adta hamar-el-mentte' okának ?

VERNIKA : Adott valamit, de nagyon homályost. — Hallyad, Bátya : mit cselekedett — Minek-előtte tőllünk el-távozott, velem különösen még-is beszéllett. Nem tudom : minő ** arany

* T. i. : de gyaníthatom, sejthetem.

** T. i. : miféle, valami, holmi.

Pereczeket emlegetett. Emlékezetekre mindenkor sírva-fakadt. Midőn pedig én nyomorúságának okát tapogatnám; úgy tettszett: mintha bibéjét annál inkább fájlalná. Végtere: csak ugyan tudtomra adta: hogy azon arany Pereczek, mellyeket otthon személyemnek szán vala, birtokában nem lennének immár. — Ezekkel el-hallgatott. — Osztan sűrűn zokogott. — Végtere, semmi egyebet nem szóllván, Szerémbe vissza-ment. — Ezek azok, mellyeket ki-vehettem belőlle. — De

GYÁRFÁS: Ismétt szádban a' DE? Ki vele, a-mi szíved' gyötri — Van-e még-is valami? — Ugy-is tettszik: mint-ha boszszonkodnál.

VERNIKA: Édes Bátyám! Kedves Testvérem! — Ki ne boszszonkodna, ha, azon arany Pereczek miatt, Udvarunknak megböcstelenítését fontollya?

Hugának e' végső szavait hallván Gyárfás, nagyon megütközött. Szerette az Udvarnak böcsülletét. Ugyan-azért: méltatlannak lenni állította: hogy egy hitván Pereczért megböcstelenítessen. Vernikának szomorú ábrázattyaából semmi vigasztalást nem reménlett. Így szólla tehát

GYÁRFÁS: Illy sokáig mi okra nézve kénzod amúgy-is eliszonyodott szívemet? — Azt mondád: hogy Udvarunk megböcstelenítettett. Ki-cselekedte ezen irtóztatóságot?

VERNIKA: Találd-fel a' gonoszt, ha feltalálhatod — Ezek történtenek pedig ez-után: — Hogy a' Herczeg vissza lovaglott ⁽⁵⁾, nem sokára egy levelét vettük. Ebben világossan kiadta azt, a'-mit, nállam létkor, homályos szavaiból ki-nem-vehettem. Azt írta Akósnak: hogy az arany Pereczek szobájából

(⁵). A' régi Magyaroknak utazásokról ezeket írja Altorjai Bárá Apor Péter: Mikor valaki, az embereknek Nagygya, útra ment; ha Felesége, 's-Gyermeke nélkül ment, csak Paripán ment. Ott konyha szekér nem volt; hanem a' Vezetéken, vagy szolgánál viaszszas Palacz-bor, Fehér cipó, némellyeknek tarisznyájában ösztövéres szalonna, a' mellé fok-hagyma, egy pár sódor, vagy mogyoró hagyma, sült tyúk. Sött némelykor gyakrabban ezek közül csak egy-is jó volt. Nyárban, mi helyen jó füvet kaptanak, meg-szállottak a' fűre. Vagy ha széna-bag-

ki-lopattattanak. Udvarunkban vala pedig szállása. Így tehát a' böcstelenség Udvarunkra-is ki-terjedett.

GYÁRFÁS: Már ez ugyan nagy mocska egy Fejedelmi Háznak. — Istenem! ki óhattya magát a' házi Tolvajtól elegendőképpen? — Ennek pedig bizonyosan házinak lenni kellett. — — Nem gyanakodtok-é valakire? — Oh, édes Húgom! édes Vernikám! — Akós-bátyád egy sárkányt táplál Udvarában, midőn ama' Schelmajernek embersége felől meg-győzttetik.* Neve sem emberséges. Szeme sem áll Isten-igazában. — Rajta nem kaptátok-é ama' házi tolvajt?

VERNIKA: Semmi nyomára nem akadhattunk; noha alattomban minden szorgalommal voltunk. De Akós-bátyám, ezen kellemetlen levélre, úgy meg-boszszonkodott: hogy annak csak gondolattyára-is irtózik. Semmi irgalmat nem remélhet a' Lopó, ha kézre keríttetik. De én-is úgy fel-háborodtam ellene, hogy (noha másként könyörületes szívem) annak négy részre darabolását talán száraz szemekkel nézhetném.

A' Fejedelem-kis-aszszonynak ezen szavaiból meg-értette Gyárfás annak kedvetlenségét; és, mivel igen nagyon szerette, e' kurta boszszonkodásában sem akarta meg-hagyni. Az-után: észre-vevődött az-is: hogy a' Tolvajnak ki-találásában minden haszon nélkül töltenék a' drága időt, így csavarta másfelé a' beszédet

GYÁRFÁS: Haggyuk-el, édes Húgom, e' szomorú, és talán haszontalan gondolatokat. Beszéllyünk valami kellemetes dologról. A' mi engem' illet, fogadom: hogy tüstént meg-vigasztallak.

Ezen szavakat hallván Vernika, hirtelen fel-ugrott a' Tő-

lya vólt, a' baglya mellé le-terítették köpönyegjeket 's-jobb izút ettek belőlle, mint most esznek az Alapatrétából... Sött: az öreg Haller János nagy úr vala, még-is mikor uton ment, ha tallón vólt-is, mikor az óra tiz vólt, meg-állott a' hintóval, és ett.

Dugonics jegyzete.

* T. i.: emberségében, becsületességében bízik.

kéről, és közelebb ment Gyárfáshoz. Fel-kelt osztán Gyárfás-is. Így szóllott pedig

VERNIKA: Ugyan kész vagyok ám hallani ama' jó híreket. — Talán ugyan tudod: hol vannak az arany Perczek? Sokért nem annám, ha kezünkhöz kerülne.

GYÁRFÁS: Mi gondom nékem az el-veszett Jószággal? Énnállam eleven arany Perczekre találhattsz.

VERNIKA: De ki-látott eleven arany Perczeket? Ne csalogass Bátya.

GYÁRFÁS: Nem csalogatlak, mert igazat mondok. — Nem annád ám száz arany Perczekért azon gyönyörű Ifiat, ki, csak ez-előtt, hozzám folyamodott. Tizen-öt esztendőnél többnek nem gondolhatod idejét. Se bajuszsza még, se pediglen szakálla ^(*).

(*). *A' Magyaroknak Bajuszszookról, Hajokról, és Szakállokról ezeket hagyta írásban Altorjai Báró Apor Péter: Mind felső, mind alsó-Rend-beli emberek, mihelyt meg-házasodtak, a' szakállokat meg-hagyták, s' holttig úgy viselték. Az egy BÉLDI Pál szünetlen beretváltatta a' szakállát, 's midőn controvertálták, azt mondotta: mikor Tatárok' Rabja vólt, nagy szakállá lévén, ha Tatár-ura meg-haragudott, annál-fogva húzta-hurczolta. Akkor tett volt fogadást: ha meg-szabadúl, soha szakált nem visel; 's-nem-is viselt holttig. Ha valaki abban az időben a' szakállát le-beretváltatta; 's-nem-beretváltatta a' haját-is egyszer-s-mind; a' * csúf volt. Ollyat mondtak néki, a'-mellyet szégyenlem ki-írni. — A' Fejeket majd mindnyájan beretváltatták. Ha valaki kopasz lett, nem viselt idegen Kurva-hajat, melyet most BÁRÓKÁNAK hínnak. Mert: ha akkor elő-hoztad volna a' Baróka nevet, más talán azt gondolta vólna: hogy azt mondog: Bak Róka megyen. A' kinek haja nem volt, szép fekete bíborból, vagy bársonyból való sapkát viselt. — Némelynek bajuszsza egészen be-fogta száját. Abban soha semmit el-nem vágta. Sőt mikor ivútt némellyik, meg-tölt a' bajuszsza, bé-szopíntotta. Az nagy haj igen igen ritka volt. Soha nem emlékezem, hogy ifú legényt nagy hajjal láttam volna. De, hogy azt hátúl Sinórral, vagy Pántlikával meg-kötötte volna; mint a' Ló-Farkát; mint most cselekednek;*

* T. i.: az.

Ezeket hallván Vernika, nagyon meg-örült. Nem volt ugyan szerelmes, még-is az ékes Fiakkal örömet társalkodott. Ezek pedig a' Kis-aszszonynak tisztességes szavait hallván, szégyenlettenek volna valami ollyast mondani, mellyért osztán meg-vonyítottatának volna. Gyárfástól így kérdezősködött

VERNIKA: Hol van, édes Bátyám, ama' gyönyörű ifjú. Mert ha te őtet, a'-mint tapasztalom, szeretheted; bizonyos légy benne, hogy én se fogom gyűlölni. Mí-kettőnknek mindenkor meg-egygyeztenek gondolataink. De hová rejtetted azon gyönyörű Ifiat? Talán ugyan a' Zsebedbe gyugtad. Ki vele, hadd lássam.

GYÁRFÁS: Lassabban egy kevéssé. Ne-is olly hevessen, édes Vernikám. Még csak azt tudhattam-meg felőlle: hogy Juliusnak nevezik. Se vezetékét, se nemes eredetét még-eddig ki-nem-facsarhattam belőlle. De mindenéből ki-tettség a' böcsös nagyra-menendőség.

VERNIKA: No ugyan meg-tudsz várakoztatni. Add elő tehát. Hol vagyon?

GYÁRFÁS: Édes Húgom! Csak még egygyet mondok. Hát? Ha Fő-nemes vérből vette eredetét? Mert, Személyére nézve, abba bele-is-illik. — Hát? ha azért jött legelőször hozzám: hogy általam szívességedbe ajálltasson? — Hát? Ha azt kívánja: hogy, veled lakván, téged' inkább szemre-vehessen? állhatatossabban szeressen? — Ez nem szokatlan dolog a' régi szeretők között. — Kálmán-herczegnek el-pártolása után, csak ilyen ifiat szeretnék Uradnak választani.

hire-helye sem volt. Ha akkor kötött hajjal, vagy zsacskóba varrott hajjal valaki elő-állott volna; azt tudták volna; hogy Farsangos. Mert abban az időben láttattak ottan-ottan bolond Farsangos köntösben járók. Hanem: kinek, ritkán, nagy haja volt, azt szépen le-bocsátotta. Ki ki inkább le-beretváltatta, 's-úgy Üstököt hagytak magoknak. Azt szépen fel-kötötték, 's abban gyönyörködtek: mennél nagyobb csomót köthetett az Üstökön. Ritkán némellyeknek volt abban fűzve vagy kevés Pántlika, vagy kevés Sinór, ki-vált a Gyermekeknek.

Dugonics jegyzete.

VERNIKA: Igen-is, édes Bátyám: ha, a' Fejedelmek' házasságokban,* a' szívre tekintenének Atyánk-fiai. Néha öszvekapcsoltatunk Mátkáinkkal, minek-előtte őket szemre-vehetjük. Eleget akarnak tenni nem annyira hajlandóságunknak, mint erszényünknek. — De, hol van immár azon gyönyörű Ifjú? Mond-meg előre: ki féle?

GYÁRFÁS: Már mondtam: hogy Nemét titkollya. Csak ez-előtt jöve Barlangomba. Úgy tettzik: mint-ha állhatatossan meg-akarna nálam maradni. De kár vólna, ha esztendeinek legszebb virágjai ezen unalmas magánosságban el-fonnyadnának. — Hallyad, édes Húgom: ha fő-nemes-vérből vette eredetét (a'-mint-is én vélekedem), reád bízom, mit cselekedgy véle. — Ha náladnál alacsonyabb rendű lenne; szolgálatodra ajánlom. Ha ugyancsak Kálmán-herczeggel egybe-kelhettek; belőlle jó Titoknokot várhattok. Bizonyossan tapasztalni-is fogjátok: hogy Udvartokba emberséges Ifiat ajánlottam.

VERNIKA: Igen jól vagyok, édes Bátyám. Örömet el-fogadom ajánlásodat: mert bizonyos vagyok benne: hogy, első látásoddal-is, talpig ki-isméred az embert.

GYÁRFÁS: Hogy jó erkölcei vannak, arról ne kételkedgy. Mert: ha vagy szeles, vagy alamuszta lenne; soha nem ajánlanám.

VERNIKA: El-hiszem-el, édes Bátyám. De add-elő immár. Hadd lássam.

GYÁRFÁS: Csak éppen el-jöttöd előtt, hogy száraz ágakat keressen, az Erdőnek derekába küldöttem. E' nem csekély munkát Remete-engedelmességének első próbájává tettem. Tüstént itt terem.

VERNIKA: Csak alig várhatom immár: hogy kívántt személljét meg-lássam.

GYÁRFÁS: De arra kérlek, édes Vernikám, és nagyon esedezem előtted: ójjad azon Ifiat Schelmajernek, ama' Nyári kesztyűs Titkosnak fortélyaitúl (?). Légy az ilyenekben Akós-

(?) A' kesztyűknek viseletéről ezeket írja Altorjai Bárá Apór Péter: Téli kesztyűt ki Párducz, ki Hiúz-bőrből, ki Róka-bőrből

* T. i.: fejedelmeknek házasságában.

bátyádnál okosabb. — De íme amott jön immár Julius. Állunk idebb egy-ke vessé.

NYOLCZADIK RÉSZ.

JULIÁNÁNAK ÉRKEZÉSE.

El-érkezett azomban Juliána. Két kis nyalábokba kötött száraz ágakat hozott két hónai alatt. Igen szemérmertessen viselvén a' földre eresztett szemeit, se Gyárfást, se Vernikát nem látta. Le-tette a' Tűz-hely mellé a' száraz ágakat. Az-után : a tőkére ülven, úgy tettsett : mint-ha magát ki-kévánná pihenni. Könyekét térdére, Fejét kezeire téven, nagy figyelemmel nézegette a' lobogó lángokat ; de egyszer-is-mind olly szomorúság tettsett-ki ábrázattyából : hogy emezeknek szívek rajta meg-esett. Nem sokára : egygyet a' nyalábok közül fel-bonta. Meg-raká a' tüzet, és azt, ott lévő fujóval, fel-is-ébresztette. De végtére : midőn szemeit fel-emelte, és, Gyárfás mellett, egy gyönyörű Kis-aszszonyt állani látott, meg-feletkezvén fel-vett Férj-fi személyéről,* leg-is-leg-elsőben magát, leány módra, hangosan el-sikójtotta. Az-után meg-rettenve, amazoknak igen erőltetett halgatások után, ezeket mondotta

JULIÁNA: Jaj! Egek! Hol vagyok! Talán ugyan el-tévelyedtem?

Mind Gyárfás, mind pedig Vernika, Juliánának azon aszszonyos sikojtásából, könnyen észre-vehették volna, hogy azon Ifjú valóságos Leány légyen; ha, vagy gyanakodni lehetett volna felőlle, vagy eszekkel másban nem foglalatoskodtak volna.

viselt. A' nyári kesztyűnek híre-helye sem volt. Ha valakinél nyári kesztyűt láttak-vólna, bolondnak mondották volna. Jut eszembe: egy valaki hordozni kezdette a' nyári kesztyűt; Csúfolni-kaczagni kezdették vala. Szégyenletibe le-tévé.

Dugonics jegyzete.

* Ma így mondanók: szerepéről.

Vernika bizonynyára Juliánának szépségén úgy el-álmélkodott, hogy egy szót hamarjában nem szólhatott. Így szólla tehát a' Jövevényhez

GYÁRFÁS : Meg-ne-retteny, szerelmes fiam — Jöszte közelebb — Még-is közelebb — Imhol vagyon édes Húgom Vernika Semmitől se fély édes kedves Juliusom.

Ezen szavak között meg-hajtotta magát Juliána mind Gyárfásnak, mind Vernikának. Az-után : eme' Fejedelem-kis-aszszonyhoz közelebb menvén, annak kezeit nagy alázatossággal, és nagyobb szemérmességgel meg-csókolta. Örvendett ennek Gyárfás. Így szólla Vernikához

JULIÁNA : Különös szerencsémnek tartom ezen történetet, mellyben Fejedelmi. Kis-aszszonyságodnak illy véletlenül udvarolhatok.

VERNIKA : Vallyon, mit keresel Te itt, ezen únalmas magánosságban, kedves kis Remetém? Pedig még sárga csizmássan? ⁽⁸⁾

JULIÁNA : *fel-fel-vonyogatván vállait* : Kegyelmes Fejedelem Kis-aszszony! - - -

Juliánának e' szavai után jól; szemre vette Vernika azon ifiat. Szegessebben reá nézett Gyárfás-is. Mind-a'-kettő különös gondolattal vala felőlle. Végteére Gyárfáshoz fordulván, néki alattomban ezeket mondotta

VERNIKA : De ez bizonynyára egy Remetének igen szép lenne. Úgy vélekedem én-is : kár volna, ha itt fonnyadna.

GYÁRFÁS : *Juliánához fordulván* : Én, édes fiam! más gondolattal vagyok immár felőlled. Nem kívánhatom : hogy ezen unalmas magánosságban töltenéd hosszú ideidet. Ime Verni-

(8) A' Csizmák színéről így ír Altorjai Bárá Apór Péter : Bizony a' fekete csizmát se viselte senki ; hanem a-ki gyászolt. Dali csizmát sem viselt más senki, hanem ama' nagy emlékeztű Úr Kornis Gáspár. A'-mit itt Dali csizmának hív Apór Péter, azt másutt Deli csizmának mondgyák, és általa bőven el-terjedett csizmákat értenek. Mind a' Deli szót, mind a' Csizma szót a' törököktől vettük. Deli legényeknek, deli leányoknak-is azokat mondgyuk, kik mind magossan fel-nyöttek ; mind, magosságokra nézve, bőven el-terjedtek.

Dugonics jegyzete.

kánál, az én kedves hűgomnál, bátorságossabb helyedet találhatod. Ugy-é, édes Hugom?

VERNIKA : Igen-is édes Juliuskám. Eme' barlangot igen félelmesnek tarthatod. Itt, éjtszakának közepén, Lidérczek, fekete macskák, Tátos lovak, 's-más egyéb késértetek-is járnak. Itt kigyók csúsznak. Itt varas békák másznak. Itt semmi más társaságod nem vólna, hanem az ordító Farkasokkal, a' bömbölő Medvékkel. Kár vólna pedig : ha a' Farkas meg-enne. Én néked külömb Farkas-bundát akarnék csináltatni. — De bezeg, édes Juliusom, ahhol én lakom, szelídebb állatok tartózkodnak. Ott Te Dám-vadakra, ott Te Szarvasokra találhatsz. Ezeket, minden félelem nélkül, meg-símogathatod ; és, ha tettszik, társaságodba is veheted. Jószte, kedves Juliuskám. Én néked más Remete-helyet mutatok : holott, oktatásom szerint, három szégyen nélkül, meg-fogod-enni az elődbe-tett tojást. ⁽⁹⁾.

GYÁRFÁS : Ne tarts semmitől, édes Juliusom. Én el-tökéllettem immár magamban : hogy ismétts vissza-veszlek, ha állhatatosságod' látom. De előbb Vernikánál kellett eltöltened Próba-esztendődet. Én igen engedő ; ¹ de Vernika igen kemény mester. A' kemény alatt pedig többet tanulhatni — De hagyjuk abban a' Tréfát. — Édes Fiam ! el-hitetheted magaddal : hogy bizonyossan javadra iparkodom. Sőt : nem-is gondolha-

⁽⁹⁾ *Erről így ír Altorjai Bárá Apór Péter* : Nem akarom el-múlatni azt-is, ² hogy (noha nem értem, ³ de hallottam a' régi emberektől) valamikor valami leányhoz Leány-néző ment ; tyúk-tojást főztek, 's-a' Legény eleibe tették. Azt három szégyen nélkül kellett meg-enni. *Elsőben* : azt kellett néki megtudni : híg-é, vagy kemény ? Mert : ha a' híg tojást kemény gyanánt, vagy a' keményt híg gyanánt bontotta-fel, első szégyen vólt. *Másadszor* : Mikor, meg-sózta, 's-fel-keverte, 's-valami le-folyt a tojásból, második szégyen vólt. *Harmadszor* : A' tyúk-tojához-is annyi kenyeret kellett metél : hogy meg-érte véle, 's-meg-is-ette véle a' tyúk-tojást. Másként harmadik szégyen vólt.

Dugonics jegyzete.

¹ T. i. : engedelkeny mester vagyok.

² T. i. : elmulasztani annak megemlítését sem.

³ T. i. : nem tapasztaltam.

tom magam felől, hogy szerencsés lehessek, ha téged' szerencsésnek nem látlak. Én téged', a'-mint mondám, magamtól el-nem-tíltalak. Bizonyosan, ígéretem szerint, mellém veszek, ha szándékodban meg maradsz.

VERNIKA: Éppen bizony! — Mit vesztegettyük az időt? — Ide kezed', Remete-ujjoncz.

Ki-terjesztette ekkor Juliánához kezét Vernika, mint-ha bé-akarná fogadni társaságába. De Juliána, szemérmetes lévén, úgy tettzett: mint-ha magát el-szégyenlette volna, és reá-nem-kévánt volna állani kérésére. Gyárfásra vetette szemeit, mint-ha annak tanácscsával akarná élni. Így támadta-meg ötét

VERNIKA: Mit? — Talán ugyan félsz töllem? — Ne fély egy mák-szemnyit-is. — Én ugyan, a'-mint látod, víg szabású vagyok; de éppenséggel nem kecsegtető. Nem-is nézek másra: hanem csupán boldogulásodra. Bátorságossabb, avagy alkalmatossabb helyen nem-is lehetsz, mint ha nálam lészel.

JULIÁNA: Istenem! hogy érdemlettem-meg ezen szerencsém! — De Te, szerencsétlen Atyám! hogy-hogy maradhattsz magad Unalmas Tömlöczödben? Lészen-é valaha azon vígasztalásod: hogy győzedelmesnek lássad kedves Magzatodat? — Édes Atyám! mit fogsz te majd felöllem gondolni?

GYÁRFÁS: Minden jókat, kedves édes Fiam. Nem-is lesz nékem unalmamra tömlöczöm. Vígabb leszek, ha jó szerencsédet láthatom.

VERNIKA: De Te, édes Juliuskám, minő Atyát emlegettsz? — Az ha szegény, én ötét gazdaggá tehetem. — Ha pedig nagy Nemő, meg-köszöni nékem: hogy fiát e' magánosságban meg poshadni nem hagytam: hanem a' nagy világba vezettem.

GYÁRFÁS: Én leszek édes Atyád helyett, kedves Júliusom. Meg-foglak gyakran látogatni. Te-is hozzám, ha kedved úgy tartya, ki-ballaghattsz gyakorta. Ugy-é, édes Vernikám, ez könnyen meg-történhetik?

VERNIKA: Igen-is, édes kedves Bátyám. Úgy sincs meszsze a' város. Fél óra alatt igen könnyen ki-sétálhatunk.

GYÁRFÁS: Úgy-é? meg-cselekszed ezt érettem, kedves Júliusom?

VERNIKA: De mi szükségünk az erővel öszve-kapargatott okokra. Egy Remete-újjoncznak leg-első kötelessége a' valóságos Engedelmesség. Nem hiszem: hogy ezen szükséges Erkölcst tulajdonoddá ne kívánniad tenni. Tehát: parancsolom néked, úgy-mint jövődő-beli Mestered: Hozd-el holmidet, és engem kövess.

JULIÁNA: Igen-is. Engedelmeskedem.

KILENCZEDIK RÉSZ.

AKÓSNAK ITÉLETE.

Ezek így el-végeződván, Juliána ugyan a' Barlangba béméne. Itt nem kevés ideig könyörgött Teremtő Istenének: hogy uttyát meg-szentelje, és azon igyekezetét, mellyel Akós előtt édes Attyának Sorsát jobb karban helyheztetni akarta, segéltni méltóztasson. Ugy tettsett Juliánának, mintha az Isten nem könyörülne esedezésein. Egy Kányát hallott szomorúan visítani a' közel-lévő fának egy ágán. Ezt ő szomorú jelnek lenni állította. El-sült azomban a' Puska; a' Kánya le-fordult. Akós tudni-illik: már ez előtt a' Rókának végére járván; midőn, igérete szerént, Battyához vissza-térne a' véres Állattal, meg-szemlélte a sivító kányát, és, hogy tőtve ne vigye haza Puskáját, reá-lőtte nagy szerencsésen. Mind ezzel, mind a' Rókával Gyárfás' barlangja felé menván, minek-utánna hozzájok érkezett, őket meg-köszöntötte. Igen jó szívvvel látták őtet mind Gyárfás, mind pediglen Vernika. Így szólla pedig

AKÓS: Itt a' Róka. Itt a' Kánya-is. Ime, Hugom. Egygyikét akár mellyikét néked ajándékozom: hogy erőtlenségedet, és bátortalanságodat ki-ne-gunyhassák az emberek.

VERNIKA: Köszönöm, édes Bátyám, jó akaratodat. De ne hidd: hogy én-is jó vadász ne legyek. Ha mindgyárt* meg-nem-öltem-is valamit; de fogtam bezzeg egy szép állatot.

* A ném. wenngleich. Nélküle a mondás el lehetett volna.

GYÁRFÁS: Ugy vagy, édes Öcsém. A' Fehér Népek nem olyan kegyetlenek, mint a' Férj-fiak: hogy vért ontani szereszenek. Az Orr-vértől-is hamar el-ájúlnak. Inkább kedvelik, ha elevente meg-fogják az Állatokat.

AKÓS: Fogál tehát, édes Húgom, valamit? veszem észre: mit.

VERNIKA: Találd-ki tehát, édes Akósom. Hadd lássam: mi-képpen tudsz hozzá.

AKÓS: Ugy véllem Pillét; avagy Szent-János-bogarát, ama' fényest. Vagy talán éppen kis madarak' fészkrét. Mert ezek ám a' ti leg-kedvessebb vadászatotok.

VERNIKA: El-nem-találád, Bátya. Oh! ha látnád ama' Szarvaskámat, melyre, csak ezelőtt, szert tettem.

AKÓS: Lám be szerencsés valál! — Meg-nőttek-é immár szarvai?

VERNIKA: Hogy-hogy nyölhettek volna-meg? ahhoz még ifjú.

AKÓS: Tehát nem nagy csuda, ha meg-foghattad. Maga jött talán elődbe.

VERNIKA: Éppen nem. Sött, midőn engem' leg-elől meg-látott, igen nagyon sikójtott.

AKÓS: Vallyon úgy-é? Talán sírt-is? és pedig kegyetlen élelmében.

VERNIKA: Isten láttya: kevésben-is múlt-el, hogy nem könyvezett.

AKÓS: Oh leányok! Ti azt gondollyátok: hogy az Állatokban-is azon indulatok vannak, melyek bennetek uralkodnak. Azok nálatok tánczolnak-is, sohajtoznak-is, Szeretnek-is. Még talán beszélnek-is? énekelnek-is? és ugyan talán szerelmes verseket? — Csak a'* kár ama' Szarvasodban: hogy veled nem beszélgetett.

VERNIKA: De azon el-nem-múlt: mert bizonyára beszélgetett-is.

AKÓS: Te pedig, édes kedves Húgom, meg-érthetted annak szavait?

* T. i.: az, v. az a,

VERNIKA: Semmit se kételkedgy benne: egyről-egygyig mind-meg-értettem.

AKÓS: No már ilyen Szarvast igen örömet látnék. Valyon hol vagyon? Kérlek hozd ide.

VERNIKA: Várj egy-kevessé. Tüstént el-hozom.

Ezek-után Vernika a' Barlang felé méne. Nézegetett egy darabig az ajtóban, meg-akarván tunni, mit tenne Juliána. Ötet az ablakra fordúlva, és könyörögve látta. Vernikának elmenetele után, el-mosolyodott Gyárfás; így szóllott pedig

AKÓS: Veszem észre, mi sül-ki Vernikának ama' Szarvassából. Lónyai Apalint, kedves Barátnéját, reá-beszéllhetette a' Vadászatra; és azt Férj-fi Ruhában, valamint a' minap, felöltöztetvén, véletlenül előmbe akarja állítani.

Azomban Julianát kezén fogva ki-hozta; és, Akós eleibe menvén, ezen szavakkal mutatta-bé

VERNIKA: Ime látod gyönyörű Szarvaskámat. Beszéllhet-is, ha kívánod. Sírhat-is, ha meg-szomorítod. Nincsen pedig még Szarva. Hát nem vagyok én szerencséssebb náladnál? Ezen egy élő ezerszer többet ér két le-tett vadaidnál.

Tetőtül fogva talpig meg-szemlélte ekkor Akós ama' Juliánát. De annak ábrázattyában Lónyai Apalinnak semmi hasonlatosságát nem látta. El-csudálkozott az ifiúnak Angyali Ékességén. De egyszer-'s-mind képének szomorú vonásait jobban meg vizsgálván, külömb-féle gondolatokkal vala felőlle. Végtére, fejét csóválván, ezeket mondotta

AKÓS: Ez ugyan csudálatra méltó dolognak látszik előttem. Ki hitte volna: hogy illy szép Állatok teremjenek a' vadon erdőben?

GYÁRFÁS: De eleget tréfálódtunk eddig. Látd, édes Öcsém, én ajánlottam ötet Vernikának társaságába, úgy-mint jövődöbeli Titoknokját. Ő ugyan nálam akara remetéskedni; de Egygyikünk se hagyta helybe kéreménnyeit.

Ezek után: még egyszer, tetőtül-fogva-talpig, meg-szemelte Akós az Ifiat. Juliána azomban szünetlen a' földön tartotta szemérmetes szemeit. Nem hallotta szavát-is. Így szóllítá-meg

AKÓS: Mi bajod, jó Barátom? Miért nem nézel szemembe? Ugy tettzik: mint-ha nem csak félnél; hanem rettegnél-is.

Jól észre-vette a' dolgot Akós. Meg-ijedett valóban Juliána, a' Fejedelemlennek előbbeni szavait hallván. Eszébe-jutott az ügye-fogyottnak: hogy Akósnek kezeiben lenne édes Attyának mind élete, mind pediglen halála. A' Fejedelemlennek ezen nagy hatalmát észbe-juttatván, egész teste meg-rázódott. Ugyan azért akarattya ellen-is irtózáván ama' szörnyű Bírától, így felele néki

JULIÁNA: Kegyelmes Fejedelem! meg-bocsásson: ha félénk szivemen erőt nem vehetek.

Juliánának változásait szemlélvén Vernika, azoknak okairól gondolkozott, de észbe semmi se juthatott. De, hogy Juliánát, mostani állapottyában, több szavakra fakasztja, azt éppen nem akarta. Akósnek előbbeni helytelen szavait se dicsérhette magában. Ugyan-azért: néki ezeket mondotta

VERNIKA: Éppen bizony: Fejedelemségedre bízták. Miket nem fogsz még reá? Ha most félni láttzatik-is tőled (mert ki ne félne attól, kinek hatalmában vagyon?), de ha velem társalodik, bizonyossan meg-bátorodik.

Csak ugyan valami dolgot lappangani gondolt Akós ama' Juliánába. Ismét tetőtől fogva talpig meg-szemlélte egészen. Bátyyoknak ezen különös maga viselését külömb-féle-képpen magyarázták mind Gyárfás, mind pediglen Vernika. Így szólította meg Juliánát

AKÓS: Hát? min gondolkozol Julius? akarsz-e velünk jönni.

JULIÁNA: Ha Fejedelemséged úgy parancsolja: igen-is elmegyek.

VERNIKA: De mi okra nézve szaporítottuk a' szavakat? — Engedelmeskedgy Remete-újjonc. Meny-bé a' barlangba: és nézd-meg mindenedet. Ott ne felejtse pedig daru tollas Süveged⁽¹⁰⁾.

⁽¹⁰⁾ Az ékes Süvegeknek hordozásában mi gyönyörűségek volt a' Régi Magyaroknak, elő adgya Altorjai Báró Apór Péter ezen szavaival: Lássuk: a' Férj-fiak-is Erdélyben régen

JULIÁNA : Igen-is. Engedelmeskedem.

Ezek után ismét el-távozott tőlök Juliána, és a' Barlangba bé-ment. Juliánának el-távozta után, szemeibe tekintvén Akós-bátyának, magát el-nevette, és ezeket mondotta

VERNIKA : No Bátya ! mi vélekedésben lehetsz felölle ? Tettszik-e ?

Vernikának ezen kérdésére el-nevette magát Akós-is ; de úgy : hogy ezen Nevetéséből inkább a' nyughatatlanság, sem-mint az öröm tettszene-ki. Így felele Húgának

AKÓS : Tettszik-e ? — Mit gondolsz, édes Vernikám ? mit fogok erre felelni ?

mint jártak, 's-micsodás köntösben. A' Férj-fiak azért ez-előtt (Nagygya az Embereknek) nyustos Süveget viselt Pompára. Medály rajta, 's-abból Kolcsok-toll állott-ki. A' közönséges Fő-emberek jó-féle-gyöngyből csináltt bokrétát viseltek. Nyár-ban penig az Ifiak virágból való bokrétát-is tettek fejekbe, vagy Süvegekbe, felyül tévén a' gyöngyös, vagy köves bokrétát. De a' közönséges fő-emberek egy nyustos Süveget viseltek. Az Úr-fiak két-három, némelykor négy színű Nest-Farkas Süveget viseltek. Abban Forgó, vagy kerecsen, vagy ráró-toll volt, két-felé ki-fordulván, néha eszsze-menvén. Némellyek, Sas-tollas Forgót. De az Urfiak többnyire egy pár Ráró, vagy Kerecsen-tollat, aranyba csináltt, és drága kövekkel meg-rakott Forgóban. Ollyat viselt Gróf Gyulafi László Fő-bíró-ságában. De mindenek felett gyönyörűséges volt, midőn három szál daru-tollat, köves Medályba rakva, tettek az Ifiak Süvegekben. Akkor sok Darukat tartottanak a' Fejedelem Urak, Fő-emberek, udvarjokban. Mivel pedig a' Daruk többnyire szürkék ; ki-ki-szedték tollyokat szép'-gyengén, 's-fa-olajt öntötték a' tollú tokjába, 's-ismétt helyre-rakták a' ki-szedett Tollúkat, úgy fehéredtenek-meg. Mikor az ollyas Ifiak Daru-tollas Süvegben, Lódingossan, Tarsolyossan fel-ültenek a' széle Bersennyel veressen festett köves-gyöngyös-klárisos arannyal szótt Portai szerszámokkal czafrangokkal fel-öltözött lovakra ; annak-is homlokai (Üstök-nyomtatónak hitták) bارسonyra drága Medályban rakott két, 's-néha három szál daru-toll lévén, ezüst kengyelekben, lábai' csizmáján aranyos Sarkantyú gyémanttal, vagy rubinttal, Smaragddal meg-rakott, utánna a' sok Sas-tollas, Parducz-Tigris-Farkas-bőrös szolgál, azokon nagy arany-ezüst gombok, egy-nehány rend ezüst lán-

VERNIKA : Mit fogok erre felelni? — Mind engemet, mind Gyárfás-bátyámat meg-fogod dicsérni: hogy jól tudunk az Ifiakban választani.

AKÓS : Ezt ugyan el-nem találád, édes Vernikám. Én néked, minden színlés nélkül, meg-vallom: Ezen Ifiú nékem éppen nem tetszik.

Eme' szavakat hallván Vernika, igen nagyon meg-hökkent. Elsőben Gyárfás-bátyjának szemeibe nézett álmélkodva. De Gyárfás se nézhette különben Vernikát, hanem elbámúlva. Így szóllott osztán Akóshoz

VERNIKA : Istenem! mit mondottál Bátya! Van-é jó dolgod? * Mond-viszsa szavadat.

AKÓS : Én ugyan vissza-nem-mondom többé; hanem, ha kívánod, még egyszer azt mondom.

VERNIKA : De én éppen nem csudállom előbbeni ítéletedet. Néked, a'-mint látom, senki se tetszhetik, ha csak azt Schelmajer', vagy mi Patvarnak nem nevezik.

AKÓS : Ha békével akarsz élni, hagygy békét az enyimeknek.

VERNIKA : Jól vagyon, édes Bátyám. Mind az-által: engedd-meg nekünk leányoknak: hogy a' Férj-fiakról ítéletet tehesünk. Én meg-engedem: hogy a' leányokat vedd szemre. Elég az: Julius Vernikának tetszik.

AKÓS : És azt imígy csak világossan kimondod?

czokra, elől az el-készíttetett sok féle-képpen czifra Vezeték Paripák, meg-ugratta szép móddal magát a' lovon, fútták a Török Sípót, trombitát: bizony akár melly Király' Udvara Európában cum recreatione meg-nézhette volna. És, hogy Példát hozzak elé, mikor Székely László házasodott, a' melly Hintót vétetett Mátkája' számára, mind a' hat szekeres lónak az hintó előtt, egy-egy daru-toll volt Medályba csinálva az homlokán. Maga Fejében-is három szál Daru-toll. A' mellett festett Portai Paripán ült maga, annak két szál Daru-toll volt a' homlokán akasztva.

Dugonics jegyzete.

* T. i.: eszedem v. józan vagy-e?

VERNIKA : Mért nem ? Talán valami kivetni-valót tapasztaltál benne ? Isten bizony, örömet hallanám fontos okaidat.

AKÓS : Hallyad tehát, nem bánom. Ha azon ifiúban az ábrázatnak vonásait jól meg-visgálok, ott én igen mély, és kétségbe ejtő gondolatokat látok el-titkolva lappangni. Annak szíve szótalanabb szájánál. Ugy-is tetszik előttem : mint-ha maga titkaival kívánná meg-elégedni.* Ezek pedig kegyetlen szívűeknek tartatnak a' tanúlt emberekől. Hogy rövideden ki-mondgyam a' hosszat : el-van valami rejtve ő-kegyelmében, mellyet nem adhat egyéb tudtunkra, hanem csupán az idő.

GYÁRFÁS : Mind-eddig nem tudtam : hogy Akós-öcsém Fejedelem-is : Jövendő-lő-is lenne.

VERNIKA : Te bizony, édes Akósom, nem isméréd az Embereket. Én, és Gyárfás-bátyám jobban tudunk ehhez.

GYÁRFÁS : Valóban : igen kemény ítéletet tettél. Ime ! édes Akósom, én kezes leszek Juliusért. Magamra-is vállalom : ha mi rossz következne szíves ajánlásomból. Hányd szememre osztán : hogy az ítélet-tételben hibáztam.

AKÓS : Én ugyan el-fogadom ajánlásodat. De ki-kérem ám magamnak : hogy Te-is embere légy szavadnak.

VERNIKA : De miért múltat annyi ideig Julius ? — Hallod-é, Remete-ujjoncz ! — Ki ama' Barlangból.

Ezeket hallván Juliána ki-jöve nagy szemérmertessen a' barlangból. Egyenessen Gyárfás eleibe ment, és, előtte le-térdepelvén, így szóllott :

JULIÁNA : Uram ! ki meg-ígérted : hogy hozzám Atyai Gondviseléssel fogsz viseltetni : add reám Atyai Áldásodat.

Meg-illetődött ezen szavakra Gyárfás. Kicsordúltanak könyvei. Ezeknek meg-törlése után, Juliánának fejére tette jobb kezét, és ezeket mondotta a' szomorú

GYÁRFÁS : Istenem, ki ezen Ifiat teremtetted, viselly gondot reá.

VERNIKA : Jöszte immár, kedves Juliuskám. Jó egészséggel édes kedves Gyárfás-bátyám ! Látogass-meg egyszer bennün-

* T. i. : nem közli másokkal gondolatait, baját.

ket. Tapasztalni fogod : hogy midőn Juliust szorgalmamra bíztad : emberre bíztad a' dolgot.

Ezeket így elvégezvén az Erdőben, Akós, Vernika, és Juliána el-búcsúztak Gyárfástól. Az egész útban leg-vígabb vala Vernika. Ki-nem-lehet magyarázni azon szívességét, mellyel Juliánához hajlott. Vele sok víg napokat álmodozott vala magának. De Juliánát inkább csak meg-mutatni, mind az Udvarban sokáig tartani akarták az égi rendelések.* Akós az egész útban többet gondolkodott, mint szóllott, noha Vernikától elégre foggattatott. Juliána, a'-mint tőlle ki-telhetett, mértékletessen vígadott. Fél-óra múlva bé-értenek a' Fejedelmi Udvarba. Itten Vernika, maga' szobái közül, a' legszebbikét oda engedte Juliánának. Két inasokat-rendelt szolgálattýára. Semmit el-nem múlatott, a'-mivel kedvét találhatta. Ugy annyira-is meg-szerette : hogy, ha vele jót tenne, azt maga boldogságának lenni állítaná. A' napnak le-este után, egygyütt vacsoráltak. De az egész vacsora felett semmi kedve nem látszattatott Juliánának. Szűnetlen arról gondolkodott : mi okkal móddal lehessen, holnap virradóra, édes Attyának dolgát a' Fejedelem előtt elő-hozni, és annak ártatlanságát volttaképpen a' Napfényre teríteni. A' vacsora után szobájába ment Juliána, az el-búcsúzás után. Le-vetette ugyan testét az ágyra, de semmit, vagy igen keveset alhatott. Még álmában-is öszve-aggatta azon okokat, mellyeket édes Attyának segítségére lenni gondolhatott.

TIZEDIK RÉSZ.

GYÁRFÁSNAK ÖRÖME.

Amazoknak el-távoztok után, maga maradván Gyárfás, Juliánának nem csak valóságos jó akarója, hanem szinte édes Attya : kimondhatatlan-képpen örvendezett, hogy őtet, a'-mint

* T. i. : De Jul. az égi rendelések a fejedelmi udvarban inkább csak megmutatni, mintsem sokáig ott tartani akarták.

vélli vala, helyben hagyhatta. Így szóllott sétálása között, szívének nagy örömében :

GYÁRFÁS: Hála Istennek ! Juliusnak sorsát igen jó karban tettem, midőn őtet Vernikának Gondviselésébe ajánlottam. Jól ismérem kedves Húgomat. Szíve igen jó. Gondolatai nagyságosok.¹ Kinek kinek² jót kíván. Sött: ha, tölle ki-telhetik, mindeniknek bódogsága' meg-nyerésére iparkodik. Tehát Te, édes Fiam, jó kézben vagy³ immár. Ezen napom nékem ugyan igen örvendetes, mert jót tehettem egy emberrel.

¹ T. i.: nemes gondolkozású.

² T. i.: mindenkinek.

³ Német eredetű kifejezés.

MÁSADIK SZAKASZ.

JULIÁNA.

A' KOLOSVÁRI FOGSÁGBAN.

I. Schelmajer' Gyötrelmei.	IX. Bálint Akósnál.
II. Vidának embersége.	X. Juliána az Erdőben.
III. Titkossal a' Parasztok.	XI. Bálint az Erdőben.
IV. Vernika Juliánához.	XII. Juliána Bálinttal.
V. Vernika Juliánánál.	XIII. Juliána a' Zsidóval.
VI. Apalin Juliánánál.	XIV. Bálint a' Zsidóval.
VII. Akós Vernikánál.	XV. Juliána' Fogsága.
VIII. Farkasnak Erkölce.	

ELSŐ RÉSZ.

SCHELMAJER' GYÖTRELMEI.

Ama' gyalázatos Titkos, a' tegnapi Vacsorára nem hivattatván (másként mindenkor a' Fejedelemmel vala mind ebédgye, mind Vacsorája), eme' szokatlan dolgon igen nagyon megütközött. De jobban el-bámúlt, midőn Juliánát meg-ismérte, és annak Titoknoki hivatallyát-is magától a' Fejedelem-kis-asz szonytól meg-értette.* Leg-fő-képpen annak Huszár-tiszt Ruháját forgatván eszében (mert ezen öltözetben soha őtet nem látta) által-nem-láthatta igyekezetét. Sok-féle-képpen gyanakodott felőlle. Egygyik gyanúja se tettszett; mind-egygyikét ellenére** lenni gondolta. El-hagyván, kis időre, eme' szívet epesztő gyanúkat, le-ült az asztalhoz; és, Akós fejedelemnek

* T. i.: annak t. hivataláról... értesült.

** T. i.: magára nézve károsnak.

parancsolattyából, Kálmán-herczegnek azon levelére válaszolt, melyet emez azon arany Pereczeknek a' Kolosvári Udvarban történt el-lopattatásáról küldött vala. Ezen levelet nagy fő-töréssel (mert ugyan-csak bőribe-is járt ám a' dolog), és nagyobb szív-félelemmel el-végezvén, fel-kelt; és, ismét Juliánát vévén gondolóra, annak reméntelen ide jövetelén, és jövőendő bizonytalan sorsán folytatta éles elméjét. Maga magának se tettsett. Hova-tova gondolkodott gonosz tetteiről, annál inkább két-ségbe esett jó ki-menetelek felől. Végtére ezeket mondá magában:

SCHELMAJER: Nékem bizonynyára úgy tetszik: mint-ha feltett dolgaimnak rossz vége következne. Más-ként sül-ki minden, semmint aránzottam — Ime Juliánát-is szinte körmeim közé kaparítottam volt; és lám; mi-képen facsarta-ki magát a' héjjatlan kígyó. Nem csak el-nem-fogattatott, a'-mint látom, a' Parasztoktól; hanem még az Udvarba-is bé-véttetett Titkosi hivatalra — De vallyon mi czéllya Katona-öltözetének? — Soha nem láttam ezen ruhájában — Meg-lesem; mit akar, mire igyekszik ál-orczájával. Hát? Ha őtet az Egek-is Párt-fogások alá vették, midőn ezen Udvarunkba küldötték? Mit-is tehetek immár ellene, mivel olly hatalmasnak, a'-micsodás Vernika, Birtoka alá vevődött? — Mit? Hát? ha Juliánának ezen cselekedete nékem nyakamat töri? Most tapasztalom leg-elől; melly súlyos dolog légyen egy Gaz-embernek gyalázatos Személyét viselni. Miért-is vagyok rossz, ha, kisebb fáradsággal, jó-is lehetnék? Mi hasznom eddig-tartó Ravasz-ságimból? A' lélek-isméret (ama' nyughatatlan Kis-bíró, ama' körmös kánya) szünetlen furdal. Gyanúban töltöm egész életemet. Árnyékomtól-is félek. — — Ártatlan Juliána! — Melly közel valál immár a' veremhez! — És vallyon mi vétkedért? Mert te egy néma Szeretőnek szavait nem értetted. — Ha én — előtted — nyilvánágossan ki-adtam-vólna hozzád-való hajlandóságomat; talán megkönyörülhettél vólna rajtam? és vizáltt szivességedet meg-nyerhettem vólna. — Ha ez így vagyon, már én akkor leg-ostobább, leg-gazabb vagyok széles e' világon. — — De, mi kevély-is voltam? midőn olly drága

Kis-aszszonynak szeretetét, minden meg-jelentés, minden meg-únszolás nélkül, bizonyosnak lenni reménlettem? — Én vagyok a' vétkes, té'ártatlan mindenben. — Hála Istennek: hogy ál-gödreimtől meg-menekedtél. — Adnák az Egek: hogy azon Parasztok se indítottak volna lármát a' Faluban! Így, veszedelmed' el-kerülése felől semmit se kételkednék. — — De jaj! Ha téged' ki-mentelek-is, édes Juliánám: hogy mentsem-ki édes Atyádat? kit olly verembe vetettem, mellyből magam se remélhetem kikapaszkodását. — Nincs egyéb mód hátra: hanem-ha, életemnek bizonyos veszedelmével,* meg-vallom, hogy én vétettem. De nem hágott még oly magosságra erkölcsöm: hogy, egy ártatlannak meg-tartásával,** magamat elveszeszszem. — Más valami módról kelletik gondolkodnom. — Ha belől a' szív jó: mindent végbe lehet vinni.

MÁSADIK RÉSZ.

VIDÁNAK EMBERSÉGE.

Midőn a' Titkos így törte fejét a' Szobában, íme reméntelenül bé-jöve hozzája VIDA MATÉ. Ennél a' Fejedelmi Udvar nem látott emberségesebb magyar embert; se ollyat, kinek méltóságától jobban tartott volna Schelmajer. Félt tőlle mint a, tűztűl, pedig senki se bánt véle tisztességesebben. De ez egyedül látta-által amannak Patvarságait. Ugyanazért: hogy azon Beste-kara többre nem mehetett; Vidának köszönhette az Udvar. Azon Istentelennek régen nyakát törhette volna; ha fejét reá-vetette volna. De lelke-ismérete arra nem vihette, hogy attúl a' kenyeret el-vegye, kinek nem adta. Ugyan-azért: úgy bánt Schelmajerrel, valamint az édes Atya, ki Fiának rossz-ságát, fő-képpen, ha más módon nem lehet, tűréssel orvosolja, hogy az-alatt meg-okosodgyon. Ezen Vida, kicsinségtől fogva,

* T. i.: kockáztatásával.

** T. i.: megmentésével.

a' Fejedelmi Házaknak szolgált; de soha erkölcei meg-nem-romlottak. Még Rákóczi Györgytől* Fő-bírónak rendeltetett. Meg-hagyatott e' Tisztségben Akóstól-is; mert ez-is meg-feddhetetlen ítéletét gyakran tapasztalta. A' vétkeseket nem azért büntette, hogy megérdemlették; hanem: hogy megjobbúllyanak. Kiket, az igaz törvény által (igen ritkán) felkötöttet a' szellőre, mindnyájan magok megvalloták: hogy azt azért cselekedte, mert máskép' nem cselekedhette. Segített a' bévádoltaknak ügyeken minden tehetségével. Soha semmi ajándékot el-nem-vett. Tekintetere nézve, nagyméltóságú. Esztendei csoportosok. Teste (mindenkor mértékletessen élven) tele jó kedvvel; izmos, és eleven. Maga' viselése mind-ekkoráig feddhetetlen. Ezen nagy érdemű ember, Schelmajernek szobájába be-jöven, nagy méltósággal így köszönt-bé hozzá

VIDA: Jó napot az Urnak, Titkos Urnak.

SCHELMAJER, *ennek véletlen be-jöttére el-halaványodván, nem felelhetett hirtelen; hanem csak illy kurtán szóllott: Méltóságos uram!*

VIDA: Kegyelmes Fejedelmünk kérdezteti általam: ha a' levelet meg írta-é az Úr?

SCHELMAJER: Igen-is, Méltóságos uram, készen vagyok immár a' levél.

VIDA: *nagy szegessen a' Titkosnak szemei közé tekintvén, így szóllítá-meg ötet nagyobb méltósággal:* Talán nem értette jól, Titkos Ur, mit kérdeztem ez-előtt? Hirtelen adta a' feleletet. — Kegyelmes Urunk, Akós-Fejedelmünk, kérdezteti általam Titkos Urat: ha Kálmán-herczegnek azon levelére, mellyen az arany Pereczeknek el-lopásáról ír vala, készen vagyok-e immár a' Felelet?

SCHELMAJER: *erre még jobban meg-ijedvén, szinte hóböngött, midőn így felelt:* Igen-is: készen vagyok, Méltóságos Uram. A' levél amott fekszik** az asztalon. Ezeket *el-mondván, el-forhula Vidától. Az-után homlokát vakargatta. Végteére alattom-*

* T. i.: II. R. Gy.-tól.

** Német eredetű kifejezés. Magyarabb: van.

ban ezeket mondotta: Vallyon mire vélyem kettőztetett kérdését? Talán ugyan el-árúlt nála valaki.

Azomban Vida az asztalhoz méne, és kezeibe ¹ vévé a' levelet. Kevés ideig reája nézvén, fejét csóválta. Az-után elolvasta maga a' levelet. Az pedig eme szavakkal vala öszveaggatva:

NAGY NEMŐ
NAGY MÉLTÓSÁGÚ
HERCZEG!

Én Herczegségteknek Udvarjokat mindenkoron nagyra böcsültem; rész szerént annak régiségiért, rész szerént ritka Fényességiért. Ugyan-azért: észre-veheti Herczegséged: miképpen fájhatott szívem, midőn azon arany Perczeknek Udvaromban történtt el-tévelyedéseket ² Herczegségednek tulajdon leveléből megérttettem. ³ Én minden rendeléseket meg-tettem: hogy a' Tolvaj kézhez kerülhessen. Adná az Isten: hogy annak halála vissza-adgya nékem Herczegségednek szíves barátságát, kinek-is maradok holttig igaz Tisztelője - -

SCHELMAJER: Parancsollya talán ő Fejedelemsége: hogy a levél Postára adasson?

VIDA: Éppen nem parancsollya. — Hanem: Titkos Úr nékem az Urral különös beszédem volna, ha gondolataimnak valóságos kiadtát ⁴ roszra-nem-magyarázná.

SCHELMAJER: Sött én nagyra-is-böcsüllöm méltóságos Uramnak hozzám való kegyességét.

VIDA: Jól vagyon tehát. — Titkos Úr! én mostanában ezer levélről semmit sem akarok mondani, sem pedig ama' másiktól, mellyet Kálmán-herczeg (meg-lehet) hozzánk küldött, az arany Perczek felől. Mind-a-két levél ott fogja-el-venni jutalmát, holott minden cselekedeteink, az Istennek szent szín előtt, ki-fognak-világosodni. — Más valamiről akarok az Úrra

¹ Magyarabb: kezébe.

² T. i.: elveszését.

³ L. a 64. lapnak 1. jegyzetét.

⁴ T. i.: nyílt v. őszinte kifejezését.

beszélleni: ha leg-is-leg-elől megígéri nékem: hogy jó tanácsomat el-fogja-fogadni.

SCHELMAJER: Méltóságos Urnak bölcs tanácscsai az egész világ előtt igen ismereteseek.

VIDA: Igen esedezem tehát az Úr előtt: ne avassa magát az olyanokba, melyek tisztségén kívül vannak. Ne-is kényszerítse a' Fejedelmet: hogy olyakat bízson az Úrra, melyek Tisztségével éppen ellenkeznek, Örömet meg-vallom: hogy az Úr, Titoknoki hivatalyában, igen érdemes ember. Ugyan-azért: méltán meg-is-nyerhette Fejedelmünknek szeretetét, és az én Tiszteletemet-is.

SCHELMAJER: Nagy hál'-adással köszönöm Méltóságodnak felöllem tett kegyes ítéletét.

VIDA: Higgye-el az Úr: hogy: nem azért szóllok, mint-ha szemére kívánnék valamit hánni. Mentsen-meg attúl az Isten. Hanem: mivel az Úrnak jó szívét ismérem: csak azt akarom mondani: hogy Én (ha Titkos lehettem volna) soha Macskási Mihálynak, ama' szerencsétlen Kincs-tartónak, dolgát* magamra nem vállaltam volna. Hallya az Úr: vajmi nagy dolog: egy emberséges embernek halálra való ítélete. Nékem minden tagjaim reszketnek, ha bár olly gonosz-tévőre mondom az ítéletet, kinek patvarságai a' napnál fényesebbek. Mert jól tudom: hogy ott: az Istennél, számot fogok adni azon vérről-is, mely, Tollam által, ki-ontatik.

SCHELMAJER: Méltóságodnak kegyes szívéről senki se kételkedhetik.

VIDA: Arról se gyanakodgyon pedig az Úr: mint-ha ezeket irigységből azért mondanám: hogy az Úr magát hivatalomba avattya. Istenem előtt mondom: nem azért. Sőt ohajtanám: hogy a' Fejedelem senkit mást ne eresztene ítéletem alá: hanem csupán azokat, kiknek ártatlanságok homályosok:** hogy, dolgokat nap-fényre hozván, örömmel meg-szabadíthassam.

* T. i.: ügyéért, elítéltetéséért a felelősséget.

** T. i.: ártatlansága bizonytalan, kétséges,

SCHELMAJER: Méltóságodnak eme' Szivességéről nem beszélhett más-képpen a' Világ.

VIDA: Hogy tehát közelebb jöjjenek a' dologhoz: most-is csupán azért jöttem az Úrhoz: hogy Macskási Mihálynak Sorsáról beszéljünk, és, ha tölünk ki-telhetik, rajta valamit segítsünk. — — Titkos Úr! minek-előtte én ide jöttem, nem sírtam ugyan (mert csak a' kis fájdalmak szoktanak sírásokra oszlani) de gyötrődött belől, s kegyetlenől vérzett-is szívem: midőn ez-előtt, Juliusnak, azon ártatlan Ifiúnak, esedezéseit hallottam, melyekkel, Fejedelmünk előtt, Macskási Mihálynak ártatlanságát támogatta.

SCHELMAJER: Vallyon mi ujság történhetett a' Fejedelmi Udvarban?

VIDA: Meg-mondom az Urnak. Csak éppen ez-előtt a' Fejedelelemnél valék. Elsőben külömb-féle dolgokról beszélgettünk egygyütt; midőn maga a' Fejedelem Juliusnak emlékezetére ereszkedett. Ki-vette, a' tegnapi Vacsorának alkalmatosságával, tündöklő erkölceit. Ötet méltónak lenni mondotta, hogy Fejedelmi Udvarában Titkossának tegye. Tudgya az Isten: minő szorgalommal védelmeztem az Urat, minő okokkal víttattam a' Titkosi hivatalban mind tudományát, mind pediglen érdemeit.

SCHELMAJER: Tellyes szívemből köszönöm méltóságodnak hozzám ki-mutatott kegyességét.

VIDA: Midőn ezekről beszélgettem a' Fejedelemmel, íme bé-rohana hozzánk Julius se nem hívattatva, se magát bé-nem-jelentve. Térdre esett a' Fejedelem előtt. És, minekutánna, el-oszolván gyötrelmei, szóra fakadhatott: el-kezdé nagy ékes-séggel, nagy hathatós okokkal Macskási Mihálynak ügyét talpra-állítani. Sírva nyitogatta-ki azon ártatlannak Szenvedése' méltatlanságát.* Eget, és Földet bizonságúl hozta ember-séges maga viselete mellett. — Én ezeket meg-illetődve hallván, tüstént elhitethettem magammal, hogy Julius azért ment

* Hypallage. — T. i.: méltatlan v. igazságtalan v. meg nem érdemlett szenvedését.

légyen elsőben Gyárfás-Úrhoz : hogy, annak ajánlása által, az Udvarba férhetvén, Macskási Mihálynak dolgát hathatósságban folytathassa az Uralkodó előtt.

SCHELMAJER : De mi szövetség lehet Juliusnak ama' szerencsétlen Macskási Mihálynak szerencsétlenebb Házával?

VIDA : Azt én nem tudom. Az Úr jobban tudhattya, mivel a' Macskási Házat közelebből ismeri. — Kérdezte ugyan Juliustól a' Fejedelem : ha ő Macskási Mihálynak fia lenne-é? Ő magát Fiának lenni tagadta; * hanem olly jó baráttjának, kinek mását, e' világ' hátán, nem találhatni. — Titkos Úr! — Soha Macskási Mihálynak magzattya szorgalmatosságban nem dolgozhatott volna édes Attyának ki-szabadításában, mint Julius dolgozott azon jó baráttjának helyre-állításában. — Bé-jött éppen ekkor Vernika. Ez, Juliusnak könnyörgéseit hallván, édes Bátyához fordúlt esedező szavaival. Meg-feleltkezvén fejedelmi méltóságáról : le-térdelt Julius mellé. Meg-eresztették ujra esőző szemeiknek záporát. Húga' léttére, szolgáló gyanánt meg-alázta magát. És, ekkor a' porban hevervén, szag-gatta a' szánakodó szíveket. — Oh titkos Úr! ha ezen történetet szemeivel látta volna! Lelkemre, Üdvességemre mondhatom az egész könnyörületes szívű világ előtt : hogy nem terem-tődhetett olly kemény kő-szikla-szív, melly, ennek látására, el-nem-repedhetett volna.

SCHELMAJER : Hát a' Fejedelem? vallyon meg-hallgatta-é könnyörgéseiket?

VIDA : Titkos-Úr! A'-mi engem' illet : úgy meg-győzettettem mind Juliusnak világos okaitól, mind Vernikának sűrű könyv-húllatásaitól : hogy Macskási Mihálynak ártatlansága mellett le-merném tenni nem csak jószágomat, hanem fejemet is. — De a' Fejedelem . . .

SCHELMAJER : Éppen nem kételkedem benne : hogy meg-győzettetett szíve.

VIDA : Leg-alább meg-győzettetni nem láttaszattatott. Azt mondotta : hogy Macskási Mihályt másoknak Példájokká teszi.

* Latinos : tagadta, hogy fia.

SCHELMAJER : Szerencsétlen Kincs-tartó ! Hát Julius ? Val-lyon mire vetemedett ?

VIDA : Akósnak végső feleletét hallván ama' szerencsétlen Ifiú ; az egek felé vetette esőző szemeit. Es, minden teremtménytől el-hagyattatván, panaszra menni látszattatott magához az Isteni Fölséghez. Minden erejéből kifogyván, el-tántorgott a' Fejedelemlennek szobájából. Nem vehetett többé semmi vígasztalásokat. Le-dőle osztán unalmas szobájában. Most ottan iszonyú gyötrelmei között sénlódik.

SCHELMAJER : Istenem ! be szánakodásra méltó történet ! Meg-érdemli a' könyveket.

VIDA : De Macskási Mihálynak sorsát se a' ki-folyó könyvek, se a' bé-állott gyötrelmek meg-nem-könnyebbíthetik. Titkos-úr ! Jó tanácsra, jó magyar szívre vagyunk szükségünk. Most van azon idő ; mellyben meg-lehet, meg-is-kellene-mutatni a Fele-baráti szeretetet. Vegyük vállainkra ama' szerencsétlen Kincs-tartónak Sorsát. Bizonyos-is legyen az Úr benne ; hogy Juliusnak könyv-húlatásai bé-rontották az Egeknek erős kapuit. Készen-vár valakit az Isten, ki Macskási Mihályért dolgozzon ; hogy így, minden csuda nélkül, vissza-látszattasson adni az ártatlant. Legyünk mi-ketten azon eszközök. Fogjunk a' keresztény dologhoz.

SCHELMAJER : Kérem tehát : javasollyon Méltóságod valamit.

VIDA : Most nem egyebet ; hanem könyörületes szívet. Én, a-mi töllem ki-telhetik, meg-cselekszem igaz szívemből. — Lássa az Úr. — Vannak nálam, oda-haza, ötezer forintok, mellyeket, utolsó szükségemre, minden böcsülettel öszve-szerzgettem. Ezeket, a' Kincs-tartónak ki-szabadítására, öröme-stel fel-szentelem. Nincs-is egyéb hátra : hanem, hogy az Úr-is, ha jó baráti vannak, azok előtt emennek veszedelmét elő-hozza : hogy a' tiz-ezer forintokat öszve-gyűjthessük. Én se fogok henyélni ; hanem, ismerősim előtt, térden-állva fogok könyörögni : hogy azon említett somma, mennél-hamarább, öszve-hordattasson. — Meg-nem-felelkezik rólunk a Magyarok' Istene. — Emberséges Magyar Emberért dolgozunk, és ez az Isten előtt elég. Ha a' tiz-ezer forintokat öszve-gyűjthetjük ;

a' Fejedelemnek reá-beszóllását magamra vállalom. Lehetetlenség: hogy szíve meg-ne-vevődgyön. Jól ismérem Urunkat.

SCHELMAJER: Méltóságos Uram! Én a' magaméból öt-száz forintokat örömetst adok ama' jó végre. Isten bizony: többet adnék, ha volna.

A' Titkosnak ezen szavait hallván Vida, ki-mondhatatlan-képpen meg-örült. Ezen Gonosznak meg-térése' jelét nem másnak, hanem csupán az Isten hatalmának talajdonította. Hozzája fordúlván: ötet meg-ölelte, és, szívének nagy ugránczolásai * között, hozzája így szolott:

VIDA: Lelkem jó barátom! Az úrnak ezen tapasztaltt szíves-sége sokkal inkább fel-ébresztette mostanában szívemet, mint ennek-előtte Macskási Mihálynak szerencsétlensége meg-zavar-natta. Áldott légyen a' Teremtőnek neve. — De nincs időnk, hogy el-vesztegessük. Én megyek, és azon ártatlannak ki-szabadítására fordítom minden tehetségemet. Az Ur pedig embere legyen mondott szavának.

Ezek után el-méne Vida. Nincsenek elegendő szavak, melyekkel le-lehessen-írni azon szorgalmatosságát, mellyel mindenkoron ugyan, de mostan fő-képpen fáradozott a' Kínccsartónak ki-szabadításában. Leg-alább Akós-fejedelemnek szí-ve arra vitte: hogy Macskásinak tolvajságáról kételkedni kezdene. Ezt olyan fenéknek lenni állította Vida, mellyre reá-építhette következő reménségét. Annak kiszabadításáról ez-után nem kételkedhetett. Maga maradván a' Szobában Schelmajer, azt gondolta: hogy, Vidának szavai után, eszére térvén, szíve meg-könnyebbedett. Úgy-is tettszett: mintha valósággal bánni kezdené gonoszságait Így végzette szavait

SCHELMAJER: Istenem! Mi különös sűgárlásokat érzek meg-vesztegetett szívemben! — E' mái napnál örvedettesebbet nem éltem tellyes életemben.

* T. i.: dobogása, repesése.

HARMADIK RÉSZ.

SCHELMAJERREL A' PARASZTOK.

Viszsa-érkeztek azomban Pap-falvára a' Parasztok. És minden meg-jelentés nélkül éppen akkor mentenek-bé a' Titkoshoz, midőn ez azon előbbeni szavait el-végezte. Így kezdte szavait.

DONGÓ: Tekintetes Uram! Meg-ne-nehezteljen Kelmed, hogy bé-nem-jelentettük magunkat. Igen siettünk. Szemre se kívántunk kerülni.

SCHELMAJER: Sőt igen jól cselekedtétek: hogy alattomban jöttetek. Maga az Isten küldhetett ide benneteket. Olly szükségem vala reátok, mint a' mindennapi kenyérre.

DONGÓ: Nem is másban bízunk, hanem magában az Istenben, noha mi e Világ' söprei vagyunk.* El-se-hagyott az Isten eme' szerencsétlen útunkban.

SCHELMAJER: Mit mondotok a' szerencsétlenségről? Talán inkább szerencséssek vóltatok?

DONGÓ: Jól mondá az Úr. Mert mi bizonyosan e' szerencsétlen útunkban szerencséssek vóltunk.

SCHELMAJER: Mondgyátok-meg tehát szaporán: mi jót hoztok hozzám?

DONGÓ: Tekintetes Uram! Mí Macskási Juliánát otthon nem kaptuk, noha az egész Faluba kerestük.

SCHELMAJER: Igen jól esett a dolog. De Annyának Házában kerestétek-e' végtére?

DONGÓ: Uram! Mí ugyan kegyelmes Fejedelmünknek parancsolattyát, minden szorgalommal, végbe-kévántuk-vinni. Ugyan azért édes Annyának házát-is meg-látogattuk. De ott, parasztos eszünkkel élván, tapogatva jártunk. Több beszédek után, Juliánának emlékezetére jutván, meg-kérdeztük édes Annyát: itthon lenne-é édes leánya? Ő arra azt felelé: hogy most

* Bibliai kifejezés. — V. ö. Kor. I. 4, 13.

thton nem volna. Ki-kérte legyen magát három napra: hogy de Kolosvárra jönné édes Bátyyához, Bálinthoz, ama' Kapiányhoz.

SCHELMAJER: Hát az arany Pereczek felől? Ugy-é, semmit se szóllottatok édes Annyának?

DONGÓ: Engedgye-meg Kelmed, ha talán hibáztunk. Akaratom ellen-is ki-suhana számból. — A' szegény Anya, leányának tolvajságát hallván, elsőben el-halaványodott. Azután, el-ájúlván, a' földre le-esett. Ezzel mi úgy el-ijedtünk: hogy zevésbe múlt-el: mi is melléje le-nem-rogytunk.

SCHELMAJER: Adta volna az Isten: hogy néki erről semmit se szóllottatok volna. — Én igen szánakodom, a' szerencsétlen Aszszonyon. — De még Juliánát jobban sajnálom.

A' Titkosnak eme' szavait hallván a' Parasztok, igen álméldogoltanak. Hálákat adtak az Istennek, hogy Schelmajernek remény szíve meg-lágyúlhatott. Nagy örömében illy szavakra akada

DONGÓ: Tekintetes Uram! Ha kelmennek hatalmára bízták a' fölséges Isten, hogy Macskási Mihálynak házát jó rendbe hozza, kérem az Urat nagy alázatossággal, cselekedgye azt. Mert ők mindnyájan jót-tehetetlenek magokkal. — Ha mí* szolgálatunkkal-is élni kíván az Úr, Testestül-lelkestül oda ajánlyuk magunkat. Nem csak mí pedig; hanem egész falunk. Egy se találkozott közülünk, ki, a' Macskási Háznak siralmas állapotját hallván, annak boldogulására fel-ne-ajánlotta volna mind vérét, mind könyvét. Mert más egyebünk nincsen. Azt jól tudja az Isten.

SCHELMAJER: De se vérrel, se könyvvel nem segíthetünk a' jótok. Vallyon mit tegyünk jó emberek? Láttátok: itt mi a' városban össze-tettünk immár öt-ezer, öt-száz forintokat a' hiús-tartó' adósságának ki-fizetésére. — Nincsen-é pénzetek Falu' ládájában? — Én azt fel-venném, és, minden esztendőben, örömet le-tenném a' jövedelmet.

DONGÓ: Tudgya az Isten: hogy egy krajczár heverő pénz-

* T. i.: a mi.

zünk nincsen. Nékem tudnom kellene : mert Biró vagyok. — Oh ! Ha volna ! minden bizonnyal egy pénz * haszon nélkül od'-annók Macskási Mihályért.

SCHELMAJER : Nem-is tугyátok, hol lehetne fel-hajhászni a' többit ?

DONGÓ : Isten bizony ! én semmi ollyas helyet éppen nem tudok.

SCHELMAJER : Tehát : ha csak az Isten nem könyörűl rajta : el-kelletik veszni a' szerencsétlen Kíncs-tartónak.

KÁKA : Tekintetes Uram ! Nékem valami jutott eszembe. És ezt bizonyossan azon Istenem súgta-meg, ki Macskási Mihálynak veszttében nem gyönyörködik — A' mi Falunk mellett, más egy Falu vagyon. Ennek semmi szántó földgye. Ők a' mi Falunknak két-ezer forintokat ajánlottak : ha egy közel-lévő Erdejeket ki-írtyuk ; de úgy, hogy a Fa-is az ő számokra maradjon. Hét számra ** harmincz munkásokat kértek. De mi tőllők három ezer forintot kívántunk : ők-pedig két-ezer öt-száz forintnál többet nem ígértének. Ezen múlt-el a' dolog. — Biró uram ! gyerünk haza. Jelentsük-meg e' tőtenetet szíves embereinknek. Vegyük-fel azon említett pénzt előre. Én vagyok az első, ki magamra két nap-számot vállalok. Fiam-is, Bandi, tenyeres-talpas legény. Erre három nap-számot adok. Éppen nem kételkedem : hogy mások-is azt teszik. Reá-mernék eskünni : hogy ki ki, Macskási Mihálynak nevé hallván, meg-kettőzteti a' Napszámot. Az-után : az Isten-is meg-fogja áldani példás munkákat. Elegendő erőt-is ad hozzá mert igyekezetünket szereti.

DONGÓ : No már ennél jobbat nem találhatál Szomszéd. — Mennyünk, édes Lelkem — Embert segítünk-ki a' veszedelemből, és ez nekünk szegényeknek elég.

SCHELMAJER : Áldgjon-meg az Isten benneteket, édes jó Barátim — Lehetetlenség-is : hogy eme' jó szíveteket Jutalom nélkül hagygya a' Teremtő. — Így tehát nyolcz-ezer forint

* T. i. : fillérnyi stb. — L. a 30. lapnak 1. jegyz.

** T. i. : egy hétre, hetenkint,

ok volnának öszve verve. — Istenem! még a' két-ezret hol vegyük?

DONGÓ: Ne búsúljon Kelmed a' többi felől-is.* Meg-próbálom Pap-urunkat-is. Tudva van előttem fele-baráti szíve: csak pénz héjján ne legyen. — De, ha többre sem mehetünk-is, mint ama' nyolcz-ezerre, bizonyos vagyok kegyelmes Fejedelmünk felől: hogy ezeket sem veszi-el maga' számára; hanem a' szegények között fel-osztja. Sőt: ha megtudgya, minő szorgalommal, minő bajjal szerzettük-öszve ezeket-is; a' többit bizonyossan el-engedi. Én az egész Faluval lábaihoz fogok borúlni. És, ha az Isten meg-hallgattya könyörgéseinket: miért nem halgatná-meg egy ember szíves esedezéseinket?

SCHELMAJER: Igen-is jól ítélték a' dolog felől. Mennyetek tehát haza jó barátim. Töltsétek-bé mennél hamarébb, a'-mit megígértetek. Én mind-azon-által ama' két ezrek felől-is szorgalmatoskodni fogok: hogy annál bizonyosabbak lehessünk ki-szabadítása felől.

Ezeket mondván a' Titkos el-méne a' Parasztok elől, és valóban Macskási Mihálynak javára dolgozott. Schelmajernek el-mente után, a' Parasztok semmit se szóllottak egy ideig, hanem a' Titkosnak valóságos meg-térésén igen álmétkodtak. Az-után így kezdette beszédgyét

KÁKA: Látd-é, Szomszéd! minő hamar hibázhat az ember az ítélet-tételben. Mi ezelőtt azt gondolánk: hogy ama' Titkos Antikrisztus légyen.** És most látom, hogy ebül gondolánk. Mert most tettszik-ki: hogy ő akkor: midőn Juliánát velünk meg-fogatni akarta: csupán a' Fejedelem' parancsolattyának téve eleget, és talán akarattya ellen-is. Mert láttad: hogy vakarta fejét? mennyi okokat hordott elő, hogy bennünket reá beszélhessen? Mi ezeket akkor másra magyaráztuk. Istenem! be hamar vétünk, ha magunkra nem vígyázunk.

Egy kevés ideig megént gondolkoztak a' Parasztok. Semmi féle-képpen öszve nem tudták aggatni Schelmajernek hajdani

* L. a 22. lapnak 2. jegyzetét.

** Latinos. — T. i.: az Antikrisztus.

fesletségét mostani jó szívével. El-sohajtván magát, ilyen szavakra fakadott

DONGÓ : Tehát a' Titkos igazán gondolkozhatott? még-is bennünket Juliánáért küldhetett? — Oh Szomszéd! — Itt valami Ördög feketik. — Mit? Hát, ha Juliána azon Pereczeket el-csípte? — Mert azt ama' Titkos újjából csak ki-nem-szophatta.

KÁKA : Vigyázz, Szomszéd, magadra: hogy Isten meg-verjen ezen gondolatodért. — Mit? Juliána? kinek olly ember-séges Szüléi vannak? a' tolvajságra, ama' gyalázatos hitvány kenyerre, adta volna magát? — Isten bizony lehetetlenség — A' Tolvajságot ugyan holttig való kenyérnek tartják a Dézsiek; de, Szomszéd, Juliána erre soha nem szorúlt, nemis szorúlhott.

DONGÓ : Jól monád, Káka-szomszéd. Vesszen-meg a' gonosz gondolattya. Isten bocsáss' bűnömet. Ha csak ugyan rossz ítélettel hibáznom kellett, inkább hiszem: hogy ama' Titkos egy országos gaz ember, mint sem hogy Juliána tolvaj legyen. Mennyünk, Szomszéd. Segítségünk az ártatlan Kincs-tartón.

Ezek után Haza indúltanak a' Parasztok. Mindent megtettek a'-mi tőlök ki-telhetett. De a' Kincs-tartónak szerencsétlensége nagyobb volt, mint-sem hogy abból az egy-ügyű Parasztoknak egyenes szorgalmatosságok által kiszabadúlhasson. Eme' mélyen bé hatott fekélyes sebnek meg-orvoslására más Patikából kellett hozattatnia az írnek. A' mély iszapba le-süllyedett, 's-erejével semmit se tehető embert-is nagyobb gondosság veheti-ki a' ragadó sárból.

NEGYESIK RÉSZ.

VERNIKA JULIÁNÁHOZ.

Ez-előtt, szívének nagy keserűségével, tapasztalván Vernika: hogy Macskási Mihálynak meg-szabadíttására mind Juliussának fontos okai, mind magának szíves esedezései Akós-

Fejedelem előtt hasztalanok vóltanak; Juliánával egygyütt ki-
 méne Bátyjának szobájából. Ötet karján fogva előbbeni haj-
 kába vezette. Vigasztalta, a' -mint tőlle ki-telhetett, elég okok-
 al, a' többi között, azt mondván: hogy a' Fejedelemnek első
 eménségétől meg-ne-ijedne. Idővel szokna, valamint a' Vadsz-
 or, az Uralkodók' szíve lágyúlni. Le-ne-tenné minden remén-
 égét. Az első szerencsétlen ütközet után, szerencsésset vár-
 atni. A' Förgetegeket nap-derülés követné. Minek-utánna
 zeket, és ehhez ¹ több hasonló illyeket szóllott a' könyörüle-
 tes szívű Kis-aszszony, látta: hogy Juliánának nyughatatlan-
 ágai nem szünnének, hanem inkább nagyobb hatalommal
 ralkodnának rajta. Javallotta tehát Juliánának: hogy, el-
 letkezvén a' történtt dologról, magát az ágy-székre le-tegye,
 s ki-nyugodgya. Reá-állott Juliána ezen javallásra. El-fáradott
 stét le-tette az Ágy-székre, és nyugodni kívána. Meg-várta
 szenderedését Vernika. Az-után: alattomban ki-méne a'
 szobából. Sőt, hogy bátorságossabban nyughasson, reácsukta
 ágy csendességgel az ajtót, 's-a' kulcsot-is magához vette.
 zek után bé-méne Vernika-is maga szobájába. Magára csukta
 z ajtót, és mély gondolatokra ereszkedett. Most lévén egyszer
 átorságos órája az előbbenieknak meg-gondolására, nem
 yőzte elegendőképpen csudálni Bátyjának meg-keményedett
 szívéét. Forgatta minden-felé eszét azon új módoknak fel-
 lálásában, mellyekkel ama' Kincs-tartót, Juliussának azon
 edves emberét, kiszabadíthatná. De azok közül egygyet se talált
 kalmatossabbat az Istennek irgalmasságánál. Éppen nem tud-
 n, de nem-is gyanakodhatván, hogy eme' Juliussa Macskási
 hállynak magzattya lenne, csudállotta ezen Ifiúnak nagy
 lkét, és nagyobb fele-baráti szeretetét, melylyel ² ki-szaba-
 tásában fáradhatatlanúl iparkodott. Ötet ³ az Emberiség'
 even Példájának lenni állította. Ugyan ezen okra nézve úgy-
 nyira meg-szerette Juliust: hogy annak siralmas állapottyát

¹ T. i.: ezekhez.

² T. i.: a kincstartónak.

³ T. i. Vernika Juliust, azaz Juliánát.

magájénak lenni gondolta. Sokáig emíszttette magát a' szomorú gondolatokkal. És, mivel maga illy nehezen tűrhette-el szive szorongatásait, igazán vélekedett Juliussa felől: hogy ő, ha előbbeni le-heveredése után, el-nem-alhatott; ezerszer inkább gyötörtetne.¹ Ezen állapottyában lopva kívánta meg-szemlélni cselekedetét. Ugyan-azért nagy halkal meg-nyitotta ajtaját és bé-tekintett. Láta, hogy az Ágy-széken egészen el-terülve fekszik. Láb-újjain közelebb menvén hozzája, őtet mélységessen el-aludttnak lenni tapasztalta. Hogy orczájára tekintett, az az előbbeni nagy sírás, és e' mostani kis álom olly elevenséggel meg-pirosította:² hogy ennél nagyobb ékességet soha nem látott Vernika. Most még inkább meg-szánta méltatlan állapottyát. Az-után nagy csenddel ezeket mondotta

VERNIKA: Itt nyugszol tehát szeretetre méltó Ifjú! — Elaludtál szerencsétlen szószólló! — semmit sem használhattál tehát esedezéseid ama' kő-szívű bátyámnál? — Oh kegyetles Akós, ki azon könyveket, melyek ezen gyönyörű fekete szemekből ki-hengeregtenek, szárazon el-nézhetted! — Pedig a világ' régiségével vetekedő kő-sziklákat-is megrepeszthetné volna. — Ezen szájnál nem lehetett valami alkalmatossabb csoport védelmező okoknak³ fel-találására. — Oh! be gyönyörűnek tetszik ezen ékes le-heveredésed. — Felejtéd mostan azon bajaidat, melyeket Akós bátyám, érdemeden kívül okozott. — Édes-örömet fel-kölnélek, ha tünám: hog vélem való társalkodásodban könnyebbülésed' találhatnád. — De nem bántalak, édesem. — Alugygy Juliusom édes! — Mer fel-ébredted előbbeni keserveidnek folytatása lehetne. — Nyugodgy békességgel — Én addig-is el-megyek.

Valóban el-akara ekkor menni Vernika. 'S-már-is az ajtó nál vólt, midőn maga se tudta: mi húzhattyá-viszsza. Ug

¹ Latinos. T. i.: Gyötrődik.

² Solœcismus. — T. i.: orczájára tekintett, a melyet... megpirosított stb.

³ T. i.: a védelmező okoknak csoportosan (azaz nagy számmal) való, v. a sok védelmező oknak.

⁴ T. i.: neked ártatlannak, v. noha nem érdemelted.

tettség: mintha, tölle el-válttával, szívéből-is meg-kellene-válnia. Csak ugyan meg-nem tartóztathatván magát, ismét vissza-tére hozzája. Háta megett meg-állott. Végére piros ábrázattyára tekintvén, így folytatta alattomban szíves szavait a' könyörűletes

VERNIKA: Még-is, édes Juliusom! kár volna, ha ezen gyönyörű piros ajkaidat, mellyekkel, a' Kíncs-tartónak ki-szabadításában, oly erőssen dolgoztál; csak egy csókkal-is meg-nem-illetném.

Ezeket el-mondván Vernika, kevés időre meg-állapodott. Mivel tiszta vala benne a' Lélek; előbbeni szavait fontra veti vala, ha meg-ütné-é a' Tisztességnek mértékét. Így folytatta tovább beszédgyét

VERNIKA: De vallyon nem véték-é ez? — Avagy, ha nem véték-is, vallyon nem valóságos jele-é hanyatló szemérmem-nek? — — Oh ki-mondhatná azt felöllem: hogy azzal vétkezem! — Ollyan szívből jön ezen indulatom, melly a' szerencsétlenül szánakozik, és az Erkölcöt nagyra tudgya bőcsülni. — Édes kedves Juliuskám.

Ezen szavai után le-ereszkedett Vernika kedves Juliussához, és annak ajkait gyengén meg-csókolván, magát az Ágy-szék mellé levonta.

ÖTÖDIK RÉSZ.

VERNIKA JULIÁNÁVAL.

Ama' csókra hirtelen fel-ébredett Juliána. Hamarjában fel-emelte fejét-is, és az Ágy-székre le-ült. Vernikát észre-nem-vehetvén, mint-egy fél álmosan, nagy hanggal, ezeket mondotta a' szomorú

JULIÁNA: Vágj hozzám Hohér! másként ki-nem-szabadúlhat Atyám. Vágj hozzám.

Juliánának ezen szavaira el-ijedett Vernika. Nagy csendességgel eleibe kerülván, így kezdette szavait

VERNIKA: Jó reggelt, kedves Juliuskám, jó reggelt. — Ki-
aludtad immár magadat?

Vernikának véletlen látásával nagyon megrettent Juliána.
Eszébe se juthatott: hogy teremhetett mellette. Ugyan azért:
csak e' keveset mondotta

JULIÁNA: Kegyelmes Fejedelem-kis-aszszony! Istenem! hol
vagyok.

VERNIKA: Vágj hozzám Hohér, másként ki nem szabadúlhat
Atyám, vágj hozzám. — Vallyon mit jelentenek ezen szavaid?

JULIÁNA: Én bizonyára, kegyelmes Fejedelem-kis-asz-
szony, magam se tudom.

VERNIKA: Valaminek még-is csak ugyan lenni kelletik.
Mond-ki, kedves Juliusom. — Hidd-el: jobb barátnéd előtt ki-
nem mondhatod.

JULIÁNA: Ugy véllem, nem egyéb volt; hanem álom-
vége — Szem-bé-kötve térdeltem egy fekete posztóval bé-vontt
álláson. A' Hohér késedelmes volt fejem' le-ütésében. Valaki
kegyelmet-is kért. A' Hóhér-is meg-akadályoztatott. Mivel
pedig szívem' gyötrelmeit tovább nem tűrhetném, fel-ébredtem
álmomból.

Juliánának ezen beszédgyére nagyon megütközött Vernika.
Sokáig nézett Juliussának változni kezdő ábrázattára. Válto-
zott-is valósággal színében. El-fordúla tőlle, és alattomban eze-
ket mondotta

VERNIKA: Az állás — a' fekete posztó — a' bé-kötött sze-
mek — a' hohér' pallossa — — Ezek bizonyára rosznál
roszszabb jelek. — Édes Juliusom! Az álom nem jele a' követ-
kezendőknek, hanem emlékezete a' megtörténtt dolgoknak. —
Álom, esős idő magoktól-is el-múlnak. — Legyen jó kedved.
Semmitől se tarts. Üllyünk-le ide, Juliusom édes. Beszéllges-
sünk, bú-el-felejtésre, egy-mással. Te pedig ide mellém kedves
Juliusom.

Erre csak vonyogatta vállát Juliána, mintha illetlennek
tartaná: hogy egy Fejedelem-kis-aszszonnyal egy társaságban
legyen, 's-vele-egygyütt egy Ágy-széken üllyön. Ugyan-azért:
illy kurtán adta-ki gondolatait

JULIÁNA : Kérem Fejedelmi Kis-aszszonyságodat ! engedgye meg . . .

Által-látta Vernika Juliánának szemérmetességét. Azt meg-is kedvelte ugyan, meg-is dícsérte magában, de értésére adni nem kívánván, őtet így támadta meg

VERNIKA : Talán ugyan szót foganni nem akarsz ? — Az ugyan igen rendes lenne.

JULIÁNA : Engedgye-meg a' Fejededelmi Kis-aszszony : hogy állva tehessem kötelességemet.

VERNIKA : Tüstént ide mellém. — Látd-é ! — Hát így kell engedelmeskedni egy Remete-újjoncznak ?

JULIÁNA : Ha éppen úgy paracsollya Kegyelmed, engedelmeskedem, 's-le-ülök.

VERNIKA : Ugy kedves Juliusom. Beszélgessünk egy-mással. Ezeket mondván Vernika ki-vett zsebéből egy ládikát, melyben arany fonalak vóltanak. Azokról a' fel-sodrott fontt-aranyat le-fosztván, így folytatta beszédgyét

VERNIKA : Te pedig, kedves Juliusom, éppen ne légy szomorú. Javaslom azt néked, úgy-mint jó Barátnéd. Mi gondod néked másnak szerencsétlenségével ? Ama' Kíncs-tartó sem inged, sem pediglen gallérod. Mit folytatod értte könyveidet ? — Ha látod : hogy semmire sem mehetesz iparkodásoddal, engedgy valamit az Isten' rendelésének-is. Tapasztalni-is fogod : hogy eme' jó gondolat helyre-hozza szívedet.

JULIÁNA : Oh kegyelmes Fejedelem-kis-aszszony ! Azon szerencsétlen Kíncs-tartónak köszönhetek én mindeneket. Ő nékem, széles e'világon, leg-jobb Akaróm. Az ő gondviselése alatt neveltettem-fel. Gyermekségemtől fogva úgy-bánt velem mint édes Atyám. Ő költségével jártam a' Fő-oskolákat-is.

Észre-vévén Vernika : hogy a' Kíncs-tartónak emlékezete meg-újjítaná Juliusban az előbbeni szomorúságokat, arról-való beszédeket félbe kívánta szakasztani. De Juliánának minden vélekedése ellen ezeket mondotta a' furcsa-eszű

VERNIKA : Tehát az Úr, Huszár uram, illy fiatal-léttére, a' Fő-oskolákat-is meg-járta ? Jó, hogy tudom : Mindgyárt el-beszéltetem az Úrral az ott tapasztaltt dolgokat — — Hallod-é

Apalin? Apalin? — Maradgy ülve, édes Juliusom. Szobámban felejtettem valamit. Tüstént itt termék.

Ezeket mondván Vernika, ülve hatta Juliánát, és szobájába ment. Juliána, Vernikának el-távoztta után, fel-kele Ágy-szé-kéről. Bánta, hogy a' Fő-oskolákról emlékezetet téve. Félt-is : ne-hogy ezzel ki-kellesék, pedig idő előtt, személyét nyilatkoztatni. Vernikában éles volt az ész. Ugyan azért attúl tartott : hogy úton ne érje.* Így szóllott magában

JULIÁNA : No ugyan bele-vetettem magamat a' lúgba. Én a' Fő-oskolákhoz annyit tudok : mint Tyúk az a-b-c-hez. Még-is valamit beszéllesem kellett felőlők. Eme' Huszár-ruhámmal nem-hittem-vólna ; hogy Deák személyt-is ** magamra fel-vettem vólna — — De eszembe jutott valami ; mellyel ki-vághatom talán magamat. Midőn Bálint-bátyám a' Fő-oskolákból, Szűnnapjaiban, haza jött : eleget beszélgetett velem ollyas tanulmányokról, mellyekről gondolhatta : hogy eszemmel fel-is érhetem, jól meg-is-tarthatom. Jutnak eszembe némely kérdéseim, és reájok Bátyámnak feleletei. Ezekkel bizonyosan ki emelhetem magamat a' sárból. Fejedelmi Kis-aszszonysága sem kérdezhet többet, mint mellyekre bátran megfelelhetek. Ugy tetszik : hogy Mí ketten egy-forma Deákok vagyunk.

HATODIK RÉSZ.

APALIN JULIÁNÁVAL.

Vernika, karján-fogva, ki-hozta magával APALINT, egy Katonás Kis-aszszonyt. Ennek édes Attya LÓNYAI Istvány Fő-strázsa-mester vala második Rákóczi Györgynek, akkori Fejedelemnek, szolgálattýában. Minekelőtte a' Lengyelek ellen ment, és azon Hadban el-veszett, édes leányát Barcsai Ákósnak (ki akkor Hunyad' várát, úgy-mint Fő-ispány, igazgatta) gond-

* T. i.: hogy rajtakapja.

** L. az 51. l. jegyzetét.

viselése alá ajánlotta. Megtettsett Apalin Vernikának-is. Ki-is annak szép eszét, és ékes Termetét meg-kedvelvén, maga mellé vette, úgy-mint ollyas társát, kivel, minden unalom nélkül, eltölthesse otthonos életét. Nyers volt a' beszédben Apalin, és igen elmés. Nem külömben elég szerelmes-is. Ha szívét beszédgyéből ítelték-vólna-meg: azt gondolhatták vólna felölle: hogy minden újjára hat szeretőt kívánna. Mind-azon-által: jó helyen lévén kis szíve, csak szavaiban állapodttanak-meg minden gerjedelmei. Soha még ennek előtte nem látta Juliánát; noha híriről igen ismérte. Csak ez-előtt kelt-fel ágyából, mellybe tegnap, egy csekély változása miatt, le-heveredett. Ugyan azért a' tegnapi vacsorában se lehetett része, holott meg-ismerkedhetett volna Juliánával. Ezen Katonás kisaszszonyal bé-jővén, így szólla Juliánához

VERNIKA: Kedves Juliusom! Imhol előadom Lónyai Apalint, igen jó Barátnémat. Egygyütt neveltettünk-fel Akós-bátyámnak házában Hunyadon. Lónyai Istvánnak kedves szülötte. Nékem leg-hívebb Társam.

APALIN: Úr-fi! örvendek azon, hogy nálunk frissen láthatom. Csak az Úr-fi héjján voltam mind-eddig.

JULIÁNA: Nagy nemű, ki-váltt ékességű Kis-aszszony! szerencsémnek tartom, hogy itten tisztelhetem. Nékem-is úgy tettsett mind-eddig: hogy valami héjjával lettem vólna e' Fejedelmi udvarban. És íme — — —

VERNIKA: Csak rajta tehát két szerelmesek. De üllyünk-le előbb. Te, Juliuskám, ide közibünk. Jól vagyon. *Minek-utánna mind-a-hárman az Ágy-székre le-ültenek, Apalinnak fülébe ezeket súgta Vernika: Vegyük két tűz közé ezen Ifiat. Tudom: Te-is tudsz valamit hozzá. Azután Juliánához fordulván, ezeket mondotta nyilván: Tehát, édes Juliusom, vegyük-elő a' Fő-oskolákat. Én nehéz kérdésekkel-nem fárasztalak. — Mond-meg elsőben: minő karban vóltál Tanuló-társaid között?*

JULIÁNA: Én ugyan, kegyelmes Fejedelem-kis-aszszony, mindenkor az elsőben vóltam.

VERNIKA: Mindenkor az elsőben vóltál? Veszem észre: hogy Oktatóid nagyon kedveltenek. Igaz-é, a'-mit mondok?

JULIÁNA: Nincs külföldben, kegyelmes Fejedelem-kis-aszszony. Mert magamat minden-koron jól viseltem; és szorgalmatossan tanultam. Ezek ám két okaink szeretetek* megnyerésére.

VERNIKA: El-hiszem-el, kedves Juliusom. De mond-meg legelől; hallottál-é valamit ama' híres Tudákosságról.

Már ezen kérdés véletlenül esett Juliána előtt. Soha eszé ágába se lehetett; hogy azt kérdezhesse Vernika. Ugyan-azért: nem vette tréfára a' Feleletet: ne-hogy ki-tudódgyon álorczás személlye. Eme' kérdés után, hirtelen meg-vakarta fejét; és így felelt

JULIÁNA: A' Tudákosságot kérdezi Kegyelmed? Igen-is; hallottam valamit felőlle. De, ha abból valamit szóllanék; talán ki-nem-adhatnám úgy magamat, hogy meg-érthetnék mély gondolataimat. Vannak abban ollyas dolgok-is, melyek még a' Férj-fi eszeknek-is munkát adhatnak.

VERNIKA: Oh! be okosan! — Haggyuk-el tehát a' tudákosságot. — Lépünk azon tanulmányokra, melyeket eszünkkel mi-is fel-érhettünk. — Hallottál-é valamit a' szép tanulmányokról? — Mi-is beszélgetünk néha Apalinnal a' szépségről, 's-annak kút-fejéről: de soha mind eddig meg-nem-egygyezhettünk. Te erről a' Fő-oskolákban többet hallván, mond-meg édes Julusom: Mi vélekedése vagyon Oktatódnak a' Szépségről?

JULIÁNA: Mi a' szépségről azt tartyuk közönségessen: hogy az csupa képzelet.**

* T. i.: szeretetöknek.

** A német nyelvben a «schön» és «Schein» szók között, úgy tetszik, rokonság van. — A görögök foglalkoztak először a szép fogalmának bölcséleti fejtegetésével. Plato óta számtalan bölcselő kísértette meg e kérdést: Mi a szép? megfejtteni. Valamennyinek más-más a vélekedése felőlle. És ez nem is lehet másként, mert a lelki dolgok fogalmát nem lehet soha oly szabatosan meghatározni, mint az érzékeink alá esőkéit. — A fennebbi mondás, hogy a «szépség» (t. i. a szép) «csupa képzelet», úgy értendő, hogy nem a szemlélt tárgynak tulajdonságaitól v. mivoltától függ, vajjon szépnek v. nem szépnek mondjuk-e, hanem a mi testi-lelki tulajdonságainktól. Ilyformán nyilatkozik Plato

APALIN: Micsodát? — A' szépség csupa képzelet? — Csuda, ha Tompának nem nevezik az Úr-fi' oktatóját. Ennek férges esze hasonló a' moly-ette kucsmához. Annyit tud a' Fő-oskolához, mint Varga a' Táncz-mesterséghez. Még-is hánnya-veti magát, mint a' tetűből lett bolha. — A' szépség csupa képzelet? Tehát így a' Rútság-is csupa képzelet lenne?

JULIÁNA: Helyessen hozta-ki a' folyadékot Apalin-kis-aszszony. Igen-is; úgy vagyon.

APALIN: No tehát: ha úgy van a' dolog, én képzelni fogom magamban: hogy Julius-úr-fi kancsal; fekete, mint a korom; a' háta dombos; és, a' mi leg-útálatosabb: száraz láb-ikrájú. Avagy: egy szóval ki-mondván: csupa Szárcsi-tompa. — Rút lesz-é azért az Úr-fi, ha ezt így képzelem magamban?

JULIÁNA: De képzelje ám ezt magának a' kis-aszszony ne csak szóval, hanem szívében valósággal meg-győztetvén: szinte-úgy: mintha egy Szerecsen képzelné, ha mellettem ülne. Én ennek képzeletében rút vólnék, mert fehér vagyok. Tehát: ha én a' kis-aszszony előtt szépnek tettszem; attól származik: hogy engemet maga előtt nem úgy képzél, mint ama Szerecsen. A' szépség tehát nem egyéb; hanem képzelet.

APALIN: De miért hoz az Úr-fi ollyas Embert elő, mint a' Szerecsen? ki töllünk valamint színében, úgy itéletében-is különbözik. Hozzon elő hozzánk hasonlót, velünk egyenlőt; Országunkban termett kicsodát.*

JULIÁNA: Azt sem bánom. Lássa a' Kis-aszszony: megtörténik az nálunk is: hogy Ennél a' Rózsa-szín; Amannál a' Balha-szín szépnek tessék. Hát ez nem csupa képzelet-é?

Szerette Vernika Juliánának ezen okoskodását Apalin ellen. Ötet már régtől-fogva meg-kévánta vonyítani: mivel a' színnek külömbségében soha vele meg-nem-egygyezne; hanem inkább

Philebos-ában (v. ö. Zimmermann, Geschichte der Aesthetik, Bécs, 1858. az 5., 6., 64—5. lap) és Kant Kritik der Urtheilskraft-jában (v. ö. Zimmermann, id. műv. a 382., 391—2. 421. lap). — V. ö. Zsilinszky Mihály, Széptani levelek, Pest, 1873. a IX., X., XII. és XVI. lev.

* T. i.: embert.

mindenkoron ellenkező gondolatokban lenne. Ugy-is tettsett néha, mint-ha erővel Vernika ellen akarná magát szegezni a' színek' választásában. Így fogta pártját Juliánának

VERNIKA: Jól mondád, édes Juliusom. Én a' bolha-színt úgy gyűlölöm, valamint magokat a' Bolhákat. Kedvellem pedig a' Rózsaszínt, nem különben, mint magokat ama' szép illatú¹ Rózsákat. — Ellenben Apalin úgy irtózik a Rózsa-színtől, mint Rózsának ama' szúró tövisseitől. Majd el-vész pedig a' Bolha-színért. Ez bizonynyára csupa képzelet.

JULIÁNA: Lássá tehát a' Kis-aszszony: csupán csak-képzeletünk től függ; hogy ezt szépnek, amaszt rútnak mondgyuk.

VERNIKA: Add-meg magad' Apalin. Másként ezen első-karú Ifiú egészen zsákba rak.

JULIÁNA: De léptessünk a' Szépséghez közelebb. És vizsgáljuk-meg fontossan: honnatt veszi eredetét. — Minden szépség csupa szám-tartásból áll, melyet az Oskolában *Proportio*-nak neveznek.² Ezt pedig mindgyárt megvittatom. Mivel most az egész testem hatszor magossabb a' fejemnél, ezen Szám-tartás miatt engem' szépnek mondanak.³ Nyóllýon a' fejem két ölnyire: rútnak tartatom. Miért? mert az előbbeni szám-tartás, melyhez igen hozzá-szoktunk, mostanában meg-változott vólna. Tehát a' pusztá szám-tartás téssen egygyet szépnek, a' másikat rútnak. A' szám-tartás pedig ezer-féle. És mindegygyike

¹ V. ö.: «Az elhervadó virágot . . . szép illattal megáldotta.» Pázm. Kal. I. k. II. r. 1. cz. — Látó érzékünkkel veszszük észre a szépet v. nem szépet; a mit szagló érzékünkkel veszünk észre, arról mondjuk, hogy jó v. rossz, kellemes v. kellemetlen.

² Olyformán vélekedett Plato, Aristoteles és Plotinus is. — V. ö. Zimmermann, *Gesch. der Aesthetik*. Bécs, 1858. a 47., 60—1., 131—3. lap. — Winckelmann az arányosságot (die Proportionalität) a szép alapjának elismeri, s azt mondja, hogy nélküle szép ugyan nincs, de egymagában nem elegendő, hogy valamit széppé tegyen. — V. ö. Zimmermann, *id. m.* a 337. és 350. lap. — Lemcke, *Populäre Aesthetik*. Lipcse, 1870. 3. kiad. a 39. lap.

³ Az ember testének arányosságára nézve v. ö. Carus, *Proportionslehre der menschlichen Gestalt*. Lipcse, 1851. Zeising, *Neue Lehre von den Proportionen des menschlichen Körpers*. U. o., 1855. Lemcke, *id. m.* a 40—2. lap. Zsilinszky M., *A széptan előcsarnoka*. Pest, 1872. a 22—4. lap.

ép. Ha tehát a' szám tartások közül ezt valaki szépnek, amaszt
tnak állíttya, nem-de-nem csupa képzeletit követi? A' szép-
g-is tehát, mivel ez-is csupa szám tartás, nem egyéb lehet
képzeletnél. Quod erat demonstrandum.¹

VERNIKA: Úgy kell neked Apalin. Én bizonynyára egészen
meg-győződtem, Egy-lábig oda-lettél Apalin. Kelly-fel, ha lehet.

APALIN. De én még nem vagyok egészen meg-győződve.
ám kételkedésem hátra. — Mondgya-meg nékem az Úr-fi:
ért tetszik az Úr-fi mind nékem, mind Vernikának, ő kegyel-
mének, egy-arányu-képen szépnek?

JULIÁNA: Hát? Ha elsőben erre azt felelem: hogy nem
mind-a'-kettőnek tetszhetem egy-arányú-képpen szépnek?
Hát? Ha Apalin-kis-aszszonynak szeme előtt szebbnek látsza-
m, mint Vernikának, ő kegyelmének szemei előtt? — De,
másadszor: álljunk-reá: hogy mind-a'-kettő előtt egy-arányú
szépségűnek lenni láttszattatom. Ennek nem lehet más okát
mondani: hanem: hogy, kicsinségektől fogva, mind a'-ketten
egy-forma szépségnek,² az-az: egy arányú szám-tartásnak³
oktanak. Ha különbözőkre szoktatták volna szemeiket, más-
t volna a' dolog. Mert vannak ám olyan Országok-is, mel-
ekben a' görbe-hátúak szépeknek, az egyenes-szálúak ocs-
ányoknak tartatnak. Sőt: még nálunk-is: a' Seipesség némel-
ek előtt szép, némellyek előtt ha nem útálatos-is, leg-alább
zonyossan nem szép. Nem csupa képzelet-é ez is?

VERNIKA: No Apalin. Ugyan meg-jártuk ám mí-ketten a'
ó-szegi vásárt. Úgy vélekedénk: hogy Tanítványt hoztunk
magunk eleibe. És íme; Tanító-mesterbe botlottunk. El-mehe-
nk vele Gyalúig.

APALIN: Mint-ha én tettem-vólna-fel a' Szépségről való
rdést, Ebben a' Fejedelem-kis-aszszony győződött-meg; nem
dig Apalin. De engedgye-meg Julius-úrfi: hogy én-is kér-
zhessek valamit. Midőn a' Fő-oskolákban a' Filozófiát tanulta,

¹ T. i.: a mi bebizonyítandó volt.

² T. i.: szépséghez.

³ T. i.: számtartáshoz,

nem találkozott-é a' Városban valami Zofia,¹ kinek szépsége szám-tartását jól meg-képzelhette volna magának? De kikérem magamnak: hogy erre minden színlés nélkül felellyen.

VERNIKA : Édes Juliusom ! reszelly valamit az orra alá.

JULIÁNA : Ezen kérdésére két-féle-képpen felelhetek a' Kis-aszszonyynak. Elsőben: alattomban. Másadszor: nyilván. Elso az: hogy én (kicsinségemtől-fogva, egész ekkoromig) mindenkor inkább szerettem a' Férj-fiakat, mint a' Leányokat. De ezt roszra-ne-magyarázza a' Kis aszszony. Majd ki-nyilatkoztattya az idő: hogy igazat mondtam. — Második az: hogy a' Tudomány, és a' Szerelem nem evedzhetnek bátorságossan egy hajóban. Ha az Ifiú szeret: útállya a' Tanulást. Az-után félénk-is. A' földön mászkál, mint a' giliszta. Nem kapaszkodhatik-fel a' Parnaszszus' högyére, holott a' Múzsák laknak. A' szeretet hitvány, alá-való dolgokban foglalatoskodik. El-szokik a' mély gondolatoktól. A' szerelmes beszélgetések; a' gyakor fohászkodások, inkább a' henyélőkhöz, sem-mint a' munkásokhoz illenek. Láttam ifiakat, tapasztaltam-is: kik, minek-előtte szerettenek, igen tisztességesek vóltanak. Meg-maszlagíttatván, egészen el-lankadtanak, végtére el-is-vesztenek.

Vernika Juliussának eme' beszédgyeit hallván, csudálkozott nagy eszességén. Most tapasztalta valóban, de egyszer-s mind sajnállotta-is: hogy az Oskolákat-járó Ifiak sokkal értelmesebben fognak mindenekhez, mint a' házak' falaik közé-bé-zártt leányok, bátor² nagy neműek, jó eszűek-is lennének. Mind-azáltal Juliussának okoskodásait igen helyben hagyván így dicsérte-meg őtet

VERNIKA : Élly,³ édes Juliusom. Valóban ki-tettség: hogy mind eszed van; mind gyönyörű erkölceid nagyra mehetnek

Juliánának előbbeni beszédgyeit hallván a' furcsa esze Apalin, maga-is nagyra becsüllötte ritka emberségét, és egye

¹ T. i.: görög és latin alakja Sophia, a franczia s néme Sophie, magyarul: Zsófia v. Zsófi. De szándékosan írja úgy, mer «filozofia» s «zofia» rímes szójáték (paronomasia).

² T. i.: ámbár, habár.

³ Latinos és németes. Magyarabb: Isten éltsen.

s szívének nem csavargós ki-adtát.* De magát meg-győzőtt-k vallani helytelen dolognak lenni állította. Hogy őtet meg-mfolya, és meg-mutassa azt-is : hogy a' leányok-is tudnak oskodni, ha reá-teszik fejeket, így vizsgálta Juliánának előb-ni okoskodásait

APALIN : Egy kis várakozással Úr-fi. Én pedig meg-tehe-m azt : hogy itt nálunk szeressen-is Julius, tisztességes-is aradgyon. Mert nálunk a' Szeretet, és a Tisztesség nem olly enkező indulatok, mint tapasztalatlan Oktatóitól halotta. szeretetről így gondolkozzon az Úr-fi, valamint a' kigyók-l szoktanak ama' gondos Tanúttak. Más országokban meg-trapják az embert minden-féle kigyók, meg-is-ölhetik a' ndatlanokat. De itt nálunk Erdélyben, fő-képpen Kolosvá-tt, olly ártatlanok a' csúszók, hogy kebelünkbe-is tehettyük. lán a' Fő-oskolákban megbolondúlnak a' Tanúlok szerel-ekben ? De, a' Fő-oskolákon kívül, melly ártatlan légyen a' eretet ; abból-is ki-tettség : hogy mi fehér népek arról nem ak beszélni, hanem azt, mind szívünkben lakni engedgyük, ind nyelvünkön hordozni merjük. Az illyen szeretettől éppen féllyen Huszár uram. Ez a' Katonát el-nem-veszti, hanem kább meg elevenítheti. Ne is higgye : hogy az olly rút, olly smán légyen, a'-minőnek az Oskolákban rajzollyák. De ért hűtöm ezzel locsogó számat ? Egy szó, mint száz : én már Úr-finak számára egy Kis-aszszonyt rendeltem. Igen hasonló ozzám. Mi tagadás benne ? Julius Apalinnal egybe-illenek.

Jól ki-se mondhatta szavainak utóllját Apalin ; ime' Juliá-nak színe egészen meg-változott. Mert Apalinnak előbbeni oskodásaira éppenséggel nem figyelmeztvén, mindenkor azon rte fejét, mi utolsó módgyát lelhetné Attya' ki-szabadításá-ak. Erre a' Fejedelmi Udvart immáron alkalmatlannak lenni ította, minekutánna magától a' Fejedelemtől meg-nem-hall-ttatott. Úgy tettsett hírtelen fel-ugrásából : mintha édes ttyának a' tömlöczből ki-vétele' utolsó módgyát fel-találta lna, és benne mennél-hamarább el-akarván járni, a' Feje-

* L. a 68. lapnak 4. jegyzetét.

delmi Udvarban maradni nem kívánczozna. De ezen mostanában fel-találtt Attya, ki-szabadításának módgya irtóztató vala. El-hűlt bele maga-is. Meg-rázta egész testét eme' kegyetlen gondolat. El-vette, a'-mint mondtam, előbbeni színét-is. Vég-tére : fejére vetvén kezeit,* e' szavakra fakadott

JULIÁNA : Istenem ! Mi lelhetette fejemet ! Velem forog az egész szoba. Én pedig szédelgek.

VERNIKA : Mi lelt, kedves Juliusom ! Talán ugyan egészséged változik ?

JULIÁNA : Most immár a' szerencsének tetejére hágok. Vagy nyerek vagy vesztek, de még egygyet próbálok. Kegyelmes Fejedelem-kis-aszszony ! Én ezen Udvarban tovább nem lehetek. Ki-kölletik költöznöm, vagy akarom, vagy nem.

Juliánának ezen szavaira még jobban megijedett Vernika. Által-nem-láthatta gondolatait. Szinte el-hitette magával ; hogy Apalinnak előbbeni csevegéseit meg-eléglette legyen, 's-ugyan-azért több alkalmatosságot nem kívánna nyújtani ujjabb szerelmének ki-nyilatkoztatására. Ugyan-is ezeket mondotta nagy álmélkodva

VERNIKA : Istenem ! mi lelhetett, édes Juliusom ! Ezen felháborodásodnak oka talán Apalinnak fecsegése. Ne higgy néki, kedves Juliusom. Sokat szól ő, ha kötő-féjkjét megeresztheti. De fele sem igaz, amit hazudik.

JULIÁNA : Kegyelmes Fejedelem-Kis-aszszony ! Engedgyem meg, kérem : hogy innet el-távozzak. Igazán meg-vallom : hogy nekem a' Fejedelmi Udvarban sem gyönyörűségem immár sem pediglen dolgom. — Oda kelletik mennem, holott el-intézet tárgyamat el-érem. — Ösztönöz valami. — Ennek furdalásit tovább el-nem-tűrhetem.

VERNIKA : Kedves Juliusom ! Te valami irtóztató dolgot forgatsz eszedben. Mostani állapotodra nézve, én téged' magamtól el-nem-ereszthetlek. Leg-alább add-ki gondolatidat ; mire czéllozol ?

JULIÁNA : Meg-hallya Kegyelmed ez-után : minő fel-tételre

* T. i. : fejéhez kapott.

temedtem. Sőt: még ma bizonyosan meg-hallya: mire
vekszem. Ereszszen-el, kérem, magától. Én itten éppen nem
aradhatok.

VERNIKA: Leg-alább csak azt add tudtomra: hová, és kihez
vekszel.

JULIÁNA: Az Erdőbe megyek, Kegyelmed' Test-véréhez Gyár-
hoz.

VERNIKA: El-ne-ámitts, édes Juliusom. Még más valami
óztatóbb dolgot forgatsz eszedben. Leg-is-leg-elsőben maga-
csalod meg, édes Juliusom, nem pedig engemet. Hogy pe-
engem'-is meg-csally, azt tölled meg-nem-érdemlettem.
g-alább ígérd-meg emberségedre: hogy még ma vissza-térsz
Udvarba. Avagy talán jobb lenne: ha, veled egygyütt, ma-
m-is ki-sétálnék Gyárfáshoz.

JULIÁNA: Köszönöm Fejedelmi kegyességét. De ma véle
n élhetek. Magamnak kelletik az Erdőbe mennem. Foga-
n emberségemre: hogy még ma itt leszek. De, ha, vissza-
én, Kegyelmeddel nem szólhatok; ne nékem, hanem az
eni rendelésnek tulajdonítsa.

VERNIKA: Istenem! mi lelhetette ezen Ifiat! Mennél többet
ll, annál inkább ki-adgya kétségben esését. Az Egekre kér-
*, édes Juliusom, ne ejts kétségbe engem'-is. Bajt ne sze-
z magadnak. Veled egygyütt, el-ne-veszezd Vernikádat-is.
nyörűlly, kérlek, rajtam-is; mert ezen állapotod miatt nagy
ok között hányattatom.

JULIÁNA: Magára nézve, semmitől se tartson Kegyelmed.
pedig csupán csak kötelességemnek, és hivatalomnak ké-
ok eleget tenni. Bizonyosan még ma itt leszek.

VERNIKA: Ha az úgy van: Isten' hírével el-mehettsz, édes
iusom. De meg-emlékezz arról: hogy az én bódogságom a'
bódogságoddal vagyon össze-kapcsolva. El-ne-felejtsd, hogy
g ma itt teremj.

JULIÁNA: El-nem-felejtem. Isten velünk, drága Kis-asz-
nyok.

* V. ö.: «Királyasszony, néném, Az egekre kérném.» Ar-
h Klára.

Ezek-után: mind Vernikának, mind Apalinnak meghajtottta magát Juliána. Egyenessen maga szobájába menvén, felkötötte kardgyát, és az Erdő felé meg-indult. Sokáig gondolkozott azon: el-menyen-é Gyárfáshoz, 's-ki-vallya-é nélkül igyekezetét. Igaz ugyan, hogy benne leg-többet bízott; de ezekre nézve leg-inkább-is tartott,* ne-talán-tán meggátolva szándékát. Sokáig járt fel-'s-alá az erdőben, de magának tanácsot adni nem tudott. Juliánának el-távozta után, az Egekré vetette szemeit így szólván

VERNIKA: Istenem! mi végét adod ezen zenebonának! Ugy tetszik: mintha inaim-is alig bírnának.

APALIN: Nékem-is bizonyára egész testem reszket. Szívem is egy mák-szemnyire törődött.

VERNIKA: Egy mák-szemnyire? Ugy szokott lenni a' Szerelmeseikkel.

APALIN: Adná az Isten: hogy nem a' Jövendő-mondókka Kegyelmes Fejedelem-kis-asszony! hát ha Juliust örökre elvesztettük!

VERNIKA: Nem vesztettük-el. Meg-ígérte: hogy vissza-jő. Ő engemet meg-nem-hazuttol.

APALIN: Oh vagyon az emberi szívben valami, mely megérzi a' következendőket.

HETEDIK RÉSZ.

AKÓS VERNIKÁNÁL.

A'-még** Vernika, és Apalin Juliánánál beszélgettenek mind-addig Akós szobájában tartózkodott. Vólt-is oka még gondolatokra. Hírül adódott néki: hogy Második Rákóczi György (ki ennek-előtte, úgy-mint Fejedelem, Erdély-ország

* T. i.: de egyszersmind attól is tartott, hogy stb.

** L. a 25. lapnak 1. jegyz.

uralkodott, de, szörnyű nyughatatlansága miatt ⁽¹¹⁾ az Erlyieknek közönséges akarattyokból, a' Fejedelemségtől megasztatott) ismétt a' Fejedelemségre törekedne. Ennek nyughatatlanságai úgy annyira fel-zavarták Akóst: hogy másban sem bízhatna; hanem a' segítséget nyújtó Törökben. Ugyan ért: hogy Rákóczinak új gondolatait zsenyéjében meg-fojtsa: levelet írta a' Budai Bassához, *SZEJDI Achmethez*. Ezen levelét végezvén, bé-jöve Húgának szobájába éppen akkor, midőn nek, Juliánának el-menetele után, magok között igen szomóan beszélgettenek. Tele lévén mély gondolatokkal így szólla

⁽¹¹⁾ Második Rákóczi Györgynek nyughatatlanságait; oszlan a' Császár ellen való törekedéseit ki-lehet venni azon levélből, mellyet Gróf Eszterházi Miklós Magyar-országnak akkori latinussa hozzája írt.¹ A' levél szórúl szóra így vagyon: Nagyságos Fejedelem! Nyolcz holnapig való betegségemben lévén, gyakor, és bő írásommal nem akartam *importunus* lennem Kegyelmednek. Ki válttt-képpen: mivel két, vagy három velemre nem-is jöve válaszom Kegyelmedtől. 'S-ha Nemzetemet, 's-szegény Hazánkot utolsó *ruina*-tól nem félténém; elgátnék most-is inkább, mint minden-felől valami gyűlölgés kérdésekbe bocsátkoznám. De Szeretetem, és Hazánkhoz-ló Igazságom, 's-kötelességem-is, kedvem ellen-is, szólztat. A' látom azért a' Végezések ellen való fegyvert a' Kegyelmed' zében, mellyet én nem ítélek ugyan: de jóra nem magyazhatom. Mert: ha a' maga' oltalmát nézné, a' *confoederata*-k szerént, közleni kellene mi-velünk-is Kegyelmednek. Más dviért pedig ennyi szép Javát, állapottyát, és szerencsáját erencsére, 's-csaknem kockára vetni; Nemzetünk veszedelével; Nem látom tanácsos dolognak: ki-válttt-képpen azokért, kik mindenestől idegenek, és a mi vérünkkel kívánniak a' magok' gonoszságát elő vinni esztelen ígéretekkal, magokkal-is tehetetlenek lévén. Ők azért magokat nézvén, mint érkező Kegyelmed mind az ő, 's-mind maga' Kegyelmed' ingyen ak oltalmára-is,² nem hogy *offensive* hadakozhassék, meg-foghatom. Mert igen jól tudom azt én: a' kicsiny Magyar

¹ Nem II., hanem I. R. Györgynek írta. — Eszterh. polit. Toldy adta ki az Ujabb Nemz. Könyvtárban 1852-ben.

² T. i.: miként sikerül kegyelmednek őket és magamagát foglaltalmazni.

AKÓS : Jó napot Kis-aszszonyok. Mi dologban foglalatoskodtok? Talán ugyan az ország' dolgában?

VERNIKA : Mi most ugyan nem másban : hanem Juliussal való beszélgetésünkben.

erő mit téssen, ha bár, mint JAEGENDORF, és MANSZFELD, a' mi időnkben valahány ezer embert bé-küldenék-is. De talán Kegyelmed-is *perpendálta* ezeket; és más, nem ez czéllya a fegyvernek kezébe vételének. Kit¹ én el-is-hittem. Hanem nézheti talán magát, és állapottyának nevelését. De arra-i kicsinnek tartom a' Kegyelmed' maga' erejét; hanem, ha azokat veszi melléje,² a'-kik Maga' személyének-is ellensége Kegyelmednek;³ 's-szomjúhozzák közönségessen-is Nemzetünk' vérét, és hátra-maradott⁴ kis részecskéjét Hazánkna! De ez-is micsoda Kereszténység,⁵ vagy micsoda Jutalom? csak a' mi időnkbeli példák-is igen meg-mutatták, 's-nem hiszem: hogy a' Természetnek szelídsége annyira meg-vadúlvólna Kegyelmedben, hogy Török predája alá kívánn vetni bennünket, úgy-mint maga' vérét, és nemzetét. Ezek kívül: a'-mint KÉRI János Uramnak-is láttatott valami *decloratio*-t adni; nézhetné talám az Ország' javát, és Nemzetünknek szabadságát Kegyelmed, melly talán magában gonosz nevőlna,⁷ de fegyverrel azt sem viheti Kegyelmed végbe; sőt inkább *involvál* bennünket, magunk közt sem egygyezhetvén meg; 's-el-veszünk úgy-is. És így: mind a' felyül meg-írt dolgok, és módok nem egyebet néznének, e' szegény Hazánal és megkevesedett, 's-talán keseredett Nemzetünk' veszedelménél. Semmi úton nem javallhatom azért a' fegyvert. Mert látom azt-is: hogy kemény fegyvert készítnék ellene, kiváltt-képpen a' mostani nagy *Victoria* után, kinek *series*-ét, a'-mint nékem ő Fölsége méltóztatott meg-küldeni, úgy küldöttem-meg Kegyelmednek. A'-honnét könnyű meg-érteni: mint kellye kardoskodnunk, most ki-váltt-képpen. Ha mi *difficultas*-i van na! azért Kegyelmednek, meg-tartván ama' közönséges *Præverbium*-ot-is: hogy Falu fejében nem alkalmas kard

¹ T. i.: mit.

² T. i.: hacsak azokkal nem szövetkezik.

³ T. i.: a kik kegyelmednek, v. személyének is ellensége.

⁴ T. i.: fen- v. megmaradt.

⁵ T. i.: keresztényhez illik-e?

⁶ T. i.: jár érette.

⁷ T. i.: a mi ugyan helyes, jó.

AKÓS: No hát: minő vélekedésben vagytok felölle? Van-é feje? ¹ könnyen fel-veheti-é oktatástokat? Avagy talán többet ér mind-a'-kettő-töknél? Ez ugyan rendes volna.

VERNIKA: Bizonyára: nem úgy forgathattuk tetszésünk szerint, mint újjunkon a' gyűrűt. De nem is csuda. Ő Férj-fi; mi anyok vagyunk. Ő Kint-tanúltt; ² mi hon-tanúlttak vagyunk.

Vernikának eme' beszédgye alkalmatosságával, Apalinra kingetett a' Fejedelem. Csudállotta annak le-sütött szemeit, ennek-előtte mindeneket meg-nézett. Valóban, szokása len, igen rossz kedve-is vala Apalinnak. Így szállítá-meg őtet

AKÓS: Hát Apalin-kis-asszonyt vallyon mi lelhetete? Talán szerelem bánttya. Talán ugyan meg-kedvelte Juliust? Mert a' ábrázattyának vonásaiból ki-tolmácsolhatom az Igazat, azt mondom: nincsen helyén szíve.

APALIN: A' következők idők búval-é? avagy vígassággal

onni; Ím én, Tisztem-is azt kívánván (noha gyűlöléssel szent-meg) le-borúlok ő Fölsége előtt, 's-könyörögni fogok, csak értsen akarattyát Kegyelmednek: hogy az idegen Hadakak bé-küldését (kik már nagy részre el-is vannak rendelve uchhaim Generalis alatt, 's csak töllem várnak) halaszsa egyelmessen ő Fölsége, még Kegyelmedtől válaszom jü, hol-
 t a' végezésekben is vagyon egy *Articulus*; hogy ha valami élnek a' másik ellen mi *praetensio*-ja volna, azt először *placis remediis* igyekeznének *componálni*. Várom azért a' egyelmed' jó válaszáat ezaránt, 's-ne-is késleltesse: mert *periculum in mora*. 'S én kész vagyok minden tekintetet hátra vetvén, *tamquam Mediator inter Regem et Regnicolas interponálom* magamat; 's-könyörögnöm ő Fölségének-is: hogy egyelmessen hajólljon inkább a' jó egygyességre, hogy-sem Fölsége-is a' Fegyverhez nyúllyon, 's-a' két-féle fegyver tölső *ruina*-ját *caussa*-lya az ő Fölsége' Országának. Isten irtsa-meg Kegyelmedet. In Kis-márton. Die sexta mensis decembris. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo quadragesimo tertio.³

Dugonics jegyzete.

¹ Német eredetű kifejezés.

² T. i.: külföldön; latinul így mondták a' régiek: foris doctus.

³ Azaz: Kis-Martonban, decz. havának 6. napján, az Úrnak 543. esztendejében.

rakottabbak? ki-tudgya? Sokak esnek kedvünk szerént; de többek omlanak akarátunk ellen.

AKÓS: No, ha én ebből csak egy szót-is értek, akár-mi legyek.

VERNIKA: Jöszte Apalin. Nincs ma nekünk jó kedvünk. Talán szobánkban, ama' szebbikben, hamarébb pad-alá temet hettyük a' bút.

AKÓS: Bár most itt ne hagynátok. Nékem sincs helyén szí vem. — Avagy csak mennyetek-el. Majd bé-csendítem a' szolgát. Talán várakozik valaki a' Pitvar-szobában. Azzal időmet el-tölthetem.

VERNIKA: Látogass-meg Bátya az-után. De az időt sokára ne halaszd. Nékem úgy tetszik: mintha valami tanácsodra lenne szükségem. El-várlak édes Bátyám. Addig-is Isten veled.

NYOLCZADIK RÉSZ.

FARKASNAK ERKÖLCSE.

A Fejedelemnek egyik Inassát FARKASNAK Nevezték közönségesen. Ennek kötelessége az vala, hogy mindenkor a' Pitvar-szobába legyen, és azokat, kik a' Fejedelemhez jönnek, előre bé-jelentse. JENŐ volt vezetőke. Eredetére nézve, nemtelen. De erkölsei még nemtelenebbek. A' Pénz' kívánságába töltötte csoportos esztendeit még az előbbeni Fejedelmeknél-is. Ritkán eresztett-bé valakit, ha hasznát nem látta. Bőven megajándékoztatta magát, ha szerit tehette. Így tehát sok ügyefogyottakat el-tiltott a' Fejedelem látásától; kik' ha azon alkalmatossággal véle beszélhettek volna, sorsokon sokat se gíthettek volna. Ha ezen Inassát magához szólította a' Fejedelem: szobájában egygyet csendített. Erre bé-jövén, és magát magát meg-hajtván, így szólott

FARKAS: Parancsollyon Fejedelemséged. Kint állottam mind-eddig.

AKÓS: Nincs-é valaki a' Pitvar szobában, ki velem beszél leni kívánna?

FARKAS : Kint várakozik Macskási Bálint, a' Kapitány.

AKÓS : Igen alkalmas időben jö hozzám. Hadd jöjjön bé.

FARKAS : Tüstént itt terem. *El-méne az Inas.*

AKÓS, *Farkasnak ki-menetele után, így szól vala magá-*

n : Igen szeretem : hogy véle beszélhetek. Régen kívántam ki valamit mondani.

KILENCZEDIK RÉSZ.

BÁLINT AKÓSNÁL.

Macskási Mihálynak ama' szerencsétlen kincstartónak fia lá BÁLINT. Jó Katona, de még jobb Magyar. Gyermekek korán a' Fő-oskolákat nagy szorgalommal el-járván, nagyra ment minden tanulásban. Mivel Deák korában-is nem mást, hanem éppen azt tette, a'-mire deáki hivatallya köteleztette : meg-jöven-
télk felőlle Oktatói : hogy ez-után-is, akár minő Tisztségben g helyeztettetni, mindenkor ki tesz magáért. Második Rákóczi György alatt a' Katonaságra adván magát, itt-is nagy ömeneteleket tett. Ennek keze által írattnak azon levelek, ellyeket Rákóczi, Magyar-ország Palatinussának, Eszterházi klósnak, írogat vala feleletül ⁽¹²⁾ Akósnak idejében Kapitány-

⁽¹²⁾ *Rákóczi Györgynek levelét, mellyel Eszterházi Palatinusnak levelére felelt, bár ne tudnánk-is : ki lehet venni Eszterházinak Rákóczihoz írt másik leveléből,¹ melly ekképpen nyon : Kegyelmes Fejedelem ! Egri Istvány Uram, a' Kegyelmed jámbor szolgálja, tegnap, estve felé, úgy-mint 26-dikban ajus,² megadá nékem a' Kegyelmed' Fejér-várrúl 5-dikben amentis³ költt levelét. 'S-értem panaszolkodását Kegyelmednek, az ő-Fölsége' Nemes⁴ Vár-megyékre tett kegyelmes*

¹ E levelet is E. nem II., hanem I. R. Györgynek írta. a 95. lapnak 1. jegyz.

² T. i.: e hó 26-ikán.

³ T. i.: e hó 5-ikén.

⁴ T. i.: ő fölségének a nemes stb.

ságot viselt, noha alig vólna huszonnyolcz esztendőös. Juliánát, édes Húgát, kimondhatatlan-képpen szerette. Vele-egygyütt fáradhatatlanúl-is dolgozott Attyának kiszabadításában. Most is azért jött a' Fejedelemhez : hogy nemes bátorsággal eleibe terjeszsze méltatlan szenvedéseit. Tüstént bé-eresztetvén a' Inastól, meg-hajtotta magát Akós előtt, 's-így szólott

BÁLINT : Jó napot Kegyelmednek ! Uram ! Fejedelmem !

AKÓS : Hozta Isten Kapitány urat, Régen ohajtottam jelenléttét. Leg-is-leg-elsőben azt mondom az Úrnak, hogy én az

Intimatio-ja felől. Tudom : nem bánnya Kegyelmed, ha azokban egy kis *informatio*-t adok Kegyelmednek. A'-mi azért kegyelmessen intő leveleit illeti ő Fölségének ; a' többi között a' mellyet *De Insurrectione* a' Nemes Vár-megyékre írt, arról a' Kegyelmed' hadban való *Publicatoriá*-ja, mellyet az egész maga *Provinciájá*-nak írt, Magyar-országban való Had-fogadásá, a' Törökökhöz szokatlan ajándékokkal való küldése ; a' Svekusoknak Kegyelmedhez gyakorta-való Követség-küldések maga' némelly idegen üzeneti ; és írási adtanak okot ő Fölségének, 's-nem csudálhattya, sem gonosz néven nem vehet Kegyelmed : hogy a' maga' Birodalmára, és Híveire vigyázmkéván ő Fölsége. A' 'szolgák' állapottyát a'-mi illeti, azok kérend-béliek szoktak lenni. Egy része, akik a' jószágokat, és jövedelmeket *administrálni* szokták, 's-azok nélkül nem-i lehet Kegyelmed, 's-ő Fölsége nem tilalmazza. De hogy egyébb szükség kívül,* 's-fő-renden való szolgálait most tilalmazza ő Fölsége a' Kegyelmed' szolgálattyától, az-is abból származott, hogy a' maga' Híveinek maga a' Fölsége ellen nem akarta hogy szolgálattyával éllyen Kegyelmed.** Mellyre azzal-is adott okot Kegyelmed, hogy, nem hogy szolgálját szenvedné ő Fölségének Erdélyben, de itt azt ítélik, hogy, ha ki innét bémegyén-is, vagy meg-fogatik, vagy arestumba tétetik, vagy kegetik, 's-íngyen csak beszélni sem szabad a' Kegyelmed híveivel, és szolgálival. Melly keménységet látván, nem csudálhattya ez-aránt lött *declaratio*-ját-is Kegyelmed ő Fölségének. Kis-Márton, 27. Jan. 1644. *Dugonics jegyzete.*

* T. i. : nem okvetetlen szükséges.

** T. i. : ő fölsége nem akarta, hogy az ő híveinek szolgáltyával éljen ő ellene. — D. e levélben egyet-mást elhagyott.

Úrnak maga' derék viseletével¹ igen meg-elégszem. Apafi Mihály, az Úrnak ezredesse, sok jót mondott az Úr felől. Ez pedig engemet nagyon meg-vigasztalt. Kapitány' Úrnak Századgyaiszen szereti az Urat. A' Többiek tisztelik. Úgy véllem: igen követés szíve lehet az Úrnak, mivel az Egész Sereg Példája' követésében gyönyörködik.² Van-é még Kapitány Úrnak valami Öcsese? Igen szeretném: ha ezt-is Katonának tehetném. Mert úgy vélekedem: valamennyi Macskási, annyi Vitéz.

BÁLINT: Nincs semmi Öcsém, Kegyelmes Fejedelem! De van egy édes Húgom, kit Juliánának neveznek.

Akós: Juliánának? — Igaz, igaz — Jut immár eszembe. Sokat hallottam felőlle, noha magát nem láttam. Avagy, hallottam-is, nem emlékezem felőlle. — Édes Kapitányom! valamit mondok az Úrnak fülibe. — Mivel az Úr olly emberséges ember; tegye azt Húgával Juliánával: hogy böcsületére vigyázzon.

Akósnak ezen szavaira nagyon meg-hökkent a' Kapitány. Noha édes Hugának leg-kisobb rossz hírért még a' béres hazuoktól³ sem hallotta. Hogy inkább ki-vehesse a' Fejedelmek gondolatait, álmélkodva így szólla hozzája

BÁLINT: Kegyelmes Fejedelem! Én kegyelmednek előbbeni szavaiból egygyet sem értettem.

Akós: Tehát világosabban szólok. Az nékem igen illetlen dolognak tetszik: hogy Kapitány-úrnak Húga-Juliána Kálánán-herceget annyira le-kötötte: hogy annak szívét minden-élé facsarja. Mivel pedig ők soha öszve nem házasodhatnak: töltye-meg maga Kapitány-úr: minő névvel lehessen nevezni azon szeretetet, mely kettőjük között vagyon.

BÁLINT: Tehát mí mindnyájan olly szerencsétlenek vagyunk, Kegyelmes Fejedelem: hogy édes Atyámnak Házában ámpással se tallállyon-fel valaki egy lelket, ki gyanúba ne esett volna. — — Édes Húgom! szerelmes Juliánám! — Azt

¹ Hypallage. — T. i.: derék magaviseletével.

² T. i.: példájának követésében leli örömét, v. szívesen utánozza.

³ T. i.: felbérelt v. fizetett rágalmazóktól.

véltem, hogy csupán csak te-reád semmi rosszszat nem foghatnak az irigykedő gonoszok. És ime ! Te se vagy mentt hegyes fogaiktól. Kegyelmes Fejedelem ! Mivel adhatott ő okot a' rágalmazásra ?

AKÓS : Azzal : mert, a'-mint hallom, ékes teremtés lévén ábrázattyán hordozza a' lépet.

BÁLINT : Istenem ! tehát ékesnek teremtetni, annyit téssen : mint Isten' ostora alá vettetni.

AKÓS : Adgyuk ehhez a' mézes szavakat ; a' jó-íz választotta ékes Ruhákat : már akkor semmi kételkedés benne : hogy egy Herczeg-is bele-botolhasson, bele-akadhasson.

BÁLINT : Tí-is tehát, szerencsétlen Ruhák, édes Húgomnak szennyei vagytok ? — Kegyelmes Fejedelem ! Ime Schelmajernek, ama' Titkosnak se ütközött egyéb szemeibe, midőn szerencsétlen Atyámnak ágját meg-vetette.* — Kegyelmes Fejedelem ! Bizonságul hívom mind Mennyet, mind Földet ; hogy Juliána-húgomnak ama' Ruháji, sem nem Atyámnak Tolvaj-ságai, sem Kálmán-herczegnek Mátka-tállyai : hanem az öreg Szerémi Herczegnének, ki édes Húgomat mindenkoron nagyon szerette, anyai ajándékjai. — Hallottam, Kegyelmes Fejedelem, hogy Kálmán-herczeg nem sokára Kolosváron terem. — Ő-maga bizonyrágot tehet arról ; hogy Húgomnak minden öltö-zetei már akkor készen vóltanak, midőn édes Atyám, Szerém-ből Kolosvárra jöven, itten Kincs-tartónak rendeltetett. — Istenem : be gyászos emlékezet előttem ama' hitvány Ruha ! Az vetette a' tömlöczbe édes Atyámat. Ez nem vala elég. Azzal böcszeleníttetik édes Húgom-is. — Oh Húgom ! Szerelmes édes Húgom !

AKÓS : De gondollya-el maga Kapitány-úr : hogy héjjában senki nem ád semmit.

Ezen szavakra kegyetlenöl fel-gyúlladott Bálint. Igen nagyon szerette, a'-mint mondám, édes Húgát. Ugyan azért, annak világos böcszeleníttését még a' Fejedelemnek szájából sem hallhatta. Kevésben múlt-el : hogy nemes bátorsággal meg-

* T. i. : üldözni kezdte.

nem-támadta Akóst, mint valami rágalalmazót. De, meg-mértékelvén tüzes heveit, így szólla

BÁLINT: Kegyelmes Fejedelem! Édes Húgomnak Tisztességét kész vagyok akár mi módon, védelmezni. Szál-kardra hívom azon gonosz embert, aki Fejedelemségedet ily orczátalanul meg-csalta. — Állyon elő Schelmajer! — Hadd beszéljen Nemzetsége' fejével. — Hazudgyon ollyast szemem előtt, fülem' hallattára: mellyet egy nyomon torkába nem verhetnék. De ha egyszer nap-fényre terítem hallatlan gonoszságait, ki-xérem Fejedelemségedtől: hogy, ha Juliánával Istentelenül bántani tapasztaltatik, abban se higgyen a' Szemét-embernek, mellyek édes Atyámnak dolgát illetik. Mert valaminthoz mostanában, Húgomnak Tisztessége mellett, Fejemet hagyom zálogul, úgy lekóttöm azt édes Atyámnak ártatlansága mellett is.

AKÓS: Macskási Mihálynak ártatlanságát egy valami ifú-is vátig emlegette nálam ez-előtt. Ötet Juliusnak nevezik. Ki-is mostanában második Titkosom. Nem isméri Kapitány-úr azon ifiat? Avagy talán az Úr tanította reá, hogy, ál-útakon, udvarombá jöjjön, és Macskási Kincs-tartójért dolgozzon?

BÁLINT: Kegyelmes Fejedelem! Én semmi Julius-titkosságát nem ismérem Fejedelemségednek. Adta vólna a' Magyarok Istene: hogy soha Schelmajert-is Kolosvárott ne láttam volna: Sőt: mivel ama, Juliusnak soha mind-eddig még csak hírét se hallhattam; azon ál-utakra reá-nem-taníthattam. Mind-az'-által: ha találkozott olly egy igaz szívű Személy, ki, hírem nélkül, Atyámnak ártatlanságát fel-fogta: azt az Istennek kellett küldeni Fejedelemségedhez: hogy meg-győződgyön ama' régi magyar igazságban: hogy az ártatlanságnak csak egy nyelve légyen. Schelmajeren kívül ezer embert kérdezzen Fejedelemséged: egy nyelvvvel azt mondhatták mindnyájan: hogy Macskási Mihály soha a' Fejedelemségnek Pénzét meg-nem-lopta. Kegyelmes Fejedelem! ennek-előtte Kárán-sebesnek, és Lúgosnak, a'-mint Fejedelemséged-is tudhatta, Urai voltunk. Most a' Török birodalom miatt szegényekké lettünk. De azért Tolvajok nem vagyunk. Féllyük az Istent, 's-gondunk vagyon a' világi Törvényekre-is.

AKÓS: Hová lettek tehát azon tíz-ezer forintok, melyekről számot nem adhatott Kapitány-úrnak Attya?

BÁLINT: Kegyelmes Fejedelem! Édes Atyámnak számadó könyveit ki-rablották inkább szobájából, sem-mint el-vit-ték. Által-futották inkább, sem-mint el-olvasták. Az ítélet-is kire bizattatott? Schelmajerre, Atyámnak esküdt ellenségére. Gondollya-el Fejedelemséged, mi jót várhatott ezen ítéletből. Már ezen Titkos, minek-előtte a' dolgot egészen meg-vizsgálta: Atyámnak veszett nevét költötte.

AKÓS: Éppen így beszéllett nálam Julius-is. De a'-mit néki meg-engedtem, azt Kapitány-úrtúl el-nem-szenvedem. Ugy tetszik: mint-ha engem-is vétkesnek tartana Attya' megítélése' hamarságában.

BÁLINT: Mentsen-meg az Isten, hogy azt gondollyam. Jól tudom: hogy Fejedelemséged, több más dolgokkal-is meg-terheltetvén, maga mindenre nem érkezik. Azt se mondom helytelennek lenni: hogy Atyámnak állapottya Schelmajernek kezére bizattatott. De engedgyen-meg Kegyelmed egy igazi Fiúnak, ki édes Attya' feje' fen-tartása mellett beszéll. Azt mondom: minden Zúrzavarnak, minden szerencsétlenségnek Schelmajer az oka.

AKÓS: Nem hittem volna, hogy Kapitány-úr olly jól megtanulta légyen a' Szó-szóllásnak ékes Tudománnját.

BÁLINT: Kegyelmes Fejedelem! Mihelyt a' Fiú Attya mellett szóll, ha soha se tanulta-is, elég nagy Szó-szólló. De, ha ártatlan Attya mellett szóll, leg-első a' világ' Szó-szóllói között. A' Teremtésnek minden ereje segíti a' Fiút. Isten, és Természet vele munkálkodnak.

AKÓS: No tehát, hallyuk: miben állanak Schelmajernek gonoszságai?

BÁLINT: Először abban: hogy ezen Czudar ember, kit Atyámnak dolga éppen nem illetett: Titkos-léttére, Bírónak tétette magát Fejedelemséged által.

AKÓS: Csak lassan a' dologgal: ne-hogy magam-is belekeveredgyem.

BÁLINT: Csak a' Békességes Meg-hallgatást kérem. —

Kegyelmes Fejedelem! Én, most se győzők eleget csudálkozni: hogy Fejedelemséged azon ravasz embernek csaltságait, minden meg-vizsgálás nélkül, magával el-hitethette. Világossan ki-mondok mindeneket: ne-talántán homályos beszédimmal Atyámnak halálát siettessem. Ezen Schelmajer esküdt ellen-sége édes Atyám' házának. 'S-vallyon: mi okra nézve? — Mit véll Fejedelemséged? — Ennek oka Juliána-húgom. Azon gyalázatos szereti Juliánát; de nem, mint ember, hanem mint-egy Mag-ló.

AKÓS: Ne gyalázza az Úr Titkosomat. Lehet az igazat elevenen le-festeni, minden erő-szakkal oda-hordott árnyékok nélkül.

BÁLINT: Meg-bocsásson Fejedelemséged, ha nagy fájdalom ki-üti magát akaratom ellen-is. De még sincs máskép' a' dolog. Sokszor jött hozzám Schelmajer hízelkedő szavakkal. Arany högyeket ígért a' koldús, ha számára Húgomat megszerzeném. Fel-fogadta azt-is: hogy Fejedelemséged előtt ki-dolgozza * Fő-strázsa-mesterségemet, noha bár leg-ifiabb vólnék a' Kapitányok között. — Kegyelmes Fejedelem! Noha a' Titkos illyekkel ostromolna engemet, még se vehettem szívemre, hogy forró gerjedelmeit édes Húgomnak meg-jelenthettem volna. Ezerszer meg-bántam volna, ha illetén útálatos embernek társaságában édes Húgomat szerencsétlennnek lenni tapasztaltam volna. — Így tehát: mivel Húgom semmit se tudhatott alattomban égő szerelméről, semmi olyast nem cselekedhetett: mellyből amaz viszont-szeretetének jeleit ki-vehette volna. — Végtére, a'-mint meg-is történik az esztelen heves Szeretőkkel, meg-változott benne a' szeretet; és boszszú-állásnak kívánságára fordult, mellyel osztán Házunknak-is esett. Engemet ugyan nem annyira üldözött; mivel Apjánál-is jobban tudta: hogy ravaszságival bírhatok. Elővette tehát édes Húgomat; de ama' Ruháinál nem találhatott benne egyebet. Végtére: édes Atyámba kapott. Ezt Tolvajnak kiáltotta. Magát Bíróvá tette. Ötet halálra ítélte.

* T. i.: kieszközli.

AKÓS: Valóban: ha jól fel-veszem a' dolgot, Kapitány-úr elég hangossan beszéll Schelmajernek erkölcstelenségéről. De még se hozta azt ki: hogy Attya el-ne-lopta légyen ama' tizezer forintokat. Pedig: ha Attyának ártatlanságát meg-kévánná vittatni, ezt kellett volna leg-elől említteni.

BÁLINT: Kegyelmes Fejedelem! Minek-után minden Szám adó-könyveit el-rablották; nincs egyéb mentsége hátra; hanem ugyan azon könyveknek vissza-adattatása. Ha Fejedelemséged olly kegyelmességgel viseltetik hozzám, hogy édes Atyámnak Szám-adó-könyveit Schelmajerrel vissza-adattya; hiszem Istenemet: hogy mindent jó rendbe hozok, és Atyámat a' gyanóból egészen ki-mentem. *Ekkor a' Kapitány sirva fakada, és kevésben múlt-el, hogy zokogásai között nem mondotta e' következő szomorú szavait:* Kegyelmes Fejedelem! Én ezen az egész héten alig aludtam két órát. Fel-fogadtam magamnak egy Tanítót (pedig drága pénzen, sőt kölcsönözött pénzen) ki engem' az Udvari Szám-vetésnek módgyára megtanítana. Valamint a' kis Gyermekek maga' A-B-C-jét, úgy tanultam én-is ama' Szám-adást eleitől kezdvén. Éjjel-nappal szünetlen fárasztottam Fejemet. Meg-is gyengültem egészségemben: a'-mint-is mostanában valósággal a' hideg lél. De mind-ezen nehézségeket meg-győzte azon nemes tárgyam, melyre eme' fáradozásommal czéloztam. Sokszor: midőn ellankadtam, így ébresztettem-fel magamat: Bálint! édes Atyádért dolgozol, ki téged' annyi ideig tartott. Végtére: ugyan-csak meg-győztem a' munkát. Én ama' Szám-vetést igazán meg-tanultam, katonatiszttségemben* minden hátra-maradás nélkül. — Most tehát alázatosan kérem Fejedelemségedet: Adassa kezembe édes Atyámnak szám-tartó-könyveit. És, ha őtet meg nem-szabadíthatom, nem fogok morgolódni az Egek ellen; hanem az Istennek szent rendelkezésével meg-elégedem.

AKÓS: Attyának Szám-adó-könyveit nem fogja többé látni Kapitány-ur.

A' Fejedelemnek ezen feleletét hallván Bálint, mint a'

* T. i.: hivatásomban v. kötelességemben való.

Menny-kő-csattanástúl, úgy el-ijedett. Nagy bátorsággal szeme közé nézvén a' Fejedelemnek, e' szavait mondotta

BÁLINT: Istenem! mit halottam! — Avagy talán: nem jól értettem a' szavakat? — Igen-is nem jól értettem. Úgy-é? kezemhez szolgáltatta Fejedelemséged azon könyveket? Tudni-illik: hogy Atyámnak ártatlanságát talpra-állíthassam.

AKÓS: Ama' könyveket Kapitány-úrnak kezébe nem szolgáltatathatom.

BÁLINT, *nagyon el-iszonyodván*: Már most ki-estenek sarkokból az égi Erősségek: hogy minden súllyokkal reám omolyanak. — Mindenestől el-vesztem — Meg-élhettem tehát azt: hogy, ebben a' Fejedelemségben, Attya' ártatlanságának megmutatására szabadság nem adatik a' szorgalmatos fiúnak.

AKÓS: Ne higgye Kapitány-úr: hogy oka ennek én legyek. Azon Könyvek nincsenek immár kezemnél. Meg-égette Schelmajer: hogy eme' Tolvajsnak semmi nyomát ne láthassa a' következő Világ.

BÁLINT: Hatalmas Isten! Te láthattad ezen gonosztságot, és meg-nem-gátoltad, avagy eddig meg-nem-büntetted? — El-törött immár alattam azon utolsó nád-szálam, melyre még édes Atyámnak reménségét támaszthattam. — Édes Atyám! már most éppenséggel el-vesztél: ha csak az Istennek irgalmassága meg-nem-szabadít. — Kegyelmes Fejedelem! ha minden más reménségem oda van, *(le térdele hirtelen a' Fejedelem előtt)* csak az van még hátra: hogy kegyelmet kérjek édes Atyámért.

AKÓS: Ne gyötörje magát haszontalanúl. Kellyen-fel.

BÁLINT: Nem hamarébb, hanem, ha Fejedelemségednek utolsó ítéletét hallom. Kérem az Istennek nevére: könyörüllyön édes Atyámon. A' Fejedelmek magokat földi Isteneknek tartják.* Kövesse Fejedelemséged-is az Istennek könyörültelességét, ki gyakorta meg-enged az emberi gyarlóságnak.

* V. ö.: «Ti földi istenek,
Soha oktalan nem teszték semmit is.»

Inkább-is kívánnyon ezernek életet adni, mint azt csak egytől-is el-venni.

AKÓS: Édes Attyának dolga minden szorgalommal folytatott. Itélő széket tartottunk, Fejére mondatott az igazság. Az ítélet után nincs irgalomnak helye.

BÁLINT: Tehát semmi kegyelmet, semmi irgalmasságot nem remélhettek?

AKÓS: Én bizonyára, ha még úgy nézem-is, annak lehetőségét éppen nem láthatom.

BÁLINT: Tehát jól vagyon. *Fel kele ekkor a' földről.* Áldasson az Istennek neve. — Én szerencsétlen fiú, mindeneket meg-tettem, a'-mik töllem ki-telhettek, édes Atyámnak kiszabadítására. A' többit az Egekre bízom, mellyek az ártatlanságot védelmezni szokták. — Én Fejedelemségednek sok szerencsés napokat kívánok.

Ezeket el-végezvén Bálint, meg hajtotta magát, és nagy szomorúan ki-méne a' Fejedelem' szobájából. Akós pedig, csak maga maradván, mind eme' Kapitánynak beszédgyeit, mind ama' Titkossának erkölceit fontossan megvizsgálta magában. Gyanakodni kezdett Schelmajernek gonoszságairól. Csudállotta mind Juliusnak, mind Bálintnak egy-aránt össze-hordott szavokat, engyenlő szó-szóllásokat. Annyira-is hozat-tatott, hogy ezeknek igaz mondásokat, Titkossának valami törekedéseit * látná. Bizonyára: ha ez-után nagyobb zúrzava-rok, nagyobb szerencsétlenségek elő-nem-adták volna magokat, bizonyosan ki-tudódott volna a' Kincs-tartónak embersége. Végtére ezeket mondotta

AKÓS: Ha nálam az irgalmasságnak helye lehetne, azt ama' Kapitány bizonyosan-megérdemlette volna. Ő igazán bé-töltötte egy valóságos fiúnak kötelességét. De nékem-is egy Feje-delemnek Tisztyét viselnem kelletik, ki nem csak a' jókat meg-jutalmazza, hanem a' gonoszokat-is meg-bünteti.

* T. i.: titk. pedig valami gonosz törekedéseit.

TIZEDIK RÉSZ.

JULIÁNA AZ ERDŐBEN.

Mind-eddig Juliána, mély gondolatai között, az Erdőben kódorgott. A' magos fákra vetvén szemeit, írtózott fel-vett gondollattyától; de attól el-állani nem akart. Senkit se látván maga körül, így kezdé szomorú szavait

JULIÁNA : Most tehát az utolsó dolgokba kelletik kapaszkodnom. — Nincs immár semmi egyéb reménség édes Atyámnak meg-szabadítására. Ugy tetszik : mint-ha az egész Világ ellene esküdtt volna. — Látom tehát : hogy, az én halálom nélkül, édes Atyám nem élhet. — Nem bánom. Legyen úgy — Juliána! — Legyen bátor szíved. — Életedet édes Atyádtól vetted; azt jobban fel-nem-áldozhatod; hanem, ha érette le-teszed. Nem te vagy az első, ki édes Attyát a' veszedelemből, maga' halálával, ki-mentette; nem-is lészel utolsó. A' régi Példák fel-ébreszthetik szívedet. — El-tökéllettem tehát haláloamat — — De : ha jól látom, amott jö édes Bátyám Bálint. Igen-is; Ő az bizonyossan. Ugy tetszik : mintha az Isten-is helybe hanna' gondolatomat: mivel bátyámat adgya-elő, kire most, el-tökéltett szándékomnak végbe vitelére, nagy szükségem vagyon. — Végy szívet, Juliána! — Meg-segít az Isten. — Bátyám előtt ki-kell-vallanom szándékomat. Ő-is szereti édes Attyát. Bizonyossan előmozdítja fel-tételemet. Igen-is, úgy léssen. De meg-kell-tudnom leg-elől: mi okra nézve csavarog e' magányosságban? mit forgat eszében? és hová siet?

Ezek-után el-vonta magát Juliána a' Fák közé; úgy mind-azon-által: hogy Bátyának szavait jól meg-érthesse.

TIZEN-EGYGYEDIK RÉSZ.

BÁLINT AZ ERDŐBEN.

A' Fejedelemnek szobájából minden reménség nélkül kijővén Bálint, ezen Erdőnek vette bizontalan úttyát. Juliánának itt léttéről nem-is gyanakodhatván, egy ideig fel-'s-alá sétálgatott. Tusakodott magában; el-mennyen-é Gyárfáshoz. Mert el-akarván hagyni a' Katona-szolgálatot, nem merte gondolattyát Akósnak meg-jelenteni. Gyárfásnak sokszor tapasztaltt atyai szívében bizakodván, tőlle kívánt tanácsot kérni, és osztán Pap-falvára menni, onnatt a' világnak eredni. Szemével se kívánta többé azon Országot látni, mellyben édes Attya, minden törvényes ok nélkül, fel-akasztatik. Eszében jutván édes Attyának siralmas állapottya, ki-csordúltak könyvei. Végteére e' szavakra fakadott

BÁLINT: Már most tehát: bizonyos vagyok benne: hogy édes Atyámat egészen elvesztettem. Minden okaim; minden esedezéseim, és könyveim haszon nélkül folytatnak a' Fejedelem előtt. — Oh emberi szívek! keményebbek az ércznél. — Istenem! e' szomorú hírrel hogy-hogy mennyek elődbe, édes Juliána-húgom! — Lelkem-édes-húgom! ismérem fiúi szívedet. Sokszor sírtunk egygyütt, kedves Atyánknek szerencsétlenségét látván. Sokszor tanácskoztunk ki-szabadításának módgyáról. — Mind-eddig reméllhattünk valamit. Máí naptól fogva, oda minden reménségünk. — Édes Juliánám! Kedves édes Húgom! Szívemnek mostani keserveit még az-is nagyobbíttya: hogy most, ha Atyánknek el-kerülhetetlen halálát halod, szíved' repedttétől félhetek. — Mit cselekedgyek, édes Istenem! — Ki-vallyam-é előtted? — De meg-kell előre tudnod: hogy a' végső csapásra el-készíttsed szívedet.

Ezeket el-végezvén Bálint, úgy tettsett: mint-ha Gyárfáshoz sem kívánna menni. Mert hirtelen meg-fordítván úttyát, Pap-falva felé láttzatott iparkodni.

TIZEN-KETTEDIK RÉSZ.

JULIÁNA BÁLINTTAL.

Báttjának utolsó szavait hallván, és meg-fordúlt úttját észre-vévén Juliána, ki-jöve az Erdőből. Süvegét, hogy Báttjánól hamar meg-ne-ismértessen, jól fejébe nyomta. Ugyan ezen okból magát Bálinttól-is el-fordítván, valamit dallott Katona módra. Végtere: eleibe kerülván, oldalaslag ezt mondá:

JULIÁNA: Jó napot, jó szerencsét kívánok az Úrnak Tiszt-
uramnak.

BÁLINT: Hasonló-képpen kívánok magam-is az Úrnak.

JULIÁNA: Ezen Erdő igen kellemetes. Nékem nagyon tett-
szik. Ha meg-engedi társaságomat, sétálgassunk benne. Mind-
az-által, minő Tiszti karban tisztelhetem az Urat?

BÁLINT: Én Kapitány vagyok a' Fejedelmi szolgálatban.

JULIÁNA: Igen jól vagyok. Tehát Bajtárs-uram. Mert én
Huszár-kapitány vagyok a' Császárnak szolgálattában. —
Mondgya-meg Kapitány-uram: hány-szor táborozott az ellen-
ség ellen?

BÁLINT: Még ugyan egyszer se: noha elég alkalmatossá-
gom lehetett a' Törökök ellen. De ez ám az: a'-mi kegyetlenül
emészti szívemet: hogy itt meg-peníszedem. Bár Rákóczi mel-
lett maradtam volna, eddig a' Tatárral meg-ütköztem volna.
De el-tökéllettem immár magamban: hogy ahhoz állok, kinek
ántalan ellenségei vannak. Ott a' csoport ellenség közé vágok.
Mert el-hitettem immár magammal: hogy ezerszer jobb:
böcsülettel meg-halni, mint gyalázatossan élni.

JULIÁNA: Tud-e Kapitány-úr valamit.* — Jőjjön által Huszár-
ezredünkbe. — Fel-fogadom az Urat. — Ide kezét — Topp.

Ki-terjesztette ekkor Juliána jobb kezét, és báttjának eleibe
állott. Meg-ismérte édes Húgát, és ezeket mondotta

* Németes. — Magyarosan: Tudja mit, kapitány úr, v. mon-
dok egyet, v. hallja stb.

BÁLINT : Az Isten szerelméjért, édes Juliánám ! édes' kedves Hugom ! hogy találod itt magadat ?

JULIÁNA *nagy örömmel* : Éllyen Huszár-uram ! Kezet adott. Századomba veszem.

BÁLINT : Mit ? Juliána ! Te néked jó kedved lehet ilyen környűl-állásokban ? — Ki-tetszik, édes Húgom : hogy nem tudod : hányadán vagyunk. — Mert-ha tudnád, el-felejténéd a' trefát.

JULIÁNA : Én pedig tudok mindeneket. Lopva meg-hallgattam szavaidat. Még-is tréfálhatok : mert most valósággal Katona szívem vagyok. Nem látod-é Katona-öltözetemet ? Ezzel katona-bátorságba öltöztem.

BÁLINT : De Te hogy jutottál eme' ruhához ? Soha nem láttam rajtad.

JULIÁNA : El-hiszem, édes Bátyám. Titokban tartottam mind-eddig : ne-hogy Erdélyben szóba vegyenek az írgykedő Gonoszok. Ezen Ruha utolsó ajándékja a Szerémi Herczegnének. — Jut-é eszedbe, édes Bátyám : midőn a Herczegné érettem küldötte Pap-falvára Hintaját, és engem' magához vitetett ? Akkor csináltatta nékem ezen ruhámat, maga' Test-őrzőinek * formájára : hogy, vele egygyütt, egy víg Gyülekezetbe ** menvén, senki se ismérhetne reám. — Ha tunnád ! hány leány szeretőim lettenek ! midőn engem' a' Gyülekezetben láttanak ! — Én pedig velek úgy bántam : hogy mindnyájokat belém szerettettem.

BÁLINT : Édes lelkem-húgom ? talán ugyan most-is valami víg Gyülekezetbe készülsz ? Másként mi okra vehetted-fel ezen öltözetedet ?

JULIÁNA : *Szomorúan* : Lelkem édes Bálintom ! Csak az előtt valék egy szerencsétlen Gyülekezetben. Egy valamire vetettem árva fejemet : hogy édes Atyámat tömlöczczéből kiszabadítsam.

BÁLINT : Oh szerencsétlen ugyan ; de el-nem-hagyattatott

* T. i. : a maga testőreinek.

** T. i. : társaságba.

Atya: kinek boldogulására két magzatid eredtek! Mire vetéd fejedet, édes Juliánám? Hadd halljam.

JULIÁNA: El-mondom rövideden — Midőn beszédidből, édes lelkem bátyám, észrevettem volna: hogy Te, Atyánk' ki-szabadítása végett, végső-képpen a' Fejedelemhez menni akarnál: Én, fiúi szeretetemmel, meg-kévántalak téged' előzni, nem más okból; hanem: hogy előtted az útnak darabossát meg-egyenesíttsem; és, a' Fejedelem előtt, következendő* szavaidnak nagyobb hitelt szerezsek. Leg-is-leg-elől Gyárfáshoz vettem útamat ama' Barlangba: hogy, annak ajánlása által, az Udvarba juthassak. El-is-jutottam intézetem szerint. De, midőn, Akós előtt, édes Atyámnak szerencsétlen állapottyát, és főképpen ártatlanságát (nem, mint leánya, hanem, mint jó baráttya) minden tehetségem szerint elő-adtam: a' Fejedelemtől meg-nem-halgattattam.

BÁLINT: Most értem immár: mit akara a' Fejedelem mondani, midőn ő egy-valami Julius-nevő Titkosról (ki, Atyámnak ártatlansága mellett, olly hevessen szóllott) nagy csudálkozásomra emlékezett. — Te valál tehát azon Julius! — Lelkem édes Húgom! áldgyon-meg az Isten ezen ritka fiúi szeretetedért. — De vallyon mire mehettünk mind-a'-ketten? A' Fejedelmet én se bírhattam semmire. Oda van édes Atyánk. Harmad napra fel-akasztatik.

JULIÁNA: El-ne-hadd magad', szerelmes Bátyám. Csak egy nód van még hátra, mellyel bizonyossan ki-szabadíthatjuk. Addig törtem fejemet, addig fárasztottam eszemet, még** végeére egy bizonyosra akadtam. De, hogy azt végbe vigyem, reád vagyok szükségem. — Mind-az-által: esküdj-meg az élő Istenre: hogy tanácsomra fogsz állani. Ha reá állaszsz, ki-szabadúl édes Atyánk.

BÁLINT: Édes Húgom! igen rossz vélekedésben vagyok előllem, ha azt gondolod: hogy esküvéssel kellessen arra vitetnem, a'-mi Atyámnak boldogulását illeti. Nem tu-

* T. i.: elmondandó, elmondani szándékozott.

** L. a 25. lapnak 1. jegyz.

dod tehát, Juliána, hogy annak szabadsága arany Bánya előttem?

JULIÁNA: Tudom igen-is. De még-is meg-kell-esküdned. Eskügygy-meg tehát: hogy tanácsomat követed.

BÁLINT: Legyen tehát úgy, a'-mint kívánod. — Ime! édes Atyámnak ki-szabadítása' reménségétől élesztetvén, esküszöm az élő Istenre: hogy Tanácsodat követem.

Bátyjának valóságos fiúi szívét mindenkor ugyan, de most fő-képpen tapasztalván Juliána, örömében el-fakada sírva. És noha azon esküvésnek súllya nem annyira Bátyyára, mint magára háramlana, mivel még-is Attya, ki-szabadításának bizonyos eszköze vala, azon terhet-is édes örömost magára vállalta. Bátyyát, sűrű könyv-húllatásai között, meg-csókolván, így szóllott

JULIÁNA: Lelkem édes bátyám! Én téged' eddig-is ki-mondhatatlan-képpen szerettelek. De most, ezen példátlan tettedért, nagyra-is böcsüllek: mert most téged' édes Atyánk' valóságos fiának ismérlek.

BÁLINT: De én örömost tunnám: * mi okra nézve tettem az esküvést.

JULIÁNA: Mindgyárt meg-tudod. Hallhattad a' ki-hírlelést azon arany Perczek felől, melyek a' Fejedelem' Udvarából ki-lopattanak. Tudod azt-is: hogy, ha maga a' Tolvaj azokat vissza-viszi; egyebet nem nyér, hanem minden büntetés nélkül maga' életét. Ha más valakitől vissza-térítetik, Tolvajja nélkül, az el-lopott Jószag; nyolcz-ezer forintokkal jutalmaztatik-meg szorgalmatossága. De ha egy valaki mind a' Tolvajt, mind a' Perczeket elő-állítja; jól eszedbe nyomd: annak tíz-ezer forint lészen jutalma.

BÁLINT: Hallottam igen-is mind ezeket. De mi minő hasznát vehettyük ezen ígéretnek?

JULIÁNA: Vehettyük, Lelkem-bátyám! Ime! — édes Bálintom! — De meg-ne-rettenny', Nálam vannak azon említett arany Perczek! Ezeket mondván, Tarsolyába nyúlt; és ki-vette az

* T. i. de óhajtanám, v. szeretném tudni.

arany Perczeket: így folytatván az előbbenit: Most tehát, édes-bátyám! kösd-össze kezeimet. Vigy'-bé a' városba. Adgy' az Itélő-szék eleibe. Engem' ugyan fel akasztanak; de édes Atyámért le-teheted a' tíz-ezer forintokat.

Mint mikor az Embert véletlenül agyba ütik, nem tudja mihez kapjon, hová forduljon; hanem elbámúlva áll, és segítség után nézgel; Nem különben Bálint, húgának kezeiben látván az arany Perczeket, ijedtében el-hala, és csak ezeket mondhatta

BÁLINT: Istenem! mit látok! — Oda vagy kedves Juliánám!

JULIÁNA: Magam-is azt akarom. De bezzeg ki-szabadúl édes Atyánk.

BÁLINT: *az egekre tekintvén:* Még csak e' * vólt hátra egész Házunknak tellyességes megböcstelenítésére. — Tehát valaki a' Macskásiak közül Tolvaj lehetett? Istenem! mit tévő legyenek?

JULIÁNA: Mit? — Talán ugyan nem akarod követni tanácsomat? — Meg-esküdtél, Bátya — Katona-léttedre, meg-szeghetnéd-é esküvéseidet?

BÁLINT: Így kellett meg-kerítened Bátyádat, igaz Húgom léven?

JULIÁNA: Én téged' meg-nem kerítettelek; hanem csupán arra czéloztam: hogy édes Atyánkat segítsed.

BÁLINT: *El-fakadván sírva:* Istenem! be mélyen sülydedt egész Házunk. — Nékem szívem szinte meg-hasad. Fejem-is nagyon szédeleg. Nem tudom mire adgyam magamat. Lehetetlen: hogy szívem' szorongatásait mái napnál tovább tűrhessem.

Bátyyának eme' Tétovázását, és, a'-mint gyanakodni kezdett, tettetett sziv-szorongatásait látván Juliána, úgy tettszett, mint-ha őtet meg akarná vetni. Így támadta-meg Battyát

JULIÁNA: Szégyen! Gyalázat! — Én, Atyámért, életemet meg-vetem; Te nyomorúlt Húgodnak gyáva életét nagyobbra böcsüllöd ártatlan Atyádnak életinél. Szégyellheted magadat Hál'-adatlan fiú.

* T. i.: ez.

BÁLINT: Húgom! Lelkem édes Húgom! Mit tegyünk az Isten kedviért?

JULIÁNA: Azt, a'-mire esküdtél: hogy tanácsomat követed. Köss-meg, és vígy a' Tömlöczbe.

BÁLINT: Hallyad édes Bátyádat. Felelly Kérdésemre; de úgy-mint Húgom, igazán, és egyenessen. -- Ugy-é bizony: nem te loptad-el ezen arany Pereczeket? hanem más valami módon jutottak kezedbe? Csak azt hallhassam tőled, hogy el-nem-loptad, tüstént meg-könnyebbedik szívem. Mond azt, édes Húgom: hogy nem loptad-el.

JULIÁNA: Bálint! azt reád nem bízták. Elég az: hogy meg-esküdtél: Köss-meg, Bálint; El-nyered a' tíz-ezer forintokat. Váltsd-ki velek Atyámat. Nincs más mód annak ki-szabadítására: hanem, ha így érette meg-halok.

BÁLINT: Lehetetlen dolgot senki se kívánhat tőlem.

JULIÁNA: De a' lehetségest kívánhatom. Katona vagy. Meg-is-esküdtél.

BÁLINT: Én erre meg-nem-esküdtem. Bizonyossan meg-esáltál. Esküdött ugyan szám; de erről Szívem semmit se tudott.

JULIÁNA: Bálint! Esküvéseidet meg-nem-akarod tartani: még-is emberséges ember maradni? Nem akarod tehát édes Atyádat kiszabadítani? midőn lehet, és vele tartozol!

BÁLINT: Én téged', édes Húgom, az akasztó fára fel-nem-emelhetlek.

JULIÁNA: Tehát inkább édes Atyádat? mint Engemet?

Ezeket, nagy buzgósággal, el-mondván, és mint-egy szemére vetvén Bátyának: szörnyűképpen el keseredett Juliána. Észre-vette, Bátyának ki-nyilatkoztatott nyakassága miatt, feltétele' végbe-vitelének nem-reméllett súllyát, és szinte lehetetlenségét. Az gyötörte szívét főképpen: hogy, kiben leg-többet bízott; attól hagyattatott-el leg-is-leg-elől. Sűrűn hullottanak könnyei. Végte're: Bátyának el-tökéltett szíve miatt, reája nagyon megneheztelvén, boszszonkodván-is; így támadta-meg Bátyát

JULIÁNA: Te! édes Atyádnak korcsosa, nem igazi magzatya. -- Mit cselekednének mások édes Attyokért, ha ilyes

örnyűl-állásokban vólnának? Neki mernének menni minden eszedelmeknek. Vérek' ki-ontásával segítenék kedves Szülőjőtet. Nem egy, hanem ezer halállal kívánnák fel-váltani azoknak tömlöczczöket. — Most pediglen: íme hogy áll itten egy Korcs, egy váltott gyermek, egy fattyú Nemzetség. Sopánkodik, mint az ag Nő. Nem tud magán segíteni, mint a' Vén Bába. Itt áll meg-merevedve, mint a' Kőszikla. Istenem! be kevés jó Fiakat hozhat immár e' meg-romlott Világ.

Húgának sírását, és feddő szavait látván Bálint, úgy tett-zett, mintha szívét meg-akarta-vólna adni, de valami államány alatt. Megtörülte szemeit, és nagy csendességgel ezeket mon-lotta

BÁLINT: Jól vagyon tehát, lelkem édes Húgom. Én meg-nutatom azt néked, hogy édes atyámnak nem korcs, hanem galóságos Magzattya vagyok. — Látod: hogy egészen le-csen-lesedtem. Hathatós szavaid által igazán meg-győztettem. El-hiszem azt-is: hogy Atyánknek ki-szabadúlttát másképpen nem szemlélhetük, ha csak le-nem-tétetnek érette a' tíz-ezer orintok. Azokat tehát le-kelletik érette fizetni akar mi módon. De egyre kérlek, édes Juliánám. Eskügygy-meg te-is az élő Istenre: hogy tanácsomat követni fogod.

JULIÁNA: Meg-nem-esküszöm, még * szándékomat nem tudom.

BÁLINT: Eskügygy meg, Juliána: az Isten' szerelmére kérlek.

JULIÁNA: Én pedig meg-nem-esküszöm. Mond meg előre: mit akarsz.

BÁLINT: Jól van tehát. De osztán, a'-mint kérlek, fogadd zavamat. Az Egekre kénszerítelek.

JULIÁNA: Azt az-után fogom-látni, ha vallyon fogadhatom-é.

BÁLINT: Édes Juliánám! Édes lelkem húgom! Édes világi gyönyörűségem! Add ide nékem azon arany Perczeket.

JULIÁNA: Az arany Perczeket? Azokat én ugyan nem tudom.

* L. a 25. lapnak 1. jegyz.

BÁLINT: Örök üdvességedre kénszerítelek Juliána: add-ide.

JULIÁNA: Igen-is, de, ha előre igazán meg-mondod: mi végre kéred.

BÁLINT: Azt se bánom. De ismét az Egekre kérlek, el-neg-tagadd töllem. Ime azt fogom mondani: hogy én loptam-el. Élly Te édes Atyádért. Én örömeztőbb meg-halhatok. Imhol állok tehát, édes Húgom. Köss-meg, és vígy' a' tömlöczbe.

JULIÁNA: Ho ho! ne olly szaporán. Még nálad sincsenek az arany Perczek: de bizonyos légy benne: hogy nem-is lesznek.

BÁLINT: Édes kedves Húgom! énnékem Katona-szívem vagy. Régtől-fogva meg-tanúltam vetni a' Halált. Ugyan azért bátrabban-is eleibe mehetek náladnál. Kérlek, édes Húgom, győzd-meg magadat. Add ide azon arany Perczeket.

JULIÁNA: Édes Bálintom! Bátor szív lakik az én mellyemben-is. Ez tehát semmi okom, hogy kérésedre álljak.

BÁLINT: Édes Juliánám! Szükséges néked a' te életed, édes Anyánkra nézve, ki téged' ki-mondhatatlan képpen szeret.

JULIÁNA: A' te' életed pedig szükségesebb mind Anyánkra, mind Atyánkra, nézve. Te Férj-fi-is vagy; Katona is vagy; Tiszt-is vagy. — Én csak leány vagyok, és (ha igazán meg-kell-vallanom) igen le-gyalázott leány; kinek híre, Fejedelmünk előtt, meg-böcstelenített. A' Te Neved mind-eddig fedhetetlen. Ugyan azért: Te még sok gyönyörűségeket remélhetesz tellyes életedben. Én reám egész Erdély ujjal mutogat. Engedd tehát: hogy halálommal bé-dughassam szájokat reám agyarkodó írigyeimnek. Leg-alább e' jót mondhattya felöllem holttom után: hogy édes Atyámért tettem-le életemet.

BÁLINT, *Az Egek felé tekintvén*: Istenem. Teremtőm! Agygy elegendő okot és erőt Húgomnak meg-győzésére. — — Édes Juliánám! ugyan-csak mond-meg igaz lelkedre: gondolhatod-é: hogy, gyalázatos fel-akasztásod után, én, Téged' szerető Bátyád, élhessek?

JULIÁNA: Hát én a' tiéd után élhetek-é? Te könnyebben élhetesz: mert az én gyalázatomat senki se mondhattya nagy-nak, tiédet pedig senki se kicsinnek. Hallyad bár: mit mon-

lánának felölled az emberek : ezt: Tiszt vólt, még-is tolvaj vólt; Férfi vólt, és aszszonyi arany Pereczeket lopott. Ezek valóban gyalázatosok. — De felöllem mit fognak mondani? ezt: leány vólt, leány Portékát lopott. Egyebet semmit se mondhatnak.

BÁLINT: Hová legyek, édes Istenem! Meg-hasad a' szívem.

JULIÁNA: El-ne-hadd magad, édes Bálintom, még más ok-is vagyon, melly megkissebbíti az én szégyenemet, meg-nagyobbíttya pedig a' tiédet. Im' felöllem azt-is mondhatták: szegény vóltam, semmim se vólt; azért loptam a' Kincset: hogy abból el-élhessek. — Felölled pedig mit mondanának? ezt: Tiszt vólt, katona-zsöldgya böcsülettel ki-járt, még is többet kívánt.

BÁLINT: Édes lelkem Húgom! Te-néked igen gyenge a' Tested. Ugyan-azért: kimondhatatlan nagy kénokat fogsz szenvedni felakasztásod' idején. Az én Testem kemény. Neki-törődtem mindennek. Mindeneket hamarébb el-szenvedhettek.

JULIÁNA: Sött: mivel az én testem a' tiédnél gyengébb; egy szem-pillantás alatt meg-fúlok az akasztó fán. Te izmos vagy, és erős. A' Halállal igen sokáig tusakodhatnál.

Ezeket hallván Bálint, nem meszsze vólt immár a' kétséghen-eséstől. De még egyszer meg-mértékelhetvén magát, Hugának szemeibe nézett. Csudállotta ugyan annak nagy lelkét, de szándékarúl éppenséggel le-akarván-verni, néki végtére így szóllott

BÁLINT: Csak még egygyet mondok, édes Juliánám, szerelmes édes Húgom. — De, kérlek, ne légy meg-átalkodott szívű. Engegygy a' fontos okoknak — Édes Húgom! vedd fel azt, az Istenre kérlek: hogy én náladnál, közel tíz esztendővel, öregebb vagyok. Édes Atyám többet költött reám, sem-mint te reád. Sokba kerekedtem néki, midőn a' Fő-oskolákat jártam. Az-után: midőn Katonává lettem, egész öt esztendeig segített; és (a'-mint a' jó Isten leg-jobban tudgya) igen bőven segített. Te reád soha nem költött annyit. Te a' Szerémi Herczegnek Udvarában neveltettél-fel, nem Atyámnak Házában. Ruháidat-is azok csináltatták. Mond-meg most, igaz lelkedre: nem illik-é? hogy én, ki édes atyámnak több jó akarattyával éltem, ő-érette

többet-is cselekedgyem? Add-meg magad' erre, édes Húgom, lelkem édes Juliánám!

JULIÁNA: Édes Bálintom! A' te életed sokkal szükségesebb édes Szülőinknek, mint az enyim. Te Katona-zsoldodból sokáig el-tarthattál hármunkat. Most, ha engem' fel-akasztanak, könnyebben el-tarthatsz kettőt — De, ha te magad' fel-akasztatod: mi jót tehetek én édes Szülőimmal? — Varrogatásaim által; azután: kötéseim, mosásaim által, alig tudnék annyit szerezni: hogy csak magamat-is el-tartsam.

BÁLINT: Istenem! ne hagygy-el ezen állapotomban! Mert csak te benned bízom.

JULIÁNA: Az-után: édes Bálintom! Te még nagyobbra mehettsz a' Katonaságban. Bízhattsz a' Fejedelemnek kegyességében. Ő téged' nagyon szeret: azt én jól tudom. Tőlle tehát sorsodnak fel-magasztaltatását, édes Szülőinknek hasznokra, bizonyossan remélheted. De én, a' Fejedelem előtt, fekete korommal vagyok fel-jegyezve Kálmán herczeg miatt.

Ezeket mondván Juliána, nagyon meg-keseredett. Mert: noha ugyan Kálmánnal-való társalkodása mindenkor tisztességes vala, fájlalta még-is szerencsétlenségét: hogy azon társalkodáshoz férhető gonosz nyelveknek alkalmatosságot adhatott a' rágalmazásra. Példás szíve lévén mindenben, a' rossz hírnek csak lengedező szelétől-is irtózott. Húgának eme' keserveit látván, így szóllott

BÁLINT: Édes Húgom, édes Juliánám! Ne epeszd ezen gondolatokkal szívedet.

JULIÁNA: Oh Kálmán! Kálmán! leányi gyarlóságomat látván, néked kellett volna nagyobb eszednek lenni, Férj-fiú-is, Herczeg-is lévén.

BÁLINT: Haggy fel mostanában e' szomorú gondolatokkal, lelkem édes Húgom.

JULIÁNA: Fel-hagyok, édes Bálintom. Csak azt mondom utóllýára néked: én immár arra jutottam: hogy többé böcsületes Ifiat, ki engem' szívéből szerethessen, éppen nem remélhetek. Mond-meg tehát, édes Bálintom, hogy lehessen el-tartanom édes Szüléimet?

BÁLINT: Oda lettem egy lábíg. Néked az Isten fel-szadítya nyelvedet tulajdon halálodnak meg-víttatására. Ennem' úgy el-hagyott, hogy szóttalanabb legyek a' néma alaknál.

JULIÁNA: Látod tehát az Istennek akarattyát-is. Mért nem engedsz tehát kérésemnek? Köss-meg, édes Bálintom, ezen lóhelyemben; és vígy'-bé a' Kolosvári tömlöczbe.

BÁLINT: Édes Juliánám! noha ugyan Halálodnak el-szánt-ra elő-hordott okaidat meg-nem-czáfolhatom; veled még-is gyafiságossan kívánok szóllani — Ime' Istenem előtt meg-állom: lehetetlenség: hogy tégedet fel-akasztassalak — Bátyád agyok; Gyilkosod nem lehetek. — Én téged' az Istennek gond-viselésébe ajánlak. Halálodra reá-nem-állhatok, ha bár az egész világ fejemre omlik-is.

Bátyyának ezen szavaira, egészen oda lett Juliána. Ujra meg-siratta édes Attyának szerencsétlenségét. Olly szörnyű-éppen meg-neheztelt pedig bátyyára: hogy őtet talán köröszttül öfte vólna, ha Attya' élete' meg-tartásának ezen módgyáról két-be esett vólna.* Nem akarta Bátyyát mostanában többre fag-tni, azt ítélvén: hogy, ha kevés idő múlva szívébe száll, meg-g-emplékezni mind édes Attyáról, mind pedig esküvésiről. De, a ezen mód se vólna foganatos előtte; lehetetlennek lenni állította még-is, hogy az Isten úgy el-hagyta vólna édes attyát: hogy annak ki-szabadúltta** más eszközeit-is éppenséggel meg-gátolta vólna. Most tehát Bátyyát elégségessen meg-bün-tettnek lenni állította, midőn, hozzá többé semmit se szóll-án, nagy hamarsággal el-hagyta, és, bellyebb menvén az erdőbe, egy fának árnyéka alá le-telepedett. Itt keserves gon-olatainak ürességet adván, így szóllott

JULIÁNA: Istenem! mért hagytál-el bennünket? Talán ugyan azon vétkemért: hogy Kálmán-herczeget, magam igen mér-kletessen szeretvén, hathatóssan belém szerettettem. Lásd,

* T. i.: ha nem hitte volna, hogy még van más mód is yja életének megmentésére.

** T. i.: hogy kiszabadulásának.

édes Istenem ! Ezen hibámat, életemnek Atyám' életéjért odaajánlásával,* ki-kévántam pótolni, de tölled meg-nem hallgattattam. — Már most mindenektől (talán te-tölled-is, Teremtő-Istenem) el-hagyattatván, hová hajtsam árva fejemet? — Ha az arany Pereczeket magam viszem a' Fejedelem eleibe: nem nyerek egyebet hitvány életemnél, melyet Atyám' életéjért szükség-képpen el-kellene vesztenem. Ha más valakinek adom a' Pereczeket; ő nyeri-el a' nyolcz-ezer forintokat. Oda adgya-é pedig édes Atyámért? Nem véllem. De, ha od'-anná is; kevés volna meg-szabadítására. — Ha más valakivel magamat meg-fogattatom? elsőben: hol talállyak ollyas embert, kit reá-beszéllhessek? ki lehetne bátyámon kívül, ki édes Atyámon könyörölni akarna? Oh Bátya, Bátya! mért hagysz-el engemet? pedig néha kedves húgodat!

Midőn Juliána így kesergett magában, íme meszsziről egy zsidóra vetette szemeit, ki az erdőnek éppen e' tájjára tartott, holott Juliánna le-heveredett. Ékes-ruhában lévén fel-öltözve, úgy tettzett: mintha nem közönséges ember volna. Ennek látása után, valami jutván Juliánának eszébe, nagyon megörült. Hirtelen vissza-szaladott bátyához, és, meg-felekezvén előbbeni boszszonkodásáról, néki így szóllott

JULIÁNA: Édes bátyám! Amott egy Zsidóra vetém szemeimet. Ő nékem pénzes embernek tetszik. Talán az Isten maga küldötte ide. Egy valami jutott eszembe: hogy, halálom nélkül, ki-szabadítsuk Atyánkat. Hát? ha én néki ezen arany Pereczeket tíz ezer forinton el-adom? — Közelget immár hozzánk. Eregygy félre, Bálint. Utolsó szerencsémét próbálom. Ha ezzel semmire se megyek, talpig el-veszett édes Atyám. De ne távozz-el meszszi-ze. Ha szükségem lesz reád; tüstént itt teremj. Szaporán Bátya. Itt immár a' Zsidó.

* T. i.: atyja életéért való felajánlásával, v. feláldozásával.

TIZEN-HARMADIK RÉSZ.

JULIÁNA A' ZSIDÓVAL.

El-érkezett igazában a' Zsidó. Neve *Náthán*. Eredete Roterodám. Lak-helye Kolosvár, a' Fejedelem költségén. A' Gyöngyök, és más drága kövek ő általa böcsülttettenek-meg; és, óvá-hagyása után, meg-is-vétettenek. Mind-eddig nagy kegyekben lévén Akós előtt, mái nap törte-ki nyakát. Bár soha ezen erdőbe ne érkezett volna. De ennek csinnyéről ez-után fog elő-kerekenni a' beszéd. Most arról emlékezem, a'-mi a' dologhoz tartozik. Szélessen el-terjedett mellyén őszbe-facsarodott hosszú szakálla. Ugyanazért: azt gondolhatta felőle az ember: hogy el-hagyta immár a' Pénznek gyalázatos kívánsága. De kicsinségétől fogva neki szoktatván erkölceit a' Ravaszságnak; abban vénségére értelmessebb lett. Ki-fogott akár mellyik zsidón. Ha szemébe mondotta valamely Keresztény: hogy tőlle, úgy mint szakállas zsidótól, méltán tartanak az emberek; azt felelte reá: hogy ő a' szakállatlan zsidóktól inkább félne. Vernika néki hat-ezer forintokat adott: hogy Juliusnak számára Paripákat szerezzen. Nem képzelhette Vernika: hogy ezeknek soha hasznát nem veheti kedves Juliussa. Még se vehette soha, mert az Isteni Rendelések ellenére vótának. Midőn ama' zsidó az Erdőnek e tájjára érkezett, észre nem vette se Juliánát, se pedig Bálintot. Magát magánosnak lenni vélvén, így szólla

NATHAN: Ama' Julius Úr-fi igen kedves embere lehet Vernika Fejedelem-kis-aszszonynak. Nem győzte őtet elegendő-képpen dicsérni. Ime! ha szép valaki, tüstént ollyas Szeretőre talál, kitől meg-is-ajándékoztatik. Mert azon Úr-finak számára, ha más-kép' nem, teremtenem kelletik egy-néhány erdélyi paripát. Nem szánnya, a'-mint látszik, Vernika a' Pénzt, csak hogy szépek, és jó hátosok is legyenek. Ezeket egy hét alatt meg kelletik vennem, akár mennyi pénzen. Csak meg-akartam

előbb látni azon ritka Úr-fiat, ki Vernika előtt olly kegyelembe eshetett. Meg-értettem : * hogy Gyárfás-úrhoz ki-jött. Most én tehát oda megyek, és meg-látom ama' világ' csudáját. Ezeket el-mondván a' Zsidó, valóban megindúlt Gyárfáshoz, barlangja felé ; de eleibe kerülván, így szóllott Hozzája.

JULIÁNA : Jó napot Zsidó-barát.** Hol veszed itt magadat?

NÁTHÁN : Nagyságos Uram ! csak sétálni jövék eme' szép erdőbe.

JULIÁNA : Hallod-é zsidó. Én veled különösen akarnék szólni. De előbb azt kívánom meg-tudni : ember vagy-é? az-után : emberséges ember-é?

NÁTHÁN : Nagyságos Uram ! Én ugyan nem tudom, kivel légyen szerencsém ; de eme, szavak - -

JULIÁNA : Én Huszár-kapitány vagyok a' Császár' szolgálattyában. Magam felől azt tartom, tarttyák mások-is : hogy emberséges ember vagyok. Ugyan-azért : szinte ollyannal kívánnék szólni.

NÁTHÁN : Éppen ne kételkedgyen Vitéz-Kapitány-uram Emberségem felől. Kegyelmes Fejedelmünk igen jól ismér engemet. Szinte minden-nap nála vagyok. Ő pedig rossz embernek ki-nem-nyittha ajtaját, nem-is szenvedheti magánál. Engem' pedig nem csak szenvedhet, hanem szeret-is. Kedvel engem' Vernika-kis-aszszony-is. Akár mi szereket vesznek, kezemen mennek által. Én böcsüllöm-meg a' gyémántokat. Dicsekedem-is benne : hogy Udvari zsidó vagyok.

JULIÁNA : Jól vagyon tehát. Éppen illyen emberre vagyon szükségem. — Látd, Zsidó : én most szabadsággal vagyok ide haza. Csak történetből lovaglottam a' minap ama' közel-lévő faluba Pap-falvába. Ott én egy leányt láttam. Juliánának hívják. Macskási Mihálynak magzattyá. Isméréd-é őtet?

NÁTHÁN : Nem vólt még szerencsém látni : mert falukra nem járok. Hanem az oda járatos zsidoktól sokszor hallottam dicséreteit : hogy olly szép lenne mint Rachel. Olly bátor,

* T. i. : értesültem. L. a 64. lapnak 1. jegyz.

** T. i. : barátom.

mint Judith. Olly értelmes mint Sába-királyné, ki Salamont meg-látogatta.

JULIÁNA: Most tehát én ama' Kis-asszonyt el-akarom fele-géül venni.

NÁTHÁN: Lám: miként tudgyák Tiszturaimék, még a' faluk-ban-is, ki-keresni a' szépet! Jól cselekszi vitéz-kapitány-uram: hogy meg-házasodik. Isten bizony egybe-illenek.

JULIÁNA: De én néki, a' házasság előtt, valami Mátka-tályt akarok vala küldeni.

NÁTHÁN: Ezt-is okossan cselekedte Nagyságod. A' Kis-asszonyok, ha bár olly gazdagok-is, úgy fel-akadnak az aján-lékokon, mint madarak a' lépen, — Nagyságos Uram! bezzeg volna ám nékem valamim, mellyet, ama' Kis-asszonymnak szá-mára meg-lehetne-venni. Igen ócsó, még-is szép.

JULIÁNA: Venni semmit sem akarok, hanem inkább el-adni. Csinaltattam vala számára egy pár arany Pereczeket, mellyek tizenöt-ezer forintokba kerültek. De meg-intettek jó Barátaim: hogy sem hozzám nem illene illy drágát ajándékozni, sem a' Kis-asszonyhoz, illy drágát viselni. Ki-vettem tehát az arany Pereczekből képemet, és Kálmán-herczegét bele-tétettem, csu-pán azért: hogy hamarébb el-keljen. Hallod-é, Zsidó: Ver-nika Kálmánt nagyon szereti, Kálmán-is Vernikát. Ha ezt Kálmánnak el-adhatnád, ugyan ki-lennél félig a' zsákból.

Az arany Pereczeknek emlékezetét hallván a' Zsidó; nagyon meg-örült. Eszébe jutott a' felöllök való ki-hirdetés. Nagy nye-reségét álmodozta belöllök. El-fordulván Juliánától, alattom-ban ezeket mondotta a' ravasz

NÁTHÁN: Oho Kapitány-uram! Most tűnik valami új világ homályos szemeimbe. E' Pereczekben bizony lappang valami. Az-után nyilván: * Jól vagyon Nagyságos Uram. Hol vannak azon arany Pereczek?

JULIÁNA, *ki-vévén azokat Tarsolyából*: Itt vannak. Jól meg nézd.

NÁTHÁN: *jól meg-tekinté a' Fereczeket, így szólla alattom-*

* T. i.: fenszóval így szólt.

ban : Ezek azok bizonyossan, melyek a' Fejedelem Udvarából ki lopattanak. *Az-után nyilván* : Ezek ugyan, Nagyságos Uram, igen szépek. De tizen-öt-ezer forintokat még se érnek-meg.

JULIÁNA : Mond-meg tehát igaz lelkedre : mennyit adhatsz érettek ?

A' Zsidó ismét félre állott Juliánától. Ismét nagyobb szorgalommal meg-visgálta az arany Pereczeknek minden legkissebb részeit. Az-után : hogy Juliána ne érthesse, így szóllott alattomban a' gyalázatos

NÁTHÁN : Ezek azok, a'-mint mondám, minden bizonynal. Itt van Kálmán-herczegnek szakasztott képe. Itt a' két lebegő szárnyas szívek-is. Ha ezeket, a' Tolvaj nélkül, a' Fejedelem-hez viszem, nyolcz-ezer forintokat nyerek. Annyit tehát a' Kapitánynak nem adhatok : mert semmi nyereségem nem lenne fáradságomért. Ha hat-ezren meg-vehetném tőlle (könnyen meg-vehetem pedig : mert lopott Jóság), már akkor két-ezret kapnék mint-egy ajándékban. Ez már meg-érdemlené a' fáradságot. *Osztán Juliánához nyilván* : Nagyságos Uram ! Én, jó lélek-ismérettel, nem adhatok többet érettek, hanem öt-ezer forintokat. Akkor-is egy-két forint nyereségem leszen.

Ezeket hallván Juliána vissza-vette tőlle az arany Pereczeket : mert által-látta : hogy nyereségre vágyónak kezeiben lennének. Az-után a' Zsidóhoz így szóllott

JULIÁNA : Ho-ho ! Zsidó ! Te egyszerre tiz-ezret akarnál nyerni. Ezt nálunk Szamár kívánságnak hívják, mivel fele-is elég volna. — Adgyál tehát tiz-ezret, Te Kálmán-herczegnek tizen-ötön el-adván, ötöt nyerhetsz rajta. Ez már az atyafiak között-is elég leszen,

NÁTHÁN : Mit ? Tiz-ezret ? Nagyságos Uram ! én emberséges ember vagyok. Senkit meg-csalni nem kívánok. Az úrral-is, mint böcsülletes Zsidó, úgy-bánok. — Lássá Nagyságod : nálam mostanában hat-ezer forintok vannak, rész szerént aranyban, rész szerént váltó-papirosban, melyekkel némelly Paripáknak meg-vevésére szándékozom. Ha ezekkel meg-eléghetik Kapitány-uram, tüstént le-olvasom. Isten néki, ha rajta vesztek-is.

JULIÁNA : Adgyál tiz-ezer forintokat. Azokat bizonyosan meg-adhatod.

NÁTHÁN : Annyit pedig én nem adhatok : mert kárt vallanék.

JULIÁNA : *alattomban* : Istenem ! melly szerencsétlen órá-an születtem e' világra ! *nyilván a' Zsidóhoz* : Add-meg azon tiz-ezer forintokat.

NÁTHÁN : Mentsen-meg az Isten minden böcsületet Zsidót. Annyit nem adhatok.

JULIÁNA : Édes jó Barátom ! Nyerni fogsz rajta bizonyosan, és semmit se veszteni. Kérlek Istenedre : kérlek üdvösségre : add-meg azon tiz-ezer forintokat.

NÁTHÁN : Már mondtam : hogy a' hat-ezernél többet nem adhatok.

JULIÁNA : *alattomban* : Istenem ! el-ne hagygy ezen végső szükségemben. *Osztán a' Zsidó előtt térden-állva* : Látod-é, jó Barátom : egy Kapitány térdel előtted. Kérlek azon eleven reményeidre, melyekre a' más világon számot tartaszsz, add-meg azon tiz-ezer forintokat. Ha illy jó akarattal viseltetel hozzám, meg-menteszsz engemet a' bizonyos haláltól. Meg-menteszsz más valakit-is gyászos tömlöczczétől. Mutasd-meg Emberiségedet. Könyörülly két szerencsétleneken. Isten a' bizonyosságom : hogy tizen-öt-ezret meg-érnek a' Pereczek. De én a' Nyereségre nem nézek, hanem azon ember-vérre, melly méltatlanul ki-fog-omlani, ha rajtunk nem könyörülsz. Kérlek az Istenre ! el-ne-hagygy bennünket.

NÁTHÁN : Én valósággal szánom Vitéz-kapitány-uramat ; de hat-ezernél többet nem adhatok.

JULIÁNA : Még-egyszer kérlek : Abrahámra, Izsákra, Jákobra ! ama könyörűletes szívű igazi nagy Szentekre : el-ne-hagy illy szörnyű szükségemben. Lágyúllyon-meg szíved.

NÁTHÁN : A mit egyszer mondtam : azt vissza-nem-monhatom. Adok, a'-mit adhatok.

JULIÁNA : Tehát csak úgy meg átkodtál, hogy többet annyi éppenséggel nem akarsz ?

NÁTHÁN : Káromat senki se kívánhattya. Többet bizony nem adhatok.

JULIÁNA: *Fel-kél, és alattomban így szól:* Most tudom immár, hogy, minden reménség nélkül, bizonyosan elvesztem.

NÁTHÁN: Tovább nem múlathatok. El-veszi-é Nagyságod ezen hat-ezer forintokat?

JULIÁNA: Te irgalmatlan teremtés! — Te minden Vad állatoknál vadabb alkotmány — Nincs egy szikra Emberiség se fonnyadt testemben, sem pediglen zsidó lelkedben. Nem-is Zsidó, hanem Jebuzeus.

NÁTHÁN: Mit? Mit? Nem vagyok én Zsidó, hanem Jebuzeus?

JULIÁNA: Igen-is Raka, és Jebuzeus. Ha ez lopott Jóság volna, még-is többet érne.

NÁTHÁN: És valóban lopott Jóság-is — Ide! Ide! — Tolvaj! Tolvaj.

TIZEN-NEGYEDIK RÉSZ.

BÁLINT A' ZSIDÓVAL.

Igen fen-szóval kiáltotta a' zsidó előbbeni szavait, úgy, hogy Bálint, noha jó távúl rejtette-el magát, a' lármát még-is meg-hallaná,* és kedves Hugának szerencsétlenségétől félván, hirtelen elő ugrana,** így szólván

BÁLINT: Mi láрма köztetek? Mi lelt benneteket?

NÁTHÁN: Éppen szerencsémre érkezett Nagyságod. Ezen Úr valóságos Tolvaj. Nála vannak az arany Pereczek.

BÁLINT: Hogy az Isten' nyila üssön-meg gyalázatos ember. *Ki-huzván kardgyát:* Ha még egyszer ezen Pajtás-uramat, Tolvajnak nevezed, tüstént akasztó fát vágok zsidó Pofádra. — Valld-ki, gaz-zsidó: Tolvaj-é eme' Tiszt-úr?

NÁTHÁN: Éppenséggel nem az.

* Latinos. — T. i.: meghallotta.

** Latinos. — T. i.: előugrott.

BÁLINT: Láttad-é nála az arany Pereczeket?

NÁTHÁN: Kezembe voltak; de szememmel nem láttam azokat.*

BÁLINT, *a' Zsidó mellyének szegezvén a' kardot*: Vóltanak kezeidben a' Pereczek?

NÁTHÁN: Nem vóltanak, nem, Nagyságos Kapitány Uram.

BÁLINT: Ki-nyilatkoztatod-é valakinek: hogy valaha itt vóltál? hogy Pajtás-uramat itt láttad? hogy az arany Pereczek elől valami csak eszedbe-is jutott?

NÁTHÁN: Senkivel se szóllok semmit.

BÁLINT: Eskügygy meg szemét ember.

NÁTHÁN: Esküszöm!

BÁLINT: Jobban, gyalázatos.

NÁTHÁN: Esküszöm a' Fejemre!

BÁLINT: Még-is jobban, Kocsi-por.

NÁTHÁN: Már jobban nem lehet.

BÁLINT: Nem lehet? *kardgyát szívének szegezte*.

NÁTHÁN: Esküszöm az Istenre, és Üdvösségemre. Többre nem lehet.

BÁLINT, *viszsa-tévén a' kardot*: Már most lódúlly, vakadodgy. Meg-ne-lássalak valahol: mert fejedet lábaid közé eszem.

NÁTHÁN: Egészséggel maradgyanak Nagyságtok.

Ezek után el-méne a' Zsidó; Bálint pedig ebből nagy veszedelmet gondolván, meg-veregette maga' homlokát. Az-után össze-kulcsolván kezeit, szemeit-is az Egek felé vetvén, így szólla

BÁLINT: Istenem! még eme' hitvány Zsidó-is veszedelmünkre érkezett.

JULIÁNA: Csak szaporán Bátya. — Itt van immár az utolsó szem-pillantás. Tudd-meg: hogy a' Zsidó nem fog hallgatni az arany Pereczek felől. A' Fejedelem meg-fogat mennél-hamarabb maga' embereivel. És így, édes Bálintom, meg-nem-kapod tiz-ezer forintot: következendő-képpen mind én, mind édes

* Az «azokat» nélkül magyarabb volt volna a mondat.

Atyám el-veszünk minden haszon nélkül. Kérlek az Istenre : köss-meg. Imhol tarsolyomban a' kötelek. *Ki-vette ekkor a' köteleket, és Bátyjának nyújtotta így szólván* : Köss-meg, mondám, édes Bálintom. Győzd-meg magad', Atyánk' kedviért. Nincs más mód annak ki-szabadításában. Mit rettegsz, szerelmes édes Bátyám ? Hová lett egy-szeriben mind katona, mind fiúi szíved ?

BÁLINT : Édes Istenem ! hová legyenek ?

TIZEN-ÖTÖDIK RÉSZ.

JULIÁNÁNAK FOGSÁGA.

El-ment ugyan, valamint' ez-előtt-is mondám, az ember telen Zsidó, de nem azért : hogy esküvését meg-tartsa ; hanem hogy ezeken boszszúját ki-töltse, és fő-képpen Juliánát a' vesze delembe buktassa. Nem sok idő múlva, egy-nehány Parasztokra talált. Ezeknek (ha, az arany Pereczek' tolvajjának meg fogásában, segítségül lennének) egy-egy aranyat ígervén, őkre reá-beszéllette.* Kikkel Juliána felé igyekeztén, még meszszi ről kezdette a' lármát, így szólván a' Parasztokhoz

NÁTHÁN : Itt van nem meszsze a' Tolvaj. Rajta szaporán ha a' Fejedelmet tisztelitek.

JULIÁNA : Hallod-é, édes Bálintom ! ama' gyalázatos Zsidónak embertelen szavait ? Kérlek az Istenre : köss-meg Te magad. Másként kezébe jutok. El-veszek minden haszon nélkül.

BÁLINT : Istenem ! légy velem ! — Mire vessem fejemet ?

Azomban a' Zsidó bé-rohant a' Parasztokkal. Kinek kasza kinek vas villa kezében. Egyszerre környül-vették mind Juliánát, mind Bálintot. A' szabadságnak semmi nyomát egygyik se láthatta, fő-képpen midőn észre vették, hogy, Juliánár mutatván, ezeket mondá

* Solœcismus. — T. i : ezeket, egy-egy aranyat ígervén nekik rábeszélte, hogy az a. per. tolvajjának megf. segítségére legyenek

NÁTHÁN: Imhol az a' Tolvaj, ki ottan Huszár-ruhában agyon. Rajta hiv Jobbágyak! Mutassátok-meg: kinek szolgálhattok.

Ezeket hallván Bálint, úgy el-tébolyodott eszében: hogy magának tanácsot hirteleniben nem adhatna. A' nagy zene-ona között eszébe jutott szegénynek: hogy, ha maga meg nem-kötözi édes Húgát, amazok kegyetlenebb móddal fognák vele bánni, és nagyobb méltatlansággal vinni * a' városon örösztü. Reá-vetette tehát fejét édes Húgának meg-kötözésére, azt gondolván: hogy osztán, annak idejében, a' Fejedem előtt ki-nyilatkoztattya ártatlanságát, és a' veszedelemből ki-is-mentheti. De, a'-mint ezután ki-fog-tettszeni, ezen gondolatai-is füstbe mentenek. Elő-vette tehát a' köteleket. Maga meg-kötözte édes Húgát. Karjaira hurkolta a' madzagokat, és rátra csatolta kezeit. Tettette Húga ellen kemény szavait, hogy amazokat el-ámítaná. Így szólla kötözgetése között Juliánához

BÁLINT: Itt vagy tehát, szerencsétlen Tolvaj! — Te lopad-el az arany Pereczeket. — De jó kézben kerültél szerencsétlen lélek. — Bezzeg nyakon kaphattalak. Szalagygy most, ha lehet.

Juliánának meg-kötözése között igen örvendezett a' Zsidó. Mint-ha zsebében lettek volna a' tiz-ezer forintok, azokkal előre arany Palotákat épít vala magának. Ezzel meg-nem elégedvén, meg-támadta Juliánát, és őtet e' szavaival csúfolta a' nyalázatos

NÁTHÁN: Imhol van a Jebuzeus. Imhol a' Raka. Imhol a' tiz-ezer forintod.

A' Zsidónak ezen példátlan embertelenségét el-nem-szívhelvén Bálint, el-hagyta, egy kevés időre, Juliánának kötözését. — Neki-ment a Zsidónak, őtet hasba rugta, és a' földre vetette. Feje a' Zsidónak jól a' földbe ütődött. Végteére így szólla hozzája

BÁLINT: Te Sárkány téjjel hizott Gonosz Jebuzeus. Így elletik bánnod a' szerencsétlenekkel? — Ha böcsületes em-

* T. i.: fognák vinni, v. viszik.

ber volnál, ezen Rabot szánakodásra méltónak lenni állithatnád. Leg-alább csúfos beszédeidet meg-nem-érdemlette.

Fel-kapaszkodott nagy nehezen Náthán a' földről. Nagy szemeket meresztett Bálintra, ki hasonló-képpen szikrázó szemekkel nézett a gyalázatosra. Így szóllott Bálinthoz

NÁTHÁN: Ezt ugyan meg-nem-érdemlettem az Úrtúl. De lesz idő, mellyben ez-iránt le-fogom tenni panaszomat az előtt, ki mind nékem, mind Kelmednek Ura.

Azomban Bálint egészen el-végezvén a' meg-kötözést, keservessen síráncozott. Juliána pedig olly örömét mutatta, mellynél nagyobbat nem érzett tellyes életében. El-érte azon czéllyát, mellyre régtől fogva iparkodik vala. El-lévén végezve mindenek, édes Húgának ezt mondotta végtére

BÁLINT: Eregygy előre, szerencsétlen ifiú. Én magam foglak a' Tömlöczbe vinni.

Ezek így lévén, meg-indúlt Húgával a' Város felé. Követék őket a' Parasztok-is, a' Zsidónak javallása szerint, hogy Bálinttól ki-ne-szabadíttasson, kinek hozzája való szeretetét ez-előtt is jól észre-vette. El-akarta ugyan Bálint magától csapni a' csoportot, hogy Húgát minden láрма nélkül a' Fejedelmi Fogságba vigye; de nem bírt sokaságokkal, 's-meg-nem-felelhetett agyarkodó kényes szavoknak. Kölletlen-is el-nyögvén fenyegetéseket,* velek egygyütt a' Városba érkezett, és Juliánát a' Tömlöcz-tartónak kezeibe adta, azt jelentvén neki: hogy az arany Pereczek nála volnának, ugyan azért, nem másnak, hanem a' Fejedelemnek Rabja lenne. Így tehát Juliána a Fejedelmi Tömlöczbe tétetett.

* T. i.: eltürve, elviselve fenyegetésöket v. fenyegetéseiket.

HARMADIK SZAKASZ.

JULIÁNA

A' BÍRÁK ELŐTT.

I. Akósnak Gondolatai.	X. Gyárfásnak szorgalma.
II. Vernika Akóssal.	XI. Vernika Bátyyaival.
III. Vida Akósnál.	XII. Farkas Gyárfásnál.
IV. Csereinek Erkölcsei.	XIII. Juliána Gyárfással.
V. Farkas Vidánál.	XIV. Gyárfásnak gyötrelme.
VI. Juliána Vidánál.	XV. Gyárfás Akóssal.
VII. Vernika Vidával.	XVI. A' Fejedelemnek Nyug-
VIII. Bálint Vernikánál.	hatatlanságai.
IX. Bálint Akóssal.	XVII. Juliánának Itélete.

ELSŐ RÉSZ.

AKÓSNAK GONDOLATAI.

A' Fejedelem, annak Húga Vernika, és Apalin, az-után az egész város Juliánának el-fogattatására nagyon meg-rémültek. És Vernika ugyan Juliussának siralmas állapottyát még a' Lovászoktól-is hallván, kevésben múlt-el, hogy szobájában el-nem-ájúlt. Nem szólhatott egy szót-is Apalinhoz. Sokáig néztenek siránkozva egy-másnak szeméibe. Hogy * magokhoz értenek, Macskási Bálintot, ama' Kapitányt, vették boszszú-ágok' tárgygyának. Csudálkozásra méltó dolognak, sőt igen illetlen szorgalmatosságnak tettsett előttök, hogy Tiszt-éttére, maga kezével fogta-meg a' Tolvajt, és illy gyalázatos-
an, a' város útszáin köröszkül, maga hurezolta a' tömlöczbe.

* T. i.: a mint, a hogy.

Ha tudta (úgy mondának) a' Kapitány : hogy Julius ez-előtt a' Fejedelmi Udvarba bé-vétetett; már akkor őtet nem csak ostobának, hanem az Udvar' gyalázójának-is lenni ítélték. Másként kellett volna neki el-rendelni a' dolgot. Meg-jeleneni elsőben a' Tolvajt, és az Udvartól tanácsot kérni, ha az maga' eszével fel-nem-érhette. Julius el-nem-szaladhatott volna. Mindenek nagy csendességben, az Udvarnak leg-kisebb gyalázattya nélkül, végbe vitethettek volna. Vernika ugyan, és Apalin, ilyen, és illyekhez hasonló gondolatokban foglalkodtanak. Hát, ha tudták volna, hogy Juliána Bálintnak Testvére, 's-ugyan azért : nem csak Tiszt, hanem Testvér-is ama' gyalázatos Fog-meg? már akkor talán nem lett volna a' világon olyan neheztelés, melly az övékkel fel-érhetett volna. Akós-fejedelem, hozzá hozván a' hír Juliánának el-fogattatását, és ugyan Macskási-Kapitánnya által, nem tudta elsőben mire vélni a' történetet. De osztán, mélyebben meg-fontolván a' dolgot, boszszonkodott maga-magában mind Gyárfás, mind Vernika ellen. Fel-'s-alá sétált szobájában egy-ideig. Végtevére : asztala mellé egy székére le-ülvén, így kezdette szavait

Akós : Most tapasztalom immár : hogy Udvarom tellyességgel meg-böcstelenített. — Igaznak kellett tehát annak lenni, hogy az arany Perczek el-lopása Udvaromban történt? — Csak kevésben múlt-el : hogy magammal éppenséggel el-nem-hittem : hogy, vagy Kálmán-herczeg gyanakodik, midőn azt, a'-mit az útban véletlenül el-vesztett, Udvaromra fogja ; vagy pedig Schelmajer Titkosom egy Országos gaz-ember ; ki, a' Herczeg' nevével, ama' gyalázatos levelet költötte. — És íme : most tapasztalom immár : hogy Kálmán-herczeg-is méltán neheztel udvaromra, Schelmajer Titkosom-is bizonyosan ártatlan. — — Oh Gyárfás-bátyám ! Oh Vernika-húgom ! Tík tehát egy valóságos Tolvajt ajánlottatok udvaromba ?

Ezek után fel-ugra székéről a' Fejedelem. Ugy-is tettsett : mint-ha fel-gyúlladott volna Test-vérei ellen. Oka fel-lobbantának az vala : hogy ezeknek egyenes szívekről * gyanakodott.

* T. i. : szívéről.

kodna.¹ Szinte el-hitette magával, hogy annak tolvajságát eleinte tudták, ugyan-azért őtet az Udvarba hozták, hogy legyen valahol menedékhelye a' szép Ifiúnak. Ez ha így lenne, már akkor mind Gyárfás, mind Vernika ellen szörnyű gondolatokat forgatott. Ellenben Macskási Bálintnak szorgalmatosságát az Egekig felemelte, hogy az Ország úttján járt, és a' Haramját el-fogta. Fel gyúlladott osztán Juliána ellen, és így folytatta szavait:

Akós: Fejedelmi szavamra fogadtam: hogy a' Tolvajt felakasztatom. Ezt ugyan el se kerülöd, gyalázatos Ifiú. — Mert ugyan: ki mondhatná ezt ártatlannak? mivel Macskási Bálinttól fogattatott-meg. Ő soha nem hírtelenkedik semmiben. Ugyan-azért: néki bizonyosnak kelletik abban lenni: hogy Julius lopta-el az arany Pereczeket. Ez külömben² nem lehet.³ Élly édes Kapitányom. Emberül viselted magadat. Meg-is-érdemletted; hogy, mivel illetén szorgalommal strázsáltál, Tégedet a' Kapitányságból Fő-strázsza-mesterségre emelylelek. Jól vagy. Ime levelet írok Apafi-Ezredesednek: hogy ki-hirdettesse új Tisztségedet.

MÁSADIK RÉSZ.

VERNIKA AKÓSSAL.

Előbbeni szavai után le-üle Akós az asztalhoz, és azon említett levélnek írásához fogott. Azomban Vernika, Juliussának siralmas állapottyáról eleget gondolkozván szobájában, el-nem hitethette magával: hogy ezen ifiú valóságos Tolvaj legyen. Azt gondolván: hogy valaki tarsolyába tette légyen a' Pereczeket, be⁴ bánta, hogy az Udvarban léttekor azt meg-nem-visgálta.

¹ Latinos. — T. i.: gyanakodott.

² T, i.: másként.

³ T. i.: ez bizonyos.

⁴ T. i.: igen, nagyon.

Más-valamit-is sajdítván a' dologban, hatalmassan reá-vetette fejét, hogy megszabadította, akár minő fáradságában telik.

De rettegett, midőn Akós-bátyjának, az illetén véletlen dolgokban, nagy hirtelenkedését eszébe-juttatta. Ugyan-azért: hogy minden szerencsétlenségeknek elejét vehesse, hozzája iparkodott; meg-akarván tudni: minő vélekedéssel, minő feltétellel lenne a' Fogolyról. Reá-nyitotta tehát nagy halkkal az ajtót. De midőn szemre vette: hogy bé-jöttét meg-se-sajdította Akós, és mind-egyre csak írta: addig-is, még¹ a' levelet elvégezné, nem kívánta meg-szóllítani. Más asztalkára támaszkodott, és sokáig nézte ábrázattyának vonásaiból gondolatait. Azokat nem felette szomorúknak látta. Ugyan-azért: bátorságot vett magának hogy, Levelének el-végezte előtt, így szóllítsa meg Bátyját

VERNIKA: Uram! Édes Bátyám! meg-kévántalak látogatni.

Vernikának e' szavait hallván Akós, igen csudálkozott véletlen jelen-léttén, ülve maradván, reá tekintett Húgára, olly szemekkel, mellyekből semmi jót nem magyarázhatott Vernika. Tudni-illik: eszébe jutott Akósnak, hogy Húga lenne egygyik oka ama' Tolvaj' befogadásának. Mind-az-által fel-háborodott szívének jelét nem kívánván fitogtatni,² így szólla hozzája.

AKÓS: Parancsol valamit a' Fejedelem-kis-aszszony. Méltóztasson . . .

Ezeket mondván Akós, ismét az írásnak fogott. De Vernika, Bátyjának illy méltóságos tekinteteit, és szavait előre nem képzelhetvén magának, igen nagyon meg-szöppent. Most tapasztalta leg-elől azon külömbiséget, mellyet, hogy Bátyja, és Fejedelem³ között légyen, nem hisz vala. Félt pedig ismétti meg-szóllításától.⁴ Ugyan-azért alattomban így szóllott

VERNIKA: Istenem! be nagy méltósággal bán velem! Pedig,

¹ L. a 25. lapnak 1. jegyzetét.

² Nem a maga helyén levő szó. — T. i.: elárulni, mutatni.

³ T. i.: a bátya (testvér) és a fejedelem.

⁴ T. i.: nem merte újra megszóllítani,

ezen szomorú környűl-állásokban, ötlet barátságossabbnak látni kívánnám. *Egy kevés várakozás után, így szólla nyilván: Kedves édes Bátyám! íme...*

AKÓS: Van valamie a' Kis-aszszonynak, mellyet velem közölni kívánna. Parancsollyon vélem. Köteles szolgája vagyok Kis-aszszonyságodnak.

VERNIKA: Nem szokásom: hogy édes kedves Bátyámmal parancsollyak valamit. Egy alázatos kérésem volna. De megvárom, még a' levélnek vége lesz.

Ezek alatt egészen el-végezte Akós a' levelet. Azt összevette, és az asztalon hagyván, Huga eleibe ment és előtte nagy méltósággal megállott. Soha nem hihette ez-előtt Vernika, hogy Battyának méltóságos tekinteteitől így meg-vevődgyön szíve. Most benne csupa Fejedelmet, azt-is mint-egy idegent látott. Akósban a' Battya éppen el-veszettnek látszatott. Még jobban tiszteletére fordúlt, midőn hozzá így szólla

AKÓS: Most immár készen vagyok szolgálattyára a' Fejedelems-kis-aszszonynak. Kérem: mit parancsol kész-köteles szolgájával?

VERNIKA: Kérem Fejedelemségedet: ne bánnyon ily méltósággal velem. Fogadgyon? vígabb tekintettel, másként úgy elkeseríti szívemet: hogy soha többé Húgának se mondhat. Tróztató nagy gyötrelmeim vannak amúgy-is.

AKÓS: No tehát, mond-ki kedves-édes Húgom: miben szolgálhatok.

VERNIKA: Én ugyan, leg-is-leg-elsőben: követlek, lelkem-édes Bátyám.

AKÓS: Ki engemet meg-követ, annak úgy tetszik, ellenem vétetni kellett.

VERNIKA: *nagyon meg-alázván magát:* Igen-is; vétettem édes Bátyám ellen.

AKÓS: Én pedig meg-engedek a' Kis-aszszonynak; noha még nem-is igen jól tudom, miben legyen a' vétek. Mind-sz-által: csak azt súgom mostanában Kis-aszszonyságodnak ülébe: másszor Udvaromba Tolvajt ne hozzon.

VERNIKA: Kérlek, édes Bátyám: ne Kis-aszszonyozz annyit.

Barátságossabb nevemet óhajtanám tölled hallani e' szomorú állapotomban. Szóllyunk egy-mással atyafiságossan. Eme' kerek ajakidból mért nem hallhatom Vernika nevemet? E' név sokkal inkább bé-illik Testvéri szádban, mint ama' Kis-aszszony név. És mennél többszer hallom te-tölled, annál inkább gyönyörködöm benne. Te nékem, magunk között, mindenkor édes-kedves Akós-bátyám lészel.

AKÓS : *el-mosolyodván* : Lám-ugyan, édes Húgom, be jól tudod mesterségedet.

VERNIKA : *Bátyának el-mosolyodttára, igen meg-örülvén hirtelen nyakába ugrott, ezt mondván* : Édes lelkem ! édes szívem Bátyám.

AKÓS : No mit akarsz tehát, édes-kedves-drága-látos-gyöngyöm-gyöngy-virágom-szerelmes-szép Húgom ?

VERNIKA : Édes Bátyám, úgy tetszik mostanában : mint-ha újra születném. Te ugyan valóságos Atyafinak tetszel előttem Szereted-is, látom, édes Húgodat. Nem-is azon vagy : hogy gyötrelmeimet garmadázd.* Hidd-el : én-is hasonló szívve vagyok hozzád, édes Akósom. Azt kívánnám : hogy úntalár jó kedvedben látnálak. Ne tarts semmit töllem. Most-is azért jöttem : hogy gondgyaidat oszlassam. Ne fély ; meg-nem-kese rítlek semmiben.

AKÓS : Köszönöm Atyafiságos szívességedet, édes Vernikám De várakozz egy keveset. E' levelet le-kell-pecsételnem, és talán még ma el-küldenem Apafinak.

Ezek-után csendített a' Fejedelem, melyre Farkas bé-jövé, a' parancsolatot vette : hogy gyertya-világot hozzon Ez elő-jövé, bé-pecsételte a' levelet, reá-is írta az Ezredesné nevét. Az-után a' levelet az asztalon hagyván, ki-vitette Farkassal a' Gyertyát. Azomban így fohászzkodott alattomban

VERNIKA : Isten' **-uram ! bár csak ő jönne előbb Juliusnak emlékezetére. Én nem merek felőlle szólani. Oh Egek ! csak most adgyatok bátor szívet, okos észszel egygyütt : hogy Julius

* T. i. : sokasítsd, tetézd.

** T. i. : Istenem.

nak sorsán valamit fordíthassak. Már akkor, reménségem fölött, igen szerencsésen tölténém-el e' mái napomat. El-ne-hagygy, édes Istenem.

AKÓS, *el-végezván minden dolgát*: Ime, édes Húgom: ma egy embert szerencsésnek tettem. Macskási Bálintot a' Fő-strázsa-mester' hivatalyára emeltem. Ugy-é: meg-érdemli ezen fel-magasztalást? Lám! midőn mi aluttunk, ő strázsált helyettünk.

Macskási Kapitánynak nevét hallván Vernika, eleinte újra fel-boszsza-zankodott. Gyomrából nem szenvedhette ama' Fog-meg Tisztet. Mind-az-által Báttjának jó kedvét megszegni nem akarván, költetlen-is reá állott előbbbeni szavára, így szólván

VERNIKA: Igen-is, édes Bátyám! ha Te Macskási Bálintot a' Fő-strázsa-mesterségre érdemesnek lenni gondolod, magam se mondhatok ellene. — De, édes Bátyám!

AKÓS: No most ismét valamit. Vallyon mit tesz nálatok ama' szapora DE?

VERNIKA: Édes Bátyám! meg-ne-nehesztelly. Valamit kér-deznék, ha meg-engednéd. De ígérd-meg előre.

AKÓS: De mit ígérjek? hogy meg ne neheztelylek? Azt meg-ígérhettem; de nem tudom: meg-tarthatom-é.

VERNIKA: Meg-tarthatod, édes Bátyám, ha meg-ígéred. Ígérd-meg tehát igazán, 's-atyafiságossan.

AKÓS: Nem bánom: a' te szakálladra; ígérem, 's-még-egy-szer-is ígérem.

VERNIKA: Most már tehát, édes Bátyám — egygyet kér-denék — de meg-ne haragudgy — egygyet kérdenék — oh Istenem.

AKÓS: Süsd-ki tehát egyszer. — Kérdenék — kérdenék — még se kérdel semmit.

VERNIKA, *elsőben alattomban*: Ugy ám bizony, de nem merem. *Osztán nyilván*: Csak azt kérdeném tőled, édes Bátyám. Azt kérdeném mondám: mi tévő léssel Juliussal? *Ismét alattomban*: Hála Istennek! ki-mondhattam egyszer.

AKÓS: Mi tévő leszek vele? — Én ötet által-fogom-adni az ítéletnek.

VERNIKA : De úgy-é : csak azon okból : hogy a' dolog meg-
vizgáltassék ?

AKÓS : Igen-is : nem más okra nézve ; hanem, hogy nyilván
ki-tudódgyon a' Tolvaj.

VERNIKA : Az ítélet-tételt pedig magadra vállalod ? Ugy-é,
édes Bátyám.

AKÓS : Igen-is. Azt-is meg lehet cselekednem ; és csupán
csak kedvéért.

VERNIKA : Oh ! be kegyelmes vagy, lelkem édes Bátyám !
Nekünk gondolataink igen meg-egygyeznek. Ugy tetszik :
mint-ha egy lélek éleszténé testünket. Még csak egygyet
kérdék.

AKÓS : Még-is van valami hátra ? A' pedig vallyon mi lehet ?

VERNIKA : Ugy-é, édes Bátyám ! Juliusnak * meg-vizsgálását
nem bízod Schelmajerre ? — Ő ugyan értelmes ember ; és tit-
kosi hivatalyában szorgalmatos. De én úgy tartom : hogy e'
dolog nem őtet illeti. Igaz-é ? vagy nem ?

AKÓS : Igaz, édes Vernikám. Semmi köze ehhez. Nem bízom
reá Juliust.

VERNIKA, *alattomban* : Hála légyen az Úr-Istennek ! mintha
egy darab követ vetettem volna-le erőtlen vállaimról. *Az-után
nyilván* : A' mi gondolataink éppen meg-egygyeznek minden-
ben. Még csak egygyet kérdék : mert három a' táncz-is. Meg-
próbálom : Meg-egygyezünk-é ebben-is ?

AKÓS : Még-is van valami hátra ? Teli vagy ma kérdésekkel,
mint a' fel-fútt hójag széllel. Hadd hallyam : mi lehet ?

VERNIKA : Ugy-é ? Júliusnak dolgát egészlen Vidára bízod,
ama' Fő-bírónkra ? Édes Bátyám ! ki-találhattam-é e' harma-
dikát-is ?

AKÓS : Ki-találtad édes Vernikám. Ő maga nem sokára itt
terem. Meg-izentem immár az egész történetet. Tüstént elő-
fogja Juliust.

VERNIKA, *alattomban* : Hálákat adok néked Teremtő Iste-
nem. Juliusnak élete mintegy bizonyos. *Osztán nyilván* : Édes

* T. i. : Julius ügyének.

Bátyám! ha valaki azt mondaná: hogy Te, el-intézett dolgaiddban hibázol; tudgya meg: hogy annak velem lenne dolga.* Kardot kötnék melletted.

HARMADIK RÉSZ.

VIDA AKÓSNÁL.

Azomban VIDA, a' Fejedelemnek parancsolattyára, az Udvarba érkezett. De, minek előtte a' Fejedelemhez bé-méne, a' tömlöczöt akarta előbb meg-látni. Bé-tekintvén az ablakon, elhűlt a' Tolvajnak nemességét szemlélvén, melyet mind ékes ruhája, mind ékesebb termete nyilván ki-ád vala előtte. Leülve látta ** egy asztalkánál, meg-lánczolva. Úgy tettszett, mint-ha igen mély gondolatokat forgatna eszében. De ábrázattya még se vala szomorú. Ezen Ifiúnak sorsát meg-könyvezvén Vida, oh be óhajtotta, hogy ártatlan legyen. De, ártatlanságáról nem-is igen kételkedett. Meg-parancsolván végtére a' Tömlöcz-tartónak: hogy, kevés idő múlva, a' Fejedelemnek Pitvar-szobájába hoznák, maga a' Fejedelemhez igyekezett. Bé-jelentette őtet az Inas. Így szóllott pedig Akóshoz

VIDA: A'-mint Fejedelemséged parancsolta, parancsolattyára, 's-egyszer-'s-mind szolgálattyára-is itt vagyok.

VERNIKA: Hozta Isten az Urat, édes Fő-bíró-uram. Előbb értésemre adta ő-fejedelemsége: hogy az Ur nem sokára itt terem. Most tehát valóságos itt léttében igen gyönyörködöm.

VIDA: Fejedelmi Kis-aszszonyságodnak ezen szívességét igen nagyra böcsüllöm. És abban nagy vigasztalásomat találok.

VERNIKA: Bizonyos legyen benne Fő-bíró-uram, hogy, illy szem-látomást, talán életemben egyszer sem örültem.

AKÓS: Csak a' Pénteki öröm Vasár-napi ürmre ne változon. Mind-azon-által: abban hagyván most ezeket, a'-mi azon

* Németes. — Magyarosan: velem gyülik meg a baja.

** T. i.: a foglyot, v. látta, hogy ül.

elzártt Ifiúnak történetét illeti, Fő-bíró-úrnak tudtára vagyon * immár. Vegyen maga mellé még csak egy Író-deákot, és vizsgálja-meg az egész dolgot. Mind az Úrnak kérdései, mind a' Rabnak feleletei, nagy szorgalommal, íratassanak-le. A' dolog egészen el-lévén-végezve, jöjön az Úr hozzám. Az ítéletet magam fogom fejére-ki-mondani. Vigyázzon az Úr szavaimra. Én annak az Ifiúnak vérét, ha ártatlan, éppen nem kívánom. De, ha vétkes, az Úr se óhajtsa erő-szakos ki-szabadítását.

Ezek után el-méne Akós Vernikával egygyütt. De Vernika, bátyja mellől csak hamar el-lopódzván, hirtelen vissza-tére Vidához. El-csudálkozott Vida. Igy szólla pedig

VERNIKA : Édes Fő-bíró-uram ! csak még egy szóra jöttem. De vigyázva szóllyunk : hogy valaki meg-ne-hallgassa beszédgyeinket. Igen-is úgy tetszik : hogy csak magunk vagyunk. — Kedves Fő-bíró-uram ! az Istenre, ama' nagy irgalmasságúra ; és mind azokra, melyek az Úr előtt valaha kedvessek vóltanak, esedezem, fohászkodom, reménkedem az Úr előtt : mutassam meg ma, hogy ember-szerető legyen. Ha ama' szerencsétlen Ifiú valami-képpen feleleteiben meg-találna-tévenni ; hozogassa helyre fogyatkozásait. Legyen szegénynek Gyám-attya. Támogassa erőtlenségét, nyilatgassa ártatlanságát : mert én soha el-nem-hitethetem magammal : hogy Julius Tolvaj legyen.

VIDA : Kegyelmes Fejedelem-kis-aszszony ! én se jöttem más tekintettel ide, hanem, hogy őtet meg-szabadítsam. Mihelyest kegyelmes Fejedelmünknek izenetéből meg-értettem : hogy azon Ifiúnak meg-vissgálása ** reám bízattatott ; leg-ottan halálkat adtam édes Istenemnek, hogy őtet Schelmajernek körmei közül meg-akarta menteni. Előre azt mondhatom, hogy, a'-mint a' Tömlöczben láttam, azon Ifiat, első látásával, senki sem mondhattya Tolvajnak. Megvizsgálásomtól tehát éppen nem félhet, mivel vele atyai módra bánandok. Csak egy szikráját találhassam ártatlanságának, azt egészen felélesztteni el-nem múlatom.

VERNIKA : Édes Fő-bíró-uram ! Az Isten bizonyosan meg-

* T. i. : tudomása van felőle, tudja.

** L. a 140. lapnak jegyzetét.

fogja áldani az Urat ezen szívessége miatt: Mind-az'-által: édes Uram! ha talán azon Ifiú vétkes volna (Oh Egek! hogy irtózom ennek csak gondolattyától-is); ha tehát vétkes volna (de ő ugyan nem az, bizonyossan nem az); de, ha még-is az volna? — Édes Fő-bíró-uram! ha van az Úrnak irgalmas szíve; ha van tudománya; fogja elő mind ezeket, és ama' szerencsétlennek megszabadítására fordítsa.

VIDA: Igen-is. Követni fogom ezen szíves tanácsot minden bizonnal.

VERNIKA: Nézze körösz túl-kosúl a' Törvénynek minden ágait-bogait.

VIDA: Ujjamon hordozom mind ezeket. Tapasztalni-is fogja Kegyelmed: hogy hasznára fordítom.

VERNIKA, *Igen lassú szavakkal*: Édes Fő-bíró-uram: még egyre kérem az Urat. El-ne múlassa az Úr azon fogásokat, melyekkel a' leg-világosabbakat homályba lehet keverni. Ha azon Ifiúnak Tolvaj-sága ki-sűlne (de ki-nem-sűl: mert ő nem valóságos Tolvaj); de, ha még-is ki-sűlne; mért kellene ezen szép Ifiúnak csak éppen egy gyarlósága miatt, illy idéten elveszni? Mázolya-bé* az Úr a' vétket, a' mint legjobban tudhattya. Jutalmát várhattya töllem, ha el-fogadgya tanácsomat. Ne vélye az Úr, hogy roszt intem. Akós Bátyám sem kívánnya vérét, a'-mint az Úr hallá. Csak azt óhajtya: hogy a' Nép' szája bé-dugódgyon, és azon Ifiú igazságossan kiszabadúl ni láttszattasson.

VIDA: Haggya Kegyelmed az egész dolgot én reám. Nékem bizonyossan ember-szerető szívem vagyon. Előre mondhatom: hogy azon Ifiat ollybá tarthattya Kegyelmed, mintha meg-szabadúlt volna. Ha csak - - -

VERNIKA, *meg-rettenve*: Fő-bíró-uram! vallyon mit ért az által a' ha csak által? Kérem: el-ne titkollya töllem.

VIDA: Ha csak azon Ifiú, maga-magát, szántt-szándékkal, el-nem-akarja veszteni. Az-az: ha, minden iparkodásim ellen, a' tolvaj-ságnak meg-vallásában állhatatossan meg-marad. Már akkor csak az Isten a' kiszabadítója.

* T. i.: leplezze, rejtegesse.

VERNIKA : Ugyan-azért : az Úrnak ki-váltt¹ okosságára bízom a' teendő kérdéseket. Ne kényszerítettse erőszakkal a' meg-vallásra. De mit törődöm annyit? — Ott lesz Fő-bíró-uram — Elég az — Csak arra emlékeztetem végtére : úgy bánnyon azon Ifiúval, valamint velem bánna, ha Személylében² lennék. Jusson eszébe az-is : hogy az, mellyet mostan forgat, Ember-vér.

Ezek-után el-méne Vernika. Vida, maga maradván, nem győzte elegendő-képpen csudálni a' Kis-aszszonyinak felebaráti szeretetét, és Juliushoz ritka hajlandóságát. Egy kevés vára-kozás után, magában ezeket mondotta

VIDA : Oh minden Fejedelmi Kis-aszszonyoknak igaz Tűköre, nagy-lelkű Vernika. Ha más nem vólna-is benned ezen ember-szerető szívednél ; megérdemlenéd mégis, hogy azon Ifiúnak meg-szabadultta eme' fáradságodnak bére lenne.

NEGYEDIK RÉSZ.

CSEREINEK ERKÖLCSE.

Akós-fejedelemnek Író-deákja vala CSEREI *Endre*. Ezen nagyra menendő Ifiat, a' többiek között, leg-inkább szerette Vida-is. Akós pedig vagy csak azért-is nagyra böcsülhette : hogy, egy alkalmatosságban,³ életének nagy veszedelmével, a' Fejedelem⁴ életét meg-tartotta. Tudni illik : Fejedelemségének mindgyárt elején vadászaton vala ezen Író-deákkal, midőn egy Medvére találtanak a' Havasokban. Ezen vad állat meg-sebesítettén Akóstól, hirtelen meg-sebesítőjére fordult ; sőt az-után is : midőn Akós, a' veszedelmet látván, fel-kapaszzkodna a' fára ; a' Medve utánna eredett, és csak kevésben múlt el,

¹ T. i. : kiváló.

² T. i. : ha az ő helyén v. helyzetében.

³ Néhány sorral alább így mondja : egy alkalmatossággal. — T. i. : egy alkalommal, egyszer, egy ízben.

⁴ T. i. : az ő, azaz Akósnak.

hogy lábát meg-nem-kapta. Ezen Tekintetre,¹ el-szaladának a' többiek. Maga Cserei, a' Medve után indulván, le-vonta a' fáról, és kését annak szívébe oly szerencsésen mártotta,² hogy többé osztán senkinek sem árthatott. Ezen történet után, igen dicsekedett Akós Író-deákjának hozzá-való szeretetével. És, egy alkalmatossággal, sokan ülven az asztalánál, meg-kérdezte Csereit: vallyon mi lehetne az, a'-mi őtet reá vihetné, hogy fejedelmét el-adná. Erre Cserei azt felelte nemes bátorsággal: hogy széles e' világnak kincse nem volna elegendő, hogy valaha Urát el-hagygya. De elég volna egy pénz³ ára boszszúság, melly miátt az Országlót-is el-adná. Meg-tettség Akósnak ezen bátor felelet, fő-képpen: midőn eszébe juttatta: hogy a' valóságos Magyar nem szenvedhet valamit nehezebben, mint szabadságának meg-sértését, és a' boszszúságot. Ugyan-azért: mindenkoron azon vólt Akós-fejedelem: hogy se maga, se más valaki boszszúsággal ne illesse Csereit. Vida őtet magához hívattatta, úgy-mint, Juliána' meg-visgálásában,⁴ hiteles Író-deákot. Béjöttekor így szólla Vidához

CSEREI: Kérem, méltóságos Uram: engedgyen-meg késedelmeknek. Hamarébb érkeztem volna, de előmbe kerekedtek vagy hat Parasztok, és Náthán-zsidót vádolták, hogy mindenikének egy arannyal tartozna, mivel, az arany Pereczek' Tolvajjának el-fogásában, őtet segítették. A' Zsidó nagyon szabódott: hogy mind-addig semmit se kérhetnének rajta,⁵ még⁶ a' Tolvaj fel-nem-akasztatik, és ő a' tíz-ezer forintokat meg-nyeri.

VIDA: eme' Zsidó-pört továbbra-is lehet halasztani. Most fontossabb dolog vagyon előttünk.

CSEREI: Azon kívűl: még két Paraszt vagyon itten Pap-falváról. Méltóságoddal kívánnának Szóllani. Rövideden azt

¹ T. i.: Ennek láttára, v. ezt látva.

² Solæcismus. — T. i.: kését oly szerencsésen mártotta annak szívébe.

³ L. a 30. lapnak 1. jegyzetét.

⁴ L. a 140. lapnak jegyzetét.

⁵ T. i.: követelhetnek tőle.

⁶ L. a 25. lapnak 1. jegyzetét.

mondták : hogy, Macskási Mihálynak ártatlansága mellett, sok bizonságot hoznánk Schelmajer ellen. — Méltóságos Úr! Én-is tudok egyet; pedig olly bizonyost, mellyből világossan ki-fog-tettszeni Macskási Mihálynak ártatlansága. Méltóságos Uram! Ne hagygyuk ezen emberséges Magyar-embert ama' se-honnyából * kerülttnek horgas körmei között.

VIDA: Semmit sem kételkedem az Úrnak mind eszességéről, mind igaz magyar szívéről. Macskási Mihálynak ártatlansága én nálam-is bizonyos. Cserei-úrnak szava annál inkább bizonyossá téve ** engemet. Mind-azon-által: erről másszor-is szólhatunk. A' késedelmet károsnak nem látom. Most pedig igen sürgető dolgunk vagyon. Ahhoz kell fognunk.

CSEREI: A'-mint Méltóságod parancsollya, kész vagyok engedelmeskedni.

VIDA: Ama' le zártt Ifiúnak dolgát kérdőre fogjuk venni. De üllyük-le az asztalhoz. *Ekkor le-ültenek.* Parancsollya pedig ő-fejedelemsége: hogy, mind kérdéseim, mind amannak feleletei szorgalmatossan le-íratassanak. Cserei-Úrnak mind esze, mind keze hozzá.

CSEREI: azon leszek: hogy végbe vigyem kötelességemet. Én készen vagyok.

Ezek után elő-vette Cserei a' Papirost. A' tollat-is kezében tartotta. Az-után, Vidára nézvén, ha meg-engedné-é a' csendítést; midőn tőlle meg-engedetett, egygyet csendített.

ÖTÖDIK RÉSZ.

FARKAS VIDÁNÁL.

Bé-jöve a' csendítésre Farkas, a' Fejedelemnek Inassa, és magát az Urak előtt meghajtván, Vidának csak ezeket mondotta

* Ma is mondják: sehonnai.

** T. i.: tevé, de magyarabb: tett. V. ö.: «Az Isten árvaságra tévé bennünket.» Mikes, CXII. lev.

FARKAS: Parancsollyon, Méltóságos Uram, valamit. El-járok ötelességemben.

VIDA: Ama' Rabot ki-vétettem ez előtt a' Tömlöczből, és de a' Pitvar-szobába parancsoltam. Nem kétlem, hogy el-
rkezett.

FARKAS: Maga a' Tömlöcztartó hozta ez-előtt a Pitvar-szobába.

VIDA: A' láncz ugyan rajta hagyódhatik. Mind-az-által: add jőjjön-bé a' Rab.

FARKAS: Tüstént itt fog lenni.

Ezek után Farkas a' Rabért el-méne. Vida pedig az Egek elé tekintvén, nem tudom, mitől, de irtózni kezdett. Színe-is meg-változott. Kedve pedig, szokása ellen, egészen el-esett. Nagy háborúi¹ után így szóll vala

VIDA: Csak e' mái dolgunknak jó végét szakaszsa az Isten. Ily szív-szorongatásokat soha mind-eddig nem érzettem.

CSEREI: Nem lehet a' jó végnél egyebet reménleni; mivel Méltóságodra bízattatott a' dolog.

HATODIK RÉSZ.

JULIÁNA VIDÁVAL.

Azomban: a' szobába bé-hozattatott Juliána kis-aszszony. Előre²-jött a' Tömlöcz-tartó, az-után Juliána, kit két katonák ki-vontt mezítelen³ karddal késértenek. Hajadon fejének ékes haj-szálai meg-valának egy kevesé bontva. De úgy tettsett: mint-ha ezzel szebbnek rajzoltatott volna. Jobb-keze ballábal körösz túl vala lánczolva. Meg-állván nagy alázatossággal Vida előtt, hirtelen megváltozott színében. El-futott orcájáról fiatal piros;⁴ és hervadni, az-után sárgúl ni-is láttzatott.

¹ T. i.: lelkének nagy háborgása v. felindulásai.

² T. i.: elől.

³ Pleonasmus. — «Mezítelen» a kardról mondva németes.

⁴ T. i.: pirosság, piros szín.

Mind-az-által: fel-vett Személyéről ¹ ismétt meg-emlékezvén, meg-bátorította magát. Vidának könyvei szinte ki-csordúltanak, midőn így szólott hozzája

JULIÁNA: Ide jöttem Fejedelmünknek, és a' Méltóságos Úrnak parancsolattyára.

VIDA: Jól vagyon, édes Fiam. — Jöszte közelebb — Még is közelebb. — Erősítsen-meg az Isten feleleteidben. — Ne fély édes fiam, semmitől. — Ez nem Itélet: hanem csupa atyai kérdések. — És, hogy valóságossan eleve-is észre vehessed, hogy veled atyai módra bánok: hallod-é, Tömlöcz-tartó? Vedd-le-róla a lánczot. *Meg-szűnt a' beszédétől addig, még ² a' láncz le-véetett róla. Az-után így folytatta Juliánához kegyes szavait:* Már most, édes Fiam, szabad vagy. El-is-hidd: hogy te magad nem örvendezhetel jobban, e' szabadságod' látván, mint én örülni fogok, midőn egészen ki-szabadítalak. Ugyan-azért: minden szabadsággal, minden bátorsággal, felelly minden kérdéseimre. — De elsőben-is arra kérlek, édes Fiam, vigyázz magadra, és ártatlanságodra. — Ollyat se felelly, a'-mi nyakad' törheti. Leg-is-leg-elsőben azt kérdem tőled, édes Fiam: Mi Neved?

Eme' kérdést hallván Juliána, el-tébolyodott. Ijedtében elefeketkezett azon férj-fi személyéről, ³ melyet magára vett vala. Maga se tudván, mit mond, így felelt Vidának előbbeni kérdésére

JULIÁNA: Engemet Macskási Juliánának neveznek.

VIDA, *meg-rettenve*: Mit? Macskási Juliánának neveznek?

JULIÁNA, *magához térvén*: Oh Istenem! mit-is mondtam? Engedgyen-meg Méltóságod szokatlan gyengeségemnek. Ime arra jutottam, hogy magam se tudgyam, ki legyek.

VIDA: Ugyan-azért: csudállottam-is, édes fiam, hibás feleletedet. Semmit se fély, kedves magzatom. Kész vagyok ki-szabadításodra. Minden ki-gondolható módokkal ki-kévánlak a' veszedelemből menteni. *Az-után Csereihez fordítván sza-*

¹ L. a 51. lapnak 1. jegyzetét.

² L. a 25. lapnak 1. jegyzetét.

³ L. a 51. lapnak 1. jegyzetét.

pait: Ugyan-azért: törüllye-ki, Cserei-uram, ezen Ifiúnak előbbeni feleletét. *Végtére Juliánára tekintvén*: Most tehát, édes Fiam, minden meg-tébolyodás nélkül, felelly e' kérdésemre: Mi neved?

JULIÁNA: Engemet Macskási Juliusnak neveznek.

VIDA, *el-bámulván*: Mit? Macskási Juliusnak neveznek? Térj magadhoz Fiam.

JULIÁNA: Igen-is, magamhoz térvén, azt mondom: hogy annak neveznek.

VIDA, *jobban el-bámulván*: Mi neve édes Atyádnak? és édes Anyádnak?

JULIÁNA: Atyámat Macskási Mihálynak, édes Anyámat Zsólyomi Sárának nevezik.

VIDA: Atyád Macskási Mihály? Fejedelmünknek ama' Kíncs-tartója?

JULIÁNA: Igen-is Méltóságos Uram, azon emberséges, de szerencsétlen ember.

VIDA: Mond-meg, fiam, egyenessen: hol lettél e' világra.*

JULIÁNA: Édes Atyám annak-előtte a' Szerémi Herczegségben szolgált. Ott lettem e' világra.

VIDA: Születésedtől fogva, mit gondolsz, édes fiam, hány esztendőök tölték-el eddig?

JULIÁNA: Ha jól eszembe maradtak édes Anyám' szavai; tizen-nyolczadikba járok.

VIDA: Voltál-é valaha életedben az ítélő szék előtt valami rossz tetteredért?

JULIÁNA: Mind-eddig meg-mentett az Isten. Soha sem voltam.

VIDA, *meg-örülvén*: Már most igen kedvemre feleltél, édes Fiam. E' mellett maradgy. Ki-mentheted magadat. Mert kik gyakran vétkeznek, és többet laknak a' tömlöczökben, mint azokon kívül; olyaknak igen meg-veszett erkölcsök ** vagyon.

* V. ö.: «Váradon lettem e világra.» Pázm. (B. A. fogant. napjára szóló besz. a bev.) — «Nem azért lettem a világra, hogy egy álgylövés vagy hegyes tör kiküldjön belőle.» Fal. (N. Ű. IV. közb. a közepe felé.)

** T. i.: erkölcsük.

Ki csak először vét, annak tettét nem annyira gonoszságnak, mint emberi gyarlóságnak mondhattuk. Igen örvendek tehát azon : hogy ennek-előtte se nem vétettél, se a' tömlöczbe nem vóltál. — Mennyünk tehát tovább, édes Fiam. — Nékem úgy tetszik : mint-ha illy gyönyörűséges Ifiú, a' minőnek lenni tégedet tapasztallak, gyakran sok ajándékokat nyerhetett. Mond-meg, édes Fiam : nyertél-é valakitől valamit?

JULIÁNA : A'-mi az ajándékokat illeti : nyertem igen-is eleget.

VIDA, *nagyon meg-örülván alattomban* : Hála légyen az Istennek ! jól kezdődik a dolog. *Az-után nyilván* : Mond-meg tehát, édes Fiam : kik azok, kik téged' valaha meg-ajándékoztanak?

JULIÁNA : Leg-első azok között a' Szerémi Herczegné ; ki engem' nem különben, mint édes leányát (avagy-is Fiát akartam mondani), mindenkoron nagyon szeretett : és, sok ajándékokkal, nem mondom : ki-elégített : hanem gyakorta elnyomott.*

Ezeknek emlékezetére, ki-csordúltanak Juliánának könyvei. Eszébe-jutottak azon bóldog idők, melyeket, nagy vígasztalásával, a' Szerémi Udvarban el-töltött, midőn édes Attya azon Uraságnak szolgált. Vida ama' szavakat, és eme' könyv-húllatásokat jobban megfontolván, meg-is örült, meg-is szomorodott. Mind-az-által : nagyobb mértékben lévén az öröm, így szóllott alattomban

VIDA : Hála légyen az Úr-Istennek : már most igen jó útban vagyunk. Julius bizonyossan ártatlan. Az arany Perczeken a' Szerémi Ifiú Herczegnek képe találtatik. Bizonyossan ő tőlle nyerte : nem-is kétlem, hogy ajándékban. *Az-után nyilván Juliánához* : Úgy-é, fiam, isméred Te ezen arany Perczeket? Jól meg-nézd : hogy benne el-ne-téveledgy.

JULIÁNA, *nem-is akarván a' Perczeket nézni* : Ismérem, *úgy mond*, igen-is.

VIDA : Úgy-é? ezt-is ajándékban kaptad a' Szerémi Udvar-

* Úgy tetszik, hogy a lat. opprimere, a fr. opprimer és a német erdrücken fordítása,

ban? és talán magától a' Herczegnétől? ki téged', mint édes fiát, úgy szeretett mindenkor.

JULIÁNA: Én ezt a' Herczegnétől ajándékban éppen nem kaptam.

VIDA, *meg-rettenve*: Az Istenre kérlek, édes Fiam: jól meggondold feleletidet. Ne hamarkodgy velek. — Még egyszer kérdelek: ezen arany Perczeket úgy-é ajándékban kaptad a' Szerémi Herczegnétől?

JULIÁNA: Immár mondtam: hogy én ezt tőlle ajándékban nem kaptam.

VIDA, *még inkább meg-rettenvén, így szólla alattomban*: Istenem! mire magyarázzam ezen szavait. Az-után nyilván: Nem kérdem tehát: ha a' Herczegnétől nyerted-é, hanem, közönségessen, azt kívánom tudni, pedig javadra: ha más valaki (akár ki legyen az) nem ajándékozta-é néked?

JULIÁNA, *az Egek felé nézvén*: Istenem! be nagyon faggatódik szívem.

VIDA, *meg-örülvén alattomban*: Most vagyon immár jó folyamattya az egész dolognak. *Osztán nyilván*: Úgy-e bizony? Valakitől (akár kitől-is) ajándékban kaptad?

JULIÁNA: Én semmi-féle teremtetéstől ajándékban nem kaptam.

VIDA, *meg-szomorodván, egy kevés várakozás után*: Avagy talán más valaki lopta-el ezen arany Perczeket, és néked ajándékban adta? avagy tőlle meg-vetted? Mond-rá, fiam, hogy úgy. Ime fogadom: hogy soha kérdésbe sem veszem ama' másikat.

JULIÁNA: Hogy más valaki lopta légyen el, avagy nékem el-adta; azt senkire se foghatom.

VIDA: *Igen szomorúan*: Édes Juliusom! Te az én szívemet egészen öszve-marczonglod. Kérlek az Istenre: mentsd-ki, a'-még * lehet, magadat. Most utóllýára, és (Isten ne adgya) de talán veszedelmedre kérdelek: magad vetted-é-el az arany Perczeket? Vigyázz a' feleletre.

* L. a 25. lapnak 1. jegyzetét.

JULIÁNA : Igen-is ; vigyázva mondom : Én magam vettem-el azon Perczeket.

VIDA : De, fiam, el-nem loptad ; hanem csak el-vetted, amúgy tréfából : hogy egy ideig szemeidet gyönyörködtessed benne ; az-után ismét helyre-tetted volna ? Mert : lásd, édes Fiam ; más ám így el-venni valamit, más pedig el-lopni. Úgy-é ? csak tréfából vetted-el.

JULIÁNA, *meg-törölvén szemeit* : Én az tréfából el-nem-vettem.

VIDA : Talán ugyan (a'-mitől az Isten meg-megmentsen) magad loptad-el a' Fejedelmi Udvarból ?

JULIÁNA : Én azt, Istenem előtt, másképpen nem mondhatom.

VIDA, *alattomban* : Egy lábíg oda lettél, szerencsétlen ifiú. *Az-után nyilván* : Talán ösztönzött valaki a' lopásra ? Mert amannak nagyobb vétke lenne. Te pedig még ki-menthetnéd magadat. Úgy-é ? javasolta valaki a' lopást ?

JULIÁNA : Azt se foghatom senkire. Senki se javasolta.

VIDA, *meg-törölvén könyveit* : Édes Fiam ! Isten láttya igaz lelkemet : hogy többet cselekedtem éretted, mirt-sem kötelességem hozta volna magával.

JULIÁNA : Igen-is : észre-vettem Méltóságodnak szorgalmatosságát. Szíves köszönettel-is veszem hozzám-való igaz atyai szeretetét. És, ha Méltóságodnak eme' különös hajlandóságát elegendő-képpen meg-nem-köszönhetem ezen a' világon ; ámost, ama' másokban, esedezni fogok, Istenemnek szent színe előtt, Méltóságodnak hosszas, és szerencsés életéjért.

VIDA : *Igen szomorúan* : Most tehát, édes Fiam, semmi se jut eszedbe magadnak védelmezésére ?

JULIÁNA, *Az egekre emelvén szemeit, 's-könyveit meg-törölvén* : Semmi se.

VIDA : Szerelmes édes fiam ! kérlek utóllýára : ne légy olly kegyetlen magad ellen. Van-é annyi bátorságod : hogy, tollat vévén kezedbe, kezéd' írásával meg-erősítsd : hogy ezen feleletek valósággal tiéd legyenek ?

JULIÁNA, *egy keveset meg-rettenvén* : Vagyon igen-is.

VIDA, *kezébe vévén a' tollat*: Édes Fiam! én mind Isten, mind emberek előtt ártatlan vagyok véredben. Nézz erre a' lóra. E' fog lenni¹ azon köteled, mellyet szántt-szándékkal vakadra fójtaszsz, ha, kezed' írásával, ezen feleletidet meg- erősítéd. Még egyszer; és pediglen utóllýára kérdelek: alá-írha- d-é, igaz lelked' ismérte szerént, tulajdon nevedet?

JULIÁNA, *az asztalhoz menvén*: Igen-is: alá írhatom.

Ezzel elő-vette a' tollat, és nevét a' Papirosra le-írta. Az- tán ismét reá-vetették a' lánczot, és a' Tömlöczbe vissza-vit- ték. Juliánának el-menetele után öszve-tette Vida a' Papirost, a' kebelébe tette. Cserei az egész dolgon nagyon álmélko- tott. Így szóllott pedig

VIDA: Adta-vólna az Isten: hogy soha e' napom fel-ne- erült vólna. Sok hivatalombeli dolgok ki-facsarták immár zemeimből a' könyveket; de ennél siralmassabb esetről nem emlékezem. — Szerencsétlen Ifú! — Mind magadat, mind les Atyádat, egyszerre el-vesztetted. Semmivé teted azon markadásimat, mellyekkel fő-képpen édes Atyádnak ki-sza- adításában fáradoztam. Igen kevés vólt hátra, hogy ötet ppenséggel ki-nem-mentettem. A' Fejedelemnek szívét immár meg-lágyítottam; és belőlle Atyád' tolvajságának vélekedését² egészlen ki-vettem. Most pedig: eme' Te³ tolvajságod Atyád- nak tolvajságát-is újra meg-erősítette. Mind-a'-ketten oda let- tek.

CSEREI: Én ugyan elegendő-képpen nem csudálhatom azon fiúnak maga'-viselését. Méltóságodnak kegyességét nem érteni, sztelenségnek; vele nem élni, magával-nem-gondolásnak látt- zatik. Nem emlékezem egy Rabról, ki illy bátor szívvel ment vólna halálának eleibe. De én, ezen csudálatos történetnek, csudálatos végét-is bízvást remélhetem.

VIDA: Én ugyan, Fejedelmünknek eltökélt szándékát jól mérvén, Juliusnak egész dolgából semmi jót nem remélhe-

¹ Németes. — T. i.: lesz.

² T. i.: tolvajságáról való gyanuját.

³ T. i.: ez a te.

tek. Nincs semmi féle teremtés, ki őtet az akasztó fától megmentené.

CSEREI: Talán meg-menti attól az Isten. Mert ő az akasztófára nem termett. Mind-az'-által: parancsol még valamit Méltóságod?

VIDA: Én ugyan, az Úr előtt, térden-állva-is esedezném, hogy ezen szomorú hírrel a' Fejedelemhez mennyen, ha ez az én kötelességem nem volna. Másként semmi dolgom immár az Úrral. El-mehet Isten' hírével.

CSEREI: Magamat tehát méltóságodnak tapasztaltt-kegyességébe ajánlom.

Ezek-után meg-hajtotta magát Cserei, és Vidától eltávozott. Vida, maga maradván, egy ideig gondolkodott: mi tévő legyen. Az-után: a' Fejedelemhez akarván menni, maga se tudta világgossan, mi húzhatta vissza. Így szóllott útóllýára.

VIDA: Soha illy állapotban nem voltam. Soha a' Fejedelemnek látásától így nem irtóztam. Ha jól meg-fontolom állapotomat; ezen hivatal éppen nem nékem való. Le-teszem Fejedelemnek lábaihoz. Ime-ezen Foglalatosságom lészen azon utólsó.

HETEDIK RÉSZ.

VERNIKA VIDÁVAL.

Amazokat el-végezvén Vida, neki ment a' Fejedelem' ajtajának, melly annak nappali szobájába szolgált. Vernika éppen ekkor jöve-ki a' Fejedelemtől. Meg-tartóztatta a' siető Fő-bíró. Az-után lassú, de igen nagy örömet jelentő szavaival ezeket mondotta.

VERNIKA: Ne olly hirtelen, kedves édes Fő-bíró-uram! — Én elsőben valami örvendetes újságot kívánok az Úrtól hallani, mellyel osztán a' Fejedelemhez nagy bizodalommal bé-szaladhassak. — Mert én Juliusnak ártatlanságáról olly bizonyos vagyok, valamint-hogy Fő-bíró-urammal beszéllek. Ugy-é bizony? örvendetes hírrel fogok szaladni édes Bátyámnak eleibe.

Vernikának ezen kérdésére, semmit sem felele Vida, hanem, nagy szomorúsággal a' földre vetvén szemeit, csak vállát vonyogatta. Ezen véletlen dolgot szemlélvén Vernika kegyetlenül meg-rettent. Piros színe fehérbe öltözött. Még nagyobb elmélkedései között így támadta-meg Vidát

VERNIKA: Mit? — Az Úr halgat? — Istenem! mire vélem szótalan feleleteit? — Avagy talán nem kívánnya azt az Úr: hogy szívemet hirtelen el-fogja azon öröm, melyet Julius' tartatlanságának ki-nyilatkoztatásából érezni fogok. Ugy-e bizony? attól tart az Úr, Fő-bíró-uram?

Várta erre-is a' feleletet Vernika. De Vida, erőssen megmaradván előbbeni állapottyában, nem tett egyebet, hanem még szomorúabban le-sütvén szemeit, ismét a' vállát vonyogatta. Ekkor egészen el-halaványodván, így szólla

VERNIKA: Tehát: olly kegyetlenek hozzánk az égi rendelések: hogy bennünket, szerencsétlen Kolosváriakat, egészen el-hagyhattanak? Olly forgó *-is lehetett a' gonosz szerencse, hogy magát a' szerencsétlenségre változtathatta? Istenem! mire jutánk!

VIDA: *Most emelvén-fel szemeit, és az egekre nézvén:* Kár! örökkén kár!

VERNIKA: Oh én szerencsétlen Teremtés! Ime: a' jó kedv hogy változik hamar rossz kedvre! Sehol sem állhatatossabb a' Szerencse, mint változóságában.** — Tehát: minden Reménységünk füstbe ment?

VIDA: Én semmi szabadulást nem látok. Ha csak az Isten nem könyörül rajta.

VERNIKA: Istenem! jól meg-sem-ismérhettem; és íme már el-veszthettem. — Kicsoda tehát valósággal azon Ifjú?

* V. ö.: «Forgó viszontság járma alatt nyögünk.»

Berzs. A magy.

** V. ö.: «Passibus ambiguis Fortuna volubilis errat

— — — — —
Et tantum constans in levitate sua est.»

Ovid. Trist. 5, 8, 15.

VIDA: Én ugyan többet tettem érte; mint kötelességemben vala.

VERNIKA: Azt én el-hiszem az Úrnak. De kicsoda azon Ifjú?

VIDA: Bizonyos utakat mutattam ki-szabadúltára. De semmire se mehettem vele.

VERNIKA: Semmi kétségem ebben-is. De mért nem felel Fő-bíró-uram egyenessen azon előbbeni kérdésemre?

VIDA: Nyakassan meg-maradott tolvajságának meg-vallásában egész végig.

VERNIKA: Igen gyötri az Úr meg-keseredett szívemet még nyakassabb hallgatásával. Ki vele mennél hamarébb. Kinek a' fia?

VIDA: Ezt a' Fejedelem-kis-aszszony meg-fogja-hallani magától a' Fejedelemtől.

VERNIKA: Istenem! mi lehet ez ismét? Uraságotól kévé-nom ezt előre meg-tudni. Előbb-utóbb meg-kell-értenem.* Ki vele. Mi neve a' szerencsétlennek?

VIDA: *egy-kevessé gondolkozván*: Macskási Juliusnak nevezik.

VERNIKA, *egészlen el-halván*: Mit? Macskási Juliusnak?

VIDA, *az egekre vetvén szemeit szomorúan*: Igen-is: annak nevezik.

VERNIKA: De vallyon: minő Macskásiak féle a' szerencsétlen teremtés? Talán ugyan nem azon szerencsétlené?

VIDA: Macskási Mihálynak, ama' leg-szerencsétlenebb Kincs-tartónak a' fia.

VERNIKA: Ez lehetetlenség. Ha csak jól hallottam, néki egy fiánál több nincsen, ama Kapitánynál, Isten bizony! Lehetetlenség!

VIDA: Isten anná: hogy a' mi meg-lett, azt lehetetlennek tehetném!

VERNIKA: Julius tehát Macskási Bálintnak, ama' Kapitánynak, Test-vére?

VIDA: Nem lehet különben: Úgy van: annak Testvér-öcsce.

* L. a 64. lapnak 1. és a 124. lapnak 1. jegyzetét.

VERNIKA: Ama' Kapitány tehát Testvérét hurczolta a' gyalázatos tömlöczbe?

VIDA: Igen-is: azt cselekedte Ö maga' * Test-vér-öcscsével.

VERNIKA: Istenem! mit hallok! Bátyja fogta-el tehát Öcscsét? Test-vér hurczolta tehát a' tömlöczbe Test-vérét? De Magyarok' Istene! Ha azon gyalázatos Kapitányt, gonosz cselekedetéjért, meg-nem-bűnteted! - - - De íme! Amott látom magát a' Gyilkost! Ugyan minő orczával állhat elő a' Fejedelmi udvarban? Meg-látom, mennyire viheti példátlan Patvarságait. Itt van immár a' Kép-mutató. Lássá az Ember! Miként tudja színleni ábrázattyát. Azt gondolnád felőlle, hogy a' vizet se tunná felzavarni. Pedig, valamint a' szeméből-is ki-tettség, soha nem lehet másnak igazabban mondani; hanem ember-hússall-élő veszedtt Hiénának.

Úgy tettsett, mint-ha ezen szavaival fel-kévánta volna maga-magát gyúllasztani Vernika, hogy osztán Macskási Bálintot jobban le-rakhassa. Ezt észre vévén, ezeket mondotta

VIDA: Nékem tehát itten semmi dolgom immár. Úgy-is a' Fejedelemhez mennem kell.

NYOLCZADIK RÉSZ.

BÁLINT VERNIKÁNÁL.

Ama' szavait el-végezvén Vida, bé-méne a' Fejedelemnek szobájába. Azomban Bálint, édes Juliána-húgának sorsa miatt, sok könyveket húllatván; el-tökéllette magában; hogy, Juliánának akarattya ellen-is, a' Fejedelemhez bé-mégyen, és előtte egészen el-beszéli Juliusnak leányi állapottyát, és halála' kívánságának okát. Nem is más okra nézve jött mostan a' Fejedelmi Udvarban. A' Pitvar-szobában találván Vernikát, mivel vele semmi foglalatossága nem vala, ezeket mondá néki

* T. i.: tulajdon, saját.

BÁLINT: Kegyelmes Fejedelmünkhez ohajtanék menni, ha ideje, és üressége volna.

VERNIKA: Ha bátyámat emberek kívánnják meg-látogatni; látva-nyitva mindenkoron ajtaja. De ha Vadak, ha Haramják. ha Gyilkosok a' látogatók, azoknak Orrok előtt magam zárom bé annak ajtatát. — Álly-meg, világ' csúfja.

BÁLINT: Kegyelmes Fejedelem-kis-aszszony!

VERNIKA: *ki-csúfolva*: Kegyelmes Fejedelem-kis-aszszony! Hogy-hogy mered eme' szót: KEGYELMES, azon útalatos szádba forgatni? Hogy-is reméllhettsz akár-kitől Kegyelmet; ki, véred ellen, oly kegyetlen vóltál.

BÁLINT: Drága-látos Fejedelem-kis-aszszony!

VERNIKA: Teremtő Isten! Ki-hallotta azt akár minő vad Nemzetségek között: egy virágzó Ifiat maga' Bátyjától meg-fogattatni; maga' bátyjától meg-kötöztetni; maga' bátyjától a' tömlőczbe hurboltatni; maga' bátyjától a' Hohér' kezébe szolgáztatni?

BÁLINT: Ugyan azért jöttem. Hadd szóllyak egygyet.

VERNIKA: Te kegyetlen Teremtés! Nem hallottad azon vért kiáltani, mely Öcsédnek ereiben zúgolódott Bátyjának Istentelensége ellen? — Nem hallottad, mit mondott? Ne öntsd-ki azt, mely a' te ereidben-is folyik. — Nem reszkettél a' természetnek szavaira-is, mely még a' kősziklákat-is meg-repszthette-vólna? — Hol találsz olyas Vad-állatot, mely maga' féljét illy kegyetlenül meg-emíszsze? — Nem-de-nem kövekkel dugtad-bé gonosz füleidet, hogy Öcsédnek sírángozó szavait ne hallhassad? — Nem-de-nem meg-merevedtél kőbálvány, hogy annak szerencsétlenségére meg-ne-hajólhassál?

BÁLINT: Kérem Fejedelmi Kis-aszszonyságodat: hallgassam meg szavaimat.

VERNIKA: Halgass! Egygyet se szólly gonosz Lélek. — Oh gyalázatos Történet! Ez-is pedig a' mí Fejedelemségünkben. — Vallyon, mit véthettek Eleink: hogy Utói * így meg-böcstelenítettének? Avagy mit véthettünk mí, hogy érdemes Őseinknek szent hamvok így le-gyalázódtanak?

* T. i.: utóik, azaz: ivadékaik.

BÁLINT: Kegyelmes Fejedelem Kis-aszszony, nincsenek gyalázódva. Csak egygyet szólhassak!

VERNIKA: Jegyeztessen-fel ezen történet az utóbbi világk örök emlékezetére. Aczéllal vágattassék ama' kemény émántra: hogy ezen időkben — Erdély-országban — Bárai Akósnak Fejedelemsége alatt — olly erőtlén vala a' Terézet: hogy, megfeleltkezővén az Emberiségről, egy embertelen csudát adhatott e' világnak hátára.

BÁLINT: Istenem! bár csak egy szóra lehetne fakadnom egyelmed előtt.

VERNIKA: Lódúlly szemem elől gyalázatos. Viseld homlodon azon átkot, melyet mind az Isten, mind maga a' megszeszonkodott Természet reád ragasztott. — Oszolly-el, diriblid-darabra, széles e' világon: hogy az emberi szem soha beléd ne ütközhesse. — Vigyen ördög; tartson pokol, gyalázatos.

KILENCZEDIK RÉSZ.

BÁLINT AKÓSSAL.

Ezen szavait el-mondván Vernika, Báltjának szobájába kára menni. De Akós éppen ekkor jöve-ki, és Bálintot meg-tván, Húgának tüzeességét-is szemlélvén, által-látta felgyúlt-nak okát. Mind-az'-által így szóllítá-meg Húgát

AKÓS: Hová! hová! pedig olly hevessen, édes-kedves úgom?

VERNIKA: Látd amott állani azon Vad-állatot! — Édes átyám! ójjad magad' tölle. Az, a'-ki édes Test-vérével olly egyetlenül bánhatott, mit nem tehet a' Fejedelemmel-is, ha kalmatosságát láttya. Te a' hibás természetnek gyalázatos tattya.

Ezek-után nagy tüzeességgel el-méne Vernika. Akós édes úgának ezen szavait hallván, inkább el-hitette magával fel-vúlttának okát. Bálint-felé fordúlván, így szólla

AKÓS: Ha jól fel-vésem a' dolgot, Vernikának eszét dicsér-

hetem. — Hallya Kelmed Kapitány-úr: jusson eszébe, mi cselekedett, és Húgomnak szavait nem kárhoztathattya. — Én ugyan ennek-előtte sokkal jobb vélekedésben voltam Kapitány-Úr felől. Most tapasztalom pedig: hogy, se szikra böcsület, se mákszemnyi Emberiség benne. — Hogy nem böcsületes ember az Úr, ki-tettség abból: hogy előttem, Fejedelmem előtt, gyalázatosan hazudott. Mert ennek-előtte kérdeztetvén az úr: nem volna-e Öcsce, kit Katonának tehetnék? azt hazudta reá: hogy semmi Öcsce nem volna, hanem csupán egy Húga, kit Juliánának hívnak.

BÁLINT: Igen-is azt feleltem, Kegyelmes Fejedelem. De most - - -

AKÓS: Talán attól tartott Kapitány-úr: hogy Öcscsét erőszakkal Katonának tészem? Ez-is egy nevezetes jele gyalázatos ítéletének, és gyalázatosabb erkölcsének. — De hagygyán: erővel vettem volna a' Katonaságra. — Nem volt volna jobbnéki erővel emberséges embernek lenni; mint, azon erőszak nélkül,* az akasztó fán száradni?

BÁLINT: Ugyan csak azért jöttem, Kegyelmes Fejedelem: hogy a' dolgot - - -

AKÓS: De mi ostoba esze-is légyen Kapitány-úrnak, ime ebből ki-tetszik. Hogy-hogy hitethette azt el magával: hogy midőn én a' Perczek' tolvajjának bé-hozattatását parancsoltam, azt-is parancsolhattam légyen: hogy Bátyja az Öcscsét el-fogja, és az akasztó fára köttesse? Ez-é haszna Kapitány-úr tanulásinak? Ugy hallgatta a Fő-oskolákban a' természet-törvényét, hogy annak még elejét se tudja?

BÁLINT: Kegyelmes Fejedelem! Kérem: csak egy szót - - -

AKÓS: Egygyet se kívánok az Úrtól hallani: mivel egy se lehet olyas, melly ama' gyalázatos tettének védelmezésére szolgálna. Ha hallgat-is; tudom mit akar mondani: Tudni-illik: hogy parancsolatomnak eleget kívánt tenni, és így az Igazságnak áldozni, nem nézván maga' vérére-is.**

* T. i.: a melylyel katonává tették.

** L. a 22. lapnak 2. jegyzetét.

BÁLINT: Kegyelmes Fejedelem! ezen kívül, még valami mást-is - - -

AKÓS: Egygyet se szóllyon, mondám. Igaz ugyan: hogy Fejedelmi parancsolatomnak (de azt-is eből értvén) eleget tenni látszattatott; de egyszer-is-mind fel-bontotta az Úr a' Természetnek törvényt, melyet még a' Vad-állatok se tesznek. Veszett volna inkább ezer arany Perek, mint-sem-hogy azt kellett meg-élnem: hogy Bátya árúllyá-el maga' édes Öcsését. Én ugyan Fejedelem vagyok; de azért az Emberiségből ki-nem vetkőzöm. Akarom: hogy parancsolatim el-fogadtassanak; de azt-is: hogy a' Természet meg-ne-gyaláztassék.

BÁLINT: Csak egygyet szóllok! Kegyelmes Fejedelem!

AKÓS: Semmi kegyelmet meg-nem-érdemel az Úr. Még akkor, midőn Test-vérével olly embertelenül bánt; ki-mondotta az Úr maga ellen az ítéletet. — Én ugyan Kapitány-úrral kegyelmessen akarok vala bánni ez-előtt, midőn, a' tolvajnak el-fogattatása miatt, Fő-strázsa-mesterségre rendeltém. Éme el-is-készítettem a' levelet Apafi Ezredesséhez. De minek-tánná meg-érttettem: hogy ama Julius, Kapitány-úrnak Öcséje; el-tökéltem magamban: hogy, ne csak ezen új kegyelmet el-zárjam; hanem a' rég-it-is vissza vegyem. — És íme: azt parancsolom az Úrnak: oldgya-le oldaláról a' Kardot; vetkezzen-ki a' Katona-ruhából, és soha nálam Katona-szolgalatot többé ne tegyen. Hallya Kend: én azt kívánom: hogy Seregemben emberek szolgállyanak, nem pedig fenevadak dühösködgyenek.

BÁLINT: Istenem! meg-se-hallgattak, még-is el-kárhoztattak.

AKÓS: Hazudsz Embertelen Ember! Mert: noha ugyan beszélni nem hallottalak; de vettem ordításodat azon erdőből, melyben, valamint az Oroszlán, fel-kaptad véres fogaid közé Testvéredet; és ide a' Tömlöczbe nem hoztad; hanem mirczoltad.

BÁLINT: Kegyelmes Fejedelem! még csak egygyet kérek.

AKÓS: Semmit sem akarok felőlle hallani. Tudom, mit sürgetsz. Ama' tíz-ezer forintokat, a' Tolvajnak-s-Pereknek kézbe

szolgáltatásáért, minden kérés nélkül meg-nyered, mihelyest kezeidhez veszed Öcsédnek ama' vére' árát; tüstént ki-takarodgy Erdélyből. Soha szemeim eleibe ne jöjj embertelen — Egy szót se többet — Takarodgy.

BÁLINT: Teremtő édes Istenem, Ime mire juték!

Ezek után meg-hajtotta magát Bálint, és a' Fejedelemnek szobájából nagy szomorúan, sűrű könyv-húllatásai között, ki-méne. Akós maga maradván; le-üle az asztalhoz. Szűnetlen Bálintnak tettérül gondolkozott, és azt soha jóvá nem hagyhatta. Végtére ezeket mondotta

Akós: Szégyen! Gyalázat! Bátyya Öcscsét emíszttette-meg. Még csak az van hátra, hogy egy valamely fiú a' hohér pallossa alá adgya édes Attyát. Mit cselekedgyem immár! Hogy irgalmatlan legyek, se szokásom, se természetem. De a' környűllások erre kénszerítenek. Ha az arany Perczek az enyimek lennének; tudgya a' jó Isten: hogy Juliusnak el-vesztésére reá nem annám magamat. De most az elég-tétel Kálmán-herceget illeti. Ö, ha a tolvajnak meg-akart-vólna-engedni; el-hallgatta-vólna a' lopott Jóságot, és levelével soha se panaszkodott vólna. — Istenem! be terhes személy egy Fejedelemnek személlye. De egyszer-is-mind: melly irtóztató hatalom: egy Embernek el-tudni venni életét, és vissza-adni nem tudni.

TIZEDIK RÉSZ.

GYÁRFÁS SZORGALMA.

Azomban Vernika, Juliussának ki-szabadítására minden-féle-képpen iparkodván, meg-izente Gyárfásnak, hogy őtet, mint az arany Perczek' Tolvajját, el-fogta legyen Bálint-kapitány, és a' Kolosvári tömlöczbe hurczolta. El-nem hallgatta levelében azt-is: * hogy Akós-bátyjától semmi jót nem reméllhetne a' Tolvaj. Nyakassan meg-kévánna a' Fejedelem

* L. a 22. lapnak 2. jegyzetét.

el-tökéltett szándékában maradni. A' halált-is e napnál továbbra halasztani éppen nem akarná. Ezeket, melyeket itten rövideden el-mondottam, hosszsassan le-írta Vernika. De e' levélnek azon részét nem ítéltem szükségesnek lenni a' le-írásra. A' levélnek utóllját lehetetlenség, hogy el-hallgassam. Így fejezte-bé irását :

Most tehát, édes Bátyám, mutasd-meg igaz Emberiségedet. Kérlek az Istenre : jőj hozzánk, kit még Udvarunkban nem láttunk. Öszve-férhet magánosságoddal a' Fele-baráti szeretet. Én magamat Juliusomnak ki-mentésére elégtelennek lenni gondolom. Ha te jelen vólnál, kétségbe nem esnék élete felől. Vigasztald-meg édes Húgodat-is ; ki, ezen történetnek remételessége miatt, nem tudja fejét hová hajtani.* Ezen levelemet éjfél-tájban írom. Meg-bocsáss, ha egészen el-nem-olvashatod. A' Papirosra csurgottak könyveim, melyeket Juliusnak szerencsétlensége szemeimből ki-facsart. Én szívességed felől, mellyel hozzám, és azon ártatlan Juliushoz viseltetel, éppen nem kételkedvén, magamat, és ötet Párt-fogásod alá ajánlom. El-várom szívednek ki-nyilatkoztatását, és jelen-léttedet levelednél örömeztőbb látom.

Ezen levelet vévén Gyárfás, el-lehet gondolni : melly remételessen dolgot izen vala Vernika.** Fel-tette mindgyárt magában : hogy mind édes Húgának, mind Juliusnak vigasztalására bé-mégyen az Udvarba. A' késedelmes bé-menetelt károsnak lenni állítván, éppen akkor érkezett Akósnak szobájába, midőn ez, maga lévén, Juliusnak haláláról godolkozott. Bémenvén Öcscséhez, reá nézett egy darabig. Akós észre se vette Gyárfásnak bé-jövetelét, ugyan azért Julius felől mélyen godolkozott. Így szállította meg ötet

GYÁRFÁS : Jó napot, édes Öcscsém ! Meg-kévántalak látogatni ; de egyszer-is-mind azt-is meg-tudni : miként vagy azon ijedséged után, midőn az Erdőben ama' Rókának tüzessége Vernika-húgunkra fel-támadott. — Mit ? Te semmit se szó-

* Bibl. kif. — V. ö. Máté, 8, 20. Luk., 9, 58.

** T. i. : mennyire meglepte a nem reménylett, nem várt hír.

laszsz hozzám? — Úgy tetszik: mint-ha fel-háborított volna valaki.

AKÓS: És talán e' dolog csuda volna? Elég okaim hozzá.

GYÁRFÁS: Ha helyes okaid vannak, nem kárhoztatom dolgodat. De sokszor meg-esik az emberi életben: hogy valaki helyes okoknak tartsa azokat, mellyek bizonyossan helytelenek.

AKÓS: Vallyon: mit cselekedtem én valaha helyes okok nélkül?

GYÁRFÁS: Ugyan azért: dicsérem eszedet édes-kedves Öcsém. Ez jele egy jó Fejedelemnek. De meg-engedd azt nékem: hogy felháborodtnak helyes okait hallyam.

AKÓS: Ha úgy sürgeted, meg-hallhatod. De előre mondom: meg bánod.

GYÁRFÁS: Midőn engemet, Te előttd, a' Fejedelemségre intézett az Ország, akkor tettem valamit, a-mit osztán meg-bántam: tudni-illik: hogy a Fejedelemséget fel-nem-vállaltam. De mióta Barlangomban lakom, semmi ollyasról nem emlékezem, a'-mit meg-bánhattam volna.

AKÓS: Te, Bátya, a'-mint látom, azért jöttél, hogy Fejedelmi Személyemet le-gyalázd. De jusson eszedbe: hogy csak ez előtt cselekedtélt valamit, mellyért méltán le-gyalázhassalak.

GYÁRFÁS: Most jönnek immár a fontos okok. Hallyuk, édes Öcsém.

AKÓS: Meg-mutatom azt néked: hogy, mivel Öcséddel gyalázatosán bántál, annak árát meg-adod.

GYÁRFÁS: Még pedig fenyegetődzöl? Hadd-el ezen aszszonyi fegyvert. Mí Férj-fiak ne szóval; hanem cselekedetekkel álljunk egymás' eleibe.

AKÓS: A' valóságos Férj-fiak nem a' pusztá cselekedetekre, hanem emberséges cselekedetekre ügyelnek. — Ez pedig tőled távúl vagyon.

GYÁRFÁS: Öcsém! nem szeretem a hasztalan szavakat. Hallyuk a' dolognak velejét.

AKÓS: Jól vagyon. Hallyad tehát, ha úgy kívánod. Midőn Te önként Barlangodba mentél; el-nem hitethettem magam-

mal: hogy egyszerre, mind személyemhez, mind pedig Udvaromhoz való szeretettedből-is ki-vetkezzél. De most tapasztalom kedvetlenségemmel: * hogy ezen ruhádat fel-vévén, mocsokba-is öltöztél, mellyel mind engemet, mind Udvaromat meg-mocskosítottad. Erővel bé-toltál hozzám egy tolvajt. Azzal engem' meg-akartál böcsteleníteni.

GYÁRFÁS: Lassabban, édes Öcsém. Nincs semmi okod a' fel-háborodásra. Tudom Juliusnak dolgát egészen. Meg-valom: hogy őtet, a színre nézve, ártatlannak lenni magam se mondhatom. De én a te Bölcsességedet kívánnám próba-kőre tenni; és valójában meg-tudni: vallyon, okos meg-fontolásod után, mi tévő leszel vele?

AKÓS: Gondolhatod, hogy más valamit, mintsem ki-híreltettem? Fejedelmi szavamra fogadtam: hogy a' Tolvajt fel-akasztatom.

GYÁRFÁS: Mást semmit se?

AKÓS: Semmit egyebet.

GYÁRFÁS: Bizonyos-é Tolvajsága?

AKÓS: Legbizonyosabb.

GYÁRFÁS: Magad vizsgálta-d-é-meg a' dolgot? avagy Schelmajeredre bízta-d?

AKÓS: Se magam, se Schelmajerem. Vidámra bíztam a' dolgot. Ez ellen mit mondatsz?

GYÁRFÁS: Csak éppen azt: hogy; mivel Házi-tolvajra talál-tatok, illet vólna: hogy te-is Házadat szemessebben meg-vizálgatád vólna. A' Fejedelemnek szeme élessebb, mint az Udvari Vak-undokoké. Ne-is hidd: hogy magad nem vétel, ha embereid hibáznak.

AKÓS: Sem én, sem embereim nem vétettenek. — De mi-oltátúl-fogva kellek nékem számot adnom előtted cselekedetem felől?

GYÁRFÁS: Másképp' szóllanál, ha régi meg-egyezésünket eszedbe juttatnád. Midőn én a' Fejedelemséget néked engedtem; ezen államány alatt engedtem: hogy szemesen, okos-

* T. i.: kedvetlenül, sajnálattal, bosszankodva.

san, és mértékletessen uralkodgy; hogy heves természetedről le-mondgy; hogy az ítélet-tételben ne hirtelenkedgy.

AKÓS: Én vagyok az uralkodó Fejedelem. Magamnál nagyobbbat nem ismérek.

GYÁRFÁS: Ismérd-meg leg-alább Bátyádat, ki tüzeidet oltani kívánnya, és hozzád jó tanácscsal vagyon.

AKÓS, *fel-háborodva*: Nincs nékem semmi Oktatóra szükségem. Én magamnak elegendő vagyok. Ugyan-azért: szűkebben hasztalan Tanácsiddal. Javaslom, úgy-mint Testvéred, és jó Barátod: ne vígy' arra, a'-mit osztán magam-is megbánnyak.

GYÁRFÁS, *meg-neheztelvén*: Én pedig veled, nem csak úgy mint Test-véred; hanem, mint öregebb Test-véred-is, úgy bánhatok. Azt mondom tehát: hogy én Juliust (kit Te, embereid által, Tolvajnak mondattál) Párt-fogásom alá veszem. Ajánlásom által jöve az Udvarba; ugyan-azért: meg-nem-enge-dem, hogy, egy csekély meg-visgálás után, halálra ítéltesen.

AKÓS: Én pedig ama' bizonyos Tolvajt kezedre nem adom, akár mit cselekszel.

GYÁRFÁS: *fel-gyúlladván*: Csak azért-is ide kellett adnod, akár mit cselekszel. Én fogom a' dolgot meg-visgálni. Én ötet kérdésekkel nem úntatom; hanem ártatlanságát ki-nyilatkoztatom.

AKÓS: Ezen hatalmadat le-tetted, midőn a' Fejedelemséget fel-nem-vállaltad.

GYÁRFÁS: De le nem-tettem az Emberiséget, mellyel egy el-nyomott ártatlansághoz viseltetnem kellett. Nem azért ráztam vállaidra a' Fejedelemséget: hogy csupán akaratom szerént uralkodgy. Meg-vannak kötve kezeid azon szövetség által, melly közötted, és Jobbágyaid között vagyon,

AKÓS: Én pedig kész vagyok Fejedelmi méltóságomat, akár-ki-fia ellen, fegyveremmel-is fen-tartani.

GYÁRFÁS: Az Egekre kérlek, édes Öcsém: ne vígy' az utolsó dolgokra. Azon Vér, mellyet ezen gyász ruhával el-takartam, buzog immár ereimben. Jusson eszedbe: minő ál-utakon jutottál a' Fejedelemségre. Jól tudod: hogy engem' rebesgetett az

Ország. Néked kerekedet a' Török Vezér tolta Haczi-mustáfának szorgalmatossága által. A' Török, és az Ország között én vetettem közben magamat, és reád szállítottam a' Fejedelemséget. Atyafiságossan intettelek akkor: hogy ne csak egygyet; hanem többeket-is hally.¹ Javaslottam azt-is: hogy emberséges embereknek dolgokat (a' micsodás a' többiek között, Macskási Mihály) ollyas emberekre (a'-minő Schelmajer Titkosod) éppenséggel ne bizzd. Ollyas ártatlanokat-is, (a' micsodás Macskási Mihálynak fia Julius) ne csak egy emberednek vizsgálására hadd; és, minden más meg-fontolás nélkül, hírtelen fel-akasztasd. Tégy eleget akkori Fogadásodnak; és akkor viselled méltán a' Fejedelmi nevet.

AKÓS, *tüzessen*: És Te ezeket szememre mered hánni, Te Tolvajok' Párt-fogója!

Észre-vette Gyárfás, hogy szóval semmire se mehetne el-tökéltet Öcscsével; hírtelen le-vetette magáról Remete-formaruháját, melly alatt Fejedelmi ruhája vala mesterségesen el-titkolva. Ezzel Öcscsének eleibe állván, így szóllott, fejedelmi méltósággal,

GYÁRFÁS: Én pedig Tolvajok' Párt-fogója nem vagyok; hanem, mostanában ugyan, Erdélyi Fejedelem' képe.

AKÓS, *igen mérgessen*: Téged' pedig sem az Ország, sem a' Törökség Fejedelemnek nem ismér. Haram-basa módra ki-akarod-facsarni kezemből' a Fejedelmi Páczát.

GYÁRFÁS: Mert, a'-mint most ki-tettség, annak viselését soha meg-nem-érdemletted.

Ezeket hallván Akós, kardgyához kapott² nagy hírtelenséggel; de szerencsére nem vala oldalához kötve. Nézte háborúit³ Gyárfás. Így szóllott pedig, irtóztató nagy méreggel,

AKÓS: Tüzzel-vassal. Diribról-darabra. Szerte-szélyel akárki-fiát.

GYÁRFÁS, *ki-nevetvén*:⁴ Oh Te, élnetetlen Teremtés! El-

¹ T. i.: hallgass meg.

² T. i.: akart kapni.

³ T. i.: háborgását, felindulását. — L. a 147. l. 1. jegyzetét.

⁴ T. i.: Ákost,

hagyatott mindenektől, ki-vévén magát Schelmajer-titkosodat. — Véled-é? hogy, ha a' Fejedelemséget fel-akarom vállalni, csak két embered-is legyen, ki melletted ki-állyon. Ellened fordult Kemény Jánosnak minden ereje. Csak egy hajszálon függ Fejedelemséged. Montecuculit Pomeraniából ide várjuk. Vele a' Török ellen egygyeztünk. Ugyan-azért: nem félünk Párt-fogóidtól a' hitvány Törököktől. Látd: mire vettél engem-is szelességed miatt.

Akós, *Szinte kétségbe esve*: Segíttsetek! Segíttsetek! Árulók vannak a' Fejedelemségben.

TIZEN-EGYGYEDIK RÉSZ.

VERNIKA BÁTTYAIVAL.

Ama' szavai után, le-vetette magát Akós, nagy dühödséggel, a' székre. Dúlt-fúlt magában. Végtére mérgében egészen el-halaványodott. Vernika, Akós-bátyának előbbeni kiáltását hallván, el-rémült mellék szobájában. Nagyobb szerencsétlenségtől tartván, hirtelen bé-törte magát hozzájuk. A' két Testvérnek tüzességén álmélkodván, hol erre, hol amarra vetette szemeit; Végtére, ki csordulván könnyei, így szóllott

VERNIKA: Istenem-uram! mit látok! — Kedves Testvéreim! — Ime gyűlölitek egymást! — Csak e' héjján voltam még, hogy szívem, ezer gyötrelmei között, kettő-repedgyen; pedig azért: hogy egyszerre mind-a'-két Bátyámat el-kelletett vesztenem. — Lelkem édes Bátyám Gyárfás! mi vihetett erre?

GYÁRFÁS: Hagygy-el engem', Húgom. Ott lásd ama' Vér-szomjúzó Akósodat, ki másnak szerencsétlenségében gyönyörködik; ki egyenlő-képpen szeles mind az ítélet-tételben, mind pedig az illetlen harag-ki-öntésben. — Lásd amott az ártatlanságnak le-tapodóját, és csak gyalázatos Schelmajerének imádóját.

VERNIKA: Kedves-édes Bátyám Akós! Kérlek: mi lelhetett?

AKÓS: Száz lépésnyire töllem. Eredgy Gyárfásodhoz, titkos

anácsosodhoz. Juliusnak dolgát tik forraltátok-fel; egyétekeg egygyütt.

VERNIKA, *Az Egekre nézve*: Oh Julius! Oh szerencsétlen Julius!

AKÓS: Vegyétek karotokra a' gyönyörűt. Csudálljátok szép brázattyának ártatlan vonásait. Az-után nevessetek-ki: hogy let; első látásommal, annak tapasztaltam, mellynek Tí, ékes annyétől meg-vakíttatván, nem tapasztalhattátok. Most tehát assátok a' siralmas folyadékokat. Azon Majmotok nem csak arany Pereczeket lopta-el; hanem két Testvérek között rablotta a' szeretetet-is. Ugyan-azért: kétszeri Tolvajnak mondhatni.

VERNIKA, *ismétt az Egekre tekintvén*: Oh Julius! Julius! Melly mélyen süllyedtél, szerencsétlen Ifjú!

AKÓS: Istenem! megérdemli-é egy gyermek, hogy miátta ne csak két atyafiak öszve-veszszenek, hanem maga az Ország-is öszve-zavarodgyon.

GYÁRFÁS: Igen-is: megérdemli, ha nem más okra nézve-is, supán csak azért: mert Julius Ember. Veszszen nem csak a' ejdelemség, hanem az egész világ-is az Igazságnak fen-tartása mellett.* Ugyan-azért: a'-mint ez előtt-is mondtam, a' mellett meg-maradok.** Én Juliust Párt-fogásom alá veszem. En magam meg-akarom vétkét vizsgálni. Azon-is leszek: hogy, minek-utánna ártatlanságát ki-veszem: ha nem Udvarodban-is, e másutt akár-hol jó állapotba tegyem.

VERNIKA: Istenem! Mi tévő legyek? Hol kezdgyem a' dolgot? — Akós! Lelkem-édes-Bátyám! Engedd-meg, hogy gyönyöröghessek előtted. Ismérd-meg Gyárfás-bátyánknak jó szívét. Ő immár egészen le-csillapodott; vagy talán fel-se-áborodott. Csendesülly-le te-is az én kedvemért: mert olly gyomorúlt állapotban vagyok: hogy, ha tovább tart hasonlóságok, szívemnek ki-mondhatatlan nagy gyötrelmeit el-nem-

* V. ö.: Fiat justitia, et pereat mundus. — L. Büchmann, *effügelte Worte*, 415. lap (a 17. kiad. szer.).

** Német kifejezés.

tűrhetem. Már-is csak alig vagyok. Édes Akósom! Könyörülly egygyetlen egy Húgodon.

AKÓS: Istenem Uram! Bátyám esküdött ellenem! Veszedelembe hozta Fejedelemségemet.

GYÁRFÁS: Ne véld Öcsém: hogy Fejedelemséged ellen törekedgyem, avagy téged' szívedben gyűlöllyelek. Csak azt akarom meg-mutatni, hogy törekedhetem, ha éppen úgy akarom Gyűlölhetlek-is, ha boszszúságod' látom. Mind-az'-által: mostanában csak azt kívánom tőled: hogy addig-is, még¹ Juliusnak dolgát meg-visgálom, kényes hatalmadról le-mondgy, és magad' ember-szerető Fejedelemnek mutasd. Ha a' Tolvajnak vizsgálását el-végzem; tüstént tapasztalni fogod: hogy Fejedelemségedet, tehetségem szerént, megerősítem; sőt ellened agyarkodó Kemény Jánost-is veled meg-békéltetem.

VERNIKA: Fogadd-el, édes Akósom, Gyárfás-bátyánknak atyafiságos tanácsát. Meg-ne-veds néha kedves Vernikádnak javallását-is.

AKÓS: Adgyatok tehát tanácsot; javasollyatok valamit, hogy, mind kérésteknek engedhessek, mind Fejedelemségemnek fénnjét meg-tarthassam.

VERNIKA: Kérlek, édes Akósom; ha ez ártatlanságnak nagy böcse² nálad, hallgasd-meg annak világos szavait. Bizonságú hívom mind Mennyet, mind Földet: Juliusnak ártatlansága mellett magam-is fel-teszem életemet. Ugyan-azért: Vidának előbbeni dolgát jóvá nem hagyhatom. Talán nem értett jó mindeneket? Talán Juliust szer-fölött vallaták? Talán homályos kérdéseket tettek? Talán alkalmatosságot, avagy elegendő időt sem adtak: hogy magát ki-fejthesse. — Add-által Gyárfás-bátyánknak Juliust. Tudom bizonyosan: hogy ő a' gonoszoknak párttyokat nem fogja; de azt-is tudom: hogy az ártatlanságot védelmezni fogja. Engedgy ezen kérésemnek.

AKÓS: Istenem! minő új mocska ez Fejedelmi Udvaromnak! — Kétkelkednek a' Fejedelemnek ítéletén.³ A' Tolvajnak

¹ L. a 25. l. 1. jegyzetét.

² T. i.: nagy becse van.

³ T. i.: ítéletének helyességén, igazságosságán.

orgalmatos meg-vissgálása gyanúba vétetik.* — Oh! be ögyúlhatatlan sebet ejtetek keserűltt szívemen!

VERNIKA, *letérdelve*: Édes Akósom! édes lelkem Bátyám! fogadj kérésünknek. Lásd édes Húgodat lábaid előtt térdelni. Julius bizonyossan ártatlan. Te-is pedig az ártatlanságnak vámbja vagy.

GYÁRFÁS: Kelly-fel, édes Húgom. Jól ismérem Akós-öcsém-k szívét. Azt, a'-mit kértél, bizonyossan meg-engedi. Tehát, es Öcsém, én Juliust újra meg-visgálom. Szíves a' mi kéré-
nk. Te, magyar létedre, ellene nem mondhattsz.

AKÓS: Nem bánom tehát, édes Bátyám. De csak egyre kéré-
t benneteket. Fogadjátok-fel, hogy meg-teszitek.

GYÁRFÁS: Arról semmit se kételkedgy, ha kéreményed fon-
s. Hadd halljam.

AKÓS: Hogy Juliusnak eme' meg-vissgálása után, engem'
bőbe ne faggassatok. Fel-tételemben se akadályoztassatok.

GYÁRFÁS: Ezekben semmit se kételkedgy, édes Öcsém. Én
nyan soha néked azt javasolni nem fogom: hogy ki-hírlélt
jedelmi szavadat meg-hazuttold. Azt se kívánom, hogy a'
lóságos Tolvajt az akasztó fára ne köttesd. Bizonyos légy
ne: hogy, minek-utánna Juliusnak dolgát éppen el-vég-
m; minden színlés nélkül elődbe fogom annni az egész tör-
netet. Akkor immár azt cselekedd véle, a'-mi kötelességed-
n vagy.

AKÓS: Legyen tehát úgy, a'-mint kívánnjátok. Higgygé-
x-el, édes Test-véreim: igen fogok örvendeni, ha Juliusnak
tatlanságát nap-fényre teríthetitek. Ne-is legyetek olly-
lekedéssel felöllem: hogy vérét szomjúhozom. Isten a' bi-
nyságom: hogy az egész dologban csak éppen Udvarunknak
csülete forog szemem előtt. Én ezt meg-mocskosítani nem
arnám. Meg-mocskosítanám pedig; ha, Kálmán-herczegnek
velére tekintvén, a' nyilván való Tolvajt fel-nem-akasztat-
m. Nem annyira engem', mint őtet illeti az Elég-tétel.

* T. i.: nem hiszik, kételkednek, hogy gondosan megvizs-
lták ügyét.

Által-adom tehát Juliust, úgy-mint Öcséd; annak megvisgalása' ki-menetelét el-fogom várni, úgy-mint Fejedelem.

Ezek-után el-méne Akós, Vernika, Báttýainak meg-egygyezéseket* látván, igen nagyon meg-örült. De ezen öröm nem lehetett még-is olly nagy, mint amaz, mellyet Juliusnak ki-szabadúlta' reménségéből érzett. Így szóllott örömében

VERNIKA: Hála légyen az Úr-Istennek! már most ollyb tartom Juliust: mint-ha zsebemben vólna. — De kérlek, édes Gyárfásom: engedd-meg: hogy magam-is jelen-legyek Juliusnak meg-visgalásán. Ne tedd semmivé azon érdememet, mellynek jutalmát (egy ártatlannak ki-szabadítása miatt) Istenemtől várhatom. Nagyobbra mehetünk Juliussal, ha egygyütt dolgozunk. Meg-ne-vesd ezen kérésemet!

GYÁRFÁS: Sőt inkább igen dicsérem szívességedet. Ki-is kérem magamnak, hogy jelen-légy, és a' kérdésekben segíts Szabadítsuk-ki az ártatlan Ifiát.

TIZEN-KETTEDIK RÉSZ.

FARKAS GYÁRFÁSNÁL.

Előbbeni szavait el-végezván Gyárfás, Báttýának szokás szerént, hogy a' szolgál bé-jőjön, egygyet csendített. Mellyet meg-hallván a' kint-álló szolgál, be-jöve, 's-ezeket mondotta

FARKAS: Parancsollyon valamit Kegyelmed. Itt vagy szolgálattyára.

GYÁRFÁS: Macskási Juliust, ama' szerencsétlen Rabot, hozd el-őnkbe.

FARKAS: Csak ez-előtt vivék-le a' Tömlöczbe. Tüstént hozatom.

Ezeket mondván Farkas, hirtelen el-akara szaladni. De vissza-szóllitá őtet, és néki ezeket mondá

VERNIKA: Hallod-é? Farkas-bátya! Mond-meg Macskási

* T. i.: megegyezését.

iusnak: hogy semmit se féllyen. Mí őtet nem az Itélőkre; hanem csupán barátságos beszélgetésre hívattyuk. dod-é?

FARKAS: Tudom, tudom, kegyelmes Fejedelem-kis-aszszony. Ezek után ismétt el-akara menni az Inas, de ismétt megtóztatta, és néki ezeket mondotta

VERNIKA: Hallod-hallod! Mond-meg azt-is Macskási Julius: hogy én-is itt vagyok. Mond-meg azt-is: hogy magamhoz atom. — Érted-é? — El-ne-felejtsd. — Mond-meg: hogy rnikához jőjjön. Semmitől se tartson.

FARKAS: Igen-is: meg-mondom, mihént vele lehetek. Ezzel az Inas el-mehete. Annak el-távozta után úgy tett: mintha Vernika pihenni kívánna. Maga se tudta miért; dobogott szíve. Így szólla osztán Gyárfáshoz

VERNIKA: Nékem bizonyára úgy-is tettszik: mint-ha egy követ hengerítettem-vólna-le vállaimról. De úgy-is ám: nt-ha szívemre esett vólna egész súllyával. Talán ugyan az m gyötörhet. Isten velem.

GYÁRFÁS: De én éppen úgy érzem magamat, mint-ha szí-n tágassabb helyre talált vólna meg-szorúlt mellyemben. Ez nd annak jele: hogy iparkodásunknak szerencsés végét néllhettyük. Nem-is lehet más-kép'. Én Juliusnak ártatlan-gáról éppenséggel nem kételkedhetem. Csak: hogy attól tok: netalán-tán olly valamit fedezett * magában, mellynek fürkzésében időt vesztegessünk.

VERNIKA: Engedd-meg tehát, édes-kedves-bátyám: hogy kérdezzem-ki leg-elsőben Juliust. Mi leányok jobban tudunk Ifiaknak szívekhez. Meg-se álmodgyák, midőn fogva tartat-k. Tudok én azon mesterséghez, mellyel minden tit-t hamar ki-vehetem. Nem első próbám ez nékem. Oh! sze-rencsés vólnék; ha reád-nem szorúlnék lelkem-édes-tyám.

GYÁRFÁS: Hidd-el, édes Húgom: mi ketten Példái vagyunk jó Bíráknak. Sokan csak azon vannak: hogy mennél-hama-

* T. i.: titkolt.

rőbb meg-ítélhessék¹ az embert. Istenem! be gondatlanok sokan, midőn az emberi vérrel bánnak. Azt gondolják: hogy verebet fójtanak-meg az esztelenek, midőn Embert akasztanak-fel.

TIZEN-HARMADIK RÉSZ.

JULIÁNA GYÁRFÁSSAL.

Azomban bé-hozattatott Juliána a' Tömlöcz-tartótól. Megvala ekkor-is lánczolva. Ki-vontt karddal két katonák állottanak ismét két oldala mellett. Szemérmetessen a' földön tartotta szemeit. Se Gyárfásra, se Vernikára nem nézván, ezeke mondotta bé-jövedele után

JULIÁNA: Kegyelmes Uram! Ime ismét itt állok. Parancsollyanak velem.

Eme' Juliussának² mostani siralmas állapotját látván Vernika; de fő-képpen ama' lánczokat, mellyekkel, valamin egy gonosz-tévőnek, keze-lába össze-valának-foglalva, nagy iszonyodásai között szemlélván: kevésben múlt-el, hogy minden kedvét, minden bátorságát el-nem-vesztette. Noha erőltette magát; de meg-nem-állhatta, hogy könyveinek öre csöppei ki-ne-gördüllyenek szeme' héja alól. Az-után: nem kevés ideig nézett reája nagy fohászkodásai között. Végtere észre-véén: hogy Juliussának jó kedve maga' jó-kedvétől függne; minden erő-szakkal reá-esett érzékenségeire.³ Megtörte, meg-is győzte; de csak, a'-mint lehetett, nagygyából kegyetlen gyötrelmeit. Juliusra tekintvén Gyárfás-is, maga s tudta, mit érezhetett szívében. Így szóllott Juliushoz

VERNIKA: Hozott Isten, kedves Juliusom. Legyen jó kedved. Semmitől se tarts.

¹ T. i.: elítélhessék.

² T. i.: Juliusnak eme.

³ T. i.: elnyomta fájdalmas érzéseit.

Ezeket el-végezván Vernika; intett a' két katonáknak, hogy ki-takarodgyanak; kik-is tüstént szót fogadának. Julius-ra tekintvén, ötöt így hívta maga felé

GYÁRFÁS: Jöszte idább, édes kedves fiam. Jól vagyon.

VERNIKA: Uram édes Bátyám! mi Juliuskát azért hivat-
k ide: hogy Társaságunkban gyönyörködgyön. De; velünk
ttében, hogy telhetne kedve szegénynek, ha lánczolva ma-
adna?

GYÁRFÁS: Tehát láncz-is vagyon vetve az ártatlan emberre?
edd-le róla, hallod-é.

Ezek-után le-vétette a' Tömlöcz-tartóval a lánczot. Intett-is
éki: hogy ki-takarodgyon. Osztán így szóllott Juliánához

VERNIKA: Úgy, édes Juliuskám. Már mostanában magam-
oz vettelek. Ember lesz, a'-ki kezeim közül ki-facsar.

GYÁRFÁS: Üllyünk-le ide mind-a'-hárman. Te, kedves Ju-
lusom, ide közébünk. Így látod. Jól vagyon.

VERNIKA: Legyen jó kedved, édes Juliusom. Semmitől se
arts. Tudod, kik mellett vagy.

GYÁRFÁS: Talán ugyan, édes Juliusom, nem-is ismérsz
ngemet?

Mind-eddig szemérmetessen tartván szemeit Juliána, nem
ézett vala ekkoráig Gyárfásra. Ugyan-azért: annak itt létté-
l nem-is gyanakodhatván, ötöt Akósnak lenni vélte. Annak
lőbbeni kérdésére így felelt

JULIÁNA: Hogy ne ismerném Fejedelemségedet?

GYÁRFÁS: Mond-meg tehát, édes Juliusom, kinek lenni
élted személliyemet?

JULIÁNA: Akós-fejedelmünknek, ő-kegyelmének. Istenem!
l-ne-hagygy.

Juliánának ezen feleletére, hangossan el-fakada sírva Ver-
ika. Attól tartott fő-képpen: ne-talán-tán, nagy keserúsége
hiatt, eszében meg-tébolodgyon. Átkozta alattomban az arany
perezceket. Végtere: hogy Juliussát helyre hozhassa, így szól-
ott hozzája

VERNIKA: Nézz jobban szemeinkbe, édes Juliusom. Engem'
alán jól ismérsz?

JULIÁNA: Oh! ki-ne ismerné Vernika-fejedelem-kis-aszszonyt. Ki-ne-ismerné annak kegyes, és ember-szerető szívét.

GYÁRFÁS: Én pedig, édes Fiam, nem Akós vagyok; hanem Gyárfás. Nem más oka előbbeni öltözetem' meg-másolásának, hanem, hogy téged', atyai módra, szeretlek. Kettőnknek ajánlásából jutottál az Udvarba. Most-is azon vagyunk: hogy, kettőnknek szorgalmatossága által, abba vissza-tegyünk. Akós-fejedelemnek szíve, hajlik immár hozzád. Legalább bizonyosan nem gyűlöl. Csak hogy, előbbeni feleletid miatt, melyeket talán erőszakossan ki-facsartak belőlled, rajtad meg-ütközött. De bizonyosan meg-másollya gondolatait, ha ártatlanságod felől meg-győzöttetik.

VERNIKA: Édes Juliuskám! ha tudnád, miképpen szeretlek, miképpen óhajtom boldogulásodat; bizonyosan arra vetemednél: hogy magadat előttünk ártatlannak hazudgyad; noha bár (a'-mitől az Isten meg-mentsen) vétkeske-is lennél.

JULIÁNA: Istenem! ki kételkedhetne a' Kegyelmes Fejedelem-kis-aszszonynak atyafiságos igaz szívéről!

VERNIKA: Édes Juliusom! Mentsd-ki magadat a' nyilvánvaló veszedelemből. Kimentheted pedig, minden bizonnyal; ha ártatlanságodat ki-nyilatkoztatod. Mert Te, mind Isten, mind Emberek előtt, gonosz-tévő nem vagy. Ugy-é? igaz, a'-mit szóllottam?

JULIÁNA: Istenem! Teremtőm: El-ne-hagygy utolsó szükségemben!

Juliánának ezen szavait hallván Vernika, nagyon meg-örült. Előbbeni fohászkodásából észre-vette ártatlanságát. Elsőben alattomban így szóllott

VERNIKA: Hálákat adok néked, hatalmas Isten, hogy a' valót ki-nyilatkoztatod. Jól kezdődik a' dolog. *Az-után nyilván:* Ugy-é bizony, édes Juliuskám, előbbeni feleletidet erőszakkal hozták-ki belőlled? Csak azt mond erre: hogy úgy; és ime: ki-elégítéd kívánságomat. Avagy talán meg-ijedtél; édes Juliusom? Mostanában tehát semmit se féll. Soha jobb Barátid előtt magadat ki-nem-adhatod. De vígyázz magadra; hogy magad ellen ne légy.

GYÁRFÁS: Igaz-is, édes fiam. Mert ha életedet, valami Hazugság által, szántt-szándékkal el-vesztenéd: magad magadnak Gyilkossa-is lennél.* Szólly igazat, fiam; bé-nem-törík fejed. Végző hazugságodat, mellyel magadat meg-öletnéd, a' más világon meg-nem-bocsáttya a' Meg-váltó. Mentsen-meg az Isten: hogy Te, úgy-mint hazug, a' Teremtőnek Itélő-széke előtt meg-elenny. Ne hazudgy, Fiam. Így mind Testedet: mind lelkedet megtartod.

JULIÁNA: Istenem! vallyon ki álhattya-ki ezen iszonyú fagratásokat!

Juliánának ezen szavait hallván Vernika, ismétt nagyon meg-örült. Örvezedett Gyárfás-is. Így szóllott alattomban

VERNIKA: Ártatlan vagy, édes Júliusom. Bizonyossan ártatlan. Most vagyok immár egészen meg-győződve: hogy, Vida előtt, magát Tolvajnak nem mondotta; hanem hazudta. Bátyámnak oktatása arra vette szívét, hogy többé hazudni ne merjen. *Osztán nyilván*: No most, édes Juliusom, Valld-ki igazán ártatlanságodat. Oh! Ha tudnád: minő örömemre foglenni Bizonság-tételed! Édes Juliusom! Valld-ki minden bizalommal ártatlanságodat. Ugy-é? ártatlan vagy?

JULIÁNA: Istenem! E' szót mért nem-mondhatom-ki?

VERNIKA: Ugyan-is: mért nem mondhatnád-ki, édes Juliusom? Ki vele rövideden. Ugy-e bizony, hogy ártatlan vagy?

JULIÁNA: Elégedgyen-meg azzal a' Fejedelmi Kis-aszszony: hogy magamat ártatlannak nem mondhatom.

Ezen feleletre meg rettene Vernika. Szemébe nézett Juliánának Gyárfás-is; de egészen el-bámúlt. Így támadta-meg ötét

VERNIKA: Mit hallok, édes Juliusom? De ártalmasnak még se mondhatod magadat?

JULIÁNA: Elégedgyen-meg, mondám, azzal, hogy magamat ártatlannak nem mondhatom.

VERNIKA: Én pedig ezzel meg-nem-elégedhetem, valameddig egyenessen előmbe nem adod: ki ajándékozta az arany Pere-

* Ma: öngyilkos lennél.

czeket. Avagy talán azt akarod: hogy magam találjam-ki a' veled jó-tévőt? Azt se bánom.

JULIÁNA: De vallyon ki ajándékozhatot volna olly drága Jószágot?

VERNIKA: Oh, édes Juliusom! Ismérem én a' szép Úr-fiakat. Kapnak ők ajándékokat, néha soknál többeket-is. Mond-meg igazán: Van-é Kálmán-herczegnek Húga?

JULIÁNA: Kegyelmes Fejedelem-kis-aszszony! Nincsen egy-is.

VERNIKA: Tehát magától nyerted Kálmán-herczegtől; pedig ajándékban.

JULIÁNA: Én magától Kálmán-herczegtől ajándékban nem nyertem.

VERNIKA: Ha nem ajándékban-is; de más valami módon ugyan-csak tőlle nyerted.

JULIÁNA: Kérem ne faggasson többé. Hazudni nem merek.

VERNIKA: No csak rajta, édes Juliusom. Ki nem facsarod magad',* ha bár Csíkká változol. Mert bizonyos vagyok benne: hogy magad el-nem-vetted az arany Pereczeket.

JULIÁNA: Sött magam vettem-el Akós-fejedelemnek Udvarában.

VERNIKA: El-vehetted; de el-nem-lophattad.

JULIÁNA: Én pedig azt másképpen nem mondhatom.

VERNIKA: Nézz az Egekre, Julius! — Ott van igaz Birád, ki valaha torkodba verheti Hazugságodat. Valld-ki Istened előtt: elloptad-é az arany Pereczeket?

JULIÁNA: Igen-is: e' két kezeimmel vettem-el, pedig alattomban.

VERNIKA: El-loptad-é? azt kérdem. Felelly egyenessen.

JULIÁNA: Ha ezerszer faggattatom-is; másképpen nem mondhatom.

Ezen feleletére, ki-mondhatatlan-képpen meg-rettene Vernika. Fel-kele helyéről nagy szomorúan. Az Egekre vetette szemeit, és alattomban így szóllott

* T. i.: nem menekülsz, meg kell vallanod az igazat.

VERNIKA: Már most egészen oda lettél, szerencsétlen Ifiú!

JULIÁNA, *maga-is-felkelvén*: Kérem az Istenre Kegyelmetet, ereszsenek-viszsa a' Tömlöczbe.

VERNIKA, *sírva fakadván*: Édes Juliusom! kérlek az Istenre: ha engem' szerettsz; hazudgy leg-alább előttünk: hogy magad el-nem-loptad. Csak ezen egy szavad szükséges, eszedelemben forgó életednek meg-tartására. A' többit reánk bízhatod. Tudgyuk az-után, mit cselekedgyünk Akós-bátyánkkal. Csak magad magadnak ne légy árulója. Ugy-é? nem loptad-el az arany Pereczeket? Csak e' két szavadat hallyam: nem loptam.

JULIÁNA: Immár ez-előtt-is mondtam: hogy ezt nem mondtam.

VERNIKA, *alattomban*: Tetőtől-talpig oda-lettél, szerencsétlen ifiú! Mit tehessek egyebet? Én már magamnak tanácsot nem adhatok. Fogj-hozzá, édes Bátyám! most van az utolsó meg-pillantás. Talán szerencséssebb leszel nálamnál.

GYÁRFÁS, *félre-vivén Hugát*: Még csak egy van hátra, mellyel ki lehessen mentenünk. Törvényünkben vagyon: hogy senki se akasztasson-fel, ha csak a' tizen-hat esztendő't felöl nem-haladta. Ő talán el-nem-érte ez' idő't.

VERNIKA, *alattomban örülvén*: Az Isten juttatta eztet eszedbe, édes-lelkem-bátyám. *Osztán Juliánához*: Még egy mód vagyon, édes Juliusom, életed' meg-tartására. Ugy-é bizony: nem vagy még tizen-hat esztendő's? *Meg-tapogatta a' vállát*. És íme csupa pöhöly vagyon álladon, melly tizen-öt esztendő't jelent. Ugy-é bizony? nem vagy még tizen-hat esztendő's? Mondgyad, Lelkem, hogy nem.

JULIÁNA: Azt nem mondhatom, mivel tizen-nyolczadikba léptem.

VERNIKA, *alattomban*: Nékem úgy tetszik, igaz-is: ezen ifiú szántt-szándékkal akarja el-veszteni életét. De élnie kell, kármi módra leszen. *Nyilván*: Te pedig, édes Juliusom, ha nem másért-is, leg-alább az én kedvemért, mond azt: hogy még a' tizen-hetedikbe nem léptél. Így az idő't leg-alább halaszthatni fogjuk: és osztán hamarébb ki-menthetünk.

JULIÁNA : Követem a' Fejedelmi Kisasszonyt; azt én nem mondhatom.

VERNIKA : Hol születél e' világra? avagy hol kereszteltetél-meg?

JULIÁNA : Mind-a'-kettő a' Szerémi Herczégységben történt.

VERNIKA : Tüstént oda küldök valakit, és a' Pap-urat kéri fogom : hogy a' keresztelő-könyvben meg-másollya születésed' esztendeit. Lásd, Lelkem Juliusom! mire vetemedem bóldogulásodért! És te olly kegyetlen vagy hozzám, hogy számba se veszed szívességemet. Kérlek az Istenre : leg-alább ezen utolsó módra állj-reá; hogy meg-menthessed életedet.

JULIÁNA : Én erre reá-nem-állhatok : mert hazudni nem merek.

VERNIKA : Hiszen ez csak kis hazugság vólna. Talán vétek se vólna, mivel életed' meg-tartására szolgálna. Állj-reá, édes Juliusom.

JULIÁNA : Nám mondtam : hogy reá-nem-állhatok. Bátorságossan kívánok e' világból ki-múlni.

VERNIKA, *alattomban* : Minden leg-kisobb reménség nélkül oda lettél szerencsétlen Ifjú!

GYÁRFÁS : Nincs mód benne, hogy megszabadúlljon az akasztó fátúl.

VERNIKA, *alattomban* : Bátya! egy szóra idább. Nékem úgy tetszik : mint-ha Julius meg-eléglette-vólna életét. Nincs-e valami Törvénytekben ollyas emberek felől, kik erőszakkal akarnak meg-halni? Én ugy hallottam : hogy azoknak büntetés az élet, mivel az őket inkább gyötörheti, mint a' leg-keservebb halál.

GYÁRFÁS : Erdélyi Törvényünkben egy szó se találtatik e' felől.

VERNIKA : Tehát minden fáradozásaink héjjában estenek. — Istenem! Hogy-hogy élhettem-meg ezen napomat! Semmire se mehettünk édes Bátyám.

GYÁRFÁS : Az' Istennek más rendelései vannak Julius felől. Már látom, hogy azt az Úr Isten kettőnkre nem bízta.

VERNIKA, *Juliánához nyilván* : Édes-kedves Juliusom! Én

Éged' az Istennek gond-viselésébe ajánlak — El-távozok tőled örökre. — Isten veled, édes Juliusom.

E' szavakat hallván Juliána, Vernikának igaz fele-baráti szívét, és mindenkor javaira iparkodó gondolatait elegendő-
éppen nem csudálhatta. Sírva fakadott előtte. De azzal annak szívét, ki szünetlen Juliánának életéről-is gondolkozott, emmi-képpen helyre nem hozta.

TIZEN-NEGYEDIK RÉSZ.

GYÁRFÁSNAK GYÖTRELMÉ.

Ama' szavai után, sűrű könyv-húllatásai között el-méne Vernika azt gondolván : hogy szíve meg-reped. Semmiben nem alálhatta sehol vigasztalását. Szobájába érvén, senkit nem resztett magához. Le-vetette testét a' Kar-székre, és szünetlen sírángozott. Gyárfás, Vernikának el-menetele után, maga maradván Juliánával, mivel őtet immár semmiben nem segíthette, egy darabig szomorúan szemlélte. Az-után : bé-szóllítván a' Tömlöcz-tartót ; reá-vettette Juliusra a' lánczot, és a' Tömlöczbe vissza-vitette. Ezeknek el-menttek után, maga maradván : Juliusnak szerencsétlenségén ki-mondhatatlan képen gyötrődött. Macskási Mihálynak egész Házát meg-siratta, szébe-jutván annak régi fényessége, és a' világon leg-nagyobb boldogsága. Tudni-illik ezen Házban mindenkoron szépek voltak a' magzatok, jók-is, a' mellett az Istentől úgy meg-áldottak, hogy gazdagon el-élhettek. Most ellemenben, meg fordúlván a' Szerencse-kerék, nem csak el-szegényedtenek ; hanem meg-is-pöcstelenítettnek. Mert látta Juliána' életének meg-tartását lehetetlennek lenni.* Hogy Akós meg-irgalmazzon ;** Kál-

* Solœcismus. — T. i. : hogy Juliána életének megmentése lehetetlen.

** T. i. : megkegyelmezzon neki, v. büntetését elengedje.

mán herczegre nézve, nem reméllhette. Egészlen el-veszettnek gondolta tehát lenni kedves Juliussát. Igy szólla végtére

GYÁRFÁS: Most immár arra jutottál, szerencsétlen Ifiú hogy, ha magad akarnád,¹ a' haláltól meg-nem-menekedhetnél. — Lássa a' teremtetett-állat: mik vagyunk mi gyarló Emberek. Tellyes életünk hasonló egy gyermekjátékhoz — Némelly gyermek kezeibe veszi a' jádzó-kártyát, 's-abból házát épít magának. Örömet nézi el-készültt munkáját. Béhívja Gyermek-társát: hogy ez-is vele-egygyütt örülljön. Ezen Gyermek-társa el-fújja a' kártyát, és a' házat talpig le-rontja. — Fel-gyúllad haragjában az építő gyermek. Üstökbe kap ama Rontó-házival.² Végtére: ki-kergeti; és, hogy többé bé-nejöhessen, magára zárja az ajtót. — Elő-veszi ismét a' kártyát. Újra fel-építi kis házát. Örül neki. Körül járja egészen. Gyönyörű munkáját csudállja-is: mivel e'³ szebbnek tetszik ama másiknál. — Végtére: meg-kezd-elégedni vele.⁴ Meg-is-únnya állását.⁵ Utollyára azt kívánja: hogy valamelly gyermek béjőjjön, és el-fújja a' házat, hogy újra fel-építhesse. Fel-nyitja le-zártt ajtaját. Bé-újjongattya jádzó-társát; és ötet a' Ház el-rontására ösztönözi. De a' gyermek (az előbbeni meg-üstökölést el-nem-felejtven) tart a' bé-meneteltől. — Mit cselekszik tehát az építő mester? Maga fújja-el házát, és az egész munkát le-fekteti. — — Látd, édes Juliusom! Éppen így cselekedtél magaddal. Mert: mivel mások el-nem-ront'hattak; sőt találkoztak olyak-is, kik Test-épületed' meg-akarták, pedig nagy szorgalommal, tartani; te utollyára magad magadat elfúttad, és semmivé tetted. Meg-lelt. Megesett.

¹ T. i.: is.

² Szójátékot magában foglaló kifejezés.

³ T. i.: ez.

⁴ T. i.: megleégli, nem kell már neki.

⁵ T. i.: hogy áll.

TIZEN-ÖTÖDIK RÉSZ.

GYÁRFÁS AKÓSSAL.

Bé-jöve azomban Akós. Szomorú ábrázattjának vonásai ki-jelentették azt, a'-mitől ez-előtt-is tartott; Juliánának meg-átalkodott fel-tételét. Gyárfásnak szomorú állása se jelentett egyebet: hanem azon szerencsétlen Ifiúnak bizonyos veszedelmét. Csak törülgette homlokát, midőn szavát így kezdette

AKÓS: Gyötrődöl, édes Bátyám! — Vernikának-is sűrű könyvei (noha vele egygyet se szállhattam) értésemre adták azt, mellynek ki-nyilatkoztatását te tőled várhatnám. — Édes Gyárfásom! Nincs tehát semmi reménség Juliusnak meg-sza-badítására? —

GYÁRFÁS: Nem látok egyebet irgalmasságodnál. Csupán e* lehet azon vas-macskája, mellyre hajóját kötheti szél-vizeiben.

AKÓS: Ismétt tehát maga ki-vallotta tulajdon Tolvajtságát?

GYÁRFÁS: Vernikának minden iparkodásai ellen, igen-is maga ki-vallotta.

AKÓS: Mit gondolsz tehát, édes Bátyám: mi tévő legyek vele?

GYÁRFÁS: Az csupán te rajtad áll. Kegyelmezz-meg néki.

AKÓS: Ki-hirdettettem: hogy a' Tolvajt fel-akasztatom. Fejedelmi szavamra-is fogadtam, hogy néki, akár-ki legyen, meg-nem-kegyelmezek — Adgy tehát valami okos tanácsot: miként lehessen mind szavamat megtartanom, mind Juliust fel-nem-akasztatnom.

GYÁRFÁS: Az-is rajtad áll. Ebben nékem semmi közöm immár.

AKÓS: Leg-alább: mit cselekednél magad; ha, ezen kör-nyűl-állásokban, Erdélyi Fejedelem lennél?

GYÁRFÁS: Mivel tehát mostanában Erdélyi Fejedelem nem

* L. a 115. lapnak jegyzetét.

vagyok ; erre nem felelhetek. Mit fogok pedig, úgy-mint nem fejedelem, cselekedni ; tüstént meg-látod.

Ezeket el-végezvén Gyárfás, ismét felvette Remete-forma Ruháját. Páczáját-is kezébe, süvegét-is hóna alá vévén, meg-állott Akós előtt, és néki ezeket mondotta

GYÁRFÁS: Lásd, Öcsém! ezt fogom cselekedni: Viszszatérek Erdőmbe. A' Fáknak setét arnyékait; közöttök ama' szentséges hallgatást; a' madaraknak zengedező énekeiket; a' futó forrásoknak eleven csörgéseit, mind ezeket ékessebbeknek lenni gondolom minden Udvari fényességednél. Ott ártatlanabban élek, és bátrabban meg-halok. Ott kevesek az incselkedő roszzsak; itt semmi jóra-vivő kisztetések nincsenek. Az Udvarnak kegyetlen gyötrelmei fényes mázokkal vannak el-takarva. Mindenütt uralkodik a' színlés. Mindenkor talpon áll a' magát emíszítő irígység. Az egyenes szívet se láthatni. Az Uralkodóknak kedvek', vagy eszek'¹ változása szerint forgattatnak² az Udvariaknak sorsok³-is. Ki ki a' fel's-alá-fujó szélnek kényyére bizattatik. Magok a' Fejedelmek is későre talályák-fel az igazi jót, későbbre a' jó embereket. A' setétségben botorkáznak sokáig. Orron-fogva vitetnek a' Község' hibáitól. Némellyek halálok előtt-is alig térnek eszekre. Az udvarnak illy irtóztató sok hibái között; közepén a' tanúlt ravasz embereknek;⁴ az ön-kényes ítéleteknek annyi külömb-ségek mellett; az Erkölcsöknek veszedelmes meg-rontói között: igen nehéz dolog, azt cselekedhetni,⁵ a'-mi kedved' tartya;⁶ még se⁷ cselekedni egyebet, hanem emberséges dolgokat. — Én-téged', édes Bátyám, az élő Istennek Gond-viselésébe ajánlak. Többé Udvarodba nem jövek. Isten mindnyájunkkal.

Ezek után Gyárfás meg-hajtotta magát a' Fejedelem előtt;

¹ T. i.: kedve v. esze.

² T. i.: van.

³ T. i.: sorsa.

⁴ T. i.: az ármány, v. cselszövés, v. furfangosság mesterségét értő ravasz emberek között.

⁵ T. i.: cselekedni.

⁶ T. i.: a mit akarsz.

⁷ T. i.: de azért még sem,

szobájából ki-ment. Se Vernikával ez-után, se más valakivel nem szóllott. Csak alig várhatta : hogy Erdejébe érjen, és minden Udvari zenebonák közül ki-fészkelődgyön ; 's-az igazi er-őlesőknek gyakorlásában foglalatoskodgyon. Barlangjába ér-ten, nem tett egyebet ; hanem az Egekre vetette szemeit. Mene előtt nagy buzgósággal esedezett Juliusnak szerencsés haláláért.

TIZEN-HATODIK RÉSZ.

AKÓS NYUGHATATLANSÁGA.

Gyárfásnak el-menetele után, maga maradván a' szobában Akós, Battyának előbbeni szárait kezdette forgatni, mellyekkel az Udvarnak szerencsétlen állapottyát olly eleven színekkel festette. Tapasztalta bizonyossan, hogy igazat mondott. Szre-vette maga felől is, hogy, minek-előtte Fejedelem lett, sokkal vígabban töltötte életét. Most egy órája nincsen, mellyen ezer gondolatokkal ne terheltetne. Ezek után elő-vette Juliusnak dolgát. Irtózott annak halálra íteltetésétől. Ezen első indulatait ezen szavaival nyilatkoztatta-ki

Akós : Istenem ! egész testem reszket. Úgy tettszik : mint a ereimben a' Vér-is meg-állana. — Teremtő Uram ! csak ezen napomnak add szerencsés végét.

Bé-jött azomban Vida a' Fejedelmi szobába. Le-írta vólt eddig Juliusnak halálra íteltetését, annak szokása szerint.* Es most azért jött : hogy a' Fejedelem, nevének alá-írásával, ezt meg-erősíttse. Le-tette Vida ama' szerencsétlen Papirost a' Fejedelem eleibe. Szomorúan nézett reá Akós-is, kit így ktatott

VIDA : Julius' tolvajságának sommája, büntetésének mód-yaival, ide vagyon írva. A' régi szokás azt hozza magával : hogy, Fejedelemséged ezt egészen el-olvassván, vagy neve'

* T. i. : szokás szerint, szokott módon.

ála-írásával meg-erősítse ; ezt írván utólya felé : hirdettessék ki, 's-végbe-is vitessék : vagy, ha a' Rabnak meg-kéván-kegyelmezni, illy-képpen : meg-kegyelmezek ezen egy történetnek

AKÓS : Jól tette Fő-bíró-úr, hogy ennek módgyáról megintett. Soha még egy embert el-nem-vesztettem. Nem csud, ha annak módgyát nem tudom. — Mit tegyek, édes Vidám! Fejedelmi szavamra fogadtam a' Tolvajnak fel-akasztatását. Ti azt mondgyátok : hogy azt szentül bé-kelletik tellyesíteni. Mi tévő legyek tehát Juliussal?

VIDA : *Vállát vonyogatván* : Lássa Fejedelemséged.

AKÓS : Adgyon tanácsot az Úr : hogy-hogy lehessen Julius meg-szabadítanom, és egyszer-'s-mind fejedelmi szavamat-is megtartanom?

VIDA, *Ismétt vállát vonyogatván* : Lássa Fejedelemséged.

AKÓS, *boszszonkodva* : Oh Tanács-adók! Midőn a' Fejedelemnek leg-nagyobb szüksége vagyon reátok ; semmit se tudtok. Az aprólékos dolgokban nagyok ; a' Nagyokban aprólékosok.* Halgatnak, mint a' festett halak. — Lehet-é valami reménség Juliusnak ki-szabadítására?

VIDA, *harmadszor-is vállát vonyogatván* : Lássa Fejedelemséged.

AKÓS : Juliust vagy nem akarják, vagy nem tudgyák, vagy nem lehet ki-szabadítani. — Isten neki. *Osztán le-ülvén, és a' tollat kezébe tartván* : Istenem! bár csak írni ne tudnék. — Ime leg-szebb korában ; legszebb Ifiat ; egy tollal semmivé tenni!

* Úgy tetszik, hogy francia eredetű mondás. Boiste, «Dictionnaire de la langue française» című művében, a «sage» szónál, egyebek közt, e mondást hozza fel példa gyanánt: «Le sage est grand dans les plus petites choses; le méchant est petit dans les plus grandes.» (V. ö. az 1866-iki kiad. 608. lapját.) Azonban szerzőjéről vagy eredetéről nem szól. — V. ö. : «Ceux qui s'appliquent trop aux petites choses, deviennent ordinairement incapables des grandes.» La Rochefoucauld, 41. — «Qu'on donne un esprit de pédanterie à une nation naturellement gaie, l'état n'y gagnera rien ni pour le dedans ni pour le dehors. Laissez-lui faire les choses frivoles sérieusement, et gaiment les choses sérieuses.» Montesquieu, Esprit des lois, XIX. k. V. fejt. (a melyben a francia nép jelleméről szól).

rettenetes dolog. — Mi lehet édesebb életünknel? A' Csúszó-mászó Féreg meg-tekeri magát, ha reá-tapodnak,¹ 's-védelmezi életét — De nincs semmi reménség életednek meg-tartására szerencsétlen Ifjú! — Ime, valamint a' mezei piros virág, midőn a' szántó vas által el-csapattatik; lassan-lassan, mint-egy nem érezve, el-lankad; avagy a' virágzó szép mákok, midőn a' zápor esőtől meg-terhelteletnek, szomorúan, ékes fejeket le eregetik: Úgy te-is, szerencsétlen Ifjú, lassan-lassan el-hervadsz. Meg-kell tehát lenni ennek-is.

TIZEN-HETEDIK RÉSZ.

JULIÁNÁNAK ITÉLETE.

Ama' szavait el-végezvén Akós, alá akarta írni Juliusnak utolsó veszedelmét. Vernika éppen akkor jött bé hozzája, ki-is Bátyjának mély gondolatait sajdítván, nem kívánta mindgyárt meg-szóllítani; hanem, más asztalhoz támaszkodván, várta a' vele-szóllásnak alkalmatosságát. De osztán: midőn előtte egy papirost látott: tüstént észre-vette: hogy abban Juliussának itélete foglaltatik. Az-után: azt-is szemlélvén; hogy Akós a' Fénta-tartóhoz nyúlna, és tollát bele mártaná; éppen el-hitette magával: hogy Akósnak szomorú tekintete Juliussának veszedelmét siettetné. Hogy vagy² egy kevés időre-is meg-gátolhatná³ szándékát, így szóllítá-meg Bátyját

VERNIKA: Bátya! az Istenre kérlek: szűnny-meg egy kevés időre.

¹ Ekként is mondják: Féreg is meggyüremlik, ha reá hág. Ennek a német közmondásnak fordítása: Ein Wurm krümmt sich, wenn er getreten wird. — V. ö.: Adelung, Grammatisch-kritisches Wörterbuch der hochdeutschen Mundart. III. r. 1715. l. 2. kiad. — Így is mondják: Wenn man den Wurm tritt, so krümmt er sich.

² T. i.: hogy legalább.

³ Latinos. — T. i.: meggátolja.

AKÓS: Ismétt itt termettél, Késértet? — Soha alkalmatlanabb időben nem jöhettél hozzám.

VERNIKA: Kedves édes Bátyám! az élő Istenre kérlek.

AKÓS: Semmire se kérj. Haszon nélkül fáradozol. Megengednék Juliusnak, ha lehetséges volna. Fejedelmi szavama meg-nem-hazudtoltathatom.

VERNIKA: De — ha még-is — valamire — igen alázatosan — igen szépen — kérlek.

AKÓS: Én pedig Tégedet arra kérlek, igen szépen, igen alázatosan: ne hasogasd ismétt szívemet. Tudgya az élő Isten: hogy kérésedet be-nem-fogom tölteni. Ugyan azért ne-is fáradozz.

Bátyának ezen beszédgyére igen meg-örülie Vernika. Ama' szavakat olyanoknak lenni gondolta; melyekből Juliusnak meg-szabadulását mint-egy bizonyosnak lenni reménlette. Ugyan azért: le-térdele előtte, így szóllván

VERNIKA: Lásd, édes Bátyám! Előtted térdel édes Húgod.

AKÓS: Ha ezt tovább így folytatod, én tölled el-távozom.

VERNIKA: Hallgasd-meg, kérlek, csak éppen utolsó kérésemet.

AKÓS: Kelly-fel. És mond-meg rövideden. Csak arra ne kényszeríts: hogy ezen új esküvésemet-is meg-szegjem.

VERNIKA: Mentsen-meg az Isten. Sőt: azt kívánom: hogy azt bé-töltsed. — Kérlek tehát, édes Bátyám, akasztasd-fel Juliust. Még egyszer kérlek: akasztasd-fel Juliust.

Ezt el-végezván Vernika, nagy méltósággal fel-kele, és Bátyának szem-közében* meg-állott. El-húlt Akós, Vernikának kétszeri kérését hallván; de, mire czéllozna, által-nem-láthatta. Így jelentette ki csudálkozását

AKÓS: Te pedig, édes Vernikám, éppen azt kéred, a'-mit magam-is cselekedni akarok.

VERNIKA: Nem úgy Bátya. Szemed előtt légyen az Isten. — Ime Istenedre fogattad: hogy kérésemet bé-nem-fogod-tölteni Arra kértelek: hogy Juliust fel-akasztasd. Azt tehát, esküvésed szerint, nem cselekedheted.

* T. i.: bátyjával szemközt, szemben.

Édes Húgának ezen fortélyait, és kimondhatatlan fáradozásait, melyekkel Juliussának ki Szabadítására, még-mostában-is iparkodik; elegendő képpen nem csudállhatta Akós. Ő igen sajnálotta: hogy Julius' életének meg-engedésével örömet nem adhatott édes Húgának. De előbbeni fortélyát-is abban meg-fontolván, elsőben meg-csóválta fejét; az-után: Húgára el-mosolyodván, ezeket mondotta

AKÓS: Be különös módon meg-akarál fogni, édes Verniám. Ki-tettség igaz szívességed, mellyel, Juliusnak meg-szabadításában, mind-eddig fáradozhatatlanul iparkodol. Dicsérem, nagyra-is böcsüllem ezen Erkölcödet. Anná az Isten: hogy hatalmamban volna meg-szabadítása. Ha nem egyébért, bizonyossan a' te kedvéért meg-engednék néki. Mind-az-ért: hogy valamit éretted tegyek: íme nem akasztatom-fel Juliust; hanem fejét vétetem. Ezt-is éppenséggel kedvéért.

VERNIKA, Istenem! hogy fogyhattam-ki reményemből, Juliusnak valóságos ki-szabadulttát álmodozván magamban. — Oh én Ostoba! hogy Juliusnak akár-minő el-vesztését nem kívántam tőled. Így talán meg-engedted volna akár-minő alálát. — De talán az Isten sem akarja immár Julius' életének meg-maradását: mivel minden alkalmatosságot el-szed annak meg-tartására. — Talán a' más Világon, valami különös erkölcsére nézve, meg-akarja-jutalmazni őtet. Légyen az Istennek szent akarattya mindenben. Most tehát, a'-mint látom, életét nem kérhetem tőled. Más valamiért esedezem előtted.

AKÓS: Meg-cselekszem kedvéért. Mond-ki bátran, mit karsz.

VERNIKA: Kérlek az Istenre: Juliust ne veszedd-el nyilán. Senki se tudgya kívülünk, kinek fia légyen. Meg-parancsolhattuk mind Vidának, mind Csereinek, mind aztán Macskási-Bálint-Kapitánynak-is: hogy Julius' Szüleinek semmit se szóllyanak ezen történetről. Ide a' Hóhért-is látomban hozhattuk. Ez Juliusnak fejét (azon-kivül,★

* Ma: a nélkül. De ez sem magyaros. Magyarosabb lenne: sem is látva orcáját.

hogy orczájára nézzen) le-ütheti. Engedd-meg ezt, édes Bátyám!

AKÓS: Jól vagyok, édes húgom. Megengedem ezt-is. Csak életének meg-tartása' végett ne fáradozz: mert az immár hatalmam alatt nincsen.

VERNIKA: Halálát immár az élő Istenre bízom, mivel más módgyát nem tapasztalhatom. Csak még egyre kérlek. Megne-vesd utólsó kérésemet.

AKÓS: Egy utólsóból más utólsó kerekedik. Hallyuk tehát azt-is.

VERNIKA: Arra kérlek alázatossan: Juliusnak le-nyakaltt testét ne temettesd az akasztófa alá a' sandra Hóhérok által; hanem enged-meg: hogy oda vitethessem: holott mí édes Öseinknek hamvok nyugszanak. Készülő-főben vagyok immár a' koporsó. Ezt híred nélkül meg-csináltattam, mert szívességedben bíztam. Juliusnak szép nevét magam fogom vésni Ormos koporsójának oldalára. Le-megyek minden esztendőben hozzája. Rózsa-virágokkal fel-ékesítem annak idejében. Ezen rózsákat elevenségekben* fogják tartani azon könyveimnek csöppjei, mellyeket, ama' Szerencsétlennek sorsáról gondolkozván, minden nap' ki-öntendek. Bé-is íratom Juliusomnak édes nevét Országunknak történeteibe: hogy a' következő Világ Vernikának jó szívét lássa; Juliusnak pedig szerencsétlenségét átkozza. — Oh, édes Bátyám! egy ollyas Ifjú vészma-el, kit Vernika, tellyes életében, leg-inkább szeretett. Légyen Isten-ő-szent-főlségének akarattya mindenben. Egy Öröm-órámat sok ezer bús Órákkal váltotta-fel a' Teremtő. El-kell ezt-is, a' többivel egygyütt, békességesen szenvednem.

AKÓS: Te ugyan, édes Húgom, töllem szokatlan dolgot kívánsz, midőn Juliust Öseink' koporsójok mellé akarod helyeztetni. Mind-az'-által: azon szerencsétlen Ifjúhoz csuda nagy szívességedet látván, ebben sem kívánom megszegni kedvedet. Adná az Isten: hogy néked Életével-is kedveskedhetnék. Bizonyos légy benne: hogy meg-cselekedném.

* T. i.: elevenen, épen, üdén.

VERNIKA: Nincs már semmi kérésem hátra. Én Fejedelemnek hozzám, érdemetlenhez, ki-mutatott atyai kegyesét alázatosan köszönöm; és, kezeit csókolván, magamat basztaltt szívességébe ez-után-is ajánlom.

Ezeket mondván, meg-akará Bátyának kezét csókolni; de Akós, vissza-vonván magát, azt néki meg-nem-engedte. Újra meg-hajtotta magát Akós előtt, és nagy szomorúan szobájába ment. Itten olly búnak eresztette fejét, mellynél veszedelmes-ebbet soha nem érzett. Azomban Vida, Juliusnak Itéletét kezeibe vévén, abból azon szavakat ki-vakarta, mellyekben Juliusnak fel-akasztása foglaltatott; és helyette annak fejé-velét igazgatta belé. Ezzel el-készülvén, így szóllott

VIDA: Most nem egyebet tettem, ha-nem, a' fel-akasztás helyett, a' Fő-vételt (más valami szükséges meg-jobbítások-) tettem. Senkit sem fog akadályoztatni e' meg-jobbításnak olvasása. Úgy intéztem-el a dolgot: hogy kiki könnyen el-hessen ¹ rajta.

Le-üle az Asztalhoz Akós, és, a' tollat kezeibe vévén, el-asta magában az ítéletet. Meg-törülte, sok izben meg-ránsodni látszó homlokát. Irtózott az alá-írástól, végtére így szóllott

AKÓS: Ha tehát semmi más reménség nincsen; légyen az ennek szent akarattya.

Ezeket el-mondván, reszketve nyúlt a' Ténta-tartóhoz. Vége: csak ugyan meg-győzvén magát, ezen szavakat írta a' pirosnak allyára: «*Hirdetessen-ki, 's-végbe-is vitessen. Akós Fejedelem m. p.*» ² Oszmán: a' Papirost Vidának adván, ötet e-ekkel ³ eresztette el magától

AKÓS: Az Úr, Cserei úrral, magok legyenek jelen Juliusnak el-vesztésén. A' Fő-vételt eme' mellék kertemben leg-almatossabban lehet végbe vinni. Nem akarom pedig: hogy kára halasztasson a' dolog. Elég szerencsés a' szerencsétlen, hamar meg-halhat.

¹ T. i.: eligazodhassék.

² T. i.: manu propria, azaz: maga v. saját kezével.

³ T. i.: ezekkel a szavakkal.

VIDA : Más egyéb nincs, a'-mit parancsolna Fejedelemséged?

AKÓS : Semmi se jut mostanában eszembe. Talán minden el-végeztünk.

VIDA : Én tehát Fejedelemséged' parancsolattyának beteljesítéséhez fogok. Tudom várattatom eddig-is.*

Ezzel ki akara menni Vida a' Fejedelemnek szobájából, és Juliána el-vesztésére készíteni mindeneket; ki-is-ment immár az ajtón, midőn Akóstól bé-hívattatott. Így szólott hozzája

AKÓS : Igaz : Fő-bíró-úr : majd el-is-felejtettem. Adgya ki parancsolatban azoknak, kik az el-vesztésen jelen fognak lenni; hogy, a' Fő-vétel után, Macskási Juliusnak nevét ne-is emlegessék, ne-hogy híre édes Szüléihez el-mennyen, és őket éppen a' búnak tengerébe vesse.

VIDA : Igen-is meg-fogom parancsolni a' jelen-lévőknek.

AKÓS : Nem akarnám : hogy édes Szüléi gyötörtessenek miáttá. Úgy-is elég zúr-zavarban vagyon Macskásinak háza. Más immár nem jut eszembe. El-mehet az Úr** Isten' hírével.

Ezen szomorú beszéd után el-oszlottak egymástól. Akós vólt-é, avagy Vida szomorúbb, éppen nem tudhatni. Az fájt leg-inkább Vidának : hogy Julius' el-vesztésének idején jelen kelletik lenni, és száraz szemmel nézni azon irtóztató történetet. Akós szobájába méne, hogy más dolgaihoz lásson, melyeket néki, ezen idő-tájban, elegetek adtak Kemény Jánosnak nyughatatlanságai.

* T. i. : már várnak reám.

** T. i. : Vida.

NEGYEDIK SZAKASZ.

JULIÁNA

A' SIRALOM-HÁZBAN.

I. Sára Farkassal	VIII. Apalin a' Siralom-házban.
II. Sára a' Fejedelemmel.	IX. Sára az Orvossággal.
II. Farkas Akósnál.	X. Vernika a' Kertben.
V. Juliánának keservei.	XI. Halál-hirdetés.
V. Bálint a' Húgával.	XII. Juliána az Álláson.
VI. Juliána az Annyával.	XIII. Akadályoztatás.
II. Rimai Juliánánál.	

ELSŐ RÉSZ.

SÁRA FARKASSAL.

Macskási Mihálynak, ama' szerencsétlen Kincstartónak, kedves Feleségét; Juliánának pedig, és Bálintnak édes Annyát ARÁNAK nevezték, 'Tős-gyökeres Nemből vette eredetét. Ennek des Attya, ZSÓLYOMI Dávid, Fő-kapitánságot viselt Sepsi, Kezdi, és Orbai székekben.* Az-után: hogy első Rákóczi Györgyöt fel-segítette a' Fejedelemségre, ezen Fejedelemtől nagy Jóságokkal meg-ajándékoztatott. Ezeken felől: mind az Udvari, mind a' Mezei Katonaságnak Fő-vezérévé rendeltetett. De ZSÓLYOMI Dávid nem soká élhetett a' Fejedelemnek ezen egyességével. Kővár lett végső képpen örökös tömlőczcze;

* A székelyek ama három széke Háromszék név alatt egyetítettett.

holott-is, fogságának tizen nyolczadik esztendeje után, meghalálozott. Ennek édes leánya, SÁRA örökbe láttaszattatott venni Attyától a' szerencsétlenségeket, és egy-mást-érő gyötrelmeket. Urának le-zárattatásával egész háza fel-fordúlva láttaszatott. Napról-napra szünetlen több veszedelmek omlottak eleibe.

Ezen nagy lelkű, és igen deli Aszszony meghalotta Pap-falván Juliánának, kedves édes leányának, szerencsétlenségét, elsőben ugyan lengedező hírrel, az-után pedig nagyobb bizonyossággal. El-lehet gondolni, mi szív-szorongatásokat, mi lélek-gyötrelmeket szenvedett. Szer-fölött szerette egygyetlen-egy édes leányát. Ugyan-azért: annak, nem mondom halálától; hanem leg-kissebb veszedelmétől-is irtózott. Jó formán megse-sirathatta mind-eddig kedves Urának szerencsétlenségét; íme siralmainak új oka támadott Juliánának veszedelme által.

Rettenetes tűzzel fel-gyúlladott Sárában az igaz anyai szeretet, és egyszer-is-mind a' kegyetlenebb rettegés. Hamar felöltözött Ruhájába (úgy-is, mi-ólta Ura fogva tartatott, feketénél egyebet magára nem vett); és, ki-indúlván Pap-falváról, nem lehet felőlle mondani, hogy Kolosvár felé ment; hanem, talán az Agarakat-is meg-akarván előzni, nagy sebességgel szaladott. Mind lovaiból, mind szekereiből, mellyekkel ennek-előtte bővelkedett, kifogyván, Pap-falvától-Kolosvárig gyalogtette az utat; ki-vévén azon darabot, mellyen, igen nagyon elfáradván, és a' paraszt terhes szekerekre, már-erre, már-amarra hányattatván; * azon ** Parasztoknak jó akarattyokból vitetett.

És noha ugyan, midőn Kolosvárra érkezett; alig bírhatta el-is-fáradtt, meg-is törődött testét, még-is, minden késedelmet károsnak lenni gondolván, ilyenessen a' Fejedelmi Udvarba ment. Magától a' Fejedelemtől akarta meg-hallani édes leányának rettentő veszedelmét. Elsőben ugyan nem akarták bé-eresztetni az Udvar-kapun álló strázsák. De ezeket nemes

* T. i.: majd az egyikre, majd a másikra felülván.

** T. i.: a v. azokon (t. i. a szekereken) a.

szorsággal meg-támadván, bétörte magát közöttök, és sok zontagságok sok vissza-ránczigálások között (mellyeket e' szerető Anya édes leányának kedviért édes-örömet el-nvedett) ugyan-csak bé-jöhetett a' Pitvar-házba, még-meszeről-is így hallatván siránkozó szavait

SÁRA: Engedgyék-meg az Urak: hogy bé-mehessek. Szükség-képpen beszéllesem kellett a' Fejedelemmel.

Ezen szavai után bé-rohant a Pitvar-szobába, holott Farkas, Fejedelemnek Inassa, áll vala. Ezen szolgát meglátván, így mlla hozzája

SÁRA: Kérem az Urat: az elő Istennek szeretetiért, ereszen a' Fejedelemhez. Az el-kerülhetetlen szükség hozzagával, hogy hozzá mennek. Szorgos dolgom vagyok. Éppen m késhetek.

FARKAS: Én ugyan a' bé-menetelt meg-nem-engedhetem Aszszonynak.

SÁRA: Édes Uram! könyörüllyön az Úr egy szerencsétlen yán. Szükség-képpen kell szóllanom a' Fejedelemmel. Leáomnak ügyében járok. Mert én azon gyermekemnek Annayaok. És ő nékem egygyetlen egy leányom. — Jól reám zzen az Úr. Én igen beteges állapotban vagyok. Alig van z kis szökdécselés Élet-ereimben. Ezen életemnek hátraadott kevés szem-pillantásait-is Leányomnak javára kénám fordítani.

FARKAS: Nékem parancsolatom vagyok: hogy senkit bé-ne-szszek. Ebül lenne dolgom, ha ezt által-hágnám.

Az Inasnak ezen szavait hallván Sára, elhalaványodott.úl tartott fő-képpen: nehogy a' Fejedelem, hamar el-akar-n veszteni Juliánát, rendeléseket tett légyen: hogy annak aya az Udvarba bé-ne-eresztessen. Mind-azon-által erről stanában csak gyanakodván,* hogy közelebb jöhessen az szsághoz, le-térdelt a' szolga előtt: hogy a' bé-menetelt nyörgésével meg-nyerhesse. Lásd pedig ezen méltatlansá-

* T. i.: még nem tudta, hanem csak gyanította a fejede-
mek fennebb említett rendelését.

got. Egy fő-nemességű Aszszony térden állva könyörgött eg Nemtelen czudar szolga előtt. De mire nem viszi az embert a Szerencsétlenség, a' Szükség, és a' Szeretett. Így könyörgött pedig előtte

SÁRA: Kérem az Urat, az Istennek irgalmasságára: Jelen sen-bé leg-alább a' Fejedelem előtt. — Mert ama' szerencsétlen teremtés az én édes leányom — Én szültem őtet ezen árnyé világra. Kérem az Urat: ne hagygyon-el utolsó szükségember Másként, a'-mint érzem magamat, csak hamar el-enyíszhetek

Ezen szavakat alig mondhatta-ki Sára; már-is egészségének nagy változását tapasztalta magában. Fel-kele a' Padláról igen biczegve. Farkas száraz szemekkel nézhette az ügyefogyott aszszonyynak változásait. Kezét fejére tévén, így folytatá szavait

SÁRA: Istenem! a' Fejem oda van. Igen nagyon szédeleg Testem-is egészen el-lankadott. Az egész útát gyalog jártam meg, nem lépve; hanem sebességgel szaladva. Kérem az Urat engedgyen-meg gyarlóságomnak. Igen beteges vagyok. N kéválnya töllem; hogy szemei előtt le-rogygyam. Jelentsen-b kérem a' Fejedelem előtt. Könyörüllyön az Úr egy szerencsétlen Anyán.

FARKAS: Én ugyan szivessen könyörülnék az aszszonyon, de - - -

Ezen beszédgyét úgy ejtette az Inas: hogy még a' vak-által-láthatná; hogy maga' hasznát keresi, és pénzért akarn fel-nyitni a Fejedelem' ajtaját. Sára mindenéből már rége ki-fogyván, minek-utánna az Inasnak kévánságát látta, belnyúla maga' zsebébe.* Ki-veszi az arany Ereklýt, mellyel teljes életében, magánál akar vala tartani. Ezen arany Ereklýt első Rákóczi Györgytől ajándékban kapta Macskási Bálin még kised korában, mivel, az Oskolákat szorgalmatossan járván, a' többi Erdélyi Gyermekek között, ő találtatott főnek. Ezen Ereklýt az Inasnak adván, így szólla

SÁRA: Imhol, édes Uram! Ez nékem utolsó kincsem. Tudgy

* T. i.: zsebébe nyúlt.

élő Isten; hogy, ezen kívül, semmim sincs, se nálam, se hon. Ez pedig Fejedelmi ajándék. Ezt én ugyan Bálint-mnak maga' viselése' örök emlékezetére * meg-tarthatnám, jól-is cselekedném; de Leányomnak javára mennyen-el-tyyának kincse. Már most tehát; ugy-é? édes uram! bé-phetek a' Fejedelemhez?

Ezeket mondván Sára, nem-is várta az Inas feleletét, ham szaporán a' Fejedelemnek ajtaja felé meg-indúlt. Karján gva tartóztatta-meg-ötet, és neki ezeket mondotta

FARKAS: Egy kevés várakozással légyen az Aszszony. Előbb kell-jelentenem. Ezt mindgyárt meg-is-cselekszem.

SÁRA: Kérem az urat: mondgya-meg igazán: van-é még is valami Inas a' belső szobában?

FARKAS: De az Aszszonynak eme' kérdése vallyon mire ló?

SÁRA: Mert immár egy Krajczárom sincsen. Az pedig talán gyen bé-nem-eresztene Urunkkoz.

FARKAS: Senkitől se tartson az aszszony. Nincsen ottan nki-is.

SÁRA: Kérem tehát az Urat: jelentsen-bé-mennél hama-bb. De sokáig ne várakoztasson. Igen lankadtt vagyok.

FARKAS: Tüstént itt termek — De íme! Maga jön ki-felé Fejedelem.

MÁSADIK RÉSZ.

SÁRA A' FEJEDELEMNÉL.

Ki-jöve igazában a' Fejedelem. Mert: ama' külső beszél-tést hallván, meg akarta látni: kik vólnának egygyütt; mit vóvannának egy-mástúl. Nem vette hírteleniben észre a' fal mellé vonyódott Sárát, hanem Farkastól ezeket kérdezte

* T. i.: fiam jó viseletének örök emléke gyanánt, vagy emlé-keül.

AKÓS: Mi dolog? Talán valaki valamit kér? avagy velem szólni akar?

SÁRA: *hirtelen térdre esvén*: Irgalmasságot kérek, kegyelmes Fejedelem! Az Isten' kegyelmére nézve, kegyelmezzen-meg édes Leányomnak.

AKÓS: Kellyen-fel az Aszszony. Mondgya-meg: mit akar?

SÁRA: Irgalmasságot kérek leányomra nézve. — Ö az én magzatom; és igen kedves magzatom. Én szültem őtet, én-is szoptattam — Ö az én emlőmből semmi rosszszat nem szívhatott. — Mert, kegyelmes Uram! noha én szegény, és, valóban mondván, igen szegény aszszony vagyok; de azon voltam mindenkor: hogy gyermekeimet jól nevellyem. És valóban, jól-is neveltem.

AKÓS: De minek térdepel annyit az Aszszony? Kellyen-fel.

Ezen szavak után fel-kele ugyan Sára; de ide, meg amoda billegvén. Sok nyomorúságitól el-nyomattatván, meg-nehezedtek minden tagjai. Meg-állott még-is nagy nehezen, és Akós-hoz így szóllott

SÁRA: Kérem Fejedelemségedet: engedgyen-meg gyarló állapotomnak. A' Fejemet fájlalom. Igen beteges vagyok. Se eszem, se szívem helyén. Nem-is jöttem, hanem szállottam * Fejedelemségedhez. Reszket egész testem még most-is.

Ezen szavait hallván Sárának, ki parancsolta Akós szobájából ** az Inast, jól ítélvén: hogy olly beszédgyei lehetnének az aszszonynak, mellyekhez annak semmi köze nem lenne. Az Inasnak el-mentte után, így szólla Sárahoz

AKÓS: No most, Aszszonyom, bátorságossan adgya-ki minden bajait. Rajtok bizonyossan segíték, ha segíthetek.

SÁRA, *Ismétt le-térdelvén*: Irgalmasságot kérek Fejedelemségedtől. Könyörüllyön édes leányomon.

AKÓS: De minő Leányról vagy on itten a' szó? Ki féle az Aszszony? De előbb kellyen-fel.

Osztán maga a' Fejedelem fel-segítette Sárát. Talpra állott

* T. i.: repültem.

** T. i.: Akós kipurancsolta szobájából.

gy nehezen. El-csudálkozott Sára; hogy ábrázattya egy eg-másoltatott, hogy a' Fejedelem reá nem ismérhetne. Ind-az'-által mindennapi sanyarúságait eszébe juttatván, öbbeni ékességének el-múlttát éppen nem csudálhatta. Így állta tehát Akósnak

SÁRA: Én Macskási Mihálynak Hitesse vagyok, azon szencsétlen Embernek, ki ennek-előtte Fejedelemségednek incs-tartója vala. — Beszéllek pedig édes leányomról Juliáról — Én ötet jól neveltem. — Mostani ártatlansága mellett-is fel-merném-tenni fejemet — Ő soha semmi czégéres szszat nem cselekedhetett. — Ő a' Szerémi Udvarban nevelt-fel magától a' Herczeg-aszszonytól. Ő Herczegsége igen nagyon szerette édes leányomat: mert tapasztalta szép erköl-eit. — Ugyan azért: az én édes Juliánám gonosz nem lehet — e fejem ismét szédeleg. Nem is tudom, utólyára mit ondtam.

AKÓS: Ugy tettszik: mintha nagy szívfájás ostromlaná az szszonyt. Állapodgyon meg egy keveset. Meg-hallgatom békes-gessen. Elég időm hozzá. De leg-is-leg-elsőben azt mondham az Aszszonynak vigasztalására: hogy édes leánya felől mmit se szorgalmatoskodgyon. Én semmi czégéres roszzat em hallottam felőlle.

SÁRA: De, kegyelmes Uram, más se hallott valamit. Isméri-et a' Szerémi Udvar. Méltóztasson Fejedelemséged Szerémbe-ni, és tapasztalni fogja: hogy Juliána-leányom mindeniktől, mindenkoron jónak tartatott. Intéseimet pedig mindig arancsolatoknak tartotta. Soha engem' meg-nem-szomorított. Idgyon az Isten sok Magyar Anyáknak, illy magyar magzatot. Időn szerencsétlen Uram ennek-előtte a' Szerémi Udvarban avatallyát viselte, Kálmán-herczeg előtt az én leányom igen nagy tekintetben vala. De ő ezt nékem tüstént megjelentette. sz-után: igen nagyon kért: hogy soha ötet magát a' Herczeg-el ne hagygyam; hanem mindenkor vele legyenek. — Lássa Fejedelemséged: más leányok igen örvendenek; ha, Annyok élkül, valahová mehetnek. Sőt kevélykednek-is némellyek oban: ha Nagy Nemőektől imádtatnak. De ezt Juliánám soha

nem cselekedte. Ő bizonyosan jó erkölcsű leány. Életemet vegye-el Fejedelemséged; ha benne valami ki-vetni valót találhat.

AKÓS: Igen örvendek azon, Aszszonyom, hogy illy jó Magzatot nevelt. Ez-után-is gondgya légyen reá; és tapasztalni fogja az Aszszony; hogy én-is elő-mozdítom szerencsáját.

SÁRA: Szíves jó akarattját Fejedelemségednek alázatosan köszönöm. Tehát Kegyelmed, a'-mint látom, egy újjal se bántattya kedves leányomat.

AKÓS: De miért-bántatnám? Ő ellenem soha semmit sem vétett. Igen-is: egy újjal se bántatom. Sőt: ha olyan, a'-micsodásnak az Aszszonytól le-íratatik; azon leszek: hogy szép erkölceit bőven meg-jutalmazzam.

SÁRA: Hála légyen az Úr Istennek Most térek immár magamhoz. Csókolom Fejedelemségednek atyai kezeit. — Tehát: ha Fejedelemséged meg engedi; a' Tömlöczbe megyek; onnatt leányomat ki-veszem.

AKÓS: De vallyon ki csalta-meg az Aszszonyt? — Ott a' tömlöczben leányára nem talál.

SÁRA: Mit? — Kegyelmes Fejedelem! — Ott leányomra nem találok immár? — Talán későn-is vagynak iparkodásaim! — Talán eddig a' Hohér' keze között vajlódik! — Oh Istenem! Istenem! — A Fejem ismét szédeleg. — Nem érthetek jól mindeneket. — Oh Fejem! Fejem el-ne hagygy!

AKÓS: Már mondtam az aszszonynak: semmi gondgya se legyen Juliánára, édes leányára. Bizonyos legyen benne, hogy ő a' tömlöczben nincsen. De nem-is vólt. Ugyan-azért: a' Hoher' kezébe se juthatott.

SÁRA: Engedgye-meg Fejedelemséged: hogy magamhoz térhessek. Mert én igen beteges Aszszony vagyok. Fejem úgyannyira nincs helyén: hogy Fejedelemségednek előbbeni szavait meg-nem-érthettem. Nékem pedig kedves leányom felől azt mondták az emberek: hogy itt Kolosváron a' Tömlöczben vólna.

AKÓS: Ugyan kitől hallhatta azt az Aszszony? Annak rossz embernek lenni kellett.¹

SÁRA: A' Pap-falvi Bírótól hallottam, kegyelmes Fejedelem. Az pedig valóságos jó ember. Ő, a'-mint mondá, itt Kolosváron vala, midőn az arany Pereczeket² ki-hirdették. Haza jövéen, azt mondotta előttem: hogy Fejedelemségedtől, Titkossa által, parancsolatot vett, hogy Juliánámat el-fogja, úgy-mint ama' Pereczeknek tolvajját; és ide Kolosvárra hurczollja.

Ezen szavakat hallván Akós, Titkossának szorgalmatosságát nem tudta elegendő-képpen csudálni. El-fordulván Macsászinétúl, így szólla

AKÓS: Lám minő szorgalommal forgolódott Titkosom a' Tolvajnak fel-hajhásztában. Csak éppen abban hibázott: hogy a' Fiú helyet a' leányt akarta el-fogatni. De elég az tőle: hogy a' Házat, melyben a' Tolvaj lappangott, észessen ki-tanúlhatta.

SÁRA: Így tehát azon falusi Bíránktól, egy böcsületes embertől, hallottam Juliánámnak szörnyű szerencsétlenségét.

AKÓS: Az aszszony, nem kétlem, csak el-hitte a' Bírónak zavát? Oh be hamar hisznek az aszszony'-állatok!

SÁRA: Kegyelmes Fejedelem! midőn én ezt meg-hallottam; elsőben egész testemben meg rázódtam; az-után: el-is-júltam. Hogy magamhoz tértem; tüstént leányomnak erkölcséről gondolkoztam, és, azokat kicsinségétől fogva meg-roszálván, el-hittem magammal: hogy ő bizonyosan ártatlan. És; ha én magam el-hitethettem aztat magammal, kiki bizonyos lehet benne. — Mert, kegyelmes Uram! nem vagyok én ollyas Anya, ki magzatinak hibáit ujjai között nézze;³ de olyan Anya, ki azokat Pápa-szemmel vizsgálja. — Én ugyan egy szegény Aszszony vagyok, és, igazán megvallván, igen szegény Aszszony, nagyon el-hagyattatott, el-nyomattatott Aszszony; de, ha én ezt előre meg-tudhattam volna: hogy leányom Tolvaj, magam kötöztem-vólna-meg ötet, és ide hurczoltam volna

¹ Németes szórend. — T. i.: annak rossz embernek kellett lennie.

² T. i.: a pereczek ellopását, elveszését.

³ Német kifejezésnek fordítása.

a tömlőczbe. Avagy meg-parancsoltam volna Bátyjának: hogy kézbe szolgáltassa. Mert Fiam-is éppen egy gondolattal vagyok én velem. Ő-is bizonyossan meg-fogta volna, 's-ide hozta volna Húgát, ha tolvajságát tudta volna.

AKÓS, *alattomban*: Ha nem Húgát-is, de ide hozta Öcscsét, kinek tolvajságát jól tudta. Ezt pedig én benne nem dícsérhetem.

SÁRA: Mert mí, kegyelmes Uram! oda-haza így gondolkozunk: Ha a' leány gonosz? Néki váltott gyermeknek lenni kelltek, mivel nemzetségünkben soha egy Tolvajra nem akad tanak. Így tehát: se nékem nem leányom, se fiamnak nem Húga. Ugyan azért: ha őtet megfogattyuk: a' Természetnek törvényét fel-nem-bontjuk; hanem eleget teszünk a' Fejedelem' parancsolattyának.

AKÓS, *ismétt alattomban*: Ezen okoskodás szerént meg-nem-érdemlette volna Macskási Bálint, hogy Kapitányságától meg-foszsza. Hát, ha az egész dologban hírtelenkedtem? Ezen Aszszony nagy szeget vere fejembe.

SÁRA: Kegyelmes Fejedelem! Szegény vagyok ugyan, de azért böcsületes Aszszony. Soha az én házam Párt-fogója nem volt a' gonosz-tévőknek. Mind Uram,* mind leányom bizonyosan Tisztességessek, csak-hogy egyszer-is-mind szerencsétlenek. De szegény Uramat elő-sem-akarom többé hozni Fejedelemséged előtt. Őtet egészen az Istennek Gond-viselésébe ajánlottam. De leányom felől azt mondhatom mind Istenem, mind Fejedelemem előtt: hogy, mivel én őtet házamban nem csak szenvedtem, hanem szerettem-is: lehetetlen, hogy gonosz-tévő legyen. — Fejedelemséged nagy úr; talán azt gondolja, hogy nékem hinni nem tartozik, fő-képpen, midőn leányom mellett szóllok. De kérem Kegyelmedet: higgyen nékem; és meg-láttya: hogy meg-nem-csalatkozik. Én igaz szívű aszszony vagyok. Az én leányom soha, meg-soha azon arany Pereczeket el-nem-lophatta.

AKÓS: De azt én se mondom felőlle. Ugyan-azért: azt jelen-

* T. i.: férjem.

em az Aszszonynak : hogy leánya felől semmit se szorgalmazkodgyon. Mert az arany Pereczeknek Tolvajja nem leány, hanem fiú gyermek.

Ezen szavakat hallván Sára, szer-felett meg-rettent. Ugy életszett, mintha ellene esküdtek volna a' bokros szerencsétlenségek, midőn mind Urát, mind leányát, mind mostanában tiát-is a' Szél-vizek közé keverték. Csak maga vólt még hátra, mire a' gonosz nyelvek semmit fel-nem-tűzhettek ; ki-vévén egy vén koldús aszszonyt, ki őtet rútúl meg-szóllotta, hogy, Kolosárra jöttekor, semmi alamizsnát tőlle nem nyerhetett. Ezen a' nőnek nyelvessége arra tanította Sárát, hogy mostanában-is élne, ne-hogy személye ellen-is valamit kohollyanak a' füstös-ebb kovácsok. Ezen szörnyű gondolatoknak el-bírtára erőtlenné vála Sára. Be-is-illett csudának, hogy, az előbbeni meny-kő-sapás után, életében meg-maradhatott. Akós előtt ezeket mondotta állmélkodva

SÁRA : Istenem ! Oda fejem ismétt. Nem érthetek semmit gazán. Oh fejem ! Oh fejem ! Mondott valamit Kegyelmed. Jut szembe igen-is. Tudni-illik : hogy édes fiam lenne az akasztó árá rendelve. Követem Fejedelemségedet. Ez lehetetlenség. Csak ez-előtt beszéltem Bálint-fiammal. Ő ugyan szer-fölött zomorú, és ki-mondhatatlan-képpen lankadtt. Midőn engem' látott, olly sírásra fakadott, hogy annak csak maga az Isten a' meg-mondhatója. Könyveinek okát ugyan nem kérdezhettem akkor ; mert Kegyelmedhez nagyon siettem. — De, Uram ! ezen fiamat-is én szültem, én-is szoptattam ; sött én-is neveltem gyermek korában. Mind-eddig töllem roszzsat nem tanulhatott. Igaz ugyan : hogy, midőn az Oskolákat járta, házamtól el-távozott, de szorgalmazásom vele járt. Nem hagytam maga' énnyére. Oktatóinak szárnyok alá nagy bizodalommal ajánlottam. Mí-is gyakran meg-látogattuk. És nemcsak Oktatóitól, hanem Deák-pajtásaitól-is meg-tudaklottuk, mint viseli magát. Ohha egyebet nem hallottunk dicséreténél. És Ugyan Maga' jó-viselésének e' jelét vettük : hogy Rákóczi Györgytől, azon előbbenitől, egy arany Ereklével meg-ajándékoztatott. Midőn azon drága ajándékkal, a' Szűn-napokon, haza jött, kegyelmes

Fejedelem! nem tudgya Kegyelmed, micsodás az Anyai szív, de én Bálint-fiamat szeretetemből szinte meg-ettem. Ezerszer, meg-meg ezerszer meg-csóktam az arany ereklyét. És, midőn még jó állapotban voltam, inkább ezer forintot vesztettem-vólna-el, mint ama' drága ajándékot. Most immár olly szegény vagyok, hogy mindenemmel azt-is el-kellett vesztenem.

AKÓS: De azon Ereklyét meg-kellett vólna tartani örök emlékezetre.

SÁRA: El-ment ez-is Juliánának, édes leányomnak javára.

AKÓS: Vallyon kinek adta az Aszszony? Én azt ki-fogom váltani.

SÁRA: Ne cselekedgye azt Fejedelemséged. Annak adtam, ki, talán-tán, nálamnál inkább szűkölködik.

AKÓS, *alattomban*: Mit? Hát, ha ki-találom, kinek adta az Ereklyét? Farkas, az Inasom, nagy Gaz-ember az ilyenekben. A levegőt-is csak azért szívja örömet, mert ingyen kapja. Ha munkájába kerekedne, lélekzetet se venne. *Osztán Sárához nyilván*: Úgy-é? Aszszonyom! Inasomnak adta az arany Ereklyét? pedig ennek, ki a' Pitvar-szobában álldogál?

SÁRA: Igen is, kegyelmes Uram! De kész akarva. Ő azt egy szóval se kérte tőlem. Én pedig örömet od'-adtam.

AKÓS: Jól értem a' dolgot. El-válik.

SÁRA: Leg-alább arra kérem Fejdelemségedet: ezen tettéért meg-ne büntettesse a' szűkölködő szolgát. Igen szegény lehet.

AKÓS: Hagygya reám az Aszszony. El-igazítok mindgyárt mindeneket.

HARMADIK RÉSZ.

FARKAS AKÓSNÁL.

Csendített azomban a' Fejedelem, mellyre szaporán bé-jöven Farkas, el-rémült Akósnak kemény tekinteteire. Ugyan azért előbbeni bátorságából sokat alább hagyván, meg-húzta magát, mint a' verembe esett Farkas. Gyanakodott ugyan Akós' fel-

náborodta' okáról, de bizonyosan nem tudta. Végtére ezeket mondotta

FARKAS: Itt kin állottam mindég, Kegyelmes Fejedelem. Parancsollyon velem.

AKÓS, *nagy méltósággal*: Ide azon arany Ereklýt, melyet ezen Tisztességes Aszszonytól ki-zsaroltál gyalázatos.

FARKAS, *elő-adván az ereklýt*: Itt nagyon, kegyelmes Uram. De én azt csupa ajándékban nyertem ezen böcsületes Aszszonyságtól.

AKÓS: Takarodgy, gonosz Pára. Majd ez-után többet. Ne búsúlyl: meg-szabatom a' vörös nadrágot.

SÁRA: Kérem Fejedelemségedet: engedgyen-meg szegény Párának.

AKÓS: Meg-nem-érdemli a' gonosz lélek. Több illetén csinyei vannak immár a' rováson. Mind-ezeket nem sokára le-rovom. — Hanem, Aszszonyom! imhol vissza-adom ezen Ereklýt Juliána-leányával egygyütt.

SÁRA: Ezer, meg-ezer áldás Fejedelemségednek érdemes fejére.

AKÓS: Most immár mennyen haza az Aszszony békkal. És semmit se félyen se Juliána-leányának, se Bálint-fiának szerencsétlenségektől.

SÁRA: Kegyelmes Fejedelem! Ezen Ereklýével fel-derülhetett örvendetes hajnalom. Leányommal, és Fiammal vissza-adattanak minden világi gyönyörűségeim — De Istenem! Fejem ismét fáj — Oh Fejem! Oh Fejem!

AKÓS, *alattomban*: Ezen szerencsétlen aszszonynak valóban igen betegnek kelletik, és talán meg-tébolyodottnak-is lenni; mivel ama' másik fiú-gyermekéről egészen meg-feletkezett. — Pedig ez, igen rossz környűl-állásokban forog.

SÁRA: Engedgye-meg Fejedelemséged: hogy még egygyet szóllyak. — Én ugyan Bálint-fiamról, és Juliána-leányomról meg-nyugott elmével vagyok: mivel ezeknek semmi bajokról a' Fejedelmi szavat hallottam, melyet én mindenkoron szentnek lenni állítottam. — De meg-ne-neheztellyen Fejedelemséged, ha engemet az anyai szorgalmatosság még többre-is

öszönöz. Az-az : a'-mit hallottam, azt szemeimmal-is meg-lás-sam. — Engedgye-meg Fejedelemséged : hogy a' Tömlöczbe mehessek, és ama' szerencsétlen anyának még szerencsétlenebb fiát szemeimmal láthassam, ki, az arany Perczek miatt, fel-akasztatik. — Én ugyan nagy csendességben vagyok immár Magzataim felől. De követem Fejedelemségedet, nem érezheti Kegyelmed az anyai szívet úgy, mint én érezhetem. Mindentől irtózik az édes Anya. Minden árnyéktól-is meg retten. Én pedig, minek-előtte haza mennyek,* mind-a'-kettő felől bizonyos akarok lenni magam' tapasztalásából.

AKÓS : Én ugyan javaslanám Macskásiné Aszszonyomnak, úgy-mint jó Baráttya, ne mennyen a' Siralom-házba. Engedgyen valamit az Isteni rendelésnek-is. Mennyen igyenessen haza. Még egyszer azt mondom Kelmednek : semmit se kételkedgyen Bálintnak, és Juliánának szabadságok felől. Le-kötöm ismét mind-a'-kettőjért fejedelmi szavamat, hogy egygyike sincsen le-zárva.

SÁRA : De mi rosszszamra lehetne az én-nékem, ha azon szerencsétlent meg-látogatom? Talán él még annak édes anyja; és nem tudgya, minő veszedelemben forog szerencsétlen Magzattya. Én azon bóldogtalan Fiút, Anya helyett vigasztalni fogom. Engedgye-meg Kegyelmed : kogy néki ezen utolsó felebaráti kötelességemet meg-tegyem. Magam' magzatira várhatom, a'-mi jót másnak szülöttével teszek.

AKÓS : Lássá az Aszszony, mit cselekszik. De okossabban tenne, ha a' Siralom házat az ajtó-hasadékon se látná. Mind-az-által tegye azt, a' mi tetszik.

SÁRA : Csókolom kezeit Fejedelemségednek. Most immár éppenséggel magamhoz tértem. Éllyen Kegyelmed egésséggel.

Ezek után ki-méne Sára a' Fejedelem szobájából. Akós annak el-távoztta után igen nagyon meg-szánta a' Szerencsétlen Anyát. Tudta : minő szív-szorongatásokat fogna szenvedni, ha, magzattyának eleibe állván, ötet meg-isméri. Így szóllott még magában

* Latinos. — T. i. : megyek.

AKÓS: Oh szerencsétlen Anya! Azt gondolod: hogy a' siralom-házba eresztésed Kegyelem legyen * a' kegyelmes fejedelemtől. Nem sokára tapasztalni fogod: hogy ez nem gyébb: hanem kényyaidnak vőlggye, melly meg-próbállya nyai szívedet.

Ezek után el-méne Akós-is, és bé-zárta magát belső szobába. Itt minek-utánna Juliusnak, és Sárának szerencsétlenségekről gondolkozott, elő vette maga dolgait, és a' Török segítségről gondolkozott. Inkább Magyar-ország' Királyának szárnyai alá hajlott, mióta Kemény Jánosnak nyughatatlanságait meg-értette.

NEGYES DIK RÉSZ.

JULIÁNA' KESERVEI.

Azomban Juliána ki-vétetett a' Tömlöczből, és a' Siralom-házba által-tétetett; de nem hamarébb, hanem midőn bizonyos alála meg-jelentetett. Itt asztala mellett meglánczolva ülén, mer meg ezer gondolatok forgottanak eszében. Nem annyira irzott ugyan a' haláltól, mivel annak, maga' jó szánttából, eleibe egy vala; de tartott Annyának keserveitől, ha vele, el-vesz-se előtt, szembe kerülhetne. De ezt ő nem reméllhetette: mivel, hogy valaki szerencsétlenségét Pap-falvára vigye, nem gondolhatta. Másként ezen történetet a' halálnál keservesebbnek lenni állította volna. Tehát ennek lehetetlensége felől meg-nyugosztalván szívét, azon Gyümölcsökre nézett az asztalon; helyeket, csak ezelőtt, Vernika küldött, nem annyira elede-re; mivel jól tudta, hogy Száj-kérője se lenne: mint vigasztalására, mivel igen válogatottak vóltanak. Minek-utánna ezeken nagy gyönyörűségét találta; kevés idő múlva, így kezdette szédgyét

JULIÁNA: Ime! itt vagyok életemnek utolsó órájában, nem eszse az Örökkön-valóságnak szélitől. Most mi vagyok, azt

* Latinos. — Ama szó nélkül magyarabb lenne a mondat.

tudom. Mi lesz pedig belöllem, azt nem tudom. Ha a' következendő boldogabb életnek reménnye nem élesztené szívemet; el-esne minden kedvem. — Kelletik valaminek lenni a' koporsón túl, a' miben bíznom kelletik. Másként nem lehetnék illy bátor szívű. — El-vesztem ugyan életemet; de egyszer-'s-mind meg-szabadítom édes Atyámat. — És, ha a' dolgot jól meg-visgálok, 's-jól meg-fontolom, vallyon mit vesztek-el? Nem egyebet, hanem csupán egy szem-pillantást. — Mert ugyan, ha igazán akarunk okoskodni, micsoda a' mí életünk? Bizonyossan nem egyéb; hanem csupán egy szem-pillantás. — Mert valóban, azon idő, mellyet, el-éltem; oda lett. Éltem tudni-illik azt, de most nem élem. A' következendő idő pedig nincs jelen. Élni fogom azt; de nem élem. Mi tehát az, a'-mit élünk? Ezen szempillantás, melly ez-előtt nem vólt; most vagyon; és tüstént oda lesz; és íme, még* ezt mondtam, oda-is lett immár. Tehát, ha való értelemben veszem a' dolgot: csak egy szempillantást vesztek-el; és emez el-veszett szempillantáson mit nyerek? Édes Atyám' életének sok ezer, meg-meg ezer szempillantásait. — De Te, édes Anyám! édes lelkem Anyám! mi lesz belölled, ha én immár nem leszek? Te, ha jelen vólnál, magad vihetnél arra, hogy éllyek, és így téged, meg-halni ne hagygyalak. — De jól vagyon: hogy veszedelmemet nem tudod. Mind-edig nem vihette hozzád a' nyelves hír. Bátyám se mondtam meg, jól tudom. A' többinek kevés gondgya velünk. Engem' pedig nem-is ismérnek. De íme édes Bátyámat látom bé-jönni a' Siralom-házba.

ÖTÖDIK RÉSZ.

BÁLINT A' HÚGÁVAL.

Valamint ez-előtt-is mondám, Bálintot mind Tiszti ruhájától, mind pedig jövedelmétől meg-fosztotta a' Fejedelem. Szobájába érkezvén, Akósnak parancsolattya szerint, le-vetette

* L. a 25. lapnak 1. jegyzetét.

atona-ruháját, és Polgár-ruhába öltözött; abba tudni illik, mellet magának ez-előtt, farsangi alkalmatosságokra csináltatott. El-lévén öltözve, sokáig gondolkodott mi tévő legyen. El-menyen-é Húgához, avagy tüstént a' széles Világnak eredgyen. Battyának ki-szabadulttáról éppen kétségbe esett; mivel se a' fejedelemtől, se Vernikától meg-nem-hallgattatott. Mind-az-által: halála előtt meg-akarta még egyszer látogatni édes Húgát. Bé-lépven a' Siralom-házba, meg-nem-tartóztathatta magát, hogy sírva ne fakadgyon. Csak ezeket mondhatta hirtelen édes Húgához

BÁLINT: Kedves-édes Húgom! Szerelmes Juliána-húgom!

JULIÁNA: Hozott Isten, édes kedves Bátyám! Meg-kévántál hát még egyszer látogatni? Köszönöm szivességedet. Éppen előlled gondolkoztam ez-előtt. Ugy-é? hogy édes Anyánknak meg-nem-jelentetted ezen állapotomat?

BÁLINT: Meg-nem-jelentettem, édes Húgom. De, ha halálat meg-hallya édes Anyánk, bizonyossan oda-lesz. Látd, édes Húgom, Atyánkat ugyan, szántt-szándékos haláloddal, ki-fogod a veszedelemből szabadítani; de édes Anyánkat egyszer-mind a' halálra kényszeríteni fogod. Kérlek az Istenre, ne gy olly kegyetlen mind magad, mind édes Anyánk ellen.

Bálintnak ezen szavait hallván Juliána, igen nagyon el-ámúlt. A' * gondolattal vala felőlle, hogy fel-vett szándékáról meg-kévánnya beszélleni. Így szóllitá-meg Battyát

JULIÁNA: Az Isten szerelmére kérlek, édes Bálintom, mi zonyú dolgot forgatsz ismét eszedben?

BÁLINT: Adta volna a' Meg-váltó: hogy azon arany Perecek soha kezeidbe; azon átkozott szakállas Zsidó soha szemed' eleibe ne akadott volna. Más valami módokra találhatom volna, mellyekkel, halálod nélkül, ki-szabadíthattam volna édes Atyánkat, és így el-nem-vesztettük volna édes Anyánkat-is.

JULIÁNA: El-nem-vész édes Anyánk, kedves Bálintom. Már erről okoskodtam magamban. Jutott-is valami eszembe

* T. i.: azzal a.

Anyánk' szívének helyre-állítása felől. — Eredgy, édes Bátyám. Menny-el a' Fejedelemhez. Kérd őtet, ha mindgyárt¹ térden-állva-is: hogy engem', minden láрма nélkül, akasztasson-fel. Ha e'² meg-lesz: ki-gondolhattok valamit, mellyel Anyámnak keserveit meg-enyhíthetitek. A' többi között: azt-is lehet mondanotok: hogy én a' Fejedelemségből ki-szöktem, nem akarván látni Atyámnak utolsó veszedelmét. Más valami Vendégfogadás Országokba útaztam⁽¹³⁾. De vissza jövendek nem sokára, ha Atyámnak ki-szabadulttát meg-hallom. Ők ugyan várakozni fognak utánnam, és lassan-lassan neki szoknak itthon nem léttemnek. Végte're: azt lehet felöllem költeni, hogy valahol meg-betegedtem, és szerencsésen meg-is halhattam. Eredgy, édes Bátyám! cselekedj-meg eztet utóllýára édes Húgod' kedviért. — Mit? — Vonyogatod vállad'? — Talán ugyan e' végső szolgálatoddal nem kívánsz kedvezni egygyetlen-egy Húgodnak?

(¹³) *Miként vala hajdanában Erdély a' Vendégfogadók iránt, így írja-le Altorjai Báró Apór Péter: 1687-dik Észten-dőben olyan emberséges ország vala Erdély: hogy egy pénz³ nélkül körösz-túl-mehettél-vólna rajta; még-is mind magad, mind lovad jól lakhatott vólna. Nem vala híre a' Vendég-fogadóknak. Csudálkozva néztünk Kolosváratt, a' közép' útszában, hogy mondották: hogy Vendég-fogadó. Azon egy nagy Szakács vala le-írva késsel. A' Tűz-hely, és írott Fazekak előtte. Vala egy rongyos Ház Miriszlónál-is, mellyről hallottam, hogy Vendég szállot vólna belé. Talán még BASTA György csináltatta vólt, mikor ott meg-verte vólt MIHÁLY Vajdát. Hanem: ha meg-indúltál vólna abban az időben, előre küldöttél vólna a' Faluba; adtak vólna szénát, abrakot lovadnak, 's-magadnak enni-valót. 'S-ha bor vólt a' Faluba, bort-is adtak vólna. Sőtt: a' Szászságon, bár magad' lovadon se jártál volna (noha ezt az Ország' articulussa limitálta vólt; de avval bizony keveset gondoltak) Postalovat eleget adtanak. Sőtt: ha a' szegény Fel-nagyok, Bírák úgy nem viselték magokat, a'-mint az úton-járó*

¹ L. az 55. lapnak jegyzetét.

² L. a 182. lapnak 3. jegyzetét.

³ L. a 30. lapnak 1. jegyzetét.

BÁLINT: Édes Juliánám! Édes-lelkem Juliána-húgom!

Báttjának ezen té-továzó szavaira igen nagyon meg-ijede-
ána. Által-látta valamire törekedő szívét; de nem tudta,
lehessen fel-tett tárgygya. Így szóllott, nagyon el-bámulva

JULIÁNA: Az Istenre kénszerítelek, Bálint: mond-meg:
e vélyem ezen szavaidat. — Talán ugyan ki-akarod a' tit-
nyilatkoztatni? engem el-árulni? életemet meg-tartani?
ánkat el-veszteni? Ennek csak pusztá emlékezetére-is
szlen fel-borzadok.

BÁLINT: Édes Húgom! Én a' Fejedelemhez nem mehetek.
nak ajtaja örökre bé-van-csukva az én részemre.

JULIÁNA, *el-iszonyodván*: Istenem! mit hallok! Édes Bálin-
a! mond-ki egyenessen: mi lelt? Ne tedd nehezebbeknek
n lánczaimat.

BÁLINT: Meg-mondom, édes Húgom. De, szerencsétlensé-
nek hallatára, vedd-elő erős szívedet. Én Katona-tisztsé-
ntől egészen meg-fosztattam.

E' reméltelen dolgot hallván Juliána, egészen oda lett.
vére omlani látszattattak az egész világnak súllyai. Fő-

ánta, jól meg-verték a' hátát; 's-rajta sült. De mikor az
ak közül valaki meg-szállott valamellyik Szász-faluba, melly-
a híres bor termett, akár mint tartotta a' szegény Fel-
gy; * de, ha az Úr meg-haragudott; csak ** ne haragudgyék,
három hordó borba meg-alkudott a' Fel-nagy. Ha pedig
y szegény Atyád-fiához, vagy böcsületes nemes emberhez
llottál volna; az olyan szívvel látott: hogy örömében talán
Lelkét-is ki-tette-vólna éretted. Még-is (a' mi csudálatra
ltó dolog) az Urak se voltak pénzesebbek, mint most.
rt: a'-miképpen most nincs Pénzünk; úgy, abban az idő-
a, az Urak éppen a' Pénz-gyűjtésre semmit se vágyódtak,
nem csak az egy emberségre, és böcsületre. A' Paraszt Em-
-is, sem Magyar, sem Szász, sem Oláh szegényebb nem
t, mint most. Sőt: bizony sokkal gazdagabbak voltak,
nt most.

Dugonics jegyzete.

* T. i.: bármily drágán adta a bort.

** T. i.: csakhogy.

képpen azt fájlalta: hogy, Attyának házában, nem találkozott egyébb édes Anyján kívül, kit a' Menny-kő-csattanás meg-ne-érdeklött volna.* Bátyya' szerencsétlenségének több lehetséges okait forgatván, úgy tettsett: mint-ha őtet utálni, meg-is vetni kezdené: mivel azt gondolá: hogy** meg-fosztatásának oka valami rossz cselekedete lenne. Le-üle nagy méltósággal az asztalhoz, és Bátyyát így támadta-meg

JULIÁNA: Álly-elő, szerencsétlen Teremtés! — És, noh Rab vagyok, de mostani Személyemre úgy tekints, minth ítéelő Bírád előtt állanál. — Tiszti hivatalod' el-vesztésének okát valld-ki egyenesen: hogy tudgyam utolsó órámon-is Bátyámnak tartsalak-é? avagy Gonosz-tévőnek mondgyalak Mert: ha valamelly csúfos cselekedeted miatt fosztattál-me Tisztségedtől, az akasztó fa alatt-is meg-tagadom: hogy valah Test-vérem vóltál. Mond-ki egyenesen: mi rossz fát tettél a tűzre?

Ezen szavakat hallván Bálint, ki-mondhatatlan nagy zokogásokra fakadott. Nem győzte elegendő-képpen csudálni Juliánának, kedves-édes Húgának, még halála' órája előtt-is, ilyen tén tiszteességes gondolatait, és valóságos nagy erkölcsi Midőn a' zokogások felénnyiből meg-szüntenek, ezeket mondotta

BÁLINT: Lelkem-édes Hugom! Hogy az Isten ezen nagy Erkölcsödet, életednek megtartásával, meg-ne-koronázza, lehetlenség. — De most téged' az Istennek gond-viselésébe ajánlván, előbb-is arra kérlek: ne hidd felöllem: hogy Tiszti hivatalomnak el-vesztését valami gonosz tettem okozta. Csupán a' vólt oka: hogy téged' meg-fogtalak, és a' tömlöczbe hoztalak Embertelen dolognak látszatott a' Fejedelem előtt: hogy Bátyya Test-vérének vérét ki-ontsa.

JULIÁNA: Istenem! Teremtőm! — Leg-alább édes Bátyámnak szerencsétlenségét meg-gátolhattad volna! — Ezzel, O

* T. i.: nem volt más csak anyja, a kit baj nem ért; azaz mindegyiköket érte baj, csak anyjukat nem.

** T. i.: tisztségedtől való.

nyei Fölség, nagyobb terhet vettettél vállaimra ; sem-mint
adtál annak el-viselttére. — Szerencsétlen Szüléim ! Ki
immár benneteket tartani, ha Bálint-bátyám-is mindenét
esztette.

BÁLINT : Édes Húgom ! ne törd ebben fejedet. Hidd-el :
y most nagyobb alkalmatosságom vagyok Szüléim' szolgálá-
rára, mint mikor Katona-tiszt voltam. Most immár azt
stem : a'-mit Tiszt koromban nem cselekedhettem volna.

JULIÁNA : De vallyon mi jót tehetnél Szüléinkkel ? Tisztsé-
gől meg-fosztattál ; — a' Fejedelemtől böcstelennek ítéltet-
— Tiszt-társaidtól-is meg-vettettél ; — — Istenem ! légy
im !

BÁLINT : Már mondtam : semmit se törődgy, édes Húgom.
st én, minden Orca-pirulás nélkül, dolgozhatok Szüléim-
hasznokra. — Ime lásd eme' két kezeimet ! — Ezek olly
e-pénzek, melyeknek jövedelmekből úri módon el-tartha-
kedves Szüléimet. — Édes Hugom ! el-megyek az Erdőbe,
tt fát vágok. Hátamon hordom haza, és pénzre fordítom.
veszem osztán az Ásót, és kapát. Nap-számosnak állok.
-ejtéssel dolgozom élelmekért. — A' kard helyett meg-
dom az Eke' szarvát. Szántani fogok, és vetni. Meg-áldgya
sten termő földemet, mert mind czéllomat, mind szüksé-
et láttya. Édes húgom, még magamat bírhatom, édes Szü-
nek jó tartásokról semmi kétségbe nem esem.

JULIÁNA : Oh szerencsés Szülők, kik illy Magzatot mutat-
atok.

BÁLINT : Ha az Isten mindenemet el-veszti, csak arra fo-
kálni kérem ő szent Fölségét : hogy végső-képpen-is lábaimat
sa erőben, melyeken házrúl-házra koldúlni mehessek, és
Szüléimnek élelmekre leg-alább száraz kenyeret kérhes-
— Oh Húgom ! Paraszt kezem által inkább el-tarthatom
t, mind Katona-kardom által. Meg-áld az Isten bennünket.
búsúlly : el-is tartom őket.

JULIÁNA : Oh Nemes szívű teremtés ! — Istenem a' bizony-
om : hogy most örömeoseb meg-halok : mivel magam után
Test-véremet hagyom Szülőim' bódogulásokra. — Édes

Bátyám! Áldgyon-meg az Isten e' jó szívedért. Bizom-is Teremtőmben: hogy halálom után, el-nem-hagygya vesznédes Szüléimet.

HATODIK RÉSZ.

JULIÁNA AZ ANNYÁVAL.

Midőn ezek így beszélgettenek egy-mással, íme Juliánának édes Anyja Sára, Akós-fejedelemnek engedelme szerént, a Siralomház felé iparkodott. Csak alig-is várhatta, hogy azon Szerencsétlent meg-lássa. Közel-lévén a' Siralom-házhoz, így szóllott a' kin-álló Poroszlók előtt

SÁRA: Szabadságot nyertem magától a' Fejedelemtől ő kegyelmétől: hogy a' Siralomházba mehessek.

JULIÁNA, *el-rettenvén*: Istenem! édes Anyámnak szavát hallom! Szaladgy-ki, édes Bálintom: másként el-árúltatom.

BÁLINT: Isten hozzád, lelkem Juliánám. Ime örökre elhagylak.

Ezek után Bálint el-méne. Sára pedig, Fiának éppen el távozta után, bé-jöve a' Siralom házba. A' helynek irtóztató sága el-rettentette szívét. Olly nagyra mehetett pedig az irtózás, hogy ott lévő leányát nem látná. Ide-tova nézván egy ideig, így szóllott

SÁRA: E' * tehát ama' szerencsétlen Siralomház! Oh gyalázatos épület. Oh szerencsétlen Anya, kinek magzattyát ill. kegyetlen falak bé-foglallják.

Édes Annjának ezen szavait hallván Juliána, azt gondolta hogy szíve meg-repedtt. Hogy az Anyja ne lássa, hirtelen körösz túl tette kezeit az asztalon, fejét pedig reájok eresztette. Alattomban ezeket mondotta

JULIÁNA: Oh szerencsétlen szem-pillantás, mellyben téged mostan látalak édes Anyám.

* Lásd a 182. lapnak 3. jegyzetét.

Semmit sem vehetett észre Sára a' Siralom-házban. Olly ötétnek tetszettenek mindenek, hogy leányát szemre nem vehette benne. Nagyon álmélkodván a' dolognak szokatlanságáról, így kezdé beszédgyét

SÁRA: Itt kellene ugyan lenni azon szerencsétlennek. Én pedig senkit se látok. Úgy tetszik: mintha olly barlangban élnék, mellynek setéségét kézzel meg-markolhatni. — Oh Fejem! Oh Fejem! ismét szédelegni kezdeszsz. Semmit se láthatok egyebet a' Siralmas Falaknál. Lehetetlen: hogy itt legyen édes Juliána-leányom. Én szültem őtet, úgy-is neveltem-fel, hogy e' gyalázatos Fog-házat meg-nem-érdemlette. Palán másutt lehet azon szerencsétlen Ifjú? Meg-kérdem a' Poroszlóktól: hol lehet?

Ezeket el-mondván Sára, ki-akara-menni a' Siralomházból. Ezen Juliána nagyon meg-örült: mert igen tartott a' ki-nyilatkoztatástúl.* Annya után akarván nézni, hirtelen fel-emelte fejét. De, akarattya ellen-is, meg-zördülván rajta a' láncz-zemek, nagy jajgatással e' szavakra fakadott

JULIÁNA: Oh szerencsétlen lánczok. Bár csak most hallgattatok volna.

Mind a' láncz-zörgésre, mind eme' szavakra meg-állapott Sára. Környül-nézte az egész Siralom-házat. 'S-noha fejét ismét le-vetette** Juliána, őtet még-is az Annya észrevette. Így szóllott álmélkodva

SÁRA: Istenem! miket hallék! — Oh amott látom azon szerencsétlen teremtet. De ő nem az én leányom. Ő nem az én kedves Juliánám. — Igazán mondotta még-is a' fejedelem: hogy a' Siralom-házban nem leányra, hanem fiúra találok.

JULIÁNA, igen szomorúan: Istenem! édes Istenem! el-neagygy.

SÁRA: Édes Fiam! akár-ki Szülötte légy, semmit se tarts föllem. Azért jöttem: hogy vigasztalásodra legyek. — Elhiszem, kedves Fiam, hogy fejedben nehéz gondolatok forga-

* T. i.: hogy felfedezik, rátalálnak.

** T. i.: kezeire hajtotta, elrejtette.

nak. Ugyan-azért: éppen nem csudállok: hogy fel-nem-emelheted. De meg-segít az Isten, ha benne bízol. Ki vagy édes Gyermekem?

Annyának ezen kérdésére fel-emelte fejét Juliána; de, hogy Anya reá ne ismérhessen, bé-kötötte állát keszkenőjével, mintha fogát fájlalná. Az-után, elégségesen el-titkoltnak lenni vélvén személyét, Annyának előbbeni kérdésére így felelt

JULIÁNA: Én egy leg-szerencsétlenebb teremtese vagyok az Úr-Istennek.

SÁRA: Ne mond azt, édes Fiam! Térj magadhoz lelkem. Talán ártatlanul szenvedsz?

JULIÁNA: Én ugyan ártatlannak nem mondhatom magamat.

SÁRA: Nem vagy tehát ártatlan? Szerencsétlen teremtés! — Illy ifiú korodban úgy halni-meg, mint gonosz-tévő? irtóztató dolog.

JULIÁNA, *le-tévén fejét az asztalra*: Istenem! Oda vagyok.

SÁRA: Tehát valósággal nálad kapták az arany Pereczeket?

JULIÁNA, *El-fakadván sírva*: Jaj nálam! Jaj nálam!

SÁRA: Szerencsétlen Anya, ki téged' e' világra hozott!

JULIÁNA, *még most inkább zokogva*: Oda vagyok egészen!

SÁRA: Lásd, édes Fiam! Ha te az én Magzatom vólnál (a'-mint-is ennek előtte gyanakodtam; de, hála legyen az Istennek, annak lenni nem tapasztaltalak) Lásd! Elsőben: Tolvajságodnak meg-vallására, el-ájúltam vólna, és talán meg-is haltam vólna. Mert, édes Fiam! Azt kellett előre tudnod: hogy én kedves magzatimat igen nagyon szeretem; ugyan-azért: minden eseteket igen szívemre veszem. Mind-az'-által: ha meg-nem-haltam vólna; hanem el-ájúlttomból fel-kerekedtem vólna: lásd! édes fiam! meg-átkoztam vólna születésednek szem-pillantását.

JULIÁNA, *Nagyon zokogván*: Jaj hová rejtsem magamat.

SÁRA: Mert: lásd! édes fiam! Noha én igen szeretem magzatimat; de, ha gonoszságokat hallom, el-felejtem, hogy édes Anya vagyok. A' mostohánál kegyetlenebb módra bánhatok magzataimmal.

JULIÁNA: *Még jobban zokogván*: Jaj hová legyek!

SÁRA: Lásd, édes Fiam! Ha, midőn ide bé-jöttem, tégedet anyomnak lenni tapasztaltalak volna; így szóllottam volna hozzád: Most érdemled-meg ezen lánczaidat, szerencsétlen any. Azért hoztalak-é e' világra? azért szoptad-é emlőimet? hogy a' Hohérnak keze alá juss, és meg-böcsteleníttsed édes szüleidet?

JULIÁNA, *Nagyon nyughatatlanul*: Oh szörnyű dolog!

SÁRA: Igy köszönöd-é, hál'-adatlan leány, anyai kegyes-gemet?

JULIÁNA, *még nagyobb nyughatatlansággal*: Oh irtóztató ének!

SÁRA: Igy köszönöd azon szorgalmatosságomat, mellyel, ha öcsődben leg-kissebb nyiffantásodat hallottam; tüstént fel-grottam, és téged', karjaim között, ápolgattalak?

JULIÁNA, *környeit sűrűn hullatván*: Oh boldogtalan Magzat.

SÁRA: Igy köszönöd-é anyai szeretetemet, mellyel a' szél-ek meg-fűnni nem hagytalak; * hanem mindenkor téjben-ajban feresztettelek.

JULIÁNA, *erről jól emlékezvén*: Oh én szerencsétlen Lélek!

SÁRA: Átkozott legyen azon nap, mellyben Apádhoz Férj-ez mentem!

JULIÁNA, *el-ijedve*: Szűnny-meg, Anya: mert oda leszek.

SÁRA: Átkozott legyen azon óra, mellyben velem az anyai éneket meg-éreztetted!

JULIÁNA, *még jobban el-ijedve*: Szűnny-meg, Anya! Már tovább nem tűrhetem.

SÁRA: Átkozott legyen ama' szem-pillantás, mellyben e' világra hoztalak.

JULIÁNA, *meg-is rettenve*: Szűnny-meg, anya! meg-repsz-ed szívemet!

SÁRA: Törültsessen-ki Juliánának neve az egész világnak ap-tárjaiból; és helyette, fekete korommal, az íratasson belé: ezen napon született a' Világnak, és a' Természetnek csúfja.

* V. ö.: «A széltül is ó.» Arany, Szondi két apródja.

JULIÁNA, *Egész testében reszketvén*: Szünny-meg-Anya! meg-ne ölly.

SÁRA: Soha ezen a' Napon az igazi verő-fény meg-ne-melegítettse a' levegőt; hanem a' Menny-dörgő kövek hűllyanak ormótlan sírodra, és ott bé-esett hamvaidat a' világnak négy részeire szórják.

Ezen utolsó szavakra egészen el-lankadott Juliána. Kegyet-en nagy kényyai között, fel-emelte fejét. Ábrázattya úgy el-változott: hogy senki reá nem ismérhetne. Az anyai szavaknak előbbeni hallása nehezebb volt a' legkeservesebb halálnál. Végtére: édes Annyának szeméibe tekintvén, gyenge szavaival ezeket mondotta

JULIÁNA: Már most oda lettem egészen. Ha még egygyet szóllaszsz; idő előtt, elvesztem életemet.

Ezeket el-mondván Juliána, nem birhatta testét; ismét le-tette fejét az asztalra, és alattomban nyögött. Meg-mértékelvén ez-után magát, így szóllott

SÁRA: Lásd! fiam! Ezeket, és más e'-féléket szórtam volna nyakadba, ha leányom volnál. De mivel az nem vagy; mást egyebet nem tehetek, hanem édes Anyádat szánhatom. Él-é még, Fiam, édes Anyád.

JULIÁNA, *nagy sirási közt öszve csapván kezét*: Él igen-is édes Anyám.

SÁRA: És ő téged', kicsinségedtől fogva, mindenkoron szeretett?

JULIÁNA: Szeretett igen nagyon. Nincs olly Anya széles e' világon.

SÁRA: Oh Te Szerencsétlen Anya! Tud-é valamit mostani szerencsétlenségedről?

JULIÁNA: Talán semmit se tud szegény egész állapotom felől.

SÁRA: Bár soha se-is tudna valamit. Hally-meg mennél hamarébb: hogy akasztó fadat ne lássa: veszedelmedet ne szemlélhesse.

JULIÁNA, *kevésbe múlván-el, hogy el-nem ájúlt*: Oh Iszonyú fájdalom!

SÁRA, *meg-rettenve* : mi lelt, édes fiam ? Talán a' fogad fáj ? Csak most látom, hogy álladat bé-kötve tartod. Oh miért nem szóllottál erről valamit. Tartsd addig-is nyelvedet fájós fogadon, még a' patikából meg-jövök. A' fog-fájás ellen bizonyos orvosságot tudok. Légy békességgel addig-is. Tüstént itt termek.

JULIÁNA : Kérem az Aszszonyt : ne fáraszsza magát. Egy-két Szem-pillantás múlva itt fog teremni a' Hohér, és örökre megfogja gyógyítani minden fog-fájásimat.

SÁRA : De mért kellene addig-is szenvedned ? Bizonyossan : mindgyárt itt termek, Érted-é, Fiam ? Tüstént itt leszek. — De íme egy Katonát látok bé-jönni. Múlsd vele magadat. Mindgyárt vissza-jövök.

HETEDIK RÉSZ.

RIMAI JULIÁNÁNÁL.

Köz-katona vala Rimai a' Fejedelem' szolgálattýában. Szinte gyermek vólt, midőn a' Katonák közé fogattatott. Hatvan-négy esztendő's koráig semmi leg-kisobb Tíztségre fel-nem-kaphatott, mivel se írni, se olvasni nem tudott. Azon kívül : hogy fellyebb mennyen, azon maga se iparkodott ; jól tudván : hogy úgy-mint Köz-katona, kötelességének eleget tehetne : * nem reméllvén pedig : hogy Tízti hivatallyának meg-felelhessen. Noha vén vólt, a' szolgálattól el-nem tiltotta a' Fejedelem. Az ilyenek Példájok ** voltanak az ifiú Katonáknak. Egyenes vólt Rimaiban a' lélek. A' jót jónak, a' rosszszat rosznak mondotta minden bátorsággal. Maga' viselete fenýítéke volt a' többieknek. Nagyra böcsülték mind Tíztyei, mind Baj-társai. Nagyobb neve-is vólt az egész Ezredben eme' Köz-legénynek, mint sok lomha, és mindenkor mást tévő here Tízteknek.

* Latinos. — T. i. : tehet.

** T. i. : példái.

Ezen Rimai egy valamelly Ifiúnak a' Siralom-házba ki-tételét meg-értvén Baj-társaitól, annak szerencsétlenségén nagyon meg-esett szive. Látni kívánta el-vesztése előtt. Ugyan azért a' Siralom-házba jött, és ajtaja előtt meg-állott. Ama' Rabra vetvén szemeit, sírva fakadott, az-után, alattomban, így sopánkodott:

RIMAI: Kár! Isten bizony, örökké kár illy ékes Ifiúnak idétlen veszedelme.

JULIÁNA: *le-vévén álláról a' keszkenőt*: Hozta Isten kendet, édes jó Barátom. Meg-kívánt tehát látogatni szerencsétlenségemben?

RIMAI: Igen-is: édes szép Úr-fim. Magam szemeivel kívántam azt látni, a' mit Bajtársaimtól hallottam. Azt szuszogták magok között: hogy egy szép, és nagyra-menendő Ifiú ki-tétellett légyen a' Siralom-házba; és nem sok idő múlva, fel-akasztatik. Adta volna az Isten: hogy el-hittem volna, és ide lábamat soha bé-ne-tettem-vólna.

Ezek-után meg-törülte Rimai ki-esordúltt könyveit. Eme' Köz-katonának igaz szívességét nagyra böcsülvén, így szóllott alattomban

JULIÁNA: Bizonyyára: találkoznak még igazán szánakodó szívek.

RIMAI: Tudgya az Isten: hogy nem vettem úgy szívemre magam' szerencsétlenségét, midőn Baj-társaimtól agyon-keletett-vólna lövettetnem; mint most az Urfinak szerencsétlenségén gyötrődöm.

JULIÁNA: Vólt tehát Kend-is illy szomorú állapotban valaha?

RIMAI: Voltam igen-is, édes szép Úrfim. És, Isten bizony, olly ártatlanúl: a'-mint óhajtom, hogy az Úr-fi-is ártatlanúl szenvedgyen. Mert: hogy Gonosz-tévő legyen: azt a' Fejedelemnek se hiszem.

JULIÁNA: Mit? Tehát Kendet ártatlanúl hurczolták a' halálra? Pedig a' Katonaságban? holott leg-inkább mondgyák fémleni az Igazság-ki-szolgáltatót. Talán a' *Subordinatio* ellen vétett valamit? Mert ők ezt tarttyák leg-nagyobb halálos véteknek.

RIMAI: Soha nem vétettem ez-ellen. Mindenkor eleget tettem kötelességemnek. Mindenben engedelmeskedtem Tiszturaiméknak. A' - hová rendelte az Ütközetben, ott kő-fal-gyánánt meg álltam. Soha vissza-nem-léptem, ha nem parancsolták. El-se-dugogattam magamat: hogy a' golyóbis belém¹ akadgyon. Mert így gondolkozáim volt magamban: inkább ő keressen-fel engem', mint én őtet.

JULIÁNA: Mit tehetett tehát, hogy szinte ártatlanul elveszett?

RIMAI: El-beszéllem az Úr-finak rövideden. Én ennek-előtte, Bethlen Gábor Fejedelmünk alatt, Pánczéros Katona voltam. Midőn maga Bécs alá Ferdinánd ellen ment a' Katonaságnak egy Felekezetével, minket a' Tengerre szállított, hogy a' Királyi Révnél más Tartományaira² ki-üssünk. Hajozásunk eleje igen csendes vala. De osztán egyszerre olly forgó szelünk támadá: hogy szinte mindnyáján veszedelembe esnénk. Volt velünk egy Tiszt úr-fi, maga-is igen derék katona, katonáit is igen nagyon szerette. Ez, hogy bennünket a' veszedelemtől meg-mentsen, fel-kapaszkodott az árbocz-fára: hogy a' vitorlyákat felszedgye. Azomban: meg-rántotta az alatságot egy esztelen Evedzős, és azon Tiszt-urat a' Tengerbe Buktatta. Senki sem iparkodott szegénynek ki-szabadítására: mivel mind-egygyikünk nehéz fegyverben állott. Könörgöttem egy velünk lévő henyélőnek (kiről azt mondgyák vala: hogy *Poéta* légyen: az-az: a'-mint osztán meg-tudám, ollyas ember, ki, írkálása-firkálása után, igen szűken éldegelt) könyörögtem, mondám, néki: hogy, mivel ő könnyű öltözetben vólna; 's-úszni is tudna; segítené valamiben a' Tiszt-urat addig-is, még³ magam nehéz Pánczéromból ki vetkezem. De azon Embertelen *Poéta* ki-vette zsebéből író-könyvecskéjét, és azon szerencsétlen Tisztnek állapottyát irogatni e' képpen kezdette:

¹ T. i.: ne.

² T. i.: II. Ferdinándnak más tartományaira.

³ L. a 25. lapnak 1. jegyzetét.

Lám a' halmos habok' küszködő omlása !
 Hogy boríttya fejét vize' szakadása !
 Minő kezének-is lám hadarázása !
 Ijedtt Orczájának halvány sárgulása !

Ezeket írogatta az embertelen. Én azomban, nagygyából le-vet-keztvén, a' tengerbe ugrottam, és hamar meg-ragadtam jó Tisztünknek haját. Vele a' hajóig úszván, ott látom ama' *Poétát*. Kértem nagy hangossan : ereszsze-le hozzánk a' kötelet ; avagy kezét nyújtsa. De ő ismét ily folytatta gondolatait :

A' nedves szavaknak ládd erőtlenségét !
 A' viz'-hangoknak-is tántorgó bőségét !
 Lám hulló haboknak egyenlő térségét !
 Egyszerre a' víznek kívántt csendességét !

Én azomban fel-emeltem a' Tisztet vállaimra ; és, hogy a' hajónak Párkányát el-érhesse, annál-is föllyebb emeltem. Ő szerencsésen meg-menekedvén, le-nyújtotta hozzám kezeit, és engem'-is a veszedelemből ki-mentett. Mind ezeket-is szorgalmatossan írogatta azon *Poéta*. Én pedig, nagyon meg-boszszonkodván, nyakon kaptam az embertelent, és azon kötéllel, melly ama' Tiszt-urunkat le-csapta, az arboczfára fel-akasztottam. Hogy * ez-után haza érkeztünk ; engem'-is nyakon kapának, és halálra ítélenek. Bizonyossan meg-lövettem volna ; ** ha csak, annak idejében, maga a' Fejedelem ki-lovagolván, meg-nem-kegyelmezett volna. Már-is melyemnek, és fejemnek szegeztek a' puskát. De engem' a' Fejedelem ártatlannak kiáltott.

JULIÁNA : De azon *Poéta*-is valósággal embertelen vala.

RIMAI : Az-oltától fogva, nem szenvedhetem gyomromban ama' *Poéta* mester-embereket. Másoknak szerencsétlen állapottokat szépen le-tudgyák írni ; de senkit segíteni nem akar-

* L. a 133. lapnak jegyzetét.

** Németes. — T. i. : agyonlőtték volna.

ak a' Nem-emberek, noha ezzel inkább, mint amazzal tartoznak. — Adná a' Fölséges Isten: hogy hatalmamban lenne az Ir-finak kiszabadítása. Nem lennék én akkor *Poéta*.^{*} Minden rőmet, nem csak eme' csurgó könyveimet, életének meg-tar-ására fordítanám.

JULIÁNA: Kedves jó Barátom! Ne mutassa-ki úgy annyira zívességét. Magamnak-is igen gyengék érzékenységeim. Szinte l-olvadok; ha másnak siralmait látom.

RIMAI: Nem sírok tehát ez-után; hanem segíteni fogom az rfiat, a' miben lehet, és ** töllem ki-telhetik.

Ezek után ki-vette nadrágjából keszkenőjét Rimai, melly-en három krajczárok valának bé-kötve. Ki-oldván a' Pénzt, zokat az asztalra akarta tenni Juliána' eleibe. A' katonának zívességét látván, minek-előtte emez a' Pénzt le-tette vólna, gy szállítá-meg őtet

JULIÁNA: Vallyon mit akar Kend, édes kedves jó Barátom!

RIMAI: Lám-é! Ezen meg-okosodott világban melly temér-lek a' hiba. Ennek előtte, midőn én gyermek voltam, egy tán-nyért szoktak a' Székre tenni, abba rakták az alamizsnát, az l-veszendőnek lelkiért. Már most ezt-is abba hagyták. Istenem nire jutánk!

Ezek után a' három krajczárt az asztalra tette Juliána' eleibe. Az-után nagy szomorúan ismét helyére vissza-ment. E' dolog úgy meg-vette Juliánának szívét, hogy magát a' sírás-ól meg-nem-tartóztathatná. Annak igazán Keresztény szívét nagyra magasztalván, így szólla hozzája

JULIÁNA: Kedves jó Barátom! vegye-viszsa ezen Pénzét. Amúgy-is elég szegény. Ha számomra itt hagygya; még sze-gényebb leszen.

* Hogy a fennebbi elbeszélésben épen «poéta», azaz költő, an embertelennek feltüntetve; és hogy abban a költők kímélet-lenül, és pedig kivétel nélkül, kárhoztatva vannak: az csak azt anusítja, hogy Dugonics, író létére, nem tudta megbecsülni a költőket. Számos nagy prózaíró leledzik ebben a hibában. A ki költőket nem becsüli, az, bármily jeles ember legyen is külön-ben, nem a költőket kisebbíti, hanem önmagát.

** T. i.: a mennyire.

RIMAI : Mentsen-meg az Isten, hogy vissza-vegyem azt, a'-mit, Isten' neviben, az Ur-finak lelkiért szántam. Még akkor : midőn az Őr-háznál Katona-baj-társaimtól az Úr-finak elvesztését meg-hallottam ; ezen három Krajczárokat keszkenőmbé kötöttem, és csupán az Úr-finak számára. Követem pedig, hogy többel nem szolgálhatok. Igen szűk az idő. Kevés a' kereset. Ha több volna ; Isten bizony, többet adtam volna.

JULIÁNA : De mért fosztja-meg magát ettől-is ? Eme' szűk időkben ennek-is hasznát vehetni.

RIMAI : Igaz ugyan : hogy minek-előtte az Ur-finak szerencsétlenségét meg-hallottam ; ezen három Krajczáron dohánt venni akartam. De dohány nélkül egy-két nap el-élhetek. Hiszem-is az Istent : hogy így e' csekély pénzemet jobbra költöttem.

JULIÁNA : Édes jó Barátom ! Ha tehetségemben volna, ezen három krajczárért, három-száz aranyat adnék jutalmául. De semmit se törődgyön : meg-fizeti Kennek azon élő Isten, ki most-is az Égből le-néz, és nagyon örvendez, hogy illy jó magyar embert teremtett.

RIMAI : Reménlem-is : hogy meg-áld a' Magyarok Istene : mert igaz szívemből cselekedtem, a mit cselekedtem. — De, édes Úrfim ! Még mást-is próbálnék : én az Úr-fiért, ha a' régi szokást farba nem rúgták volna a' mostani meg-világosodott emberek. Annak-előtte : midőn valakit halálra ítéltének ; ki-menthette magát, ha Katonának állott. Ha e' szokás fen volna : tüstént ide kellene anni kezét az Úr-finak. És, ha nem akarná, erővel-is reá fognám, és (Isten-bocsáss) azt hazunám : hogy önként fel-tette a' Süveget ⁽¹⁴⁾. Oh be gyönyörűsé-

(¹⁴) A' Magyaroknak régi Süvegekről ezt írja Altorjai Bárány Apor Péter : Fekete Süvegeket-is igen viseltek. A' nagy emberek selyemből volt csinálva. A' Nemeseké szép fekete Bárány-gyapjúból. Mikor meg-holt a' Férj-fi : olyan süveget vontanak a' fejébe. Úgy tették koporsójába. Úgy temették-el. A'-mint-hogy most-is a' Temetőben (mikor új sírt ásnak, s-régi testeket találnak) olyan Süveget láthatunk el-rodhadva ; a'-mint én magam-is sokat láttam. Az Ifiak pedig, nyárban ugyan,

essen fénylene a' mí Századunk, ha benne illy gyönyörű Ujjonczt látnánk; ki-váltt-képpen e' mostani érdemes Kapitányunk alatt.

JULIÁNA: Hadd tudgyam tehát következendő¹ Kapitányomnak nevét: kinek hívják?

RIMAI: Macskási Bálintnak nevezik. Ide való, nem meszsze. Nagysága leg-derekassab Vitéz az egész Seregben. Isten biony: kevélykedem-is benne: hogy alatta katonáskodom.

JULIÁNA: Macskási Bálint tehát? Oh, édes jó barátom! Vólt az valaha Kapitánya Kennek, de már most nem az.

RIMAI: Mit? Nem Kapitányom? Sött én alatta szolgálók. Ha csak Fő-strázsa-mesternek nem tette a' Fejedelem. Mert ennek valami szelét vettük. Isten-bizony! noha elő-menetelén mindnyájan örvidenénk; még-is, ha Századgyát el-hanná; mindnyájan meg-keserednénk. Szívessen vele élni, bátran vele alni kívánunk.

JULIÁNA: Édes jó Barátom! Kennek Kapitánnyát, Macskási Bálintot, meg-fosztotta a' Fejedelem minden Tisztségétől. És a'-mi leg-inkább gyötri szívemet) én miáttam esett a' szerensétlenségbe.

asonló fekete Süveget viseltenek, de Csákóست. Abban szín-én-úgy az oda-fel írt² forgókat. A' Süvegnek csákóját ezüst-óvel sűrűn meg-rakták. A' tőnek gombja aranyos vólt. Rendszerént a' Süvegnek alsó karimáján a' zsinórnak helye vólt. Az,³ a'-kitől ki-telhetett, ezüstból-selyemből vólt. Némellyek csak tiszta selyemből. A' Süvegnek némelly alsó részén, némelly helyeken, hasadék vólt; a'-mellyen ki-eresztvén a' zsinórt, meg-czifrázták. A' zsinór vége hosszú vólt. Azt a' némellye mellett, jobb felől, ki-eresztette. Egy kevéssé az övintal-ért, szép vitéz-kötés lévén azon végén. Kettős vólt a' zsinór, némellyeken fel-'s-alá-járó gomb vólt. Mikor nyargaltak hogy a' Forgó a' süveget le-ne-vonnya fejekből) azt a' zsinórt örkök alá tették, 's-az említett fel-'s-alá-járó gombbal meg-zorították.

Dugonics jegyzete.

¹ T. i.: jövendő, jövő.

² T. i.: a feljebb leírt. Apor ama szavait l. Dug. 10. jegyz.

³ T. i.: a zsinór.

RIMAI: De az Úr-fi-is! Ugyan tud ám valamit a' tréfához. A' lehetetlen dolgot-is lehetségesnek akarja előttem tenni. De értem én a tréfát. De, amott látok feketében valakit.

NYOLCZADIK RÉSZ.

APALIN A' SIRALOM HÁZBAN.

Gyászban vala fel-öltözve Apalin Kis-aszszony. Vernikának parancsolattjából jöve a' Siralom-házba. Olly szomorúan jelent pedig meg Juliána előtt: hogy azt le-írni lehetetlenség. Nem is akart elsőben hozzája menni, attól tartván: ne-hogy, annak leg-első szemlélésében, kettő-repenne szíve. Erőltette őtet Vernika; sőt: barátságának el-vesztése alatt, meg-parancsolta: hogy hozzája mennyen; és azokat, mellyeket csak éppen reája bízhatott, végső izenetül vigye. Egy fehér keszkenőt, egy szép Rózsa-bokrétát küldött Juliánának Vernika, utolsó ajándékul. Ezekkel béérkezvén Apalin, meg-hajtotta magát Juliána előtt, pedig igen méllyen. Sokáig szomorúan nézték egy-mást. Egygyik se szólhatott. Végtére így kezdette

APALIN: Istenem-Teremtőm! hogy élhettem-meg ezen szempillantást?

JULIÁNA: Hozta Isten a' Kis-aszszonyt. Bizonyossan örvendek: hogy, halálom előtt, kedves társaságával élhetek. Mi jó szél vetette hozzám? Látom: hogy Követségben forog.

APALIN: Oh adta volna az Isten, hogy Juliusomhoz vígabb követségben jöhetnék.

JULIÁNA: Vígán mondgya-el tehát Követségét, ha az magában szomorúnak tettszik is. Lám én-is elég víg vagyok.

APALIN: Kegyelmes* Fejedelem-kis-aszszony, Vernika, maga kívána az Úr-fihoz jönni; de szívében nem bízott.**

* T. i.: a kegyelmes.

** T. i.: nem mert eljönni, mert nem hitte, hogy el tudja viselni a viszontlátás iszonyúságait.

Ott emísztí magát az unalmas magánosságban. Húllanak úrrú könyvei. Szíve-is, a'-mint érzi, kettő-hasadott. Nékem semmi könyveim immár. Ki-száraztotta azon tüzes fájdom, mellynél keservebbet soha nem éreztem, nem-is éreztettem.

A' Kis-aszszonynak nagy, és valóságos szomorúságát minden szavaiból tapasztalván Rimai, maga-is el-keseredett. Nehezen tűrhette eztet Juliána-is. Így szóllott alattomban

RIMAI: Ugy tettszik: mint-ha szívemet hasogatná valami.

APALIN: Kegyelmes Fejedelem-kis-aszszonyunk eme' Rózsakokrétát küldi, az Úrfinak számára. Vegye jó neven, úgy-mint valóságos jelét szánakodó szívességének.

JULIÁNA, *el-vévén a' rózsát*: Szívemből köszönöm Vernika-fejedelem-kis-aszszonynak hozzám való kegyességét: hogy ólam, szegény szerencsétlenről, meg-nem feletkezett.

APALIN: Nagy szív szorongatásai között arra kéri az Úr-
at: hogy ezen végső szíves ajándékát szívére tétesse a gyászos toporsóban.

RIMAI: De már ez bizonyomra sok. Tovább nem tűrhetem.

APALIN: Ezen kívül: el-küldötte ezen keszkenőt-is utolsó siralmas szolgálatra.

JULIÁNA: Oh kegyes Vernika! hogy-hogy érdemelhettem meg ezen szívességedet?

APALIN, *od'-adván a' keszkenőt*: Ezen fehér keszkenő, a' előbbi között, leg-kedvesebb keszkenője vala a' Fejedelem-kis-aszszonynak. Azt óhajtya: hogy az Ur-finak ama' gyönyörű tét szemei ezen keszkenővel kötessenek-bé, utolsó szem-pillanása előtt.

RIMAI: Oh siralmas szolgálat. Ennek nem kellett volna meg-esni.

APALIN: Jelenti az Úr-finak azt-is: hogy immár minden színes öltözetét, minden gyöngyeit; minden ékességeit le-tette, és egész gyázba öltözött. Ezt egy esztendeig le-se-fogja-tenni. De Juliusnak gyönyörködtető nevét örökké meg-fogja tartani keservekkel tellyes szívében. Nem-is lehet más, a'-miben gyönyörködgyön tellyes életében.

JULIÁNA: Oh Vernikám! Lelkem édes Vernikám. Köszönöm szívességedet!

APALIN: Ez volt Követségemnek szomorú része. A' mi következik, meg-vígasztalhattya az Úr-fiat.

RIMAI: Istenem! légy velem. Talán ugyan Kegyelemét jelenti a' Fejedelem?

APALIN: Meg-nyerte Vernika-kis-aszszony a' Fejedelem-től: hogy el-vesztése alattomban történnyen. A' Fejedelmi kertben feje fog vétetni.

RIMAI, *alattomban*: Derék vígasztalás; ha csak ugyan meg-kelletik halnia.

APALIN: Ki-kérte azt-is Vernika, hogy Testye ne az akasztó fa alá, hanem Óseinek koporsói mellé tétessen. Készen-is vagy on immár a' szép ormos Koporsó.

RIMAI: Ez már bizonyossan meg-érdemli a' Kegyelem nevet. Hitemre mondom: találatnak még-is szánakodó Fejedelmek.

APALIN: Ó maga a Fejedelmi Kis-aszszony ki-fogja-vésni az Ormos koporsónak oldalára, Juliusnak gyönyörűséges nevét. Le-fog ahhoz menni, minden esztendőben, éppen ezen napon. A' Koporsót Rózsákkal fel-ékesíti. Azokat könyveinek árjával meg-öntözi, hogy, ha lehet, örökre el-tartsanak.

JULIÁNA: Istenem! Várhatnék-é Testvéremtől nagyobb szívessége

APALIN: Végtére: bátor szívet kíván a' szerencsétlenségnek meg-győzésére. Én magam, ezeken kívül, mit kívánhassak, nem tudom. Lelkem Juliusom! Isten veled.

Ezek után meg-hajtotta magát Apalin Juliána előtt; és tőlle el-akara távozni. De Juliána ötlet, karján fogva, meg-tartóztatta. Marasztalta a' Kis-aszszonyt Rimai-is, észre vévén, hogy jelen-létte igen kellemetes.* Így szólla pedig

JULIÁNA: Ne siessen, Drága-látos Apalin. Maradgyon itt nálam: hogy jelen-léttében igazán gyönyörködhessem.

APALIN: Anná a' Fölséges Isten: hogy állhatatos gyönyör-

* T. i.: enyhítő, vígasztaló Juliánára nézve.

zöldtetésére lehetnék édes Juliusomnak. Azt bizonyosan szíremből-is ki-szelném. De íme jelen-léttem csekély vígasztalást mutathat. Nékem-is vagy on olly emberemre szükségem: kitől vígasztalást várhassak. Semmi örömem immár ezen romlott világon.

JULIÁNA: Jól vagy on tehát: én fogom vígasztalni Apalin-kis-aszszonyt.

RIMAI: No már ez olly dolog, mellynek mássát nem láttam. A' fel-fordúlt világban élek. Mert: úgy tettszik: hogy, ellenkező módra, Beteg bízattya az Orvost; Haldokló bátoríttya a' Papot; Köz-katona ád erős szívet a' Tisztnek.

JULIÁNA: Már most tehát: édes-kedves drága-látos-szép Apalinom! Ezen állapotomban, miként tettszem Kis-aszszony-ságodnak?

Juliánának ezen szavaira egészlen el-álmélnkodott Apalin. Fel-vetette szemeit az Egek bóltozattyára; és harmat eső gyanánt síráncokozott. Ezeket-is zokogásai között mondotta

APALIN: Istenem? ha más állapotban vóna édes Juliusom, hogy ne tettszene!

JULIÁNA: Hát? Ha most szépen kérem Apalin-kis-aszszonyomat: hogy magát Hitesemnek ajánlya: meg-cselekedné-e eztet kedvemért? — Mit? Halgat tehát Apalin? — Istenem! hogy változik az emberi szív! — Ennek előtte, midőn bóldogabb valék, engem' Apalinom szeretett, és én abban gyönyörűségemet lelhettem. Ime mostan szerencsétlenségemben - -

APALIN: Gyűlölöm úgy-e az Úr-fiat? Oh reméntelen törénet!

RIMAI: Igaz bizony. Im' egy el-hagyott jó szokás jutott smétt eszembe. Annak-előtte meg-szabadíthatta a' Rabot egy aszszonyi Személy, ha, el-vesztésének szem-pillantásában, egy ehér keszkenőt vetett hozzája. Ez-is el-múlt immár. Eme' meg-világosodott Fejek minden jót el-rontanak, minden rossz-zat bé-hoznak.* Nagyságos Kis-aszszony! hozza-viszsa ama'

* Hogy ez észrevételében kelletténél többet mond, talán, mondanunk sem kell.

régi szokást. Vessen az Úr-fira egy fehér keszkenőt annak idejében. Hát? Ha jó végét láttya? Ne legyen a' Kis-aszszony-is ama' *Poétához* hasonló, ki máson szánakodik, de rajta semmit se segít.* Tegye ezen jót Julius-úr-fival. El-megyünk osztán a' Fejedelelemhez ő-kegyelméhez. Lehetetlen dolog, hogy Julius-úr-finak életét meg-ne-engedgye, ha Fejedelemségét ilyen szép Párral fényeskedni láttya.

JULIÁNA: No tehát: mit mond erre az én kedves Apalinom?

RIMAI: Szaporán, édes Kis-aszszonyom. Tegye Juliussal ama' jót. Lám az Úr-finak-is van kedve a' Házasságra. Ne adgyon néki kosarat. Mert meg-eshetik: hogy a' Kis-aszszony Vénségére-is Szűz marad.

JULIÁNA: No most tehát: Miről gondolkodik olly mélyen kedves Apalinom?

APALIN: Nem egyébről, lelkem Juliusom: hanem szívének bátorságáról, jó kedvének példátlan állhatatosságáról. — Istenem, Teremtőm! Előtte a' koporsónak, torkában a' bizonyos halálnak így tréfálkodhatni, bé-illik a' világnak hét csudái közé. — Ez többet jelent, mint emberi erőt. — Istenem! Juliusnak eme' maga viselését hogy-hogy beszélyem-el Vernika előtt? Lehetetlen: hogy néki ki-nyilatkoztassam. Attól tartok: ne-hogy ináról lerogygyon, ha el-gondollya: hogy ollyan Úr-fi hal-meg, ki a' halhatatlanságra méltó. De én se tűrhetem többé szívemnek gyötrelmeit.

JULIÁNA: Édes Apalinom! Vigye ezen szíves Csókomat Vernikához. Ragassza helyettem annak ajakira. Köszönnyem hozzá, minden érdmem felett, ki-mutatott igaz szíves-ségét. — Édes Apalinom! élyen szerencsésen a' Kis-aszszony is. Keressen magának szerencséssebb Ifiat Házas társúl. Kettőnket az égi rendelések egybe-nem-kapcsolhattak.

APALIN: Kedves Juliusom! Az Istennek Gond-viselésébe ajánlak. Tartsa-meg a' Teremtő bátor szívedet egész végig. Élly örökre.

Ezek-után el-ment Apalin, és, Vernikához vissza-térvén,

* L. a 223. lapnak 1. jegyzetét.

el-beszéllette előtte az egész történetet. Vernika érzékenségeinek mind-eddig nevet nem találhattunk. Test-vérét nem szánhatta más-képpen.¹ Kevésben múlt-el: hogy Akósnak böcsténységével,² Juliussának erőszakos ki-szabadítására reá-nem-ette fejét. Sokáig tusakodott benne Báttya' méltóságának fen-tartása, Julius' élete' meg-hagyásának édes kívánságával. Le-verte még-is e' szokatlan gondolatról Apalin, fő-képpen azon nyomos okkal: hogy Julius' életének ki-szabadítása nem ügghetne immár az emberi erőttől, hanem csupán az Istennek ergalmasságától. Ezen meg-állapodott a' Fejedelem-Kis-aszszony-is. De Apalinnak el-menetele után, ezeket mondotta

RIMAI: Eleget sírt ama' Kis-aszszony-is; de semmit se segített. Oh *Poéták! Poéták!*³

KILENCZEDIK RÉSZ.

SÁRA AZ ORVOSSÁGGAL.

Már ez-előtt-is mondtam: hogy Sára, édes leányától el-ávoztván, a' Patikába iparkodott: azon Fog-viznek meg-csi-gáltatására, melynek le-írását mindenkor magával hordozta vala. Mivel semmi Pénze nem vólt tehetségében, nagy aláza-rossággal kérte a' Patikást: hogy a' vizet, ama' szerencsétlen fiúnak számára, Isten' nevében meg-csinálni méltóztatna. Ezen szívességéért azt nyerte a' szegény anya, hogy a' Patikástól ki-nevettetett, hogy annak akarná fogait meg-gyógyítani, kinek nem sokára a' feje-is el-veszne. Ettől, igen meg-ülázódva el-menvén, másokhoz-is ment; de mivel azon víznek el-készítése közönségesen hat forintokba szokott kerekedni; hallani sem akartak a' többi Patikások valamit felőlle, ha tsak előre az ára le-nem-tétetne. Ezen feleletre meg-szomorodván

¹ T. i.: sem sajnálhatta már jobban.

² T. i.: megbecstelenítésével is.

³ L. a 223. l. 1. jegyzetét.

a' könyörűletes szívű aszszony, meg-csináltatta ugyan addig-is a' vizet, de, a' Pénznek meg-nyerése végett, ki-menvén a' Patikából, össze-járta Kolosvárnak minden úttszáit, minden régi ismérős házait. Egygyet se talált ismerősi közül (ezek valaha víg napokat éltek a' Macskási házban) ki ama' hat forintokat le-fizette volna, noha ő azt nem ajándékba kérte; hanem, hogy, mennél hamarébb lehet, bizonyossan vissza-szolgáltattya. Gondolkodott: ha valamie volna, amit le-zálogítani lehetne. De talán egész öltözete hat forintokba nem került. Nem tudván mit cselekedni, végtére bátorságot véve magának, és, Vernikához menván, annak szánakodó szívében bizakodott. Elő-beszéltette ama' szerencsétlen Ifiúnak fogfájásait; az Orvosságnak készen-léttét; a' Pénznek szükét.* Vernika, Sárát nem ismervén (de Sára se mondván semmit-is maga felől) ennek fele-baráti szeretetét nagy hál'-adó szavakkal meg-köszönte. Juliussának ezen új nyughatatlanságát újra meg-síratván, Sárának tizen-két aranyat ajándékozott, a' végre: hogy, azon hat forintokon kívül, mellyeket a' Viznek árául adand, a' többit magánál tartaná, fele-baráti szolgáltatványának némi-némű jutalmául. A' Fejedelem-kis-aszszonynak ezen kegyességét nem tudta elegendő-képpen csudálni Sára. Szaladott a' Patikába; és, az el-készültt Orvosságnak árát le-fizetvén, szapora léptetéssel vissza-jött édes leányához. Nem szólhatott mindgyárt pihegése miatt. Hogy magát egy kevesse ki-fűtta, csak ezeket mondotta

SÁRA: Hála Istennek! vissza-jöhöttem egyszer, noha nagy későre.

JULIÁNA: *Annyának bé-jöttére, fel-kötvén ismétt az állat:* Hogy szolgálhassam-meg az Aszszonynak ezen fáradságát?

SÁRA: *Fel-nyitván az Üveget:* Köszönöm Kennek, Katonauram, hogy eddig itt maradott, Téged' pedig, édes Fiam, követlek, hogy hamarébb nem érkezhettem. Egy Pénz se vólt

* Kossuth híres vezércikkelyei egyikének ez a czíme: Pénz szüke. (P. H. 1841. 13. sz.) A «Magyar Hírlap» 1893. 347. sz. vezércikkelyének meg: Pénzszükség.

álam : hogy az Orvosságot ki-fizethettem volna. Ingyen pedig nem akartak adni az Isten-adta Patikásai, noha a' szükségem még képpen elejekbe terítettem. Végtére Vernikához mentem. Oh Fiam ! ez ám a' Kis-aszszony. Tizen-két aranyat adott. Az Isten ezer annyit adgyon néki. Már most, édes Fiam, végy valamit belőlle a' szádba. Meg-látod, hogy el-múlnak a' Fájdalmak.

JULIÁNA : Hadd próbállyam tehát. *Vesz valamit a' szájába, és hamar ki-pöki.*

SÁRA : De tovább kell a' szádban tartanod. Bizonyossan jobban leszel reá. Én evvel Juliána-leányomat sokszor gyógyítottam-meg. Végy csak még valamit a' szádba, és tartsd benne egy darabig.

JULIÁNA : Édes Aszszonyom ; mit használhat ez énnékem ?

Ezek után szájába vette az Orvosságot, és benne csak azért tartotta-meg örömet : mivel szóllania nem kellett. Félt, pedig fő-képpen attól, ne-talántán Anyja, gyakor szavait hallván, reá ismérjen. Osztan ismétt le-tette kezeire fejét az asztalon. Nem akarván többet szóra kisztetni, így szólla

SÁRA : Úgy, édes Fiam. Csak tartsd a' szádban. Juliánámnak ez mindenkoron nagy hasznót hajtott. Jut eszembe egyszer : midőn még a' Szerémi Herczegségben laktunk, egy nevezetes Gyülekezetben * lévén, Juliánám hirtelen igen nagy fog-fájásokat szenvedett. Nagyon sajnálotta ezt Kálmán-herczeg. Mert, ha leányommal nem tánczolhatott, azt gondolá : hogy nem-is vigadhatik. Meg-értvén a' Herczegné leányomnak aját, szaporán kezeibe véve egy üveget, abból adott valamit szájába ; és, mint-ha egyszerre el-vágták-vólna a' fájdalmat, leányomnak semmi baja nem vala. Oh be örvendezett ezen a' Herczegné. Ő az én örömemnek semmit sem engedett.** Aztán az üveget-is nekünk ajándékozta, nagyon kérvén engedhet, hogy, a' papirossal egygyütt, megtartanám számára, helyben azon viznek el-készülése' módgya vala fel-jegyezve. Miolta leányom ezen vízzel él fogainak ki-tisztítására, soha

* L. a 112. lapnak 2. jegyzetét.

** L. az 16. lapnak 1. jegyzetét.

az-oltától fogva semmi fájást nem érzett. Ez-után olly szépen fel-nyílt, hogy én büszkélkedem-is benne: hogy engem' az Isten olly gyönyörű szép leánnyal meg-áldott.

Annyának eme' szavait hallván Juliána, eszébe jutottak annak gondoskodásai. El-nem-titkolhatván a' Sírást, ki-pökte a' vizet; és, szinte zokogásai között, ezeket mondotta

JULIÁNA: Oh Istenem! Istenem! Bár soha se születtem volna.

SÁRA: Mi talált, édes Fiam? Lám! most kezd immár munkálódni az Orvosság. Elsőben nagy fájásokat indít; legottan békét hágy. Éppen így tett leánnyommal-is. Végy csak még szádba valamit. Meg-látod, hogy egészen fel-épülsz.

JULIÁNA: Csak jönne immár azon utolsó szem-pillantásom. Mert ezen életem keservessebb a' halálnál,

Bé-vett osztán valamit a' vízből Juliána; és fejét az asztalra ismét le-hajtotta. Így szólla

SÁRA: Úgy, édes Fiam. Már most nem foglak bojgatni. Katona-urammal beszélgetek addig is, még* egészen meggyógyulsz. Vallyon isméri-é Kend, édes jó Barátom, az én leányomat Juliánát?

RIMAI: Egyszer volt szerencsém látni, az el-múlt Fársángban. Tisztyeink, szokások szerint, szánkázást indítottanak. Kiki maga Szeretőjét vitte. De az én Kapitányomnak, Macskási Bálintnak, ő nagyságának, legszebb Kis-aszszonya vala. Tüstént kérdezőskedtünk egymás között: ki-féle lenne a' gyönyörű teremtés? Nem sok idő múlva meg-tudtuk: hogy Testvér-húga lenne. Hitemre mondom: soha annál a' Kis-aszszonynál szebbet életemben nem láttam. És, ha jól eszembe jutnak szép ábrázattyának vonásai, igen hasonló volt ezen mi Úr-finkhoz.

SÁRA: De az én Juliánám, ezen Úr-finknál, egy kevéssé magosabb-is, vékonyabb-is sokkal. De Katona-uram valóban jól észre-vette a' dolgot. Ha ezen Úr-fi leány ruhát venne magára, könnyen meg-ölelhetném Juliánám helyibe, fő-

* L. a 25. lapnak 1. jegyzetét.

Éppen, ha homályos volna az idő. Mert az Úr-finak szava-is igen hasonlít Juliánámnak szavához.

Ezeket hallván Juliána, egészen el-ijedett. Immár lehetetlen dolognak lenni gondolta személyének további el-titkolását. El-is árúztatott volna, ha más valami történet magát elő nem adta volna. Ime valami kis harang-szó hallatott nem messze a' Siralom-háztól, annak jele: hogy a' Rabnak el-esztésére itt lenne immár az idő, 's-mindenek-is úgy készen lennének, hogy a' ki-menetelnél nem lenne egyéb hátra. Ezen harang szóra meg-rettenvén, így kérdezősködött

SÁRA: Istenem-uram! Mit hallék? Soha ama szózatnál szomorúbb szózatot nem hallottam. Istenem légy velem.

JULIÁNA: *ki-pökvén az Orvosságot*: Utolsó Szem-pillantásmnak jelét hallotta az aszszony. Istenem! utolsó szükségemen el-ne-hagygy.

SÁRA: De az én fejem ismét szédeleg. Úgy-is tettszik: mint-ha szívemet öszve-sajtolná valami.

JULIÁNA: Kérem azt aszszonyt: el-ne-hagygya magát. Le-gyen víg orczával egész holttomig.

SÁRA: Ne búsully, édes fiam. Meg-győzöm gyarlóságomat. Édes Anyádnak helyében vólta képpen lészek.* Veled megyek ma' Savanyú vizre. Én kötöm-bé szemeidet, én teszek a' Koporsóba, és, ha bírlak, vállaimon viszek a' Fejedelmi Sírba. Mert azt hallám ez-előtt Vernika-fejedelem-kis-aszszonytól: hogy mind ezeket meg-engedte Urunk, ő-kegyelmének szíves éréseire.** Oh Fiam, be örvendtettem rajta: hogy az akasztóán nem száradsz. Tanácsossabb el-rejtetni; és Testeddel áfirednek-is el-temettetni.

JULIÁNA: Igen-is így hozta hírül ezeket Apalin-Kis-aszszony-is. Édes Vernikám! kedves Vernikám! be sokkal tartodom igaz szívességédért. De, Katona-úr! kérem Kendet-is: segítsen, ha útamban el-találnék lankadni. Még ugyan elég erőm vagyon. De az utolsó szem-pillantás leg-veszedelmessebb.

* Solæcismus. — T. i.: édes anyádat akarom pótolni teljesen.

** T. i. Vernikának nemes kérelmére.

RIMAI: Ne félljen az Úr-fi semmit-is. Ölembe fogom, ha szükségét látom.

Csak alig végezhatték-el beszélgetéseiket, bé-toppan a' Tömlöcz-tartó Poroszlóival, Katonáival, és más egyéb fegyveres embereivel egygyütt. Ezeket látván Juliána, olly szomorúan tekintett édes Anyjára (de, hogy észre ne vegye, akkor alattomban, mikor ez a' Poroszlóknak bé-jött'e látásában ¹ foglalatoskodott) hogy egész testében különös változását szenvedné, Szíve pedig mintha meg-repedett volna. Nem mondhatni ugyan felőlle: hogy a' haláltúl, mellynek eleibe önkényes akarattyából méne, magáról meg-feletkezővén, rettegne. De a' Természet csak ugyan ki-ütötte magát belőlle. Mert a' Poroszlóknak bé-jöttek után (kik mindnyájan Czigány Nemzetségből állottanak, ki-nem-vévén Hohérjokat²-is) eszébe jutott az ügye-fogyottnak, hogy eme' czudar embereknek kezek közé jutand. Ezen gondolat meg-rázta egész testét. És, noha ugyan Attya' életének bizonyosságával élesztette szívét, nem vehetett még-is annyi erőt magán: hogy a' Természetből éppenségesen ki-vetkőzhetett volna. A többi között leg-inkább mostanában jutott eszébe édes anyjának dajkálkodása, hozzája való nagy szeretete. Ugy-is tettszett hamarjában, mint-ha, reája nézve, sajnállaná itt hagyni ezen árnyék világot. Ezen gondolatokat meg nem-fojthatta hirtelen. Nagy hamarsággal neki-méne édes Anyjának; és nyakába borúlván, sírva fakadott. Nem tarthatta se maga, se Anyja a' sűrű zokogást. Ha hirtelen Kép-íróra találhattak volna, ezen egy történet méltó lett volna a' le-festésre, Zsólyomi Sárának, és Macskási Juliánának örök emlékezetekre. Sokáig néma beszédekkel ³ ölelgették egy-mást. Végtere maga észre vévén Juliána: hogy, mennél tovább csüggne édes Anyjának nyakában, annál inkább meg-nehezedne halála, meg-édesülne pedig az élet: egy szíves csókja után, ki-szakasztotta magát édes An-

¹ T. i.: a poroszlók bejövetelének nézésében.

² L. a 244. lapnak 1. jegyzetét.

³ T. i.: beszédek közt, azaz a fájdalom jelei közt.

vának karjai közül. Úgy tettsett Sárának, maga se tudván
i okra nézve; mintha szívét szakasztotta volna-ki, midőn
agát ki-ránczigálta öléből. Így szólla osztán

JULIÁNA: El-kelletik válnunk, édes Aszszonyom Örökre.
Égyen az Istennek szent akarattya mindenben. Indúllunk
hát Isten' hírével.

TIZEDIK RÉSZ.

VERNIKA A' KERTBEN.

Meg-indúltanak osztán a' Kert-felé, Juliána el-vesztésének
ralmas helyére. Már sokkal ennek előtte, Vernika, és Apalin
zen kertben vóltanak. Juliána' el-vesztésének eszközeit, a'
lépült Állást, és az el-készült koporsót szemlélgetvén. Az
llás a' Kertnek közepére vala fel-építve kurta ágasokból, és
éajok szegezett deszkákból. Ennek allya úgy rendeltetett:¹
ogy, szélesre terjedvén, csak két lépcsőkön mennének-fel
ának keskenyebb lapjára. Az egész Állást fekete posztóval
úzatatta-bé Vernika: meg-parancsolván az Inasoknak, hogy,
Juliánának feje' vétele után, ha a' vér meg-száradna, azon
osztó szerencsétlen koporsójának takarójává rendeltetne. Az
llásnak jobb részén állott Vida, Juliána' el-vesztésének Papi-
ossát² kebelében tartván. A' bal részen Cserei vala, annak
ó-deákja. Mind-a-kettő olly szomorú, hogy, kik meszsziről
tnák, azokat nem élő embereknek, hanem szomorúan álló
épeknek³ tarthatnák. Az Állás mellett vala Juliánának ko-
porsója meg-nyitva. Ebbe rakosgatta ekkor Vernika maga leg-
edvessebb párnáit. Bé-terítette, Apalinnal egygyütt, fehér lepe-
vel. Végtére: az arra készültt rózsákat, 's-más egyéb virá-
okat ide-tova, a' mint leg-alkalmatossabbnak lenni gondolták,

¹ T. i.: volt alkotva, készítve.

² T. i.: halálos ítéletét.

³ T. i.: szobroknak.

a' Koporsóban el-rakosgatták. Ezen így el-készültt koporsót sokáig nézegette, és végtére ezeket mondotta síránkozva

VERNIKA: E' * lesz tehát örökös házad, édes Juliusom. — Itt fogsz örökre nyugodni, fő nélkül, ki-terjedve. Itt lesznek le-zárva bé-esett hamvaidd sok következendő embereknek örök emlékezetekre. — Édes Juliusom! Kinek víg lakására Palotáimat rendelem-vala-el, eme' szűk helynek keskeny kerteletével meg-kelletik elégedned. — Oh emberi reményeknek bizontalanságai! — Én ugyan víg napjaidat reménlettem velem lakásodban. Ezer-meg-ezer örömidről álmodoztam szíves társaságomban. Nálam, minden baj, minden szomorúság nélkül sokáig el-élhettél volna. A'-mit szemed-szád meg-kévánt volna, mind azok ajándéki vóltanak volna szíves adakozóságomnak. — Ime! egyszerre füstbe ment minden fel-tételem, minden reménségem. Ezen virágok, száraikról le-törettetvén, el-fonnyadnak, és soha többé fel-nem épülnek: Úgy te-is, édes Juliusom, le-vágattatván, el-enyíszel, és végtére-is porrá lészel.

Nem szállhatott többet Vernika. El-fogták a' zokogások. Le-tette fejét a' koporsóra, és indulataival küszködött. Apalín, Vernikának keserveit látván, nem merte mindgyárt meg-szólítani. De Vernikának se láttszatott a' beszélgetés tetszeni. A' fojtó gyötrelmek, a' halgatásban eregetett jajok inkább vigasztalták szívét. Ezen szomorú gondolatoknak hamar-végét nem remélhetvén, így szóllította meg-ötet

APALIN: Kegyelmes-fejedelem-kis-aszszony! egygyet mondanék.

Nem felelhetett tüstént Vernika, keserveitől nagyon el-nyomattatván. A' koporsón tartotta fejét; néha fel-emelvén az állásra tekintett. Azután Apalint-is nem ** akarván megvetni, hozzája fordúlt, és így szóllott

VERNIKA: Mit akarsz, édes Apalínom? Úgy-tetszik: mintha szavadat hallottam volna, de igen meszsziről.

* L. a 182. lapnak 3. jegyzetét.

** T. i.: Apalint sem. — L. a 22. lapnak 2. jegyzetét.

APALIN: Nem véllem: hogy a' Fejedelem-kis-aszszony, Juliusnak el-vesztésén, jelen kívánna lenni.

VERNIKA: Kérlek, édes Apalinom, könyörülly rajtam egye-fogyott szegény Teremtésen. Mert nékem úgy tetszik: intha¹ eme' koporsótól el-nem-távozhatnék. *Le-hajtá fejét koporsóra.*

APALIN: De ezen ki-mondhatatlan szomorúság meg-árthat egyelmednek.

VERNIKA: *fel-ütvén fejét:* És mit gondolsz, kedves Apalinom! minő vigasság hozhatná helyre szívemet? Nincs immár mmi eme' Világon, melly ezen siralmas történetnek keserű-gét meg-édesíthetné.

APALIN: Akós fejedelemnek javallásából bé vannak immár gva a' Lovak, hogy az erdőbe mennyünk Gyárfáshoz. Hivjuk e ötet magunkhoz. El-se-ereszszük. Avagy mí maradgyunk ala. Annak szent, és értelmes Beszédgyei helyre hozhattyak eg-gyötrődött szívünket. Addig-is az El-vesztésnek² vége lesz.

VERNIKA: Addig-is az El-vesztésnek vége lesz! — Istenem ám az, a'-mi nagy fájdalommal mind rágja, mind emísztí szívemet. *Fel-elve:* Ezen szem-pillantást nem kellett volna eg-élnem.

APALIN: Jőjjön a' Fejedelem-kis-aszszony mennél hamarabb. Ime harangoznak, immár Tüstént itt termenek a' Rab-m. Mennél tovább-is néz ama' Koporsóra, annál inkább gygyad. Kérem: mennyünk-el innétt.

VERNIKA, a' koporsóra tekintvén: Édes Juliusom! Kedves Juliusom. Lágyan nyugodgyanak tagjaid³ eme' Párnáimon. Én em tűrhetem tovább gyötrelmeimet. Irgalmazz néki, édes Istenem! Agygy bátor szívet mind végig.

A' kert úgy vala építve, hogy annak egygyik ajtaján Verkának lakásába mehettenek. Ezen ki-méne Vernika, Apalinak vállára támaszkodván. Mert inai nagyon el-erőtlenedtek.

² T. i.: én.

¹ T. i.: azalatt a kivégzésnek.

³ V. ö.: «O mihi tum quam molliter ossa quiescant.» Virg. Ecl. v. 33. — «Molliter ossa Cubent.» Ovid. Trist. lib. III. cl. 3. v. 76.

Midőn szobájába fel-mene, le-vetette el-lankadott testét az ágyra. Ki-is-fogatta a' Lovakat. Se báttjának szavait nem fogatta, se Apalinnak kéréseire nem hajtott, hogy Gyárfáshoz menyenek. Itt emíszttette magát a' magánosságban. Kevésben-is múlt-el, hogy egészen meg-nem-únta életét.

Apalin tehát, Vernikától ki-zárattatván, a' háznak azon ablakjára ment, melly éppen a' Kertbe, Juliána' el-vesztésének helyére, szolgált. Meg-kévánta próbálni bátor szívét, ha vallyon Juliánának Feje' vételét egész végig el-szemlélhetné-e. De igazában úgy meg-keményedett szíve, hogy a' dolgoknak egész végéig az ablakon maradna.

TIZEN-EGYGYEDIK RÉSZ.

HALÁL-HIRDETÉS.

Vidával állott, a'mint mondám, Cserei a' Koporsó mellett. Ezek, Vernikának, és Apalinnak el-távoztok után, meszsziről meg-látták a' Veszni-valót, midőn a' Kertnek öreg kapuján bé-hozattatott. Előre mentenek ki-vontt-karddal két katonák. Utánnok léptetett Rimaival Juliána: mert édes Annya Sára ki-mondhatatlan fő-fájásokat, és szédelgéseket szenvedvén, nem mehetett édes leányával egészen az Állásig, hanem, egy fa alá le-ülvén, várta fájdalomnak meg-enyhülését. Utánna Juliánának ismét két Katonák mentenek,* nem különben, mint az elsők, ki-vontt mezítelen ** kardokkal. Mind-ezeket a' Tömlöcz-tartó késerte Sereg-hajtó gyanánt. Meg-állott Juliána Cserei előtt, nem meszsze azon gyászos épülettől. Juliánának ki-pihenésére egy kevés időt engedvén Vida-fő-bíró, Csereinek által-nyújtotta a' Papirost. Ki is így olvasta-el az el-vesztésnek mi-voltát:

* T. i.: Juliána után ismét két katona ment.

** L. a 147. lapnak 3. jegyzetét.

ÍTÉLET

AZ ARANY PERECZEK IRÁNT.

Mivel Macskási Julius, ki a' Szerémi Herczagségben született, tizen-hét esztendő^t egészen bé-töltvén, minden erőltetés, avagy meg-ijesztés nélkül, semmi kénzással még csak nem-is fenyegettetvén; sőt inkább, hogy ki-menekedhessen, többszer alkalmatosságot kapván, nem csak egyszer az Atyai kérdések között,* hanem másszor-is Gyárfás-urunk, és Vernika-fejedelem kis-aszszonyunk előtt, maga önként meg-vallotta: hogy az arany Pereczeket, melyek Kálmán-herczegnek ő-kegyelmének tulajdoni vóltanak, és tizen-öt-ezer forintokra böcsülttettenek, Akós-fejedelemnek ő-kegyelmének udvarából, a' nélkül, hogy valaki őtet reá-szedte; avagy reá-beszéllette volna, ön-kényes** akarattyából, szántt szándékkal el-vette, és tulajdonává tette; — mí, kiket kegyelmes Urunk, Akós-fejedelmünk, ezen arany Pereczeknek dolgában, elsőben vizsgálókká, az-után Bírakká-is rendelni méltóztatott, Isten, és Ember előtt meg-vallyuk: hogy (akarattunk ellen-is esvén a' dolog), könyveink kicsordulási között, csupán az Istent, és a' Haza' törvénnét tartván szemeink előtt, ezen ítéletet hoztuk Macskási Juliusnak, eme' szerencsétlen Ifiúnak fejére: hogy, Uralkodó kegyelmes Fejedelmünknek szívessége mellett, Kegyelmes Fejedelem-kis-aszszonyunk Vernikának esedezésére, annak feje, minden lárma, és egybegyűlés nélkül, igen keveseknek jelen-léttekben, a' Fejedelmi Kertben le-csapattasson, ugyancsak a' Hohér által. Annak le-nyakaltt Testye (ez-is kegyelmes Fejedelem-kis-aszszonyunk Vernikának szíves kérésére) az arra készített Koporsóba zárattatván, ő Fejedelemségek' Őseinek koporsójok mellé tétettessen. Lelkének az Isten kegyelmezzen. Költ Kolos-várott

* T. i.: a jó indulatból származó kérdésekre.

** T. i.: a maga, v. tulajdon. azaz nem másnak ösztönzésére.

a' Fejedelmi Udvarban 1659-dik Esztendőben, Juliusnak negyedik napján.

Vida Máté, Udvari Fő-bíró. m. p.¹

Cserei Endre. Író-deák. m. p.

Hirdettessen-ki, és az El-vesztés végbe vitessen

Akós Fejedelem. m. p.

Midőn ezen ítéletet egészen el-olvasta Cserei, a' Tömlöcz-tartónak meg-parancsolta Vida, hogy a' lánczot Juliánáról levegye. Ő ezt hamar le-nem-vehette, Juliánának nyughatatlansága között.² Végtére csak ugyan meg-szabadította tőlle. A' lánczok le-tétele után, egészen magához térvén, ezeket mondotta Vidához

JULIÁNA: Fő-bíró-uramnak felöllem tett igaz ítéletét, mint Teremtő Istenemnek szent akarattját, tiszta szívemből, minden zúgolóadás nélkül, el-fogadom nagy alázatossággal. Kegyelmes Fejedelmünknek hozzám való kegyességét nagy szív-buzgósággal köszönöm. De kegyelmes³ Fejedelem-kis-aszszony-nak Vernikának szorgalmatosságát,⁴ és hozzám való különös szeretetét, lehetetlen: hogy meg-köszönhessem. Erre szavakat, ezen siralmas állapotomban, nem találhatok. Kérem Méltóságos Fő-bíró-uramat: mennyen, holttom után, a' Fejedelem-kis-aszszonyhoz ő-kegyelméhez; és vigye-meg: hogy fele-baráti szívességének, sótt atyafiságos szeretetének eleven emlékezetét magammal fogom le-zárni a' koporsóba, hogy azzal, örökön tartó örömemre, fel-éleszthessem bé-esett hamvaimat. Gyárfás-urunknak atyai kezét fiúi alázatossággal csókolom. Meg-emlékezem, Isten' színe előtt, azon iparkodásiról, mellyel engemet, egy szerencsétlen teremtetést, boldoggá akart tenni. Kedves édes Szüléimnek dajkálkodásokért ezer jókat kívánok.

¹ L. a 191. lapnak 2. jegyzetét.

² T. i.: miatt.

³ T. i.: a kegyelmes.

⁴ T. i.: a melyet ügyemben tanusított.

Köszönöm igaz Atyai szereteteket.¹ Ezt ha halálommal eleendőképpen meg-nem-hálálhatom, Istenemre bízom annak kielégítését. Csókolom édes Bátyámat Bálintot. Őtet arra kérem alálom előtt: el-ne-hagygya édes Szüléimet. Vigasztallya őket iralmas állapottyokban. Segíttse ügye-fogyott Sorsokat. Hoszas életek után oda várom Szüléimet az Istennek szent színe leibe. Ott adom-ki előttök igazán szerető szívemet. Ott fogják meg-tudni, mi okra nézve² vesztettem-el életemet.

Minek-utánna ezeket el-végezte Juliána, íme édes Annyát meg-látta. Ez a' fő-fájásnak valami kis enyhülését tapasztalván, az el-vesztésnek helyére sietett. Szerette-is, nem-is Juliána, Annyának el-érkezését. Félt utóllýára attól, hogy meg-nem-smértessen, és így minden fel-tétele haszontalan legyen. Hogy az meg-ne-történnyen, ismét fel-kötötte állát. De ha Juliána a' Fiúi szívre tekintett, melyet mellyében még eddig el-nem-nyomhatott, igen szerette édes Annyának jelen-léttét. Úgy ettszett, mintha, annak kezei között, bátorságossabb halálát eméllhetné.

TIZEN-KETTEDIK RÉSZ.

JULIÁNA AZ ÁLLÁSON.

Midőn Sára éppen az Álláshoz ért, nem tudom, mi zajra, hiszsza tekintvén, észre vette: hogy utánna jönne a' Hóhér-is. Születésére nézve cigány nemzetségből vala. Inge könyökig, Batyája térdig ért; a' többi³-is csupa ringy-rongy. Ennek mesersége másként a' pöröly, a' fúvó, a' kovácsolás. De, ha valakit mesztetni kell, ha meg-szoríthattyák, Hóhérrá-is teszik, noha anyait tud a' fel-akasztáshoz, vagy a' Fő-vételhez, mint Felesége

¹ Érthetőbb és szebben is hangzik: szeretetöket v. szerete-
üket.

² T. i.: mi oknál fogva, mi miatt, miért.

³ T. i.: ruhája.

a' Kalács-sütéshez.¹ Lágy szívűk lévén az Erdélyi Czigányok, mihelyest valakinek halálra ítéletét meg-hallyák, magokat az erdőbe veszik, és, hogy Hóhérokká ne tétessenek, szorgalmasan elrejtik. De, ha czigányt kárhoztattak az akasztó fára, akkor úgy el-vesztik magokat, hogy egész Erdélyben egyre nem akadhatnak. Ha valakit a' fára nagy nehezen fel-kötöttek, kötelességeknek eleget tenni láttaszattattak, ha még az akasztottnak lábaira fel-akasztották magokat, és azt le-felé ránczigálták. Tudatlanságok miatt feddődvén a' Bíraktól, azt felelék: hogy azok többé a' fáról el-nem-szaladnak. Ha nékik a' fel-akasztatknak késedelmes halálokat szemekre vetették a' környűl állók, avval szokták ki-menteni magokat; hogy még az Isten el-nem hozta órájokat. Illyetén Vad embereket látván a' veszendő, nem tudhatta hirtelen: a' haláltól irtózzon-é inkább, avagy a' Hóhértől. Juliánának ítélete hamar történvén,² el-nem-rejthették magokat a' czigányok. Hirtelen meg-nyomtak³ egygyet lukas fűvőja mellett, és a' kertbe hozták. Sára, ennek idő előtt való bé-jövetelére, meg-boszszonkodván, megfogta mellyén a' rongyos inget, és vissza-taszítván, néki így szóllott

SÁRA: Láb alól, még bé-nem-szóllítanak, Pokol' inassa.

RIMAI: Ugy kellett a' gyalázatosnak. Csak alig várhattya immár, hogy ember-vért lásson.⁴ Pedig még annak elég ideje.

SÁRA: Követlek, édes Fiam, hogy illy későre jöhettem. Soha nem fájlaltam úgy fejemet, mint mikor, még meszsziről, ezen fekete posztóra néztem. Hála Istennek! Ugy tettszik, mint-ha most, midőn immár szemléllek, egészen el-múltanak volna Fő-fájásaim. Már most el-nem hagylak édes fiam.

Azomban jelt adott Vida Juliánának, hogy az állásra felhágjon: mivel eddig az időt el-is-mulasztották. Ezt vévén⁵

¹ Furcsa, hogy az erdélyi fejedelemségben, a fennebbi elbeszélés szerint, üstfoltozó czigányok végzik a hóhér dolgát.

² T. i.: elítélése, v. pöre gyorsan folyván le.

³ T. i.: fogtak.

⁴ Igazságtalanul bánnak a czigánynyal, a ki akarata ellen végzi a hóhér dolgát.

⁵ T. i.: észre vévén a jelt.

Juliána, öszve csapta kezeit, és osztán az Egekre emelte. Ismét édes Annyára tekintvén, úgy tettszett, mintha szívétől ellene meg-válni. Ki-terjesztvén karjait, nagy szívességgel neki ment szomorú Annyának, és olly hathatóssan meg-ölelte : hogy két Testyek egybe forrani látszattatnának.* Sokáig fráncokozott édes Annyának vállain. Alig tudván meg-szabakodni tőlle, el-ment koporsójához. Ebben Vernikának új szíveségét látván, új erőt vettek rajta a' siralmas gondolatok. Azután : ismét vissza-térvén édes Annyához, annak anyai kezeit végső képpen megcsókolta. Nem sok idő múlva az Állás felé meg-indúltanak. Fel-vezették Juliánát egy felől Rimai, más felől édes Annya. Immár az Állásnak tetején lévén Juliána, leoldotta nyakra-valóját. Fel-nyitotta Ingének-is gallérját. Végére : öszve kúcsolta kezeit, és le-térdepeltt. Édes Annya követte-bé kedves leányának szemeit. Édes Annya tartotta édes zülöttének haját, hogy feje, a' le-vágás után, kezébe maradhasson, és így nem zuhanással, hanem nagy csendességgel a' földre tétessen. Mindenek így el-lévén készülve, alattomban a' Jóhéznak intettenek, hogy bé-jőjjön, és mennél hamarébb kötelességéhez lácson. Bé-jöve az Intésre hírtelen, és fekete zondráját le-tévén, ki-húzta hüvelyéből irgalmatlan Pallossát, és Juliánának háta megé állott. Fel-meredtenek mindnyájoknak haj-szálai, midőn azon szavakat hallották, melyeket végére így ejtett

JULIÁNA : Istenem Teremtőm ! csak e' szem-pillantásomban el-ne-hagygy !

RIMAI, a' Hóhérhoz : Álly-meg, mester, egy kevéssé. Ime ismét el-hagytak egy régi szokást. Annak előtte, midőn valakit el-veszteni akartanak, találkozott mindenkoron egy ember, aki a' szegény El-veszendőnek élete' meg-hagyásáért könyörgött. Ezen emberi hivatalt mostanában én magamra vállalom, és a' szokást vissza-állítom. Ugyan-azért : Édes Fő-Bíró-uram ! Kegyelmet kérek.

VIDA, *Leg-elsőben a' fejét csóválván* : Nincsen Kegyelem.

* T. i. : testök egybeforrni látszott.

RIMAI: Nagyságos Fő-bíró-uram: Kegyelmet kérek másadszor.

VIDA, *Még szomorúabb szavakra fakadván*: Nincs semmi kegyelem.

RIMAI: *Le-térdepelve*: Méltóságos Fő-bíró-uram! az Isten' irgalmasságára kérem Méltóságodat: Harmadszor kegyelmet kérek ama' szerencsétlen Rabnak.

TIZEN-HARMADIK RÉSZ.

AKADÁLYOZTATÁS.

Ki se mondhatta jól ama' végső szavakat a' szorgalmatos Rimai, íme Kálmán-herczeg ott terme az Állás mellett, igen véletlenül. Ezen Herczeg ki-magyarázhatatlan örvendetes újságokkal jővén Szerémből, szokása szerint, midőn Vernikához jött, a' kertnek kis ajtaján jöve-bé a' kertbe, és az ajtó mellett termő fának ágához kötven lovának csigás kantárját ⁽¹⁵⁾; nagy

(¹⁵) A' régi Scithák, a' le-nyakazott Ellenségnek Csonttyait meg-fehéritették, és azok közül az ollyakat, valamint* a' Hátgerinczeknek részei, némi-némű gömbölyűségre formáltatták,** Kantárjokra, Szűgyellőjőkre, és farmatringjokra rakták. Mennél több illetén csontok fehérlettenek a' Szerszámokon, annál vitézebbeknek tartattanak ezen Leventák. A' mi több, a' le-nyakaltt ellenségnek koponyáját-is lóháton magokkal vitték a' nyereg-kápából le-fityegve. Avagy: midőn oda-haza ebédeltének; az asztalra tétettenek, a' Győzőknek örök enlé-kezetekre. Így olvassuk LEOCHÁMRÓL, ki az IVECSI Nemzetséget meg-győzven, e' Nemzet' Vezérjének Koponyáját asztalára szokta helyheztetni, és vele, Csésze gyanánt, élt, midőn megszomjúhozott. Olvassuk ALBOINUSRÓL is, a' LONGODARDOK' királyáról. Ez KUNIMUNDUST, a' Gyepidák' Királyát, meg-ölvén, annak Koponyáját mindenkoron asztalára hozatta, ha nem más okra nézve-is; csak éppen: hogy annak, szemlélésében

* T. i.: mint.

** T. i.: és v. azután.

rendességgel megy vala a' Fejedelmi Udvarba. Még meszszi-
 l szemeibe ütközött a' környül álló emberek' kicsin cso-
 rtya. Meg-ütközött elsőben a' véletlen dolognak látására. De
 sztán, a' kardnak villámját szemre vévén, minden késedelmet
 oba hagyott; hirtelen hozzájok szaladott, és éppen akkor,

ozzá-szokott szemeit gyönyörködtesse. Ezt nem szenvedhette
 OZIMUNDA, ALBOINUS' felesége, és KUNIMUNDUS' leánya. Ugyan-
 zért: Ura előtt addig ásta a' vermet, még¹ bele-kerítette,
 meg-is ölette. — Osztán: a' Scithák, több más Nemzetségek-
 el az Emberiségre inkább hajólván,² el-hagyták leg-elöl³ a'
 oponyákat, az-után a' Szerszámokról az Ember-csontokat.
 helyettek a' Nap-keletiek Csigákat vettenek, melly szokás a'
 Magyaroknál-is sokáig fen-tartatott. Erről így ír Altorjai Báro
 por Péter: *Ki-váltt az Ifiak igen szerették viselni Lovokon*
csigás Kantárt, Szügyellőt, Farmatringot. Az Úr-fiak olly
pró csigákkal, mint a' bab, rakták-meg Szij-szerszámokat,
mellyet Gyöngyös Csigának hívtak. Közben-közben sokféle
zinű öreg, mint egy kis alma, tengeri Csigák lévén reá-csi-
álva. A' Nemes Ifiak más-féle Szer-számat csináltattak csi-
ássan. De ez a' többinél sokkal ócsóbb vala. Ime fel-kerekedik
 me' régi Szokás mostanában-is Országunkban. Mert azon
 meimes BANDERIUMOK' Vezérjei közül, mellyek Magyar-ország'
 zentséges Koronájának őrzésére Márczius-Aprilis-Május-
 old-napokban 1790-ben Budára jöttek,⁴ nem egygyet lát-
 am ollyast, kinek gyönyörű csigás Szerszámja vala. Szinte el-
 vadott Szívem ki-magyarázhatatlan nagy örömében, midőn
 zon Nemes BANDERIUMINKnak nem csak csudálkozásra méltó
 vezérjeit arany Forgójokkal, hanem mind-egygyik Nemesein-
 et-is vagy Csákóssan, vagy Kalpagossan, Kócsag-tollassan
 ranyban, és ezüstben tündökleni láttam. Mind-egygyike ezer
 özül válogatottnak lenni láttszattatott. Annyi Vezéreket lát-
 am, mennyi Lovaglókat szemléltem. A' Kép író szebben le-

¹ L. a 25. lapnak 1. jegyzetét.

² T. i.: művelődven.

³ T. i.: előbb.

⁴ II. József császár 1790 február 20-án halt meg; kevéssel
 alála előtt a Bécsbe vitetett koronát Budára visszaküldte. A nem-
 et örömeire lobbant, minden megye díszes lovasokat küldött
 udára, hogy a koronának tisztelkedjenek. Erről szól D. a fen-
 ebbiekben, szól erről napló-töredékeiben is, megjelentek ily cz.
 att: «D. A. följegyzései», kiadt. ifj. Szinnyei József, 54—66. lap.

midőn Rimai utolsó Kegyelem-kérését ki-mondotta, nagy pihe-géssel az emberek' eleibe érkezett. Minden más gondolatait félre-vetvén, ezeket mondotta nagy'-fen-szóval ¹

KÁLMÁN: Kegyelem! Akós-fejedelem' nevében. Áll-meg Hóhér! — A' Fejedelemhez ő-kegyelméhez megyek, és, ha más-képp' nem, térden-állva fogok-esedezni ezen ismételten Rabért. Ő e' Herczegi szavamat meg-nem-vetheti, azon örven-detes híreket hallván, mellyekkel Erdélybe jöttem.

JULIÁNA, nagy'-fen-szóval: Vágj ide Hóhér! másként meg-nem-szabadúl gyászos Tömlöczéből szerelmes Atyám!

nem-rajzollhatta-vólna elevenséggel tellyes² magyar tekínte-tetet. Elő-jönni láttzatott Édes Árpádunknak bóldog ideje, mellyben az ilyen Vitézek által Nemes Országunkat helyben hagyta, és azt érdemes Utóinak szorgalmokra bízta. Valakik ezen Nemeseinket látták, Örmények, Zsidók, Görögök, Ráczok, Németek, Törökök, Tótok, egyenlő szívvel, és szóval meg-val-lották azt: hogy az egész Világon nem vólna semmi ollyas, melly Szembe-tűnhetőbb vólna, mint, midőn a' jól fel-épült Magyar, magyar ruházattyában, magyar-szabású Lovát, maga' Földgyén, tulajdon Bátorságával, magyarossan meg-űli. Ezen híres BANDERIUMOK vóltanak nekünk Pestieknek, és Budaiaknak ezen esztendőben leg-nagyobb gyönyörűségeink, és szív-beli ki-váltt vigasztalásaink. Minden tízedik napon más-más Vár-megyei Nemes BANDERIUMOT, egygyikét ama' másiknál szebb-nek, és válogatottabbnak látni, annyit téve előttünk; mint azokról teendő ítéletünkben fel-akadni. Szent Koronánknek ezen Vitéz Örrjei egygyig-egygyig³ ki-mutatták Leventás ábrá-zattyokon azon Magyar Szíveket, mellyel Országunknak ama' leg-drágább Kincsét őrrzötték. Azon Koronánk mellett ezen czímes Örrjeinknél soha szebbet ki-nem-gondolhatni. És ha ezen Könyvem az igaz szívű Magyaroknál kedvet találhat, valamint ÉTELKÁM talált; ezen mostani Nemes BANDERIUMINK-nak hírek a' Magyar Világ' végezetéig, az az: örökkön-örökké fen-marad.

Dugonics jegyzete.

¹ V. ö.: «Kilencz órákor kiálta Jézus nagy felszóval, mond-ván stb.» Kár. bibliaford. (Márk, 15, 34.)

² L. a jelen műhöz csatolt «Szótár»-nak «elevenséggel teljes» kifejezését.

³ T. i.: egytől-egyig.

KÁLMÁN : Meg-ne-próbáld Hóhér ! Akós-fejedelemnek nevével parancsolom : Egy újjal se nyúlly hozzá.

JULIÁNA : Vágj hozzám Hóhér ! Más-képpen édes Atyám sz-el.

Juliánának ezen szavai után, annak Ruhájára tekintvén ; szabását jobban szemre vévén Kálmán : egészen nem csak álmélkodott, hanem igen nagyon meg-is-ijedett. A' Szerémi udvarnak szakasztott Ruházattyát látta * a' Veszni-valón. Így állott

KÁLMÁN : Istenem ! Mit tapasztalok ! Eme' szerencsétlen eremtés édes Anyámnak Test-őrrjei közül való.

JULIÁNA : Mit késedelmeskedel Hóhér ! Vágj hozzám !

KÁLMÁN : Meg-ne-próbáld, Hóhér ! Mert bizonyossan maadat-is utánna vágatlak. Az én Jobbágyamat, hírem nélkül, emmi-féle Teremtés el-nem-vesztheti.

JULIÁNA : Vágj hozzám, Hóhér ! Nékem el-kell-vesznem !

KÁLMÁN : De, nem hamarébb ; hanem, ha meg-látlak : i légy.

Ezeket el-mondván Kálmán, maga hágott-fel az Állásra. Rabnak keszkenőit minden késedelem nélkül fel-oldotta. Ezután : szemeibe szegezte szemeit. Minek-utánna a' Rabot Juliánának lenni szemlélte,** nem lehet azt bámulásnak, se szédségnek, se keserűségnek mondani, mellyek Kálmán herczegnek szívét akkoriban gyötrötték. Nagyobb szív-szorongások kénzották, mint-sem szóval ki mondhatnánk. Fel-emelte szemeit az Égre ; és kevésbe múlt-el, hogy Juliána mellé nem-rogyott. Juliána pedig, szeme' fel-nyitása után, Kálmán-herczegre vetvén szemeit, és őtet meg-ismérvén, olly szörnyű-képpen örvendezett, hogy örömeinek ki-nyilatkoztatására szavakat nem találhatott. Leg-fő-képpen édes Attyának bizonyos Szabadsága jutott eszébe, mellyet Kálmán-herczegek jelen-léttében meg-másolhatatlannak lenni gondolt. Megállott egy ideig Juliána, valamint a' Kő-bálvány. Kálmán-her-

* Épen olyan r., a milyent a sz. udvarban hordtak, látott stb.

** Latinos. — T. i. : miután látta, hogy a rab Juliána, v. h. J. a r.

czegnek ügyelésében.* Egy-másra néztek merevedten. Vég-tére: meg-ölelvén Kálmánt, így szólla rövideden

JULIÁNA: Látok-é igazán? avagy homály vagyon szemem előtt? Édes-lelkem Kálmán-herczegem.

KÁLMÁN, *nagyon irtózva*: Te vagy tehát itten Macskás Juliána?

SÁRA: Jaj oda vagyok! Juliánám - - -

Ki se mondhatta jól ama' szavakat az elrémültt Annya; ime lábáról le-esett, és Testének egész Terhével a' földre le-omlott. Minden felől, fel-váltva, hol öröm, hol szomorúság láttzatott. Kálmán-herczeg, Macskásinének szerencsétlenségét látván, le-szalada az Állásról, és maga kezeivel fel-emelte az Aszszonyt. És két Lovászszeit, kiket ez előtt a' Kert' ajtajánál a' lovak mellett hagyott, elő szóllítván; azoknak segítségével a' Kert-hajlékba vitette, és szorgalmatossan élesztette.

Ezt így el-végezvén Kálmán, szorgalmatosságát Juliánára terjesztette. Szaporán az Orvosért futtatott a' Fejedelmi házba, hogy, ha szükséges lenne, ér-vágással hozná helyre Juliánának el-ijedését. Szaporán ott teremvén az Orvos, Juliánában ugyan az el-ijedésnek semmi jelét nem tapasztalta, a'-mint-is valóságossan el-se-ijedett, mert édes Attyáért szántt-szándékkal méne a' halálnak eleibe. Fel-vitette tehát Juliánát a' Fejedelmi Házba, meg-parancsolván, hogy Vernikának szobájába nyugodgyon. Juliánának jelen-léttében, meg-tartóztatta magát Kálmán a' Sírástól. De minek-utánna szemei elől el-vitték, meg-eresztette könyveinek záporát, és zokogva sírt. Egy le-vágott fának fen-álló tőkéjére könyökelvén, nem bírhatta fejét.

Apalín-kis-aszszony, mind ezeket a' Folyosónak ablakjáról szemlélvén, szinte el-hala örömében, midőn Kálmán-herczeget véletlen a' Kertbe jönni látta. Hát! mikor Juliánának szemét fel-nyitotta, midőn magokat össze-ölelték, már ekkor nem tűrhetvén örömének özönét, nagy serénsséggel neki-ment

* T. i.: szemlélésében, megfigyelésében.

ernika' ajtajának, és, hogy azt mennél hamarébb fel-nyissa, m annyira nagy lármával kérte, mint nagyobb, és hangos-bob kiáltásokkal parancsolta. Azomban Juliána fel-segíttetett ernika' szobájába.

Kálmán az-után el-ásatta a' Koporsót; el-ásatta az Állás' karóját-is, ama' fekete posztót. Magát az Állást széllyel vette, és a' halálnak minden eszközét úgy semmivé tette, úgy; ha bár nagy szorgalommal kerestetnének-is az előbbeni-ek, azoknak egygyikét se láthatnák a' legszorgalmatossabb emberek.

Akós-fejedelem felé fel-menvén Kálmán, meg-értette Vidá- az útban Juliána' el-vesztésének okát. Erre csudálkozzon-é kább Akósnak esztelenségén, avagy Juliánának ama' hely- en feltétele miatt reája boszonkodgyon, magában el-nem-gezhetette. Neheztelt bizonynyára mind Akósra, mind fő-kép- n Juliánára.

Fel-érvén Kálmán a' Fejedelmi Szobába, Akóstól nagy gyessen fogattatott. El-beszéltette előtte, és bocsánatot-is rt Akóstól Kálmán, hogy Juliánának el-vesztését meg-hát- lta.* De Akós, Kálmán felől olly vélekedésben lévén, hogy jeles okok nélkül, semmit sem szokna cselekedni; ezen torságának-is édes örömet meg-engedett, fő-képpen, mivel aga-is, de Vernika Húgának kedviért, örömet látta Juliáná- k meg-szabadulását. Kálmánnak itt léttéből ezt bizonyos- k lenni reménlette, mivel az arany Pereczeknek el-lopását ki meg-engedhetné,** és így a' Kolosvári Udvar nem tar- zna osztán semmi más elégtétellel.

Le-csillapodott tehát az egész dolog. A' Fejedelmi Ház-is gy csendességben vala. Juliána' meg-szabadúlttának híre terjedvén Kolosvárrott a' jó szívű emberek közé, valamint

* T. i.: hátráltatta, megakadályozta. — A «meghátrálni» nyi t. m. a franczia «se retirer».

** T. i.: mivel az arany pereczek ellopását Kálmán herczeg ki (azaz Juliánának) megbocsájthatja. — Azok az arany pere- ek nem a fejedelemnek, hanem Kálmán herczegnek tulajdo- i voltak. Lásd a 18. lapot.

a' villám, köröszkül-kosúl-járta minden úttzáit. Nem találkoztott egy-is, ki annak szerencsájén nem örvendezett volna. Ezek tudni-illik ama' régi Kolosváriaknak tulajdonságokká bírtanak, kik a' Szerencsétlenséggel bajoskodó emberek nem csak szánakodni; hanem azoknak Segedelmet-is nyújtani tudtak.¹

Azon Emberek-is, kik ennek-előtte Juliána' veszedelméről vagy semmit se, vagy pedig igen keveset hallottanak; mostanában meg-értvén: hogy Macskási Mihálynak fia (kit Ől Bálintnak lenni gondoltanak, és nagyon szerettenek) a' Fővételhez, igen közel esett;² és Kálmán-herczegnek szerencsés el-érkezése által meg-menekedett; az Istennek Gond-viselésé egyetemben imádták. Egyszer-is-mind átkozni kezdették azon Országos Gaz-embereket, kiknek gonosz fortélyaik által szinte el-veszett a' gyönyörű Ifjú.

Sokan vóltanak a' Kolosváriak közül, kik Schelmajerre ama' régi Rókára, igen gyanakodtanak: hogy Macskási Juliusnak halálát Ő sürgette légyen fő-képpen. Találkoztanak olyak is, kik, azon gonosz Párát közelebből ismervén, azt valóságosnak, és éppen tagadhatatlan dolognak lenni mondották. Ugyan-azért: reá-is szánták, nem kevés számmal,³ magokat, fel-is fegyverezték Oldalokat: hogy azon Házára menendenek, melyet Akós-fejedelemnek különös Kegyességéből a' Városon kívül bír vala: és ottan Őtet vagy diribról-darabra, vagy pedig hasábról-hasábra konczolják.

Ezen kemény Gyilkosságot el-is-kövezték volna a' meg-boszszonkodott Magyarok, ha közöttök egy Tova-látó nem találkozott volna. Ez őket előbbeni heves szándékjokról leveverte, azt emlegetvén: hogy a' Gonosz-tévő bosszassabb ugyan-azért: keservesebb halált érdemlene. Ezt Ő bizonyosan meg-nyerné, ha a magyar Bíráknak kezeik közé juthatna.

¹ A mostani kolozsváriak, alkalmasint, nem rosszabbak a hajdaniaknál.

² T. i.: járt v. volt; azaz: csaknem lefejezték.

³ T. i.: többen, sokan.

rt pedig Akós-fejedelem meg-is-engedné. Le-csillapodtak ezen oskodással Némellyek. De vóltanak ollyak-is, kik magokat á-nem-beszéltették. Ezek a' Városból egy szívvel is, egy lé-
kel-is * ki-takarodván, nem tndom, mit cselekedtek vólna
helmajerrel, ha otthon kaphatták vólna. Mind-ekkoráig a'
fejedelemnek Udvarában tartózkodott, valamint amazon
vasz, melly Urát el-vesztette, 's-viszsza-se reméllhette.

Mind-azon-által: hogy Schelmajernek kárt tehessenek a'
olgárok, nagy buzgósággal öszve-csődítették magokat, és kinek
sze, kinek ásó, kinek kapa lévén kezébe; Házát tetőtől fogva
pig le-rontották, és így a' városba, mint-ha leg-nyakassabb
lenséget meggyőztek vólna, nagy örömmel vissza mentenek.

* Bibliai kifejezés. — V. ö. Ap. Csel. 4, 32.

ÖTÖDIK SZAKASZ.

JULIÁNA

AZ ISTENI GONDVISELÉSBEN.

I. Juliána' műlatása.	VII. Náthánnak dolga.
II. Kálmán' Bírósa.	VIII. Schelmajer' dolga.
III. Bálint' vizsgálása.	IX. Romainak szorgalma.
IV. Romainak jó dolga.	X. Schelmajer' vizsgálása.
V. Juliána' vizsgálása.	XI. Juliána' Eredete.
VI. Gyárfás' öröme.	XII. Szerembe menetel.

ELSŐ RÉSZ.

JULIÁNA' MÚLATÁSA.

Vernika, amint mondám, Juliánának megszabadultta után, Apalinnak mind zörgését, mind hangos lármáit hallván; előbb boszszonkodni kezdett vak-merősége miatt, osztán az ajtót ki-nyitni éppen nem akarta. Ezek között * fel-hozattatott Juliána. Őtet meg-látván Apalin, eleibe szaladott, és, ki-vévén karjait a' Lovászoknak karjaiból, maga jobb karjába akasztotta bal karját, és nagy örömmel Vernikának ajtaja felé meg-indult. Nagyobb hanggal kezdette lármáit Apalin: hogy az ajtó fel-nyitasson. Vernika, nagyon boszszonkodván, tele-is lévén azon gondolattal, hogy eme' szokatlan vakmerőségét érdeme szerint megdorgálja, hirtelen ki-nyitotta az ajtót és — ime! — Juliánára vetette szemeit!

* T. i.: azalatt.

El-hűlt annak látására, és el-iszonyodott. Néma jelekkel zve-keltek¹ a' hív szerelmesek. Egy szót nem szólhatott egyik-is. Fő-képpen pedig Vernika, ha álmodozik-é? avagy gyáztában² esnek-é mind ezek? hírtelen nem tudhatta.

A' Szíves ölelgetések után úgy tettzett Vernikának: mintha liána, el-lankadott állapotban lévén, nyugodalma' helyét resné. Maga' ágyára le-fektette Vernika; és, a' legyek alkalatlansága ellen, Apalinnal egygyütt szorgalmazatosan védelte. Csak hamar-is el-aludtt a' halál torkából ki-menekedett. Mind Akósnak, mind Kálmánnak szorgalmazosságok által nétt ott kellete termenie a' Fejedelmi Orvosnak. Élesztő szeket hozott Juliána' szívének fel-ébresztésére.

Juliánának édes álmát látván a' tudós Orvos, csak arra rte a' Kis-aszszonyokat: hogy mostanában ugyan alunni gynák, de ha osztán magától fel-találna ébredni, azon Orvosgból, minden fertály után,³ egy kanállal adnának.⁴ Az Érgást akkorra fogná halasztani, ha, fel-ocsódta után, annak gyobb szükségét látná.

Mindnyájoknak ki-takarodtok után, Vernika Apalinnal aga maradván, hol egy-másnak szemeibe, hol Juliánára, és nak édes álmaira néztenek. De örömekben semmit sem llhattanak. Fel-keltenek osztán az ágytól, és, nagy csendel, ablakhoz mentenek.

Itt Apalin nagy halkkal el-beszéllette⁵ szerencsés el-érke-sét Kálmán-herczegnek,⁶ éppen az utolsó szem-pillantásban; liánának ez-által, midőn a' Herczeget meg-ismérte, nagy gasztalását, végtére az Állásról le-jöttöket; Juliánának fel-tét.⁷

Vernika, ezen örvendetes híreknek hallattával, úgy el-

¹ T. i.: egymásra borúltak, összeölekeztek.

² T. i.: ébrenlétében.

³ T. i.: negyedóránként.

⁴ T. i.: adjanak neki.

⁵ T. i.: Vernikának.

⁶ T. i.: Kálmán herczeg szerencsés odajövetelét a vesztő-lyhez.

⁷ T. i.: a fejedelmi udvarba.

andalodott, hogy Apalinnak semmit se szóllana; és, közel¹ egy óráig az ablakon ki-nézne, el-nem-fordíthatván szemeit az Egek' mennyegzetéről. Tovább-is így maradt volna álmélkodásában, ha észre nem vették volna: hogy Juliána, első édes álmát ki-aluván, fejét egyszerűbe fel-ütötte.

Juliánának fel-keltte után, hozzája szaladtanak a' Kis-aszszonyok. És Vernika ugyan lábai, Apalin pedig feje mellé le-üle, arra várakozván: ha vallyon tovább kívánná-e folytatni aluvó nyugvását. De Juliána, Vernikára vetvén szemeit, eszébe juttatta annak ki-magyarázhatatlan szívességét. Ugyan azért többé el-se alhatott. Vonyogatta egy kevéssé vállait; és, mintha előbbeni minden bajairól meg-feletkezett volna, mint-ha a' Szerémi udvarban lenne, nagy örömmel el-is-nyújtózott. Az-után, Vernikára vetvén szemeit, nagy édesdeden el-mosolyodott.

Ezen látásra miket érzett szívében Vernika, le-nem írhatni. Elsőben: midőn Juliána fel-akara-kelni; azt néki meg-nem-engedte, az Orvosnak parancsolattyából, a' nyugvást szükségesnek lenni mondván. Az-után: szemeit Juliánának szemeire szegezvén, mivel immár következő alvását nem reméllette, így szólla hozzája

VERNIKA: Lelkem édes Juliusom, akár mit cselekszem veled, mind haszontalannak lenni gondolom, valameddig magad' szá-jából nem hallom: ² miként érzed magadat. Mond-meg, édes Juliusom, magadhoz tértél-e immár egészen?

JULIÁNA: Nékem úgy tetszik, mintha azért nem érzéném semmi bajomat; mert a' Fejedelem-kis-aszszony mellett vagyok.

VERNIKA: Lelkem-édes Juliusom! ha tudnád: minő örömet szerzesz szívemnek, midőn jó egészségedről tudósítasz, bizonyossan eme' szavakra kellene vetemedned: hogy semmi bajod sem volt akkor is,³ midőn az Álláson szem-bé-kötve

¹ T. i.: csaknem.

² T. i.: hogy.

³ T. i.: akkor sem volt semmi bajod. — L. a 22. lapnak 2. jegyzetét.

lál; ha-mindgyárt¹ egy harapásnyit hazunnál-is benne. Egyen állhatatossan jó kedved, édes Juliusom. Meg-látod: hogy ezen Orvosságnak-is jobb erejét tapasztalod.

APALIN: Igaz bizony. El-is-kell immár kezdenünk a' vele ést.

Ezeket mondván Apalin, hirtelen fel-kele székéről, és az orvossághoz nyúlván, azt, Juliánának számára, meg-akarta vitni. De Vernika nagy hamarsággal ki-ragadván kezeiből az orvost, maga kívánt neki szolgálni. Elsőben a' fen-írást² így vastas-el

VERNIKA: Szív-erősítő ital. Minden fertályban³ egy kanál: az-után így szóllott: Ezen szív-erősítő italra nékem-is nagyon szükségem, és talán nagyobb, mint Juliusomnak. Mert gyan: ha te nem féltél-is a' haláltól; meg-ijedtem ám én. Édes, édes Juliusom! Egygyüt igyuk ezen Orvosságot. Én szom pedig leg-elől.⁴

Orvosságot töött osztán Vernika a' kalánba;⁵ és azt elő-ör maga meg-itta. Az-után meg-akarta-törül-~~ni~~ a' kanalat. Vernikának ezen igyekezetét látván Juliána, a' Kanál-meg-törülést éppen meg-tiltotta, így szóllván

JULIÁNA: Ezt Kegyelmes Fejedelem-kis-aszszonyságod éppen ne cselekedgye: hogy szája után meg-törüllye a' kanalat. Nem-lehet mérgeseknek tartani azon édes ajakokat, melyek a-mellettem, illy szerencsétlen teremtés mellett, olly édesde-n szóllottanak. Az orvosságot meg-iván: Kegyelmes Fejedelem-kis-aszszony! hogy-hogy érdemelhettem-meg Kegyelmed-ek ezen valóban atyafiságos szívességét?

VERNIKA: Juliánához ülvén: Meg-érdemletted, édes Juliusom, ha más okból nem-is; csak éppen azért: hogy az Isten meg-akara tartani. Mind-az-által: arra kérlek: hogy az Orvosságot szorgalmatossan bé-vegyed. Meg-ne-facsard pedig kis

¹ L. az 55. lapnak jegyzetét.

² T. i.: «fölrás»-t. E szóval is él. — L. a 258. lapon.

³ L. a. 255. lapnak 3. jegyzetét.

⁴ T. i.: először.

⁵ Ama szónak mindkét formájával él.

szádat. És mindenkor jó kedvű légy. Cselekedd-meg ezeket, édes Juliusom; de ne Apalinnak kedviért, hanem az enyimért. Úgy-é? meg-cselekszed, Édesem?

JULIÁNA: Azon leszek, hogy Fejedelmi Kis-aszszonyságodnak szívéből engedelmeskedgyek.

APALIN: De talán jobb volna, ha az Úr-fi egy-kevessé magánossan nyugodna. Meg-parancsolja vala¹ az Orvos, hogy, ha lehet, sokáig alugygyon.

VERNIKA: Ni ni! Mi nem jutott eszedbe! Talán ugyan azért haragudtál-meg: hogy az előtt azt találám Juliusnak mondani, hogy az én kedvemért cselekedgyen valamit, ne pedig a' tiédért? Talán ugyan félted tőlem Juliusodat?

APALIN: Eszemben sem vólt, hogy ezen okból szóllyak valamit. Csak éppen az Orvosnak parancsolattyára hajtok; és az Úr-finak nyugodalmat óhajtok.²

Kezébe vette akkor az Orvosságot Vernika, és annak fölírását Apalinnak mutatá, éppen orráig vivén. El-székenlette magát Apalin. Így szóla pedig néki

VERNIKA: Nem látod: mi van reá írva? minden fertály után³ egy kalánnal. Menny-el szobádba, ha kedved tartya. Én Juliusom mellett meg-maradok, és mindenik fertályra szorgalmatossan vígyázok. — Úgy-é? édes Juliusom! meg-szenvedsz Engemet magad mellett?

JULIÁNA: Kérem, mind Kegyelmedet, mind Apalin-kis-aszszonyt: ezen állapotomban el-ne-hagygyanak. Mert Nékem úgy tetszik, mint-ha sokkal jobban érzénem magamat, ha körülöttem illy gyámjaimat láthatom.

VERNIKA: Úgy, úgy, lelkem édes Juliusom. Lásd: igen örömet látom, ha jó kedved' láthatom. De arra kérlek, Édesem; és igen szépen kérlek: ne erőltess magadat a' szóllásra. Halod-é Remete-újjoncz⁴ (mert, az Istennek gond-viselése sze-

¹ T. i.: megparancsolta.

² Hajtok — óhajtok, assonantia.

³ L. a 255. lapnak 3. jegyzetét.

⁴ T. i.: engedelmeskedned kell.

ent¹ én téged ismét előbbeni Remete-tanítványomnak ismerek). Istenem-teremtőm! be szerencsés lettem magam-is, Juliusomnak szerencséjével egygyütt.

Ezek-után az Egek felé vetette szemeit. Ki-csordúltanak előlle a' könyvek. Hálákat adott édes Istenének: hogy, Juliusal együtt, vissza-méltóztatott adni minden gyönyörűgeit. Az-után így folytatta szavait

VERNIKA: Mi ketten Apalinnal majd itten beszélgetünk. Tedd-le fejedet, édes Juliusom. Sőt jobban ki-nyughatod magadat, ha egészen ki-terülsz.

Ezek után fel-segítette Juliánának lábait, és őtet az ágyra egészen el-terítette. Ebből ki-tettszhetett Vernikának, egy fedelmi Kis-aszszonyynak, valóságos jó-szíve. Ime, midőn a' szerencsétlenekkel bánt, el-felejlhetette fedelmi Méltóságát, és upán a' fele-baráti Szeretetre tekintett. Az-után: Juliánát egészen helybe hagyván: le-üle székére; 's-így folytatta ismét beszédgyét

VERNIKA: Így, Látd, édes Juliusom! Tapasztalni fogod: hogy részségedre fordul, ha magadat jól ki-nyughatod. — — Nó most, Apalin! Fogjunk valami beszédhez. Kezd-el; ha tudtsz valamit, ha mindgyárt² ama' régi Süveges Táncz lesz-is (¹⁶).

(¹⁶) *A Süveges táncznak módgyát így írja-le Altorjai Bárodor Péter*: Vólt Süveges Táncz-is. Itt a' Férj-fi egy szép Süveget kezeibe vett, 's-fel-tartotta. Egyedül kettőt-hármat tánczolva fordúlt. Az-után: mellyik Aszszonyt, vagy Leányt karta, Tánczba el-vitte. Kettőt-hármat fordúltak. Azomban: Aszszonyt, vagy leányt mind-addig csalogatta a' Süveggel, míg³ a' Süveget el-kaptatta.⁴ El-kapván a' Süveget az Aszszony egy leány, még kettőt-hármat fordúlt véle, mint-egy dicsekvén a' győzedelmen. Az-után megént olyan Leányt, a' kit tart, el-vitt. Kettőt-hármat fordúlván véle, a' Leányt a' Süveggel kezdette csalogatni mind-addig, még a' Férj-fiú-is

¹ T. i.: gondviselésénél, intézkedésénél fogva.

² L. az 55. lapnak jegyzetét.

³ L. a 25. lapnak 1. jegyzetét.

⁴ T. i.: tőle el nem kapták. — Kaz. G. kiad.-ban: «kaphatta» 3. lap.

APALIN: Tudok ám egy szép Mesét. Csak a' minapában hallottam Haranglábi Rebekkától. Ezen Kis-aszszonyunknál nem vólt mesézőbb teremtés egész Erdélyben. Kár: hogy Fejére tette a' Kontyot ⁽¹⁷⁾. Mert: a'-mint hallom; Házassága után, maga lett leg-nagyobb Mese egész Erdélyben. Félti, a'-mint mondgyák, az Ura. Szinte minden nap' czérna-szállal köti le az asztal-lábhoz. Ennek fő Meséje e' vala: Vólt egyszer egy Király, kinek három leányi vóltanak - - -

el-kapta. El-kapván, szinte úgy tánczolt a' Férj-fiúval. — Mikor jó Mesteri vóltak; mind a' Legény a' leányt, mind a' Leány a' legényt alkalmasint el-fárasztották. Most az ilyeneknek semmi keleti nincsenek,¹ sem a' szép magyar lassú táncznak, hanem azt kiáltják: Vonnyad a' Német-Franczia-Tót Tánczot. Ugy ugordnak mind a' legény, mind a' leány, mint a' Kecskék.

Dugonics jegyzete.

⁽¹⁷⁾. A' régi Kontyokról ezeket írja Apor Péter: Ne hagyjuk-el a' régi Székely Aszszonyokat-is.² Minden Ló-fű, vagy Darabont-embernek felesége nagy Kontyot viselt. Abban nagy két Tűt szúrt-fel. Mint-ha két szarva lett vólna. A' Kontytűnek felől-való része hólyagos vala. Azt a' Kontyon kívül hagyta. Kinek jobb tehetsége vólt, annak ezüst vólt mind tüje, mind hójagja. Némellyeknek hójagja aranyos. A' többinek olyan vólt, a'-micsodás tölle kitelhetett. De az akkori aszszonyoknak, és leányoknak nagyobb dícséreték az: hogy Kurvát ritkán hallott az ember, ki-váltt a' Magyarok között. Jut eszembe: Gyermekek koromban, egy fattyazó Kurva vala Torján, meg-is-hala a' szülésben. Annak, hogy Kurva vólt, olly nagy híre vala, mint-ha valami nagy csuda történt vólna. De most bizon nem csuda. És talán ollyan ritka mostanában a' jámbor, melly ritka vólt abban az időben a' Kurva. Nézd-meg Erdélyi ember! hogy bizony nem a' Császár' Adója szűkíti meg Erdélyben a' Pénzt; hanem feleségtekre-leányotokra való haszontalan cifrázás. Mind-a'-két *Hemisphaerium*³ *Politikáját*⁴ el-olvastam; de majd mindenben rend vagyon⁵ az

¹ T. i.: keletjök v. divatjok sincs, nem divatosak.

² L. a 22. lapnak 2. jegyzetét.

³ T. i.: félteke, azaz: az egész világnak.

⁴ T. i.: politikai rendtartását, törvényeit.

⁵ T. i.: és csaknem minden nép v. ország rendelkezik.

VERNIKA: Noszsza bizony. Már ez igen hosszú lenne. Egy leány-is elég egy mesében. Kurtábbra vegyük a' dolgot. Én mondok egygyet Például — Némely¹ Városban igen gonosz Polgár lakott. Ez magának egy házat építtetett. A' kapu fölibe ezeket íratta: Ezen semmi gonosz bé-ne-mennyen. Meg-látta a' fen-írást² más Polgár, és csak azt kérdezte a' környűl állóktól: hát a' Háznak Gazdája, vallyon hol megyen-bé?

APALIN: Ez ugyan fris vala. Én-is tudok illy kurtát. Némely polgár kis-házat építtetett magának más Úrnak kietlen-nagy háza mellett. Ezt íratta pedig fel kapujába: Piczin, de enyim.

VERNIKA: Én-is tudok valamit a' kis Házról. Meg-feddettek egygyet azért: hogy, elég pénze lévén, illy parányit építtetett. Azt felelte sohajtva: Bár ezt-is meg-tudnám tölteni jó barátimmal. — De várakozz, Apalin — Kérdéseket teszek. — Mond-meg elsőben: mért néz a' Róka vissza, midőn a' Kutyáktól kergettetik?³

APALIN: Én ugyan úgy gondolom: hogy azért: mert fél.

VERNIKA: El-nem-találád. Azért néz-viszsa, mert nincs hátul szeme. — Mond-meg másadszor: Peti, ama' Palotásunk, hol vesztette-el a' szemét?

aszszonyoknak, 's-leányoknak Köntöseiről.⁴ Csak mi köztünk nem láthatok. Nézd meg csak az Erdélyi *Alma Natio Saxonikát*.⁵ Az aszszonyok', és leányok' Köntösiben melly szép rendet tart! Azért-is tele a' Láda. De; mivelhogy a' mostani czifraság: Krepin, Paszamány, 's-a't., a' férj-fi-Köntösökön-is nem kevés, ki-sepri Erdélyből a' Pénzt. *Dugonics jegyzete*.

¹ T. i.: valamely.

² L. a 257. lapnak 2. jegyzetét.

³ Magyarosan: a kutyák kergetik.

⁴ Montesquieu, a francziákról szóltaiban, egyebek közt, így ír: »On y pourrait contenir les femmes, faire des lois pour corriger leurs mœurs et borner leur luxe: mais qui sait si on n'y perdrait pas un certain goût qui serait la source des richesses de la nation, et une politesse qui attire chez elle les étrangers?» Esprit des lois, XIX. k. V. fej.

⁵ T. i.: tiszteletreméltó v. nemes szász nemzetet, azaz népet.

APALIN: Tudgya a' kő. Talán ugyan a' csárdán.

VERNIKA: Ebbe-is bele-sültél. — A' Fejébe vesztette-el.

APALIN: De, hadd kérdezzek én-is valamit. — Minő halak vannak leg-többen¹ a kis Szamosban?

VERNIKA: Nyirkosok.

APALIN: Már ez ugyan való.² — Hát az Erdőkben minő fák vannak leg-többen?

VERNIKA: Görbék. — Én íme meg-fejtettem kérdéseidet, te az enyimekből egygyet se. Ezért a' rását sem érdemletted-meg⁽¹⁸⁾. Még egygyet kérdek, hogy adós ne maradj. — Mit titkolhat-el az ember leg-nehezebben?

(¹⁸) *A' régi Szoknyákról így ír Altorjai Bárány Apor Péter:* Abban az időben nagy Fő-aszszonyoknak Rása-szoknyájok volt. Övek öreg-rend klárisból fűzve. Ama' lakadalmakban, 's-nagy *Solemnitásokban* öltöztek magok rend szerént czifrán. De minden nap meg-érték³ a Rása-szoknyával. Neszsze most. Igyekezzeél fogadni egy lotyó Szolgálót. Vagy nézd-meg a' paraszt jobbágy Szolgálókat-is. Már ezek között-is közönséges a Rása-szoknya. Ha pedig egy rühes alá-való Aszszonyt akarsz fogadni, vagy Leány-szolgálót; ne is említsd néki a' Brassai, vagy Szebenyi egyszer-ványolt Posztó-szoknyát, vagy mentét: hanem jó féle Rásából. Annak-is az allyára, három renddel arany-mása csipkét, galandot; Rókával prémzett, selyem-gombokkal rakott Rása-mentét; három forintos Pártát, arra széles ezüstös pántlikát. — Értem: hogy, a' Nemes Aszszonyokon kívül, nem volt három aszszonyokon mente.⁴ Azoknak-is Brassai Posztóból, bárány bőrrel prémezve, 's-béllelve. Értekes (úgy-mint szabad Ló-fű Darabont jobbágy-embereknek) Feleségek, és Leányok, télben Zekében, nyárban abroszt, vagy kendőt kerítvén nyakok körül, úgy mentenek a' Templomba. Gyolcs-rokojának, selyem-pántlikának híre sem volt közöttök. Most sok aszszony, és leány (kiknek Férjek', vagy

¹ T. i.: minő hal van legtöbb. A «többen»-t személyekről mondjuk.

² T. i.: igaz. — V. ö.: «A való, ... hogy sokan vannak, a kik ajándékot adnak, de kevesen vannak, a kik tudnák az ajándékozásnak módját.» Mikes, VI. lev.

³ T. i.: rendesen beérték, megelégedtek.

⁴ T. i.: csak a nemes asszonyok hordtak mentét.

APALIN : De már ezt tudom. E' három dolgot : Először : a' Horútot. Az-után : a' Részezséget. Végtere : a' Szerelmet.

VERNIKA : Én csak a' két elsőt tudtam. De jól esett : hogy harmadikát-is tudtomra adtad. Erről egy történetet tudok. Hallyad csak a' régi esetet. Két leányok vóltanak egy időben. Egygyikét Apalinnak hívták ; másikát Vernikának. — Tehát ama' csintalan Apalin meg-látott egykor egy Ifiat, kit, ha jól eszembe jut, Juliusnak neveztenek. Ama' csintalan Apalin, mihelyest Juliust meg-látta, Szerelmét úgy el-nem-titkolhatta, mint a' Horútot. Ötet meglátni, és bele-szeretni egy szem-pilantás vala. Tüstént hozzá adta magát. Ki-nyilatkoztatta Szerelmét. Urának-is megkérte. De ama' szép Julius tormát reszelt Apalinnak orra alá.

APALIN : Én-is mondok ehhez valamit. Ama' csintalan Apalin nyilván szeretett, és azt nem kívánta titkolni. De Vernika, ama' jobbik, alattomban égett. Titkolta minden hajlandóságait. Mind-az'-által mennyi szeme, füle, újja, szája vólt, mind-annyi vádolói vóltanak.

JULIÁNA, *örömmel fel-kelvén* : Ha Kis aszszonyságtok megengedi, erre a történetre tudok én-is valamit mondani. Mind ama' csintalan Apalin, mind ama' jó Vernika hasztalanúl szereettek.

VERNIKA : Ohó ! édes Juliusom ! Erre immár innod kell : mert, a'-mint észre-veszem, rosszszabbúl kezdel lenni.

Ezeket mondván, ivott leg-elől maga Vernika az Orvosságból. Osztán Juliánát-is megittatta. Ez nagy hamarjában mind-a'-két részről meg-esvén, így kérdezősködött Juliánától

VERNIKA : Frissebben vagy-é immár, édes kedves Juliusom ?

JULIÁNA : Nem csak frissebben ; hanem tele szeretettel-is. Ezt pedig úgy el-nem-titkolhatom, mint a' Horútot — De én azon el-

Attyok' házánál nincsen egy falat kenyér) czifra mentébe, Gyolcs-rokojába járnak. Drága a' Párta. Az aszszonyoknak aranyos szélű gyenge Patyolattyok. Jobb volna : a'-mit erre költenek, adnák a' *Portioba*, 's-járnának úgy, mint a' Régi Jámbor Aszszonyok, és leányok.

Dugonics jegyzete.

kezdeti mesémet tovább folytatom, ha meg-engedik. — Ama' Julius fel-állott talpára, úgy, mint * én : és elsőbb Vernikához, ama' jobbikhoz fordulván, őtet hangossan meg-csókolta, így-ni: *Meg-csókolta ekkor Vernikát.* Nem sokára az-után : ama' csintalan Apalint vette-elő Julius, 's-őtet-is által-ölelte,** így ni: *Meg-ölelte, meg-is-csókolta Apalint.*

VERNIKA : Úgy-Úgy, édes Juliusom ! Igen örvendek, ha jó kedved' látom. De, mi történt az-után ?

JULIÁNA : Mindgyárt meg-mondom. Ama' Juliusnak csók-jára éppen meg-nem-nehezteltenek, se Vernika, ama' jobbik ; se Apalin, ama' csintalan.

APALIN : Azt ugyan jól ki-találta az Úr-fi. Sőt : mind-a'-ket-tőnek úgy tetszhetett, mint-ha a' csók után meg-frissültek volna. — De azon csókja után nem lelte-é valami Juliust-is ?

JULIÁNA : Lelte bizony valami ; de igen véletlen dolog. Azon Juliusnak neve, nem sokára osztán, meg-változott, és Juliánára fordúlt. De bezzeg : ki-tettség az-után, hogy ama' csintalan Kis-aszszonyok inkább szerették Juliust, mint Juliánát.

APALIN : Akár mi legyenek, ha ebből csak egy szót-is ért-hettem.

VERNIKA : Édes-kedves Juliuskám, sokért nem annám ezen költött mesédet. Ezen jó kedveddel, igen fel-ébresztetted szívemet.

Valóban igen örvendezett Vernika, Juliussának illy beszéd-geit hallván, melyekre reá mert volna eskünni, hogy éppen mesék legyenek.

* T. i. : min' most.

** A német umarmen»-nek nyomán mondja, ma pedig már szórul-szóra fordítják : «átkarolni». — Magyarosan : megölelni. Két szóval odább már evvel a szóval él.

MÁSADIK RÉSZ.

KÁLMÁN' BÍRÓSÁGA.

Juliánának előbbeni reméntelen¹ meg-szabadúltta után, kós-fejedelem Kálmán-herceget látta, a'-mint ez-előtt-is mondtam, rejték szobájába bé-jönni. A' Herczegnek örömmel, s méltósággal tellyes² tekinteteiből ki-tettség: hogy: mind örvendene,³ Juliánának ki-szabadulására nézve, mind neheztelne,⁴ annak szerencsétlensége miatt. El-végezvén mind-a'-két ész az Üdvözléseket, Juliánának dolgához fogtanak. Vidának érdéseit, Juliánának feleleteit el-olvasván Kálmán, észre-ette, de igen homályosan, Juliánának halálra szántta⁵ okát. Meg-állapodtak azon mind-a'-ketten: hogy ezen oknak el-titkolása vihette arra a' Bírakat, hogy őtet a' Sírnak szélire helyeztették. Imádták az Istennek Gond-viselését, melly illy sudálatos módon meg-akarta tartani annak életét.

Midőn ezekről egy-más között beszéllettenek, Cserei Endre meg-jelentette magát a' Fejedelemnél. A' Szobába eresztetvén, egy kyalúi Parasztot vive-bé magával, kinek bizonyság-tétele ki-nyilatkoztatva Schelmajernek azon gonoszságát, melly azon évélben foglaltatott, mellyet Kálmán-herceg, az arany Pereczek felől, Kolosvárra küld vala. Meg-vallotta a' Paraszt: miket megért néki a' Titkos, ha azon levelet Szerémből jötnék lenni mondaná.⁶ Ő ezt tüstént meg-jelentette⁷ légyen Cserei úrnak, ki-is ekkor szerencsére a' Parasztra találván Kolosvárrott, Schelmajer' gonoszságának ki-nyilatkoztatására őtet leg-alkal-

¹ T. i.: nem reménylett.

² L. a jelen műhöz csatolt «Szótár»-nak «elevenéggel tel-es» kifejezését.

³ T. i.: örvend is.

⁴ T. i.: neheztel is.

⁵ T. i.: elvesztésének igazi.

⁶ Latinos. — T. i.: ha azt mondja, hogy az a levél Sz. jött.

⁷ T. i.: nem ő maga, hanem mással; azaz megüzente; mert különben nem kellett volna Cs.-nek ráatalálnia.

matossabbnak lenni ítélte, 's-ugyan azért a' Fejedelemhez is vitte.

Ezeket, és ezeknek okait, tüstént által-értvén a' fejedelem el-fogatta alattomban a' Titkost, és, a' többivel egygyütt, kikre valami gyanú eshetett, az Udvarba hozatta őrizet alatt. Igen helyessen esett pedig a' dolog, hogy ama' Schelmajer el-fogatott. Mert ezen tökéletlen ember, Kálmán-herczegnek el-érkezésével, kétségbe esvén; hamar fel-szedegette holmiét, az Búgyorába dömöcskölvén, másad' napra el-akara-szökni.

Kálmán-herczeg, a' Gyalúi Parasztnak bizonság-tételét hallván, most tekintett élessen a dologba. A' Titkos' fel-tételének ki-nyilatkoztatásával * arra vitte Akóst: hogy Juliána' dolgának helytelen meg-visgálását szörnyű-képpen meg-bánná. Annyira ment töredelmessége, hogy Juliána előtt hibáit megvallani, és tőlle bocsánatot kérni kívánna. De le-verte ezen gondolattyaról Kálmán. Tudni-illik: a' hibának más-forma helyre-hozásárul tanakodott. Így tehát: a' homályos dolgoknak ki-derülttek után, Kálmán-herczeg-is azon vólt: hogy mennél hamarébb meg-látogassa Juliust; és halálra-szánttának való-ságos okát meg-tudgya.

Meg-értvén pedig, hogy Juliána immár nem alunna, hanem magát Vernikával, és Apalinnal gyönyörködtetné, és tellyes örömében lenne; mind Kálmán, mind Akós hozzája iparkodtanak. De, midőn a' Folyosón mentenek, elő-találták Sárát, Juliánának édes Annyát. Ezen igen el-bádgymadott Aszszony, minek-utánna előbbeni el-ájulásából fel-kerekedett, el-nem hitethette magával, hogy Juliánának fejét ne vették légyen. Annak fejét kezeibe forgatni látszattatott nyavalyás állapottyában. Ugyan azért: hogy a' dolgot valósággal meg-tudgya, noha még egészen helyre se hozattatott, maga akarta Juliánát meg-látni, és, amit mások mondtak, mind-azokat tapasztalva hinni.

Kálmán tehát, és Akós magok mellé vévén Sárát-is, mind a'-hármán Vernikának szobája felé meg-indúltanak. Midőn reájok nyitották az ajtót, így szólla Vernikához

* T. i: a titk. gonosz szándékáról való értesülés.

AKÓS: Örülly, édes Vernikám. Juliusod bizonyossan ártatlan.

VERNIKA, *fel-kelvén*: Hálákat adtam ez-előtt-is, de most főppen teremő Istenem, hogy Szent Gond-viselésed meg-tartta Juliusomat. Bocsásd-meg azon vétkeket; hogy, az ártatlanságot el-nyomatni tapasztalván, azon Szent Gond-viseléről szinte kételkedni kezdtem. De íme meg-nem-csalattam vélekedésimben. *Kálmánra tekintvén*: Kegyelmes Herceg! Most szeretem inkább eszemet: hogy magammal Juliusnak Tolvajságát soha el-nem-hitethettem. *Juliánához fordulva*: De ezen szemérmetes szemekből, ezen nagy lelket mutató orczából ki ne tudta volna kivenni a' merő ártatlanságot? Édes Juliusom! leg-alább előttem, és alattomban mért kiem-vallottad * ártatlanságodat?

SÁRA: Örök hála te néked teremő Istenem! hogy anyai ívemmet helyre állítottad. Én ugyan mindenkor ollyas vélekedésben voltam kedves Magzataimról, ugy-is neveltem mindgygyiket, hogy soha ellenek senkinek semmi panaszsa nem lehetett. Édes Magzatom! de mi okod lehetett, hogy előttem, és Anyád előtt, el-titkolhattad magadat, 's-magaddal együtt ártatlanságodat-is? Félhettél tehát, valamiben, édes Anyádtól? Annél soha jobb baráttára nem talál az igaz magzat.

KÁLMÁN, *nagy méltósággal nézvén Juliánára*: Vallyon mit lehettsz okossan, mind édes Anyádnak mostani, mind a' hercegelem-kis-aszszonynak előbbeni kérdéseikre? — Julius! — Mit cselekedtél? — Illy kegyetlenül bánhattál-é magaddal? — Ny veszedelembe vethetted-é mind magadat, mind fő-képpen magemet?

JULIÁNA: De más egyebet mit cselekedtem volna? Eleget értem, eleget fárasztottam fejemet, de halálomnál alkalmasabb dologra nem találhattam. Ezt az arany Perekzeknek nálam létekkal hamar el-érhettem. Másra nem vetemedhettem.

AKÓS: Juliusnak dolga, a'-mint-még most-is tapasztalom, egyen öszve-van gombolyítva. E' csomónak meg-fejtésére,

* A prózai nyelvbe nem való inversio, T. i.: miért nem vallottad ki v. meg.

vagy kettő-vágására nem ismérek alkalmatossabbat Kálmán herczegnél, ő-kegyelménél. Én erre, embereimmel egygyütt alkalmatlan voltam. Ugyan-azért: igen nagyot botlottam. Általadom tehát Juliust Herczegségednek egészen. Kérem-is atyafiságossan: hozza helyre Udvaromnak hibáját.

KÁLMÁN: Fejedelemséged felől azt éppen nem mondhatni, hogy valamiben hibázott. Nagy szorgalommal el-olvastam mind Fő-bíró-úrnak kérdéseit, mind Juliusnak feleleteit. Ha Juliusnak fel-tételét nem tudtam volna, felőlle más ítéletet én is hozhattam volna. Tehát a' halálra ítélesnek egész sülly Juliusra fordul, ki homályos feleletinek setét bokrosságáva maga' el-vesztésére kényszeríteni láttaszattatott az egyenes szívű bírakat. Ő benne * tehát a vétek, nem az Ítéelőkből.**

Ezen szavakra igen nagyon meg-rettene Sára. Nem értvé elégségessen Kálmán-herczegnek előbbeni szavait, édes leányának új veszedelmétől tartott. Nevelte benne ezen vélekedés Kálmán-herczegnek igen méltóságos tekintete, mellyhez soha hasonlót nem látott Juliánával való társalkodásában. Semmi irgalom ki-nem tettszhetett ábrázattából. Ugyan azért így szólott a' Herczeghez

SÁRA: Kegyelmes Herczeg! maga ugyan igen jól isméri Magzataimnak erkölceit. Soha azok Tolvajok nem lehettek. Az arany Perczeknek el-vételében ezen Magzatom-is bizonyossan ártatlan.

Sárának ezen sok ízbéli szavait hallván a' Herczeg, attól tartott, ne-hogy, ha sokat szóllana a' dologba, Juliusnak leányi személlye valami-képpen ki-suhanna belőlle. Mind-eddig ugyan történetből csak magzattjának nevezte, de, ha leányának mondotta volna-is, készen tartotta fortélyát Kálmán, mellyel szavait elhímezte volna. Leány személlyének ki-nyilatkoztatását alkalmatosb időre kívánta halasztani. Hogy ezen czélját el-érje, így szóllott a' Környűl-állókhoz

KÁLMÁN: Kérem mindnyájokat; üllyenek-le, és legyenek

* T. i.: van.

** T. i.: ő a hibás v. ő hibázott, nem a bírak.

endessen. Hallyák figyelemmel a' dolognak velejét: De senki
 avassa magát semmibe. — — Macskási Julius halálra ítélte-
 t Akós-fejedelemtől ő-kegyelmétől. Annak el-vesztése meg-
 toltatott az Istennek különös gond-viselésétől.¹ Akós-fejede-
 n ő-kegyelme jól bele tekintvén a' dologba, némely hibákra
 ált, ugyan-azért: reám bizta egészen Juliust. Én pedig eme'
 erencsétlen esetnek minden részeiben külömb-külobb-féle
 tkeket tapasztaltam. El-rendeltem tehát ezen új Itéletnek leg-
 kalmatossabb módgyát. Kik e' szörnyű dologban vétkeseknek
 ani látszattattak,² azok mindnyájan elő-fognak állani.
 endbe vannak szedve a' Pitvar-szobában. Elő-is fognak jönni,
 helyest hivattatnak. Kérem pedig mindnyájokat: hogy cse-
 sségben legyenek, és engem' semmiben meg-ne-gátollyanak.

HARMADIK RÉSZ.

BÁLINT' VISGÁLÁSA.

Úgy intézte-el Kálmán-herczeg az egész ítéletet: hogy, a'
 étkesek közül, mind-egygyike,³ a' csendítésnek bizonyos
 emére, bėjőjjön; és Tettéről számot adgyon. Az első csendí-
 sre bé-jöve Macskási Bálint, a' Kapitány. Reá-fordúltanak a'
 emek. Hogy, a' Fejedelmi Udvarban, Polgári ruháját látták;
 en szokatlan öltözetén mindnyájan meg-ütözköztenek. Így áll-
 an a' Herczeg előtt, e'-képpen szólla

BÁLINT: Kegyelmes Uraim! Kénszerítettve ugyan; de ide
 ömmel-is jöttem: noha mind-eddig szerencsétlen vagyok.

Bálint-fiának bé-jöttét éles szemeire, annak szomorú sza-
 pit ki-nyíltt füleire vévén ennek édes Anyja Sára; szer-felett,

¹ Latinos és németes. — T. i.: elvesztését meggátolta az
 tennek különös gondviselése.

² Latinos. — T. i.: vétkeseknek látszottak, de még magya-
 tbb: tetszettek.

³ Solœcismus. — A «közül» szó fölösleges.

minden tehetsége ellen,* meg-ijedett. Polgár-ruhájára-is most vetvén szegessebben szemeit, nem tudta mire vélni kétséges állapotját. Az-után: alattomban így szóllott

SÁRA: Istenem? Még ez-is bele van a' szerencsétlenségbe keverve!

KÁLMÁN: Mi neve Kennek? A' felelet pedig mindenkor kurta legyen.

BÁLINT: Kegyelmes Herczeg! Engem' Macskási Bálintnak neveznek.

KÁLMÁN: Mondgya-meg: mi hivatalú? Mi karú ember kend?

BÁLINT: Mostanában ugyan közönséges szegény Nemes ember vagyok.

KÁLMÁN: Hát? Mi volt kend ezen állapottya előtt?

BÁLINT: Kapitány voltam Kegyelmes Fejedelmünk' szolgálattyaiban.

KÁLMÁN: Mi oka? hogy, mostanában, Katona-tisztségében nincsen?

BÁLINT: Azon Tisztségemtől meg-fosztattam Akós-fejedelmünktől.

SÁRA, *el-bámúlva*: Mit? Tisztségedtől meg-fosztattál? Istenem! Oda lett ismét Fejem. Mi roszra vetemedtél szerencsétlen Fiú?

KÁLMÁN: Kérem az Aszszonyt: csendesüllyön-le. El-végzek magam mindeneket.

SÁRA: Istenem! el-ne-hagygy! Oh Fejem! Oh Fejem!

KÁLMÁN *Bálinthoz*: Mi okra nézve fosztatott-meg előbbeni Tisztségétől?

BÁLINT: Mivel az arany Perczeknek tolvajját a' Tömlöczbe hurczoltam.

KÁLMÁN: Tudta-é kend valóságossan, ki legyen azon Tolvaj?

BÁLINT: Kegyelmes Herczeg! hogy ne tudtam volna?

KÁLMÁN: Minő név alatt ismérte Kend akkor azon Ifiat?

BÁLINT: Ő ugyan akkor Macskási Juliusnak neve alatt vala.

* T. i.: bár mennyire nem akarta is.

KÁLMÁN: Kend pedig tudta-é: minő Macskásiak féle?

BÁLINT: Hogy-ne tudtam volna: mivel ő énnékem Test-vér Húg - - -

KÁLMÁN, *hirtelen*: Öcscsének mondgya Kend ötet; valamint kor tapasztalta.*

BÁLINT: Igen-is, Kegyelmes Herczeg. Ő nékem akkor Test-vér öcsém vala.

KÁLMÁN: Kend tehát Test-vér Öcscsét fogta-el? Test-vér-öcscsét hurczolta gyalázatossan a' Tömlöczbe?

BÁLINT: Igen-is, Kegyelmes Herczeg, ezeket édes test-véremmel cselekedtem.

SÁRA: Istenem! mit hallok! — Engedgye-meg Herczegséged, hogy meg-gátolom. Az anyai szív meg-fordúla bennem.

KÁLMÁN: Kérem az Aszszonyt: ne szóllyon a' dologba. Szóllyon veszteg. El-végzem magam a' dolgot egészen.

SÁRA: Herczegséged ne kívánnyon töllem lehetetlenséget. Nem isméri Kegyelmed az anyai szívet úgy, a'-mint én érzem. Engedgye-meg Herczegséged: hogy azon embertelen Fiúnak, ártatlan Test-vérét így meg-böcstelenítette, ki körmöllyem meit. Te Istentelen vad Teremtés!

KÁLMÁN: Ne gyúllaszsza-fel magát. Én az Aszszonynál mérletesebb vagyok.

BÁLINT: Szerelmes édes Anyám! Engedgye ő Herczegségének, hogy azon embertelen tettemért ő szabja reám a' Bűntétést.

KÁLMÁN: Mi vehette Kendet arra: hogy édes Test-vérét fogja?

BÁLINT: Julius-Öcsém előmbe akadott az Erdőben. Ki-vette arsolyából az arany Pereczeket. Esedezett előttem: hogy meg-kötözzem, és az Itélet eleibe vigyem. Én ezen munkámat tiz-ezer forintokat nyernék a' Fejedelemtől, mellyekkel aztán édes Atyámat ki-szabadíthatnám. Tudgya a' jó Isten: hogy szavának engedelmeskedni, tanácsosnak lenni nem véltem. Térden állva könyörgöttem előtte, hogy vagy meg-vál-

* T. i.: Kálmán azt akarja, hogy B. most is ő. mondja.

toztassa szándékát; vagy, nékem adván a' Perczeket, reám fogja a' Tolvajságot. Inkább én fognék meg halni édes Atyáért: mivel nálánál öregebb vagyok; több jót is vettem édes Szüléimtől.

BÁLINTnak e' szavait hallván a' környűl-állók, most láthaták által Juliánának halálra vetemedte' Okát. Sűrűn hullottanak a' könyvek mindnyájoknak szemekből; midőn ezen két Atya-finak azon vetekedéseket hallották, mellyel édes Attyoknak ki-szabadításáért a' halálnak eleibe mentenek. Így szólla

KÁLMÁN: Hát Julius, Kendnek előbbeni kérésére, reá állott-é?

BÁLINT: Kegyelmes Herczeg! éppen nem akara szavamnak engedni. Az én életemet Szüléimnek nagyobb hasznokra lenni mondotta,* mivel elsőben Férj-fiú, az-után Katona Tiszt-is vagyok.

KÁLMÁN: Hát az arany Perczek felől mit mond vala Julius? Hol vette azokat?

BÁLINT: Ebben ő magát ártatlannak lenni nem mondotta,** gondolom azért, hogy czélyát hamarébb el-érhesse. Ekkor szaladott osztán előnkbe a' Zsidó. Nagy lármát indított a' Parasztokkal. Látván tehát Julius: hogy utolsó lenne a' szem-pillantás, sírva kére engemet: hogy meg-kötözzem, igazában így gondolkozván: hogy, ha ezt én nem cselekedném; mástól fogna meg-kötöztetni; más fogná el-nyerni a' tiz-ezer forintokat; és így édes Atyánk ki-nem-szabadúlna.

KÁLMÁN: Nem tudta tehát Kend, hogy Julius-öcsce ártatlan légyen?

BÁLINT: Nem tudhattam Kegyelmes Herczeg bizonyossan. Gyanakodtam ugyan a' Tolvajságról, mivel maga-is azt vallotta magáról, az-után a Perczek-is nála vóltanak. De osztán a' Parasztoknak öszve csődültekre, a' Zsidónak éktelen lármáira ugy el-hagyott az eszem: hogy most se tudhatom, mit

* Latinos. — T. i.: azt mondotta, hogy az én életem szüléimnek nagyobb hasznokra van.

** Latinos. — Lásd az előbbi jegyzetet.

elekedtem édes Test-véremmel. Kegyelmes Herczeg! még most se jöhettem egészlen magamhoz. Attól tartok: hogy meg-ne-bolondúlljak. Igen el-vannak bennem gyengülve minenek.

KÁLMÁN: Semmitől se tartson. Legyen bátor szíve. Csak open még erre felellyen: Miért nem mondotta-meg maga ind-ezeket Akós-fejedelemnek? Nagyot fordított volna az egész dolgon.

BÁLINT: Kegyelmes Herczeg! igen kére Julius; és szinte ószakkal meg-esküdtetett: hogy halálra vetemedtének okát etében ki-ne-nyilatkoztassam.

KÁLMÁN: De az Atyafiságos Vérnek más szavai vóltanak. Miért nem engedelmeskedett Kend ezeknek?

BÁLINT: Kegyelmes Herczeg! hallottam belől az atyafiságos vérnek kiáltásait, el-se-hallgathattam. Fejedelmünkhez vén, meg-akartam jelenteni mindeneket. De azt gondolván kegyelme: hogy csak magam' menttésére jöttem, engem' eg-hallgatni nem méltóztatott.

AKÓS: Igen-is. Éppen úgy történt a' dolog. Ha meg-hallattam volna; mindenek másként estek volna. Valóban azt gondolám: hogy csak maga' menttségére jöjné.

BÁLINT: Kegyelmes Urak: az Isten szerelmére kérem Fejedelemségteket: adgyanak szívemnek egy parányi vígasztalást: mert minden felől igen el-szomorodott ember vagyok. Istenem, Fejedelmem előtt meg-vallom, hogy, ha Test-véremnek fogásában vétettem-is (ha csak véthet az el-tébolyodott ész); Fejedelmemhez való hívségemben soha a' csapó-zsinór mellett el-nem-távoztam egy köröm feketényit mind-eddig.

KÁLMÁN: Se ebben, se pediglen amabban semmit sem vétett end. Mert Macskási Juliust úgy fogta-el, mint az arany Pereceknek valóságos Tolvajját. Ugyan-azért: az egész történetek súllyá Macskási Juliusnak vállaira hengereg. Ki kelletik állólle, akár mi módokkal facsarni; hogy-hogy juthatott az any Perecekhez?

Eme' szavakat olly nagy méltósággal mondotta a' Herczeg, hogy mindnyájan el-rémülnének; és Juliánának új háborúi-

tól¹-is félnének. Sára vala az első, ki leányára következendő menny-dörgésektől² tartott. Ujra meg-indult benne az édes anyai szív. Meg-támadták ismét a' Fő-fájások. Kálmán-herczegnek jelenlétében, ki ennek-előtte leányát igen nagyon szerette, azon leányának a' veszedelemből kiszabadulását bizonyosnak nem reméllhetni; irtóztató dolognak lenni láttaszattatott.³ Most tapasztalta: mi hamar meg-változtatták szívességeket a' nagy Urak. A' szerető Ifiak-is hogy színlik gyakorta hajlandóságokat: és, midőn erre leg-nagyobb szükségek lenne a' szeretett Személyeknek, meg-húzzák magokat, el-hagygyák kedvelt édesseket. Meg-kévánván Kálmán-herczegnek szívét lágyítani, így szólla hozzája

SÁRA: Istenem! Mire vélyem Herczagséged' szavait! Kegyelmes Uram! isméri Magzatimat. Azok, bizonyossan, ártatlanok. Az arany Perczeknek el-lopásáról-is⁴ soha semmit nem hallottam tőllök. Ők pedig úgy szeretnek engem', hogy gonosz-ságaikat-is készek vólnának előttem ki-vallani.

KÁLMÁN: Csak csendességgel legyen az aszszony. Meg-válik mi sajt, mi túró.

SÁRA: Kegyelmes Herczeg, kérem nagy alázatossággal: fordíttson valamit anyai szívemen, mert, úgy tetszik, mint ha egészen oda lennék.

KÁLMÁN: Macskási Bálint Úrnak, úgy-mint ismét Kapitánynak, tellyes szívemből örvendek. Sokért nem annám: hogy emberséges maga' viseletét gyökeréből⁵ ki-tanúlhattam. Akós-fejedelemnek engedelméből vissza tészem az Urat előbbeni Tisztségébe. A'-mi esztendő-beli⁶ jövedelmét illeti, meg-fogja engedni ő-fejedelemsége: hogy azt a' magaméból még-anyyira tehessem.⁷ Mert én Kapitány-urat nem csak ártatlan-

¹ T. i.: bajaitól.

² T. i.: bajoktól.

³ T. i.: irtóztató dolognak tetszett neki, tartotta.

⁴ T. i.: Lásd a 22. lapnak 2. jegyzetét.

⁵ T. i.: teljesen.

⁶ T. i.: évi.

⁷ T. i.: még egyszer annyira tegyem, megkettőzzem. Lejebb él e szóval.

ak: hanem olyannak-is lenni ítélem, kit csudálnom kel-
etik.

El-lehet-gondolni: minő öröme válna Juliánának
Kálmán-herczegnek Bálint-bátyához ki-mutatott igaz szíves-
ége. Úgy szerette azon édes Bátyát: hogy, a'-mint az előb-
beniekből ki-tettség, minek-előtte édes Attyáért meghalni
nagygya; önnön-magát vetette a' veszedelembé. Most immár:
mind Tisztségébe vissza-állítást, mind Jövedelmének meg-
többszörösítését hallván; le-nem-írhatni azon Örömet, mely érzé-
ny szívét meg-környékezte. Azon örvendezett fő-képpen:
hogy esztendő-beli Jövedelmének meg-többszöröse miatt, kön-
nyebben el-élhetnének mellette édes Szüléi-is.

NEGYEDIK RÉSZ.

RIMAINAK JÓ DOLGA.

Macskási Bálintnak meg-visgálását illy szerencsésen el-
végezvén a' Herczeg, kétszer csendített, melly-is annak völt
ele, hogy Rimai álljon előre. A' kétszeri csendítést hallván
bátya, és ezeket mondotta

RIMAI: Meg-engedgyen Herczegséged szokatlan bátortalan-
ságomnak. A' pitvar-szobában olly szép szavakat akasztgattam-
szve, mellyekkel Herczegségedet meg-üdvözleni kívántam:
hogy azokba magam-is bele-szerettem. Hírtelen a' csendítést
hallván, mindenekről úgy meg-felelkeztem, hogy a' Tordai
malacz ki-foghatna rajtam ⁽¹⁹⁾.

⁽¹⁹⁾. Ezen köz-mondásnak: *Okos, mint a' Tordai malacz*,
nagy kelete* Erdélyben. Ennek eredete ez: Egy Paraszt Ember,
sebessen hajtván kocsiját, el-tapodott a' Tordai úton egy aluvó
malaczt. Annak Gazdája többet akarván nyerni, ha a' mala-

* T. i.: a kelete, v. van.

KÁLMÁN: Semmitől se tartson, Rimai. Nem azért hivattattott az Ítélet eleibe, hogy meg-ítéltesen; hanem: hogy elsőben örömlünkben részt vehessen, az-után: hogy szolgálattya megjutalmaztasson. — Édes Rimaim! maga volt azon Ember, kit az Istennek Gond-viselése Juliusnak meg-szabadítására választott. Ha az Egekből erre nem rendeltetett volna, hogy Juliusért háromszor kegyelmet kérjen, és így a' siralmas el-vesztést meg-hátrállyá;¹ eddig Julius — fő-nélkül — ki-terjesztve — vérében fetrengve — el-enyíszott volna — Istenem! ennek csak emlékezete-is irtóztató. Fel-borsósodik Testem egészen.

RIMAI: Kegyelmes Herczeg! Én kicsinségemtől fogva így gondolkoztam: ama' régi jó szokásokat soha nem tanácsos el-hagyni. Mí érdemes Eleink nem valának bolondok; midőn, az el-vesztés előtt, háromszor kegyelmet kérenek. Ezzel az Emberiségnek tettek eleget. Én ezen Ó szokást meg-kévántam újjítani. Ezt pedig akkor csak maga' az Isten súghatta-meg nekem. Mert: ama' Hóhér-mester-ember ugyan forgolódott immár Julius-úr-finak feje körül. De én mindenkoron bíztam élő Istenemben. El-is-hitethettem magammal: Lehetetlennek lenni,² hogy valakit ne rendelt légyen megszabadítására. Éppen így történt velem-is, midőn amazon embertelen *Poétát* az arbocz-fára fel-függesztettem. Engemet-is halálra ítéltének a' hamarkodó Bírák. De Rákóczi-fejedelem ártatlannak mondott. Így gondolkoztam tehát, midőn Julius-úr-finál a' tömlöczben voltam: hogy, mivel engemet (ki, igazán kimondván a' valót,³

czot idősebbnek lenni hazudván,⁴ azt mondotta a' Bíró előtt. hogy azon malacz két holnapos, noha talán egy heti⁵ sem volt: A' Bíró azt felelé: hogy ha a' Tordai malacz két holnapos lett volna, lett volna annyi esze-is, hogy a' kocsi elöl fel-ugrott volna.

Dugonics jegyzete.

¹ L. a 251. lapnak 1. jegyzetét.

² T. i.: lehetetlennek tartottam, v. nem hihettem.

³ T. i.: megvallva az igazat.

⁴ Solæcismus. — T. i.: a malaczot idősebbnek mondotta, v. azt hazudta, hogy idősebb, mint a minő volt.

⁵ T. i.: hetes.

elleges ártatlanságomban nem voltam) * kegyelmessen ki-segítetett; élni-fogna most-is a' Magyaroknak azon Istene, ki Julius-úr-fiat el-veszni nem engedné. És lám! Szerencsénkre ott merre Herczegséged. Oh! Kegyelmes Uram! Ha látta volna akkor szívemet, midőn én-is Herczegségedet meg-pillantottam! Csak alig tarthattam-meg magamat, hogy Herczegségednek nyakába nem ugrottam!

KÁLMÁN: Oh! Isteni Rendelésnek nyilvánságos jele! Ezen egy ember olly egy személyt tartott-meg Szerémi Udvarunknak, kiknek halála el-emíszttet-volna nem csak engemet, hanem fő-képben édes anyámat-is, ki Juliust ki-mondhatatlan-képpen szereti.

RIMAI: Most annál inkább hálákat adok élő Istenemnek: hogy eszembe juttatta a' Kegyelem-kérést.

KÁLMÁN: Istenem! Ha, Juliusnak holtta után, magam meg-nem-holtam-vólna-is; mire jutott volna édes Anyám Juliussa nélkül. *Alattomban*: De én magamról meg-felelkezem. Hamar kezdeném a' Titok' ki-nyilatkoztatását. *Nyilván*: De én, édes Rimaim! hogy-hogy jutalmazhassam-meg azon jó akarattyát, mellyel mind engem', mind egész Udvarunkat szerencséssé tette? *Rimainak egy zsacksó-pénzt ajándékozván*: Imhol eleje adakozóságomnak. Itten három-száz aranyok vannak, azon három kegyelem-kérésnek némi némő jutalmául. Többel fogom meg-ajándékozni, ha egyszer Juliusommal vissza-térendek Herczegségembe.

RIMAI: A' *zsacksó-pénzt forgatván*: Kegyelmes Herczeg! Ha azt mondanám: hogy én ezen aranyok után álsítóztam; ne legyek emberséges Katona. De, ha azt-is mondanám: hogy szeket örömet el-nem-veszem; bizonyosan hazunnék. — El-veszem tehát, nagy hálaadással, örömet; de nem azon okból, mintha ezek engemet boldoggá tehetnének; mert megeshetik: hogy bóldogtalanná-is tegyenek; ** hanem csupán azért: mert me' három-száz aranyok az Isteni rendelésnek bizonyságos jelei. — Kegyelmes Herczeg! egygyet mondok; ne terheltes-

* T. i.: nem is voltam teljesen ártatlan, és mégis stb.

** T. i.: tesznek.

sék meg-hallani. Nem azért mondom pedig, hogy dicsekedgyem; hanem hogy Herczagséged annál inkább meg-ismérje a' Csudát. — Midőn én Julius-úr-fit meg-látogattam a' Siralom-házban; a' régi szokást követvén, három krajczárt tettem vala le az asztalnak lapjára alamizsnául bűnös lelkiért. Ő nékem erre azt mondotta: hogy, ha tehetségében volna; nékem, minden krajczárért, száz-száz aranyokat adna. — Most: lássa tehát az Ember-fia: * mivel ő ezt nékem meg-nem-adhatta: az Úr-finak fel-tételét Herczagséged által kívánta bé-tellegesíteni a' Magyarok' Istene.

KÁLMÁN: Jól vagyon, édes Rimaim. Én ugyan a' Magyarok' Istenének szent Gondviselését örömetest meg-ismérem mindenben; de ezen történetben leg-örömetestebben. Most tehát az egész Itéletnek súlya arra hengeredik, kinek kezeiben az arany Perczek találtattanak. — Ide szóra, Julius-úr-fi.

Ezen szavakra mindnyájan el-rémültenek. Fő-képpen Sára, Kálmán-herczegnek méltóságos szavait hallván, egészen el-halaványodott. Most tartott leg-inkább a' Szerencsétlen kimenteteltől. De a' többiek-is noha a' köz-beszédben ** eleget törték, eleget fárasztották fejeket, még se tanulhatták ki valósággal: hol vehette Juliána az arany Perczeket. Ha gyanakodni kívántak volna, könnyen jöhettek volna azon gondolatra: hogy magától Kálmántól ajándékba vette. De ennek méltóságos maga-viselése ellene-mondott ama' gondolatnak.

ÖTÖDIK RÉSZ.

JULIÁNA' VISGÁLÁSA.

Kálmán-herczegnek előbbeni méltóságos szóllító szavait hallván Juliána, elsőben ugyan el-mosolyodott. Az-után: Ver-nikával egygyütt fel-kelevén, néki ezeket mondotta

* Bibliai kifejezés. — V. ö.: Máté, 10, 23. Márk, 10, 45. Lukács, 6, 22. János, 12, 23.

** T. i.: az előbbi párbeszédekben. Faludi szava. (N. U. 1. l. stb.)

JULIÁNA: No már most egyszer rajtam-is a' Rend. Édes Vernikám, édes szorgalmatos Gyámom! Mostanában azon rrvosságból két- vagy három kanállal kell vennem, hogy szívem meg-erősödjön. Most van a' Bátorságra szükségem.

VERNIKA: Jól vagyon, édes Juliusom. Annyit adok, a'-menyi szükséges.

Ezek-után két kalánnal adott innya Juliánának Vernika. Mosolygott a' Fejedelem-kis-aszszony-is; noha nem tudta, miakra nézve. De Juliánának jó kedvét látván, úgy tettzett mint-ha a' vizsgálás nem vólna félelmes. Az-után így szólla Vernikához

JULIÁNA: Vegyen-bé, kérem, a' Fejedelem-kis-aszszony-is valamit. Mert: meg-eshetik: hogy utánnam kérdőre vegyék.¹ — Ehhez tartozik ez-is: ² hogy Kálmán ő-herczegsége rettenetes Biró. Haj-szalakat hasogat.³ Csomót keres a' kákán-is. — Kérem, édes Vernikám, édes Apalinom! El-ne-hagygyanak; hanem egygyütt jőjjenek ezen rettenetes Ítéző-szék eleibe. Gyámolítsák erőtlenségemet.

Ezek-után Juliána maga' karjait Vernikának, és Apalinnak karjaiba öltvén, mind-a' hárman meg-állottak Kálmán-herczeg előtt. Így folytatta szavait

JULIÁNA: Itt vagyok tehát rettenetes Biró-uram. De kérem Herczegségedet; ne bánnyon velem, szegény bűnös lélekkel, keményen. Mind-az'-által: méltóztasson egy kevés várakozással lenni, még lábaimat úgy helyheztetem, hogy eme' síkos fejen el-ne-csuszamodgyam.

KÁLMÁN: Itt állaszsz tehát előttem Szerencsétlen Teremtés, mi-ez-előtt szinte le-omlottál. Nem félsz tehát immár semmi esettől?

JULIÁNA, *el-mosolyodva*: Én ugyan immár semmi esettől sem félek.

¹ T. i.: szintén vallatják.

² T. i.: azután ne feledjük.

³ Így is mondják: szőrszálhasogató, azaz nagyon lelkiismeretes, pontos.

KÁLMÁN, *fejét csóválva*: De mi oka lehet ezen bátorságodnak?

JULIÁNA, *vigan*: Nem láttya talán Herczegséged, hogy két jó Barátnéimnak karokba kapaszkodtam. Ezek engem' le-omlani nem hannak.

KÁLMÁN: Hát? Ha senki se tartana? hanem csupán magad állanál eme' Bírád előtt?

JULIÁNA: De már akkor még kevesebbet félnék.

KÁLMÁN: Ugyan úgy-é? De vallyon mi okra nézve?

JULIÁNA: Mert akkor Kálmán előtt, igen kegyes Herczegem előtt, állanék. Ő engem' (ha talán valamiben vétkeske-is vólnék) egy ujjal nem tudna bántani. Egy szóval Kálmán-herczegem előtt állanék.

KÁLMÁN, *szomorúan*: Igen-is; Kálmán-herczeged előtt állanál. Hát? Ha ezen Herczeg Tégedet, szerencsétlen Ifiat, körmei közé vészen, és ama' bóldogtalan arany Perczek miatt - - -

SÁRA, *hirtelen*: Kegyelmes Uram! Irgalmassabban bánnyon édes Magzatommal. Mert ő bizonyosan vagy csak azért-is ártatlan, hogy Herczegséged előtt nem retteg.

JULIÁNA, *az Annyához*: Semmiről se szorgalmatoskodgyon édes Anyám. Mi ketten Kálmán-herczeggel súlyyosabb dolgokat-is elvégeztünk immár.

KÁLMÁN: Csak ugyan semmit se félsz tehát ezen ítéllettől?

JULIÁNA, *hangossan nevetve*: Én ugyan egy harapásnyit se.

KÁLMÁN: Ne vess! Ne vess! — Én bizonyára nem érthetem, mitől lehet jó kedved.

JULIÁNA: Nem értheti Herczegséged? — Oh! visgállymeg-csak kegyes szívének minden rejtékeit! Nincs-é ott az én Nevem öreg bötűkkel fel-írva?

KÁLMÁN, *fejét csóválva*. Öreg bötűkkel fel-írva! — Igen-is, el-találád, édes Juliusom. — Én tégedet (nem tagadom) mind ennek-előtte szerettelek, mind mostanában szeretlek. De ezen szeretetemért meg-nem érdemlettem, hogy Te magadat, jelen-nem-léttemben, olyas veszedelembe ejtsed, mellyben engemet-is el-veszeszsz.

JULIÁNA: Nem akartam Herczegségedet el-veszteni, hanem

supán édes Atyámat kiszabadítani. Annak pedig más módgyát nem láttam, hanem, ha az arany Pereczeknek tolvajságát ma-mra fogom, és azon tíz-ezer forintokat, Bátyám által, érette-tétetvén, magam meg-halok.

Juliánának ezen szavaira el-hűltenek mindnyájan. Most dódott-ki halálra vetemedtének oka. Merő csudálkozásai szöött így szólla alattomban

AKÓS : Ime ! minő végre fordítottattak a' szerencsétlen arany pereczek !

KÁLMÁN, *fejét csóválva* : Atyád' ki-szabadításának más mód-yát nem láttad ? hanem, ha az arany Pereczeknek tolvajságát agadra fogod ? — Ugyan hogy mered ezt előttem mondani ? mivel töllem-is, a' többi között, egy bizonyos módot hallottál — nem jut immár eszedbe ; midőn itt, a' fejedelmi Udvarban vén, hozzám jöttél : és édes Atyádnak siralmas állapottyát, önyveid' csordulttában, sűrűn panaszlottad, mit javaslot-m néked, midőn az arany Pereczeket, én magam, Kezeidbe ltam ?

Ezen szavakra még inkább el-bámúltanak mindnyájan. gészlen ki-sült immár Juliánának ártatlansága, és ártatlan-ga mellett nagy lelke. Az Egekre vetette szemeit, és ezeket ondotta alattomban

VERNIKA : Ki hallott illyet a' régi időkben ? Oh Juliusom ! mire vetemedtél ?

KÁLMÁN : El-felejtetted talán, mit mondtam akkor ? — zt mondám : hogy most tíz-ezer forintok nem lennének ilam, melyeket, édes Atyádnak ki-szabadítására, tüstént le-vashatnék. Vólnának pedig ezen arany Pereczek, melyeket (ezen-öt-ezer forint ára lévén) Vernika-fejedelem-kis-aszszony-ak számára csináltattam. Kezeidbe adtam akkor azokat ; és ra kértelek : hogy valamelyik Ötvösnél le-zálogosítsd azon z-ezer forintokban, melyeket osztán Atyádnak ki-szabadítá-ra fordítanád.* Nem ígértem-é-meg : hogy (akkor ugyan za utazván) nem sokára vissza-jövök : az arany Pereczeket

* T. i. : fordíts.

ki-váltom ; és édes Atyádat más javakkal-is meg-bóldogítom? Miért nem fogattad tehát szavamat? Miért indúltál magad' esze után?

JULIÁNA : Nem jut eszembe, hogy Herczegséged meg-ígérte légyen a' hamar vissza-jövetelt. Az-után : szemeim előtt forgott az is : hogy édes Atyámnak, harmad-nap-múlva, fel-kel-lene-akasztatnia. Kurta volt az idő. Úgy szántam osztán a' halálra magamat.

KÁLMÁN : Igaz ugyan : hogy magam se véltem volna akkor, hogy Szerémből illy hamar Kolosvárra jőjjek. Mert nem tudhattam még akkor édes Anyámnak azon szándékát, mellyel mind hozzád, mind pediglen hozzám viseltetett — Oh ! édes Juliusom ! Ha tudnád : minő gondolatokkal látlak mostanában előttem? bizonyossan el-álmélkodnál, hogy-hogy léhessen illy sokáig el-halगतnom azt, a'-mi néked valóságos nagy boldogsá-godra válik. — De mond-meg előbb igaz lelkedre : mért nem zálogosítottad-el az arany Perczeket javallásom szerént? Te bizonyossan, ama' hozzád-való nagy szeretetemért, engem' el-akartál veszteni.

JULIÁNA : Mentsen-meg az Isten, Kegyelmes Herczeg. Csak éppen : hogy édes Atyámhoz hajló szeretetem felül-haladta azon indulatot, mellyel Herczegségedhez viseltettem.

KÁLMÁN : De te mind Atyádat, mind Engemet szerethettél volna, ha az arany Perczeket, szavam szerént, le-zálogosítottad volna. Miért nem cselekedted eztet, édes Juliusom? Valld-ki immár egyszer igaz lelkedre.

JULIÁNA : Kegyelmes Herczeg, Még többet-is tettem, sem-mint Herczegséged javallott. — Hogy a' tíz-ezer forintokhoz hamarébb juthassak, el-akartam az arany Perczeket éppen-séggel adni Náthánnak, az Udvari Zsidónak. De ő nem akara hat-ezernél többet ki-ugrasztani. Térden állva esedeztem előtte : adna érettek tíz-ezret, mivel tizen-öt-ezerre böcsültetik. De falra hánytam a' borsót. Ezen hat ezrek nem vóltanak elegek édes Atyámnak ki-szabadítására. Akkor szántam-el osztán magamat. El-ámítottam Bálint-bátyámat : hogy az arany Perczeket ki-loptam a' fejedelmi Udvarból. A' Zsidó-is reánk cső-

ette gyűlevész Parasztyait. Akkor kötöztetem, akkor vitet-
m-el magamat édes Bátyám által.

Ezen történetnek hallattával nagyon megrázódtak mind-
áján. Ki-csordúltanak ismét mindnyájoknak könyveik,
dön Juliánának szándékát, melyről ez-előtt csak gyanakod-
nak, mostanában világossan meg értették. Ellemben úgy fel-
álladtak azon embertelen zsidóra; hogy, ha jelen-lelt volna,
án diribról-darabra szaggattatták volna. Az egek' mennyeg-
tére emelvén síránkozó szemeit, ezeket mondotta

KÁLMÁN: Oh! Te nemes Lélek! — Teremtő Istenem! Talál-
zott egy magzat, ki, hogy édes Attya élyen, maga érette a'
lált választotta. — Bóldog ország, melyben illy példa talál-
tik! — Méltó vagy, édes Juliusom, hogy, örök emlékezetedre,
y Oszlop emeltessen, és aranyból öntött képed alá ezen sza-
k mettszettessenek: E' magzat édes Attyáért meg-akara-
lni. — A'-mi engem' illet: egy fehér Alabastrom követ
gok Szerémbe fel-állítani. Annak tetejére mettszetem az
any Perekzket. Oldalára eme' szavakat: Macskási Juliusnak
ök emlékezte. A' kő mellé pedig drága-látos személyedet,
gy a' világ lászon, csudállyon, és kövessen. Édes Juliusom!
éged' tehát nem csak ártatlannak, hanem csudára-is méltó-
ak lenni ítéllek. Bizz a' Magyarok' Istenében. El-nem-felejt-
eti ő ezen meg-magyarázhatatlan magyar Erkölcödet. Meg-
g-áldani minden bizonnyal. És, nem sok idő múlva, tapaszt-
lni fogod, mi csudálatos Isteni rendelések vannak irántad.

Ezen esetek olly külömb-féle gondolatokra hozták mind-
vájokat, hogy egygyik a' másikéval meg-nem-egygyezhetne.
uliánának híres Erkölcse mindeniknek emlékezetében for-
ott. Ugyan-azért: mind-egyre nevededett. Kiki érzette belől
on indulatnak édességét, mellyel hozzája viseltetnie kellett.

HATODIK RÉSZ.

GYÁRFÁSNAK ÖRÖME.

Meg-hallotta azomban Gyárfás, Kálmán-herczegnek véletlen el-érkezése által, Juliánának szerencsés ki-szabadulását. Vernikától vette ezen izenetet, ki-is szaporán hozzája futtatta Kengyel-futóját; és, az egész történetnek rövid ki-nyilatkoztatása után, arra kérte jó Bátyját: hogy az Udvarba jönné mennél-hamarébb, és ama' szerencsésen meg-tartott Juliusát karjai közé szorítaná. El-lehet gondolni: miket cselekedett Gyárfás ezen véletlen izenetre. Örömének forrájával * fel-gyűladván, semmit sem késhetett Erdejében. Tüstént útnak indúlt. Azomban, csak nem minden száz lépésekre új-új szolgálakat látott maga eleibe futni, kiket Vernika, azon új hírekkel, eleibe szalasztta, mellyeket maga-is, Kálmán-herczegnek kérdései után, Julius felől nagy örömmel hallott. Midőn Gyárfás az Udvar kapuján bé-jöve, az utolsó szolga azzal szaladott eleibe: hogy Juliána ajándékba kapta az arany Perczeket magától Kálmán-herczegtől. Meg-értette azt-is: hogy a' Lopás csak tettetett volt legyen a' végre: hogy Attyának meg-szabadulásáért ki-fizethesse a' tiz-ezer forintokat. Mind-ezeket ki-mondhatatlan nagy örömével hallván, bé-rohant Vernikának szobájába; és, körül-nézvén mindnyájokat, mint-egy el-álmélkodva, így szóllott

GYÁRFÁS: Hol vagyok! Istenem! — Hol vagy Te-is, édes Juliusom! — Uram! a' ki teremtetél, el-se-hagyhattál bennünket. — Áldalak Tégedet tellyes erőmből, forró szívemből. Ide! karjaim közé, édes Juliusom.

Még-meszsziről ki-terjesztették egy-másnak karjaikat a' hál'-adó szivek. Öszve-szorongatták egy-mást, és mind-a'-két részről buzgó szívvel az Istennek atyai Gond-viselését imádták. Így szóllott

* T. i.: hevétől, e szóval is él; v. egyszerűen: örömben.

JULIÁNA : Oh édes Gyámolóm ! meg-engedte tehát a' Men-ei Fölség : hogy ismét Gyárfás-úrnak szárnyai alá jöhessek !

GYÁRFÁS : Meg-engedte igen-is, édes Fiam, mert másként Isten nem-is-cselekedhetett. Lám-é az én ítéletem Juliusomól. — Istenem, be helyessen ítéltém ! — Meg-tartotta az en az ártatlanságot. — Dicsőítsük a' Meg-váltónak nevét, a' magos égből le-küldötte Angyalát, és Juliust az Oroszlánok körmeik közül meg-szabadította.

AKÓS, *Kálmánra mutatva* : Ime, édes Bátyám ! amott áll a' magos Egekből hozzánk küldetett örvendetes Követ.

GYÁRFÁS, *meg-ölelvén Kálmánt* : Az Isten hozta hozzánk érzégségedet. — Oh ! Be jó-helyen fekszik immár szívem ! El-láttam én Juliusomnak ártatlanságát ; de meg-bizonyítani nem tudtam.

SÁRA : Hála legyen az Úr Istennek. Nékem-is helyén immár ívem.

GYÁRFÁS : De vallyon mit állotok itten mindnyájan, valamint a' Néma Bálványok, minden érzékenség nélkül ? Mért nem vendetek ? Avagy talán el-is-úntátok ? — Ezen napot méltó meg-szentelni, és minden esztendőben egy sátoros ünnepet szoron négy óráig meg-ülni.

AKÓS : De erről el-se-felelkezünk. Meglesz bizonyosan minden esztendőben.

GYÁRFÁS : Édes Öcsém Akós ! Küldgy valakit a' Tömlöczbe ; Macskási Mihályt, Juliusnak édes Attyát, hozasd ide hozzánk, hogy ő-is, ki Julius-fiának szerencsétlenségéről semmit hallott mind-eddig, szomorúsága helyet részt vegyen reményt örömlükben. — Szaporán szaladgyon valaki. — Mert én y vélem : ki illy csudálatra méltó Magzatokat nevelt, annak pig embernek lenni kellett. — Édes Öcsém ! Kezes leszek Macskási Mihályért-is, valamint Juliusért, annak fiáért, lenni tartam. — De el-van-é egészen végezve Juliusomnak dolga ?

AKÓS : A' Zsidó van még hátra, azon Embertelen ember. szomorú történetnek ötlet lehet második okának mondani.*

* Latinos. — T. i. : ő a szomorú történet második oka.

RIMAI : Kegyelmes Fejedelem ! Szakállán fogva hurezolom ide a' gaz-embert, ha parancsolja Fejedelemséged.

AKÓS : Lassan ! Lassan ! — Ime hivatlan jó maga. Örömet tudnám : ¹ miben bízik az Istentelen.

RIMAI : Szakállában, 's-tíz-parancsolattyában. Mert mássa nem lehet.²

HETEDIK RÉSZ.

NÁTHÁNNAK DOLGA.

Be-érkezett igen-is a' Zsidó hozzájuk. Úgy tettsett pedig : mint-ha örvendene, és a' Fejedelemnek kegyességében, mái napon különösen bízna. Mihelyest bé-jött, tüstént Akóshoz fordúlt, és őtet félre szállítani kívánta, neki alattomban ezeket mondván

NÁTHÁN : Kegyelmes Fejedelem ! Nékem különös beszédem volna Fejedelemségeddel. Kegyelmedhez való hívségemet alattomban kívánnám meg-jelenteni.

Azomban Akós mind Bálintnak, mind Juliánának alattomban intett : hogy magokat elrejsék, avagy leg-alább a' többi csoport közé keverjék. Tartott attól, ne-hogy, ha a' Zsidónak szemibe ütköznének, eme' ³ el-ijedne ; és így semmit se hozhatna-ki belőlle. Mert által-látta, mi okra nézve érkezett az Udvarba. Az-után, hogy ⁴ amazok jól el-rejtették magokat, így szólla a' Zsidónak

Akós : Lehet nyilván-is beszéllened. Újságidat örömet fogjuk hallani mindnyájan. Vártunk-is immár reád : mivel téged' gondolunk ezen történet' egy okának lenni. Örvendünk-is szerencsés el-érkezéseden. Mond-ki tehát : mi újsággal jöttél ?

¹ T. i. : Szeretném tudni, hogy stb.

² T. i. : egyébben nem.

³ T. i. : emez, ez.

⁴ L. a 133. lapnak jegyzetét.

NÁTHÁN: Kegyelmes Fejedelem! Ama' Tolvaj, kinél az arany Pereczek találtattanak, az én szorgalmatosságom által találtatott-meg. Ő nékem azokat az erdőben el-akarta adni. Én tüstént reá ismértem a' lopott jószágra. Tolvajt kiáltotam leg-ottan. Ekkor előmbe szalada Macskási Bálint, ama' kapitány, ki-vontt karddal, és a' tolvajt orrom elől el-vitte. Azt pedig csak éppen azért tette, hogy a' tíz-ezer forintokat ő vehesse-el; én pedig száraz kortyokkal meg-elégedgyem. Íár most ítéllye-meg Fejedelemséged: ha azon tíz-ezer forint, engem-é, avagy ötöt illeti?

RIMAI, *alattomban*: Átkozom a' gonosz Zsidóját. Egy csöp szta vér nincs benne.

AKÓS: Oh! erről kérdés se támadhat, kié legyen az Örrülés' bére. Te érdemletted-meg egyedül a' tíz-ezer forintokat. Semmit se búsully. Mihelyt a' Tolvajt fel-akasztatom, azon szem-pillantásban meg-nyered.

NÁTHÁN, *nagy örömmel*: Lám-é? hogy nem hibáztam vélekedésemben! Tudtam én azt régenten: hogy Fejedelemséged az Bíró legyen. Ugyan-azért: meg-nem-engedi: hogy azt, a' mi az enyim, másnak birtokában hagygya.

AKÓS, *a' Pereczeket mutatván*: Isméréd-é ezen portékát? Ezek-é vallyon azon említett arany Pereczek?

NÁTHÁN: Igen-is; éppen azok. — Kegyelmes Fejedelem! Az bizonyára nagy Kincs. Ki illyet lop, ugyan meg-érdemli az akasztó fát.

AKÓS: De lásd, édes Náthánom. Ezen arany Pereczek nem érnek annyit, hogy miáttok fel-függesztessem ama' szép nevenek Ifiat. Ha annak árát tíz-ezer forintokra verhetnők, már akkor, mint Szűz a' koszorút, úgy megérdemlené az akasztó fát. Mert én kevesebb tolvajságért fel-nem-akasztatom a' nemes embert.

NÁTHÁN: Igen jól vagyon, kegyelmes Fejedelem, meg lehet a' Jószágot böcsülni.

AKÓS: Én ezt meg-böcsültettem immár egy bizonyos Ötvössel; pedig, a'-mint észre-vehettem, igen értelmessel. De Ő azt vélte felölle: hogy öt-hat-ezernél többet nem érne. Követke-

zendő-képpen : annak Bizonság-tétele szerint, fel-nem-köttethetem ama' gyönyörűséges Ifiat. Te-is, nem tudom, hogy-hogy kívánhatnád töllem a' tíz-ezer forintokat.

NÁTHÁN : Kegyelmes Fejedelem ! Azon említett Ötvös, meg-lehet, hogy Keresztény ember vólt. Ugyan-azért : szánta-is a' Keresztény Tolvajt. Eme' drága portékát csak azért böcsülte illy kevésre, hogy Hit-pajtásának életét veszedelembé ne hozza. És ő ezt jóságos cselekedetnek vélte, a'-mit a' böcsületes Zsidó kárhoztat.

AKÓS : Az valóban könnyen meg-eshetik : hogy Keresztény a' Keresztényt meg-nem kívánta emíszteni. Bizonyára jól mondád.

NÁTHÁN : Az-után : Kegyelmes Fejedelem ! az-is meg-lehet : hogy azon Ötvös maga' hasznát keresi. Kevés pénzen kíván-nya meg-venni, hogy drágán el-adhassa.

AKÓS : Ez se lehetetlenség. Lám Lám ! miket nem fesseget az én Náthánom. Te nékem bizonyossan nagy világot adtál az ilyenekben.

NÁTHÁN : De ennek oka még más-is lehet. Kegyelmes Fejedelem ! Hát ? ha azon Ötvös ostoba ? hát ? ha semmit se tud, vagy igen keveset a' meg-böcsüléshez ? Nem-is az Ötvösnek kötelessége az, hogy az arany Pereczekhez lásson.

AKÓS : Ezt-is okosson mondád. Már tehát, édes Náthánom, én csak te melletted maradok. Mit gondolsz ? meg-érik-é ama' tíz-ezer forintokat eme' hitvány Pereczek ?

NÁTHÁN : Kegyelmes Uram ! Én Kegyelmedet soha meg-nem-csaltam ; most se kívánom. Ugyan-azért : lelkem' ismérte szerint, igazán azt mondhatom : hogy ezen arany Pereczek, még az Atyafiak között-is, meg-érik a' tizen-öt-ezer forintokat. Kevesebb pénzért meg-se-csináltatott.

AKÓS : Lám-é ! hogy meg-akart-csalni azon másik gaz ember. Ő, a'-mint mondám, öt-hat-ezerre böcsülte. Most tapasztalom valóban : hogy nékem Náthánnál nincs igazabb emberem. Meg-érik tehát a' tíz-ezreket ?

NÁTHÁN : Minden kétség kívül, a' tizen-öt-ezreket-is. Mert ezek benne valóságos igazi Kövek.

AKÓS : Azon Ifiat tehát, lélek-isméret szerént, fel-akasztatom ?

NÁTHÁN : Igen-is, kegyelmes Uram. Mert nagy kíncset lopott. Ezen példával meg-is szűnhetik Erdélyben a' Tolvajság, melly, ezen időben, igen lábra szállott.

AKÓS : Jól monád édes Náthánom. — De, mit gondolsz ? Mit érdemel ama' gaz ember, ki ezeket olly kevésre böcsülte ?

NÁTHÁN : Ez bizonynyára nagy csalás. Kegyelmes Fejedelem, a' nagy vétek nagy büntetést érdemel.

AKÓS : Még-is. Mit gondolsz ? Reád hagyom az ítéletet. A'-mint te szabad tányérját, úgy viseli Salavárgyiát.

NÁTHÁN : Hogy a' csalfaságtól annál inkább ójja magát más-szor-is, vágattasson rajta Fejedelemséged ötven pácztát.

AKÓS : De ezt el-is nyered, Gaz-ember. Hallod-é Strázsa-mester, Rimai !

RIMAI : Követem Fejedelemségedet, én csak Köz-katona vagyok.

AKÓS : Még egyszer mondom : Hallod-é Strázsa-mester Rimai !

RIMAI, *le-térdelve* : Hallgasson-meg Fejedelemséged ! Csak egy kérésem vagyon.

AKÓS : Noszsa hallyuk : mi sül-ki belőlle. De rövideden.

RIMAI : Ne emellyen-fel Fejedelemséged egyszeriben a' Strázsa-mesterségre, mivel még Káplár se voltam soha.

AKÓS : Talán azt gondolod : hogy Strázsa-mester-hivatalodnak meg-nem-felelhettsz ; ha csak a' Káplárságon által-nem-mész ?

RIMAI : Leg-alabb csak azt engedgye-meg Fejedelemséged ; hogy egy nap' viselhessem a' Káplár-pácztát.

AKÓS : Igen nagy gyönyörűséged lehet a' Káplár-páczában. Mi oka lehet eme' csudálatos kérésnek ?

RIMAI : Nem egyéb, kegyelmes Fejedelem, hanem csupán ez ; ama' tíz-ezer forintokat magam kívánnám, úgy-mint Káplár, ki-fizetni ama gonosz Zsidónak.

AKÓS, *el-mosolyogva* : Igen jól vagyon, Rimai. Kelly-fel tehát Káplár. Vidd-el eme' Zsidót ama tárházba, holott az illetén Kíncsek őriztetni szoktanak.

RIMAI, *ki-húzván kardgyát*: Értem a' parancsolatot. Balra Zsidó. Eredgy. *Ki-nyomta* * a' Zsidót.

NÁTHÁN: Jaj nékem kár-vallott embernek. Oda lettem egy lábíg.

A' Zsidónak el-mentte után, nem csudálhatta ellegengő-képpen Gyárfás annak kő-szívét, és hallatlan embertelenségét. Boszszonkodtak ellene a' többiek-is mindnyájan. Így szóllott pedig

GYÁRFÁS: Istentelen Zsidó! Se Pokla, se Menny-országá a' Pogánynak. — Ime mire viheti az embert a' Pénznek szerfelett való kívánsága! — Ama' koszos tiz-ezer forintokon elakarta-anni az ártatlannak véré. — Édes Öcsém Akós! illy embereket tartaszsz Udvarodban?

AKÓS: Nem tartottam Bátya, hanem csupán szenvedtem: mert mind-eddig el-nem-hitethettem magammal: hogy olly gyalázatosok legyenek. Idővel, 's-alkalmatossággal ismertetik-meg az ember. — De noha ezen Zsidótól meg-menekedtem-is; vagyon még egy Gazemberem Udvaromban, ki mind Juliusnak, mind Macskási Mihálynak veszedelme' ** oka.

GYÁRFÁS: Aha öcsém! ki kopott tehát Schelmajered-is a' hóból?

AKÓS: Most tapasztalom immár: hogy mind Te, mind Vernika-húgom jót javaslottatok, midőn annak szemmel tartását javaslottátok. De meg-adom béllését az Aba-posztónak.

NYOLCZADIK RÉSZ.

SCHELMAJER' DOLGA.

Mindeneket meg-értett Schelmajer Juliána felől. Mert: bőriben járván a' dolog, a' Pitvar-szobában nagy szorgalommal halgatódzott. Nem reméllhette immár ollyas emberét, kinek

* T. i.: kitolta a szobából.

** T. i.: Mind Julius, mind M. Mihály veszedelmének.

özben-járásával, vagy esedezésével a' leg-gyalázatosabb haláltól meg-menekedhessen. Egészlen el-halaványodott, midőn szébe jutott; hogy most a' Magyar Bírák' kezeikbe akadt. Ől tudta ezeknek szokásokat: hogy valamint a' Jókat hosszú tetre; úgy a' Gonoszokat hamar-halálra méltóknak ítélik. Ugyan-azért: el-halt, midőn a' háromszori csendítést hallotta. Elő-állott tehát a' Gyilkos. Útálták, valamennyien szemlélték. Tet, minden meg-visgálás nélkül, a' Nyársra méltónak lenni állították. Bé-jötte után, így szóllamla-meg

SCHELMAJER: Kegyelmes Fejedelem! Itt állok igaz Bírám előtt.

AKÓS, *tűzessen*: Itt teremhettél tehát, Istentelen Gyilkos? Elhatsz-e lábaidon gyalázatos Poroszló? Le-nem-rogyol gonoszságidnak súlya alatt? Fel-nem-akasztottad eddig magadat, hogy a' halálnál keservesebb kénoktól meg-menekedgy? Te! Világ' csúfja! Te a' megromlott Természetnek gyalázatos suda-Fajzattya!

GYÁRFÁS: Fel-ne-lobbanny ellene, édes Öcsém! Meg-nem-érdemi a' Szemét-ember. Hadd reám a' czudarnak dolgát. Én inkább meg-mértékelem magamat.

AKÓS: Örömet le-rázom nyakamról ezen gyalázatos terhet. Szabadítsd-meg tőlle, ne csak udvaromat; hanem az egész világot-is.

GYÁRFÁS: Ide szóra Schelmajer. Valld-ki igazán: hol láttad meg-is-leg-elsőben az arany Pereczeket? El-ne-hazudd magad', mert fel-kötöm a' Sarkadat.

SCHELMAJER: Meg-mondok mindeneket igazán. — Midőn Kálmán-herczeg ez-előtt itt nálunk vala, hozzá küldött Akós-fejedelmünk: hogy, ő-kegyelmével valami különös beszédgye tévén, Urunkhoz jönni méltóztatna. Kálmán-herczeget szobájában nem leltem. Tehát az asztalhoz mentem; és ott, fel-yitván a' ládikát, leg-elsőben láttam az arany Pereczeket.

GYÁRFÁS: Mi vélekedésben lehattél, midőn azok szemeidbe beteköztenek?

SCHELMAJER: Akkor ugyan a' * vélekedésben voltam: hogy

* T. i.: abban a.

azok Vernika-fejedelem-kis-aszszonynak számára csináltat-tanak.

GYÁRFÁS: Tudtad-é: hogy Vernikának kezeibe nem jutot-tanak?

SCHELMAJER: Nem tudtam világossan mind-addig, még* ő-herczagsége Kolosváron maradott. De Kegyelmének Hazatértte után, midőn soha Vernika-fejedelem-kis-aszszonynak karjain nem szemlélhettem, elsőben gyanakodni kezdtem, az-után magammal el-is-hitettem, hogy azokat a' Herczeg (akár mi okra-végre) Juliána-Kis-aszszonynak ajándékozta. Mert egyszer ő-herczagségének szobájába Juliánát bé-menni, és nem sokára sírva ki-jönni láttam. Ekkor koholtam osztán, Kálmán-herczeg' nevével, ama' gyalázatos levelet, melyben az arany Perczek el-lopásáról panaszolkodott.

GYÁRFÁS: Ki lehet azon Juliána? És mi ok vihetett arra: hogy ellene a' levelet kohollyad?

SCHELMAJER: Meg-mondom ezeket-is igazán. Ama' Juliána, Macskási Mihálynak egy-gyetlen-egy leánya. Én őtet ki-mond-hatatlan-képpen szerettem; de szeretetemet ki-nem-jelentet-tem, pusztán azon okból, hogy a' Kis-aszszonynak viszáltt szerelmét amúgy-is reménlettem. Ebben meg-csalatkozván, édes Bátyjának, Bálint Kapitánynak, ki-vallottam hajlandósá-gomat. De ennek közben-vetésével sem mehettem semmire. Juliána-kis-aszszonynak semmi viszáltt szeretetét nem tapasztalhattam. Így tehát el-hitetvén magammal, hogy mind a' ket-ten ellenem esküdtenek; észre vévén azt-is: hogy Juliána nélkül nem élhetnék: el-tökéllettem vagy a' Kis-aszszonynak halálát, vagy pedig az enyimet. Nékem az én életem még édes-nek lenni láttszattatott. Tehát Juliánának nyaka'-szegésére iparkodtam. Így költöttem osztán ellene azon említett levelet, és azt gondoltam, hogy addig el-veszthetem, még** levelem-nek ama' költését ő Herczagsége meg-tudgya.

Kik Schelmajernek ezen beszédgyeit hallották, és az arany

* L. a 25. lapnak 1. jegyzetét.

** L. a 25. lapnak 1. jegyzetét.

pereczeknek, még-se Juliusnak; hanem Juliánának emlékeztét vették;¹ az-után: Bálintot azon Juliána' Test-vérének nni hallották,² kinél az arany Pereczeket találták; ezen szaknak össze-aggatásokban ki-mondhatatlan-képpen fáradoznak. Egygyik gondolat a' másikat akadályoztatta. Ugyannyira fel-is-zavartattanak³ mindenek,⁴ hogy ezeknek világos ki-menetelek felől mindnyájan kétségbe esnének. Ama' onosz Schelmajernek szavaira fülelt a' többi között Vernika-kis-aszszony-is. De csupa Juliánának sokszori emlegetésével; Juliusnak pedig elő se hozásával, még jobban el-tévelyedett. Végtére nem tűrhethvén tovább a' nyughatatlan kétséges gondolatokat, így szólítá-meg a' Titkost

VERNIKA: De ugyan minő Juliána-kis-aszszonyról vagyonten a' szó? — Minő Kis-aszszony lehet az, kit beléd akartál zerettetni gyalázatos?

SCHELMAJER: Nem egyéb ezen Úr-finál, ki eddig Juliusnak évét hordozta, ő pedig Testestől-lelkestől Macskási Juliána.

Juliánának ezen ki-nyilatkoztatására, ha a' Környül-állóknak brázattyokra, de főképpen szívekre vetetted volna szemeidet, magad-is el-hűltél volna. A' külömb színek erőssen meg-egyeyeztenek a' csudálkozásnak szokatlan vonásaiban.⁵ Semmit sem szólottanak, hanem olly állhatatossan egy nyomban⁶ meg-maradtanak mindnyájan, mint-ha azon egy helyekre lezegeztettenek volna. Macskási Juliánának szokatlan fel-tételét orgatván, annak erkölcsét nem tudták elegendő-képpen öcsülni. Vernikának szemeiből ki-gördültenek a' könyvek; midőn eszébe jutott: minő közel vala (egy illetén Kis-aszszony) végső veszedelméhez. Így szólhatott végtére

VERNIKA: Istenem! igazán hallottam-é: hogy Julius Juliána

¹ T. i.: az ar. pereczek emlegetését nem Juliusnak, hanem Juliánának nevével kapcsolatban hallották.

² Latinos. — T. i. azt hallották, hogy B. Jul.-nak testvére.

³ T. i.: megzavarodott.

⁴ T. i.: mindenki, mindnyájan.

⁵ T. i.: minden arcon a csudálkozás jelei voltak láthatók, a különböző arczokon ugyanaz a csudálkozás látszott.

⁶ T. i.: mozdulatlanul.

legyen? — Avagy igaz lehet-é az, a'-mit Schelmajer hazudik? — Ennek bizony akkor se lehet bátorságossan hinni, midőn igazat akar mondani.

SÁRA: Tehát nem tudta még a' Fejedelem-kis-aszszony, hogy ez az én leányom?

VERNIKA: Én ugyan soha egy szót nem hallottam a' felől.

SÁRA: Ő valósággal az én leányom, és igen kedves Leányom.

VERNIKA: *által-ölelvén* ¹ *Juliánát*: Édes Juliánám!

JULIÁNA, *hangossan meg-csókolván Vernikát*: Kedves Vernikám!

VERNIKA, *az ölelés után*: Vallyon vigyázok-é? avagy inkább álmodozom.

JULIÁNA: Igen-is, nem álmodozik a' fejedelmi Kis-aszszony. Előre meg-jelentettem, hogy Juliusnak neve Juliánára fog változni, az Úr-fi pedig, merő Kis-aszszonyra.

VERNIKA: Édes Juliánám! ki-érthette volna akkor azon meséidet?

JULIÁNA: Ezen jövődölésem tehát bétellyesedett. De még mást-is jövődöltem én akkor. Tudni-illik: ha ama' csintalan Kis-aszszonyok meg-tudgyák, hogy Julius leány légyen, nem fog Ő szeretetek ² olly eleven lenni Juliánához, mint Julius-hoz vala. Úgy-é bizony? bé-tellyesedett immár ezen jövődölésem-is?

VERNIKA: Lelkem-édes-Juliánám! Te bizonyára igen rosszúl vélekedel felöllem, midőn azt gondolod: hogy most atyafiságossabban nem fogadlak tisztos Erkölcseidért. Tégedet ne szeresselek-é, kit aszszonyi Nemünk' illy ritka díszszének lenni tapasztaltalak? Sőt: hogy bátran ki-mondgyam az igazat, igen kevélykedem abban: hogy egy Erdélyi Szűzben olly erkölcs tanáltatott, melyet másutt a' Férj-fiakban se találhatni. — De miért vettél magadra férj-fi öltözetet? — Ezen te ³ nagy erkölcsöd inkább ütközhetett volna az Emberek' szemeikbe, nekünk-

¹ L. a 264. lapnak 2. jegyzetét.

² T. i.: szeretetök. — V. ö. «Hiszek . . . a Jézus Krisztusban, ő egy fiában.» Az ap. hitv.

³ T. i.: ez a te.

s nagyobb böcsületünkre vált volna, ha aszszony-ruhában lő-állott volna.¹ Csak még ezt kellett volna cselekedned, édes Juliánám; és akkor bele illettél volna a' Római időkbe.

JULIÁNA: De én, aszszony öltözetemben lévén, bé-nem-fúrattam volna magamat elsőben ugyan a' Remete-barlangba, azután a' Fejedelmi Udvarba. A' szoknya ezer gátlásokat tett volna. És még-is bé-jöve telemet, édes Atyámnak meg-szabadítására nézve,² szükségesnek lenni állítottam, noha, a'-mint Kegyelmed-is tudgya, fel-vett czéllomat el-nem-érhettem. — Ehhez tartozik az-is:³ mivel édes Atyámért el-tökéllettem halálomat; tudtam pedig, hogy az arany Pereczek' tolvajjáiak fel-kellene akasztatnia; úgy gondolkoztam,⁴ hogy ezen véretem hamarébb el-érhetem, ha férj-fi ruhába öltözöm.

SÁRA: Oh Juliána! édes Anyádnak egygyetlen-egy gyönyörűsége!

VERNIKA: Lelkem édes Juliánám! ezen halhatatlan erkölcsöd miatt meg-érdemletted azt töllem: hogy az-után ne Remete-újjoncznak; hanem szerelmes édes Húgomnak mondnyalak. Kedves Húgom leszel tellyes életemben.

KILENCZEDIK RÉSZ.

RIMAINAK SZORGALMA.

Kezére vévén a' Zsidót Rimai, menydörgös szidalmazásai között le-vettette a' leg-mélyebb tömlöczbe. Átkozta benne a' Pénz kívánságát,⁵ melly arra vitte, hogy az ártatlanságot pénzen el-akará adni. Erős esküvéssel meg-is-igérte néki: hogy meg-tanítaná a' Magyarok' Istenére: ha kézre-botra keríthetné

¹ T. i.: állott volna elő, jelent volna meg, mutatkozott volna.

² T. i.: megszabadítása végett.

³ T. i.: azután nőruhába kellett öltöznöm azért.

⁴ T. i.: véltem tehát.

⁵ T. i.: kapzsiságot, telhetetlenséget, a pénz mértéktelen szeretetét.

a' Szakállas Bakot. E' dolgát el-végezvén, vissza-jött a' Fejedelemhez, és így szóllott

RIMAI: Kegyelmes Fejedelem! Ama' gyalázatos Zsidót, parancsolattya szerént, el-rejtettem azon tár-házban, mellyben az illetén Kíncsek lenni szoktanak.

AKÓS: Emberül cselekedted Rimai. De ez-után-is szorgalmadra bízom, hogy valami-képpen el-ne-illantsion.

RIMAI: Jó kézben vagyon, kegyelmes uram. Csak éppen azért jöttem: hogy végbe vitt dolgomat, kötelességem szerént, alázatosan meg-jelentsem. Tüstént vissza-megyek hozzája. Száz szemekkel tartom a' Vak-undokot.

AKÓS: Igaz bizony! Rimai! hová zártad a' gyalázatos embert?

RIMAI: A' leg-alsó tömlöczbe. Mert úgy gondolkoztam magamban: illy kíncsnek bátorságossan kellene fekünni, pedig azért: hogy, vagy valaki őtet, vagy ő önnön magát el-ne-lophassa.

AKÓS: Igen okossan végzettél mindeneket Rimai. Egy Strázsa-mestertől se várhattam volna többet.

RIMAI: Ezen-kivül, még mást-is jelentek Fejedelemségednek: azon szakállast tele raktam arany Pereczekkel. Egygyet a' nyakára vetettem: egygyet a' derekára; kettőt-kettőt lábaira, és kezeire. Csörög-börög, ha meg-mozdította magát.

AKÓS: Úgy kellett a' Beste-kara-fiának. Ezt ő már régen meg-érdemlette. *Az-után Bálinthoz:* Fő-Strázsa-mester-úr!

BÁLINT, *meg-hajtván fejét:* Nagy kegyességét Fejedelemségednek alázatosan köszönöm. Azon leszek: hogy meg-ismértessem Fejedelemségeddel: hogy, noha ugyan ezen kegyességét érdemtelennel; de nem szorgalmatlannal, se hál'-adatlanul nem közlöttem.

AKÓS: Igen-is: meg-vagyok győztetve Fő-strázsa-mester-úrnak emberséges magaviseletéről. Csak még azt mondom: hogy ezen Tisztségében sem fogom sokáig hagyni az Urat. Ha Rimai Strázsa-mesterségre menend, annak Kapitánya-is, illik, hogy magossabb karba tétessen.

RIMAI, *Bálinthoz:* Fő-strázsa-mester-uram! Magamat ez-

án-is Nagyságodnak kegyességébe ajánlom. — Lássá az ember! miként akara engem' meg-ijeszteni Julius-úr-fi. Azt mondá, könyveinek ki-csordulttában: hogy a Fejedelemtől kegyelmétől minden Tisztsége, minden jövedelme el-vétetett gyen, és pediglen miáttá. — De észre-vettem mindgyárt a' tré-
t — Csak éppen azon csudálkoztam: hogy juthatott akkor Julius-úr-finak eszébe a' tréfa, midőn, ha igazat kell szölla-
om, igen ebül forgott kereke.

AKÓS: De már most, hála légyen az Ur-Istennek, mindenek jó arban vannak. Csupán Macskási Mihálynak héjával vagyunk. Ennek ártatlanságáról se kételkedem immár, mivel ő illy drága ígazatoknak Attya. Mind-az'-által: hogy az igazság annál inkább szembe tűnőbb legyen, ama' Schelmajernek szájából elletik előbb ki-venni gonosz cselekedetét, mellyel meg-
ímadta azon ártatlant.

GYÁRFÁS: Édes Öcsém! mivel Titkosodnak előbbeni tettét én vizgáltam-meg; bízd reám Macskási Mihálynak-is dolgát. Ki-hozom az Igazságot belőlle.

AKÓS: Nem bánom, édes Bátyám. De Schelmajernek példás meg-büntetését, gonoszságainak valóságos ki-nyilatkoztatása után, magamra vállalom. Fogjunk tehát, pedig most tőllýára, az egész dolognak elejéhez. Mert én úgy vélekedem: ama' szerencsétlen Macskási Mihály a' leg-is-leg-első, kinek e-zárattatása ezen siralmas történetnek kút-feje.

Ezt ugyan igazán mondotta a' Fejedelem. Macskási Mihálynak szerencsétlen esetére támaszkodott az egész tisztességes Macskási-Háznak siralmas dülledékje.* Ha ezen Istentelen embert mind az Isteni Gond-viselés fel-tettétől el-nem-tíltotta volna, mind az emberi vígyázás, és szorgalmatosság úton nem érte volna; emezen Macskási-Házat egészen le-döntötte volna. És valóban: azon vala minden igyekezetével: hogy vagy Juliánának el-vevésével, vagy az egész Macskási-Háznak le-
rontásával, annak minden Jóságát bírtoka alá vegye. Ennek

* T. i.: M. Mihály szerencsétlen esete volt oka az egész tiszt. család bajainak v. romlásának.

végbe vitelét könnyű dolognak lenni állította, a' Temesi Basának kegyelmében bízván, kinek hatalma alatt vóltanak Káránsebes, és Lúgos, a' Macskási Nemnek régi Örökségei. De eme' reménségeiből egészen ki-kopott a' Gyilkos; midőn ama' Kincs-tartónak Tolvajsa felől kérdőre vététt a szorgalmatos Bíraktól.

TIZEDIK RÉSZ.

SCHELMAJER' VISGÁLÁSA.

Elő-állították tehát ismét a' Titkost. Alig-is várhatták, hogy nyakára fójtsa a' kötelet. Ötet minden kénokra méltónak lenni állították. Így kezdette, nagy fel-háborodással, kérdéskedő szavait

GYÁRFÁS: Mond-meg tehát gonosz Pára: mi gondolattal lehetsz mostanában Macskási Mihály felől? Meg-csalta-é Ő az Erdélyi Fejedelemséget, Akós-öcsémnek kormányozása alatt, ama' tíz-ezer forintokban, mellyekről eleinte te-magad szóllottál, és magadat az egész dologban mind Visgálóvá, mind Biróvá tétetted? Ne hazudgy pedig: mert meg-szalasztom nadrágodból ki-nyöltt Pipa-szár lábaidat. Nagyobb Irgalmasságot remélhettsz a' kegyes Bíraktól, ha a' dolognak egész velejét valamint igazán, úgy rövideden elő-adod.

SCHELMAJER: Kegyelmes Fejedelmek! Ha előbbeni gonosz Tetteimet világossan ki-adtam; nincsen semmi okom, miért kellene el-födöznöm a' hátra-maradttakat.¹ Úgy-is életemre kevés számot tarthatok, ha mindgyárt² Macskási Mihálynak dolgát el-födözném-is.

GYÁRFÁS: Ezen Beszédedből ki-tettszik, hogy eszedre tértél. Ki³ tehát a' régen óhajtott Igazsággal.

¹ T. i.: a többit.

² L. az 55. lapnak jegyzetét.

³ Ilyen a «Ki vele». — V. ö.: «Lélek ez ajtón se ki, se be». Ar. Tetemrehiv.

SCHELMAJER: Azt mondom tehát Lelkem' ismérete szerint: hogy azon Macskási Mihály volt az első, kit gonoszságomnak el kívántam-áldozni.

JULIÁNA, *alattomban*: Istenem-teremtőm! be igazak voltak még-is az én gyanúim!

SCHELMAJER: Meg-hamisítottam Írásit. Ki-törültem azokból a papokból, melyekből ártatlanságát ki vehettem. Helyekbe írtam pedig azokat, melyeknek tettetett súllyával osztán egészen elnyomattatott. Így tehát Macskási Mihály urat Istenem előtt ártatlannak; magamat pedig Fejedelemségtek előtt éppen istentelennek lenni mondhatom.

SÁRA: *síránkozva*: Oh! Szerencsétlen Férjem! Te pedig ma' gyászos Tömlöczödben Hitesed, és kedves Magzataid árvúl-léttekben mennyit sennylettél!

JULIÁNA: Oh! Szerencsés Atyám! kinek tündöklő ártatlanságát nap-fényre hozta a' Magyarok' Istene!

BÁLINT: Oh! Isteni Gond-viselésnek bizonyos voltta! melly kedves Atyámat a' gyalázatos haláltól, talán mi iparkodásunkra nézve,* meg-kívántad-menteni!

GYÁRFÁS: Mond-meg Istentelen: mit vétetett ellened Macskási Mihály, hogy őtet olly kegyetlenül, sőt olly emberellenül megtámadhattad?

SCHELMAJER: Olly gondolattal valék: hogy, ha egyszer Juliána-is-aszszonynak édes Attyát a' Szerencsétlenségnek verme felé keríthetném, bele-is buktathatnám, és az-után valami móddal szerencsésen ki-szabadíthatnám; Jó-tettem' bizonyos Jutalmául annak gyönyörűséges Leányát hamarébb magamévá tehetném. Minden kigondolható módokkal, minden mesterséges portélyokkal magaménak kívántam tenni ama' Drága-látos Kis-aszszonyt.

JULIÁNA: De, az Isten' szerelméért! mért vetemedett Titkos-uram illyetén bizontalan módokra, mivel engem' más bizonyosabb módokkal meg-nyerhetett volna? Miért nem szóllott az Úr én-velem csak egy szót-is arról: hogy édes Atyámnak

* T. i.: a mi segítségünkkel v. hozzájárulásunkkal.

szerencsés bódog élete az Urnak hatalmában legyen? ¹ — Ha, édes Atyámnak boldogulásáért, meg-tudtam vetni a' halált: életének szerencsés folytatásáért,² kész voltam volna magamat az Úrnak birtokába adni. — Sőt: még most-is ollyas fel-tétel-lel vagyok: hogy, ha édes Anyámnak akarattya az enyimmel meg-egygyezik; íme! szabadítsa-ki Titkos-uram mennél hamarébb édes Atyámat: hozza ide előmbe: hogy, sok keserves szenvedései után, őtet fiúi szeretetemmél meg-ölelhessem; imhol kezem; örömet Férjhez megyek Titkos-uramhoz.

KÁLMÁN, *nagy hirtelen*: Mit? Juliána! — Ezen embertelen embernek akarod anni kezedet? — Ezt én bizonyossan meg-nem-engedem, ha Szüléid ezerszer reá-állanak-is. Másnak számára rendeltének téged' a' Mennyei Lakosok; — Jöszte karjaim közé édes Juliánám!

Ezeket mondván Kálmán, ki-terjesztette nagy szívességgel karjait. Neki-ment Juliánának, és őtet olly kegyessen meg-ölelte, hogy kiki észre-vehetné nem színlett hajlandóságait. Olly sokáig-tartotta karjai között, hogy őtet ki-ereszteni³ akarni nem láttaszattatott. Kálmán-herczegnek ezen cselekedetét szemlélvén Vernika, fel-boszszonkodott ellene. Más régtől-fogva magájának tartván a' Herczeget, mostani el-pártolását nam szívelhette. El-nem-titkolhatván belső indulatait, ezeket mondotta igen fen-szóval

VERNIKA: Mire szánhatta magát kegyelmed, Kálmán-herczeg! — Mit cselekszik az Istenért! Juttassa eszébe: mi legyen maga, mi legyen Juliána!

KÁLMÁN: Igen-jól tudom, kik legyünk mind-a'-ketten. Mert, ha nem tudnám, illy sokáig ölelve nem tarthatnám őtet. Lelkem édes Juliánám!

Kálmánnak ezen szavaira, még jobban felgyúllada Vernika. Neki ment a' két egybe-kötelődzött személynek. És őket egymástól el-akarván választani, ezeket mondotta

¹ Latinos. — T. i.: van.

² T. i.: azért, hogy élhessen v. élve maradhasson.

³ A német «auslassen»-nek fordítása.

VERNIKA: El-ne-felejtse magát¹ Herczezséged! — Férre Juliána!

El-akarta őket valóban választani Vernika; de a' valóságos zeretet úgy egybekulcsolta őket, hogy nagyobb erő sem volna² alkalmas el-választásokra, ezen dologra Juliánának Anyja nagyon meg-ütközött. Nem szerette Kálmánnak maga-viseelését. Ugyan-azért közelebb menvén hozzájuk, így szóllította meg a' Herczeget

SÁRA: Kegyelmes Herczeg! Juliána az én leányom. Én őtet nagyon szeretem; és szerencsésnek tenni kívánom, Nem azért szabadult ki előbbeni szerencsétlenségeiből, hogy azokba, Herczezségednek szertelen maga-viselése miatt, vissza-hengedgyen.

KÁLMÁN: Ne fáraszsza magát az Aszszony. Juliánát többé arjaim közül ki-nem-ragadgya.

SÁRA: De Ő az én Leányom; nem pedig Herczezségedé. Én zültem Őtet ezen árnyék Világra. Én neveltem fel Őtet nagy igazságtalásommal saját gyönyörűségemre. Ugyan-azért: jól felegye³ Kegyelmed: többet parancsolhatok kedves Leányommal, mint maga Herczezséged gondollya. Leányom felől is azt tartom: hogy Ő engedelmes Magzat.

KÁLMÁN: Birtokomban vagyon. Ki merne sajátomtól megosztani?

SÁRA, *meg-neheztelve*: Nem hiszem: hogy Herczezséged azon Anyai Hatalmamat el-vehesse, melyet nékem, tulajdon magzatomra nézve, mind az Isten, mind a' Természet adott. — Ha Herczezséged jó Fejedelem lenne, víttatná inkább az Anyai hatalmat, nem pedig elnyomná. — Én magamat az Istenre, és Anyai hatalmamra hagyván, parancsolom néked Juliána: facsard ki magadat a' Herczegnek karjai közül.

¹ Németes. — Valamivel tovább az «elfeledkezni magáról» kifejezéssel él, a mi helyesebb. — Lásd a 302. lapnak 3. jegyzetét.

² T. i.: lett volna.

³ A német «werden es wohl begreifen» fordításának látszik. — Magy.: átláthatja, tudhatja.

JULIÁNA : Ereszszen-el Herczegséged. Anyám parancsolja. Szükség engedelmeskednem.¹

Ezek-után ki-oldotta magát Juliána Kálmánnak karjai közül, de nagy nehezen. Azután egyenesen édes Anyához ment, és őtet által-ölelte, mint-ha bocsánatot kérne előbbeni el-tévelyedttéért. Sokáig-is maradtanak ezen ölelésben. Juliánának, és Kálmánnak el-válások után, nem kevés ideig nézett Vernika a' Herczegnek szemeibe. Fejét csóválta az-után. Nem külömb érzékenységekkel vóltanak mind Akós, mind pediglen Gyárfás. Tele álmélkodással, így szólla

VERNIKA : Ezt ugyan Kálmán-herczeg felől soha nem hihettem. Istenem ! hogy felejtetik-el magokat² a' Nagyok-is.

KÁLMÁN : El-nem feletkeztem magamról,³ fejedelmi Kis-aszszony. Azt cselekedtem Juliánával, 's-azt fogom cselekedni osztán is, a'-mi édes Anyámnak igazán Anyai szándékában vagyon. Én pedig ettől egy Köröm-feketényit el-nem-távozom.

VERNIKA : Talán ugyan a' Mennyegzőre czélloznak a' Szeremi gondolatok ? Ez már ugyan soknál-is több vólna.

KÁLMÁN : Oh Vernika ! Ha azt az Isten, ha azt a' Természetnek szoros törvényre megtágítaná, 's-meg-is engedné ; íme bizonságúl hívom mind Mennyet, mind Földet : hogy csak Juliána lenne azon egygyetlen-egy, kit, az egész Világnak Kis-aszszonyai közül, magamnak választanék.

VERNIKA : Hatalmában vagyon Herczegségednek : hogy Juliánát Herczeg-kis-aszszonyá tegye ; és-osztán Hites-társúl el-vegye. Így immár, minden ellen-vetés nélkül, öszve-illene-nek. Következendő-képpen : meg-se-szegnék a' világi Törvényeket.

KÁLMÁN : Oh ! Vernika ! Nem Juliánának nálam alacsonyabb sorsától függ a' mi egybe-nem-kelésünk. A'-mi engem' illet. Én ugyan igen keveset, avagy talán semmit sem gondolnék azzal : hogy Ő Nemes, Én pedig Herczeg vagyok. Mi-is, Her-

¹ Latinos. — T. i. : engedelmeskednem kell ; vagy, ha a sok «e»-t el akarjuk kerülni, szót kell fogadnom.

² L. a 301. lapnak 1. jegyzetét.

³ L. a 301. lapnak 1. jegyzetét.

egi nevezetünk előtt, csak Nemese-k-voltunk. A' Herczegsé-k csupa ámitó gondolatok leg-fő képpen a' Házasság' dolgá-n. Magunk' számára kellene venni a' Feleséget; nem pedig Herczegségnek, a' Fejedelemségnek számára. Elég volna nekem: hogy Juliánában ollyas Erkölcsökre találhatok, melyeket sok Herczeg-kis-aszszonyokban nem látok.

VERNIKA: Így tehát semmi akadályokra nem találhatunk, melyek miatt öszve-ne-kehlessenek az egy-arányú szerzek¹ — Noszsa rajta — Papot neki — Járjuk-el.²

KÁLMÁN: Ne csúfolódgyon a' Fejedelem-kis-aszszony. Én ugyan Juliánát Hites-társúl el-nem-veszem, de el-se-vehetem: mert: Ő Nékem (csak Istenem', és Anyám' tudtára) Édes ST-VÉREM.

Ezen szavakat hallván Vernika, Akós, és Gyárfás, minő událkozásokkal, minő érzésekkel néztenek magok' sze-eikbe, azok se tudnák vólta-képpen le-írni, kik akkor eme' méntelen ki-nyilatkoztatást magok' tulajdon füleikkel hallot-k. Azok-is bizonynyára, kiket a' Menny-kőnek véletlen szele servessen meg-csapott, hamarébb magokhoz térhetnek, mint én meg-illetődött, és igen el-rémültt halgatók. Leg-első vólt pedig, ki magához térhetett, és ezeket, szokatlan álmélkodásai-án, té-továzva mondhatta

VERNIKA: ³ Mit? — Juliána? — Kálmán-herczegnek? — Test-vére? — Uram-Teremtőm! Igazán hallottam-é a' dol-t? Süket ugyan nem vagyok.

KÁLMÁN: Úgy vagyon. Igazán hallotta a' Fejedelem-kis-asz-zony, Juliána, Kálmán-herczegnek Test-vére! — Édes Juliá-nim! Mond-meg magad, hogy önthessem-ki tellyességgel tiszta febeledbe atyafiságos szívemet? Erőtlen vagyok temérdek érzé-

¹ T. i.: az egymást megszerzett v. elnyert v. szép v. összeillő egymáshoz való pár.

² T. i.: a menyasszony tánczát. — V. ö.: «Nemcsak a csút járják pénzzel, hanem a menyasszony tánczát is.» Mikes, lev.

³ Soloecismus. — T. i.: Legelső volt Vern., a ki magához ért és . . . ezeket mondotta: Vagy: először v. elsőnek V. tért stb.

kenségeimnek valóságos ki-adására. Mértékelnem kelletik Örömemet, másként el-is veszhetek.

Most eresztette-ki elsőben édes örömének özönét Kálmán-herczeg. Most hűlöttanak-ki sűrű könyvei, mellyeket ennek előttte, magának nagy meg-győzésével, szívében szorongatva tartott. Nem szólhatott egy szót-is, sok ideig magán csudálkozván, hogy lehetett a' titkot illy sokáig el-rejtve tartania. Sára mind ama' szavakat hallván, mind eme' könyveket látván, nem tudott számot vetni eszével. Ábrázattyán minden színek meg-fordúltanak. Nem tudván, örömében-é avagy félelmében, de minden tagjai nagyon reszkettenek. Végteére a' Herczegnek ezeket mondotta

SÁRA : Kegyelmes Herczeg ! Kérem Kegyelmedet : nyugodgya-ki magát egy kevés ideig. Mert nékem úgy tetszik : mint-ha, nagy hevében, félre beszélene.

KÁLMÁN : Mentsen-meg az Isten, édes Aszszonyom ! Helyén eszem. Nem beszéllek félre. Csak hogy örömemmel nem bírok. — Juliána nékem Néném, és valóságos Néném.

SÁRA : Még csak egy kevéssé fújja-ki magát Herczegséged. Másként kétségbe esem helyre-állítása felől.

KÁLMÁN : Semmitől se tartson az Aszszony. Tudom, ki vagyok. Tudom, mit beszéllek.

SÁRA : No hát, Kegyelmes Herczeg ! Nem de-nem én neveltem Juliánát ? Én szoptattam őtet ? De még szültem-is.

KÁLMÁN ; Oh Anya ! Szoptattad ugyan, nevelted-is eme' drága Kis-aszszonyt ; de bizonyos légy benne, hogy soha nem szülted.

JULIÁNA : Én pedig ezen érdemes Aszszonyságot édes Anyámnak ismérem.

KÁLMÁN : Gyám-anyádnak igen-is ; de nem Szülő-anyádnak.

JULIÁNA : Úr-Isten ! mi oka lehetett Születésem' el-titkolásának !

KÁLMÁN : Oka mindennek az Atyám. Ennek varázslásokra hajladozó gondolatai arra vitték édes Anyámat : hogy téged' kegyetlensége elől el-rejtsen. — Oh Juliána ! Be szerencsés valál azzal : hogy az arany Perczeket, éppen azon mód-

al,¹ kezeidhez vetted; és engem' mint-egy kénszerítettél, hogy, el-tételelem előtt, haza rándúlljak. Mert: ha ezt az Isteni Gond-selés így nem rendelte volna; mind-eddig nem tudhattam volna, hogy Test-vérem legyél.

JULIÁNA: Lelkem édes Kálmányom! kérlek az Istenre: tesd-el velem: hogy, minden kétség nélkül, édes Bátyám-ak tartsalak.

TIZEN-EGYGYEDIK RÉSZ.

JULIÁNA' EREDETE.

Ha a dologot igazán megvizsgáljuk, nehéz-is vala azt mind Árának, mind Juliánának el-hinni, hogy Kálmán-Herczeg, ennek Test-vére lenne. Mind-az-által: olly napfényre hozó-ott a' dolog, hogy arról, a' halgatók közül senki se kételked-etne. Mert egy kis-várákozás után, midőn mindnyájan az öbbeni álmélkodásból magokhoz tértenek, így beszéllette-el Juliánának igaz eredetét

KÁLMÁN: El-beszéllem a' dologt rövideden. Hogy innett aza mentem: íme édes Anyámnak élete utóllya felé folyt, és upán csak egy szőr-szálon² függött. Keserves fájdalmai özött, nem vala nagyobb vigasztalása, mint, midőn véletlen amar haza-jöttömet az előre szaladó Inasoktól hallotta. De n-is³ édes Anyámnak a' halállal tusakodó gyötrelmeit meg-tvén,⁴ bé-ronhantam hozzája. Észre-vévén intéseiből: hogy ak velem kívánna különössen beszélleni, ki-igazítottam mind-vájokat. — Le-ültetett osztán beteg ágya mellé, és nékem eket mondotta: Édes Fiam! igaz lélek-ismérettel kívánok eremtőm előtt meg-jelenni. Ugyan-azért: néked olyan titkot -vallani, melyet mind-eddig édes Atyád előtt-is el-födözve

¹ T. i.: nem más, hanem azon módon.

² T. i.: hajszálon.

³ T. i.: én pedig.

⁴ T. i.: L. a 64. lapnak 1. jegyzetét.

tartottam. — Tizen nyolcz esztendőök előtt terhben lévén, egy leányt hoztam e' világra. Annak ritka szépsége nagyon megvidíttá ugyan szívemet; de, atyádnak kegyetlenségéről gondolkozván, annak meg-tartása felől nagyobb kétségbe estem. Nem tudom, minő Varázsló Aszszonyok el-hitették Atyádat, hogy azon Leánya, melly töllem leg-elsőben e' világra adatik, olly veszedelembe hozandgya Herczegségünket, mellynek irtóztatóságát soha magunkkal el-nem-hitethetnénk.

SÁRA : Oh Férj-fiak ! Férj-fiak ! Be nagy akadályra vagytok gyakorta.

KÁLMÁN : Hogy valóban ki-mondgyam az igazat, Atyámnak ezen maga-viselését jóvá nem hagyhattam. Boszonkodtam a' Varázslónak vak-merőségén-is, és csak alig várhattam : hogy Anyámnak hátra maradott szavait éppen meg-érthessem. — Ő pedig így folytatta beszédgyét. — Meg-szűlvén kedves Leányomat, annak veszedelméről bizonyos voltam : mivel gyakorta édes Atyádtól, még midőn azon ártatlannal terhben voltam, ama' szavakat hallottam : hogy annak nyakát töri, és, Herczegségének ezen ellenségét, bizonyossan el-veszti. — Futtattam elmémet külömb-féle gondolatokon. Eleget törtem fejemet, mi tévő legyek édes leányommal. Őtet valahová el-rejteñi, és édes Atyádnak (ki terhemet,* és le-betegedésemet jól tudta) semmi magzatot elő-nem-adni, hitelre méltó dolognak nem láttaszattatott.** De ki segített az Isten minden kétségemből.

JULIÁNA : Ha csak az Isten csudával nem segített benneteket, ezen hínnyárból ki-nem-jöhattetek.

KÁLMÁN : Nem vala csudára semmi szükségünk. Hallyad Anyámnak szavait. Így folytatta beszédgyét : — Csak alig pályázhatták-bé azon édes leányomat; íme, meg-indúltt méhemenben, más magzatot érzettem. Test-véred után nem sokára Tégedet hoztalak e' világra édes Kálmányom. Ugyan-azért : csak tégedet magadat mutattalak-bé édes Atyádnak. Ama'

* T. i. : várandós állapotomat.

** T. i. : férje nem hitte volna el, hogy nem született gyermeke.

leányomat, ezer forintokat téven Polyájában, Bábám által, egy zegény Aszszonyhoz vitettem, hogy fel-neveltessen.¹ — Kevés leig vala leányom ezen Gyámjánál, midőn Macskási Mihályak hitesse Sára le-betegedett, és szerencsésen el-is-szülte Juliána-leányát. Ennek² kilencz napokig semmi teje nem éven, kéntelenítettett magzattyának Szoptatót fogadni, ki-is töd-napra, éjtszakának idején a' Böcsőre dőlven (hogy a' leányt meg-szoptassa), ottan elaludtt, és meg-nyomta a' gyermeket. — Fel-ébredvén a' dajka, kétségbe nem esett, hanem szével élt. El-ásván még azon éjjel a' meg-nyomott leányt, azon aszszonyhoz jött, ki az én édes leányomat tartotta. Annak oda engedvén az ezer forintokat, az én leányomat Macskási Mihálynéhoz vitte. Ennek osztán megjövén teje, ötet leánya gyanánt beteg ágyába vette, és Juliánának nevezte az előbb-zeniről. Ezek vóltanak édes Anyámnak szavai. Örvendett pedig ki-mondhatatlan-képpen, hogy kedves leánya illy derék házba juthatott, pedig³ az Istennek illy csudálatos rendeléseivel.

SÁRA : Hatalmas Isten ! mi csudálatos módokkal rendezte el az emberek' életét !

KÁLMÁN : Kedves-édes Húgom ! Hány ezer, meg-ezer könyveiben állottál édes Anyámnak,⁴ hogy téged' nyilvánságossan magájának nem mondhatott. Ő tégedet minden-koron mérték nélkül⁵ szeretett. Magam-is (nem tudván, mi okra nézve :) nagy gyönyörűségemet tapasztaltam veled való Társalkodásban. Ellenben : ha veled nem lehettem, mint-ha valami nélkül szűkölködtem vólna. Valahányszor Udvarunkból elmentél, mind-annyiszor sűrű könyvei ki-csordúltanak édes Anyámnak. Csak alig várhatta, hogy vissza-térjél hozzá.

JULIÁNA : Oh be sokszor tapasztaltam ő herczegségének ezen kegyességét, és íme nem-tudtam : mi ok vihetette reá.

¹ T. i. : felnevelje.

² Helyesebben : annak, t. i. M. feleségének.

³ T. i. : és v. még pedig.

⁴ T. i. : mennyi ezer meg ezer könyvet hullatott el anyám.

⁵ T. i. : határtalanul.

KÁLMÁN: De mostanában immár, midőn édes Anyánk utolsó szem-pillantását látta,¹ nem akarta tovább el-titkolni fényes eredetét. Én tégedet Testvéremnek lenni hallván,² tüstént Atyámra ütöttem; és, annak helytelen gondolataira semmit se hajtván, eleibe adtam, nagy buzgósággal, édes Anyámnak végső szavait, és őtet arra vittem, hogy tégedet ne csak szeressen, hanem személyyedben gyönyörködgyön-is. Ő-is alig várhattya, hogy karjai közé szoríttson.

JULIÁNA: Oh én a' Teremtő Istennek szerencsés alkotmánya!

KÁLMÁN: Én nagy örömetől egészen el-nyomattatván, még azon órában, nagy serénységgel, bé-fogattam a' lovakat. Ide pedig, nem mondom hogy lovaglottam, hanem Sólyom-madár módra szállottam. — És lássa az ember! — midőn Juliánának látásából, és meg-öleléséből ezer örömet reménlettem — azon édes Juliánámat — szerelmes édes Testvéremet — fekete posztóval bé-vontt álláson — le-térdelve — bé-kötött szemekkel — a' Hohér' társaságában látom. — Istenem! ki írhatná-le akkori gyötrelmemet!

JULIÁNA: Kedves édes Kálmányom, Nem hittem volna, hogy néked, ama' fel-tételemmel, illy szív-szorongatásokat okozzak.

KÁLMÁN: Édes Juliánám! Azt se hitethetnéd-el magaddal: minő érzésekkel voltam, midőn a' keszkenőket szemeidről levettem, midőn meg-ismértelek, midőn végtére meg-öleltelek. Úgy tetszett, mint-ha az egész világnak terhe szívemre omlott volna. De el-nem-nyomhatott iszonyú súlyaival. Meg-erősített az Isten.

RIMAI, *sirva*: De minő szívem nagyon énnékem? Úgyannyira szorongattatom, hogy szavakra nem fakadhatom.

JULIÁNA: Édes Rimaim! Még³ élek, ama' három Krajczár-ról, és ama' három kegyelem-kérésről soha el-nem felelkezem.

¹ T. i.: halálán van, haldoklik.

² Latinos. — T. i.: mihelyt meghallottam, hogy testvérem vagy.

³ L. a 25. lapnak 1. jegyzetét.

Kálmán-herczeg, azon három-száz aranyokkal, csak három-szori Kegyelem-kérését fizette-meg ez-előtt. De én, a'-mint akkor meg-ígértem, azon három Krajczárt más három-száz aranyokkal fogom meg-jutalmazni. Első három-száz aranyaimat, mellyeket Szülőimnek kegyességekből vevendek, Rimainak számára által-küldöm Postán.

RIMAI, *ismétt sirva*: Ime itt állok merevedten, mint a' Kő-pálvány. Sirva-is, mint a' vén aszszony. Még meg se tudom köszönni.

Juliánára nézvén Sára, azt gondolá, hogy szíve, mind örömében, mind szomorúságában ¹ meg-reped. Ugyan csak el-és-lehet gondolni, mi szív szorongatásokat szenvedett, midőn Juliánájától, e' világon leg-nagyobb gyönyörűségétől, mint-egy meg-fosztatott. De észre lehet ² venni azt-is, mi örömére vált, hogy azon édes leánya Herczegi méltóságra emeltetett. Vég-ére: el-andalodott gondolatai között, úgy tettzett Sárának: mint-ha Juliánát egy Herczegi házba házасította-vólna-el. De csak nem lehetett helyén az anyai szív. Igy szólla Juliánához

SÁRA: Kegyelmes Herczeg-kis-aszszony! (mert édes leányom' nevével nem merek immár élni). Itt az én szívemben ki-mondhatatlan viaskodások vannak. Sír a' lélek bennem, hogy illy szerelmes leányomtól meg-kelletik válnom. De egy-szer-is-mind nagy örömemet-is érzem, hogy olly méltóságra emeltetett, mellyet erkölcei miatt, születésétől fogva meg-is-érdemlett. Oh most jutnak eszembe édes Uramnak azon szavai, mellyekkel gyakran emlegette, hogy Juliána leánya mind szépségére, mind erkölceire nézve bé-illene egy Fejedelmi Udvarba.

JULIÁNA: Édes Anyám! ezen édes leányodat nem fogják ki-ragadni anyai kezed közül. Azon szorgalmatosságodért, mellyel engemet tisztességesen fel-neveltél, meg-érdemletted azt: hogy, még ³ élek, édes Anyámnak tartsalak. Meg érdemlette

¹ T. i.: az öröm és szomorúság vegyes érzelmeitől.

² T. i.: lehetett.

³ L. a 25. lapnak 1. jegyzetét.

a' Macskási Ház is, melyben ekkorág Magzat gyanánt voltam, hogy magamat, egész holttomig, Macskási Juliánának nevezzem. Se ezen nevemet, se nálatok való Neveltetésemet soha nem fogom szégyenleni. Sőt büszkélkedem abban, hogy engem illy drága Anya nevelt-fel.

SÁRA, *sírva*: Istenem! meg-reped örömembe szívem! Meg-vígasztaltál, édes Teremtőm. Örök hála néked.

VERNIKA: Édes Juliánám! Lehetetlen dolog, hogy szívembe tekints, és lássad azon örömemet,* mely bennem azon okból származott, hogy az Isteni Rendelések Tégedet Hozzám hasonlóvá tettek. Én már Téged' úgy foglak ez-után-is tartani, mint leg-kedvesebb Szomszédomat; leg-szerelmetesebb Öcsém-aszszonyomat. Teremtő édes Istenem! be nagy örömmel fogok mindenkor meg-emlékezni azon bódog időről, midőn téged' leg-is-leg-elsőben Gyárfás-bátyámnál láttalak; midőn téged', ide hozzám, mint Remete-újjonczt, Udvarunkba hoztalak; midőn téged', mint jövődöbeli Titkosomat, szerettelek; midőn szerencsétlenségedben sok ezer könyvekkel meg-sirattalak, osztán: mint Herczeg-kis-aszszonyt érdemlett szívességgel meg-tiszteltelek. Ollybá tarts Te-is engem, édes Juliánám! mint Testvéredet szoktad. Én kevélykedni fogok az egész Világ előtt, ha tégedet Öcsém-aszszonynak hívhatlak.

JULIÁNA: De még én-is, édes Vernikám, örökre meg-fogom tartani ezen Rózsákat, ezen fehér keszkenőt, mint hozzám-való szeretettednek atyafiságos jeleit. Ebben a' keszkenőben vannak azon könyveidnek ékes gyöngyei, melyeket, szerencsétlenségem miatt, olly bőven ki-húllattál.

VERNIKA: Igen-is benne vannak könyveim. Midőn Apalinnak kezeibe adtam, hogy hozzád a' Siralom házba vigye, meg-nem-tartóztathattam magamat, hogy szemeimnek öreg csöppeit reá ne ereszszem. Édes Juliánám! azon Követségnek még mostani emlékezete-is keserves. Ha bátran ki-lehet az igazat mondanom: édes Juliánám, de meg-ne-neheztelly; ha azon szí-

* T. i.: nem is gondolhatod, képzelheted, mekkora örömöm, v. mekkora örömöm van, v. mennyire örülök.

ességemet láthattad volna: annak ki-fizetésére magadat elég-
lennek lenni gondolhattad volna.

JULIÁNA: Ha tehát én hozzá¹-ki-mutatott kegyességedet
legendő-képpen meg-nem-köszönhetem: semmit sem búsulok
még-is; ² mert meg-jutalmazza Kálmán-herczeg Test-vérem
Ilyas valamivel, mellynek bírtokában mind-a'-két Udvar mél-
án gyönyörködhetik. Illik-is: hogy ezen bódogságtoknak
fész-fogásául, és mint-egy mátka-tállyául, kezeidhez vegyed
ezen arany perczeket, mellyeket számodra műveltetett. Ezek
éged' sokkal bódogabbnak tegyenek, mint engemet tettenek.
Tartsák-meg hosszassan szerencsés életedet, mellyek az enyi-
met szinte el-emíszették.

KÁLMÁN: Meg-is tartyák ezen arany Pereczek Vernika-
fejedelem-kis-aszszonyt minden bizonnal. Vegye-el Kegyel-
med maga' számára e' csekély ajándékomat: nem csak azon
okból: hogy valóságossan számára rendeltetett, és töllem tel-
yes szívességgel ajánltatik; hanem édes Juliána-Test-véremnek
örök emlékezetére-is. Valahányszor azokat Kegyelmednek kar-
main fémleni látandom: mind-annyiszor meg-emlékezem mind
Juliánának szerencsétlenségéről, mellyben azok miatt bukott,
mind magam' bódogulásáról, mellyet ugyan-azon arany Pere-
czek okoztak.

JULIÁNA: Téged' tehát, édes Vernikám, mái naptól fogva,
kedves ángyomnak tartalak.

KÁLMÁN: El-jön nem sokára azon idő-is, mellyben te-is,
édes Juliánám, a' Barsai háztól illetén ajándékkal meg-
ajándékoztatol — De mi mostanában hagygyuk ezeket a' követ-
kezendő bódogabb időkre. Mert: minek előtte ezek meg-tör-
tényenek,³ szükség-képpen Szerémbe kelletik vissza-men-
nünk. Ki-terjedett⁴ karokkal várnak bennünket édes Szülőink.
Haldokló Anyánknak élet-ereibe élesztő vércsöppeket fogsz

¹ T. i.: irányomban, irántam.

² Soloecismus. — T. i.: ha ir. való kegy. nem is köszönhe-
tem v. hálálhatom meg eléggé, mégsem búsulok.

³ Latinos. — T. i.: megtörténnek.

⁴ Latinos és németes. — T. i.: tárt.

önteni, ha magadat eleibe adod; ¹ ha személyedet mellyéhez szoríthattya; ha tégedet, úgy-mint saját magzattyát, egyszer szívessen, ² minden alattomban-valóság nélkül, meg-csókolhat. Röpkülyünk haza édes Juliánám! édes Test-vérem! Vídámítt-suk-meg jelen-léttünkkel egész Udvarunkat.

TIZEN-KETTEDIK RÉSZ.

SZERÉMBE MENETEL.

Ezen örvendetes újságoknak temérdekségétől el-olvadván mindnyájoknak szívek; ³ senki se vólt, Akós-fejedelman kívül, ki ezen történetnek végét valami siralmas esettel bé-kévántavólna-fejezni. Schelmajernek gonoszságait méllyen meg-fon-tolván, e' szavakra fakadott

Akós: Én pedig Herczegségetek hamarébb el-nem-eresz-thezem magamtól; hanem, ha ezen örvendetes történeteknek végét siralmas esetre fordítom. Előbb tehát ama' Schelmajer-titkost, ki Juliána-herczeg-kis-aszszonynak élete ellen olly gyilkos módra törekedett, a' Karóba huzatom. Ama' keszkenő-nek, melly Juliánának édes szemeit végső képpen le-zárta, Udvaromban Kristal-üveg alá kelletik tétettetni, és alája, arany bötűkkel, ezeknek irattatni: A' győző ártatlanságnak örök emlékezete. Még ma el-kell enyíszni a' gonosz párának.

RIMAI: Kegyelmes Fejedelem. A' Titkosért-is Kegyelmet kérek.

Akós: Ne szólly értte egygyet-is. ⁴ Meg-nem-érdemli a' Gyilkos.

RIMAI: Kegyelmes Fejedelem! a' régi jó szokás szerint, még egyszer Kegyelmet kérek!

¹ T. i.: ha előtte megjelenesz.

² T. i.: végre szíve szerint.

³ T. i.: szíve.

⁴ L. a 22. lapnak 2. jegyzetét.

AKÓS : Héjjába fáradozol Rimai. Nincsen semmi kegyelmem, mellyet reá vesztegessek.

JULIÁNA : Szűnny-meg Rimai. El-látom : hogy szavaid fogatlanok. *Le-térdelt Akós előtt, és hozzá így szóllott* : Kegyelmes Fejedelem ! Lásson engemet, egy Herczeg-kis-aszszonyt lábai előtt térdelni. Én meg-engedem Titkos-úrnak ellenem való törekedéseit úgy, valamint Istenemet kérem : hogy ő-is,* meg-engedgye Félre lépésimet. Bizonságúl hívom mind menyet, mind földet : hogy ezen Erkölcsömet, mellyel ellenségemnek meg-engedek, nagyobbra böcsüllöm annál, mellyel ennek előtte édes Atyámért meg akartam halni. Mert ezt cselekedni egy szerető magzatnak nem igen nagy munka. A' Gyönyörűség, és szeretet öszve-kapcsoltatik benne, fel-is-éleszthetik a' szívet. De egy ellenségnek meg-engedni, és pedig tellyes szívből meg-engedni, ez ám azon erkölcs, melly bennünket, halandó embereket, halhatatlanokká téssen. Ezen Erkölcsömnek más jutalmát nem várom, hanem azt, mellyet Mennyek' országába a' Magyarok' Istenének szent színe előtt várhatok. — Kegyelmes Fejedelem ! Rimainak utolsó kérését, magamra vévén, kérem alázatossan Fejedelemségedet : kegyelmezzen töredelmes Titkossának !

AKÓS, *fel-emelvén Juliánát* : Kérem Herczagségedet, ne alázza-meg úgy-annyira magát. Meg-nem-érdemli a' Gyilkos, hogy érette egy Herczeg-kis-aszszony esedezzen.

VERNIKA : Édes Bátyám Akós ! Vallyon el-fülelhetnéd-e Juliána-herczeg-kis-aszszonynak szíves könyörgését ? Meg-vethetnéd-e egy ilyen Méltóságnak szavait ?

AKÓS : Ez ám az, édes Vernikám, a'-mi szívem gyötri. Csak az Herczagsége ne könyörgött volna érette ! Bizonyossan az egész Világ meg-nem-menthette volna a' fel-nyársolástól. Mert : amivel Juliána-herczeg-kis-aszszonynak eme' története csupa siralmas dolog, kár volna annak gyászos végét nem látni.

VERNIKA : Édes Bátyám ! Elég gyászos lészen amúgy-is, ha azon Szemét-embert életben hagyod-is. Mert : mi lehet széles

* T. i. : Isten is.

e' Világon siralmassabb dolog, mint, midőn ollyas teremtésnek élni kelletik, ki az Istennek átkát, és pedig rettentő átkát szünetlen hordozza ?

JULIÁNA : Az-után : Kegyelmes Fejedelem ! Mind édes Anyám Sára, mind Fejedelem-kis-aszszony Vernika,¹ mind íme a' Kis-aszszony Apalin² egész Gyászba vannak öltözve. Engedgye-meg Fejedelemséged, hogy ezen Gyász Ruhák inkább egy el-múlt gyászos történetemnek, mint Schelmajer' halálának jelei legyenek. Ezen kívül : Titkos-úr soha nem agyarkodott volna ellenem, ha Herczegi Vérségem tudva vólt volna előtte.

SCHELMAJER : De tudtam, kegyelmes Herczeg-kis-aszszony : hogy egy ártatlan ellen agyarkodom. Ugyan-azért : kérem nagy alázatossággal Herczegségtetek, Kegyelmeteket : ne esedezzenek életemért. Én gonosz nagy adósságomat halálommal kívánom le-fizetni. Jobb lesz, ha nem élek ; mint, örökkön-tartó lelkem' ismérte' furdalásaiban, e' világon tengődöm.³

GYÁRFÁS, *nagy örömmel, hirtelen* : Öcsém ! Öcsém ! Hadd-meg életét. Sokkal siralmassabb dolog : azt az életre kényszeríteni, ki erővel meg-akar-halni. Az ilyennek jutalom a' halál ; Kén⁴ pedig az Élet.

AKÓS : Úr Isten ! minden felől ostromoltatom. Én ugyan Juliána-kis-aszszonynak szíves kérését meg-nem-vethetem, de, Követem Herczegségedet, Schelmajernek, Személlyem szerént,⁵ meg-nem-engedhetek. Mivel tehát inkább a' Szerémi Herczegség ellen, sem-mint Udvarom ellen vétkezett, ezen Schelmajer Titkosomat Kálmán-herczegnek hatalma, és ítélete alá adom.

JULIÁNA : Engedgy-meg néki édes Kálmánom, édes lel-

¹ Magyarosan : Vernika fejedelem kisassz.

² L. az előbbi jegyz.

³ T. i. : Jobb lesz, ha nem élek, mint hogyha . . . tengődöm ; v. jobb nem élnem, mint . . . tengődnöm.

⁴ L. a jel. műhöz csat. «Szót.»-nak «kén» szavát.

⁵ Ama két szó nélkül is teljesen érthető a mondat. Alkalmasint a ném. «ich für meine Person»-nak fordítása.

em Test-vérem! Meg-ne-vedd ezen első hercegi könnyör-gésemet.

KÁLMÁN, *gondolkozása után*: Mit tehetek egyebet azon bód-logtalan emberrel? — Élly tehát Istentelen az egész Emberi-ségnek gyalázattjára. Jusson eszedbe Gyilkos: mit cselekedtél; hogy jobban eszedbe tűnnyön, mit kellessék az-után cseleked-ned. Légy első, kiről azt mondhassam, hogy valaha egy-meg-obbúlt Roszszat látott a' Világ. De ne csak szörödet, hanem bórödet-is változtasd-meg czudar Róka.

AKÓS: Most pedig: tüstént ki-takarodgy Erdélyből — Visz-sza Országodba. — Egy óra alatt Kolosváron ne lássalak. Két nap alatt Erdélybe mulatozni ne halljalak.¹

KÁLMÁN: De ne vesztessük tovább az időt illy kellemetlen foglalkozásban. Mennyünk, édes Juliánám, Szülőinknek karjaik közé.

JULIÁNA: De, minek-előtte ez meg-történnyen,² Mennyünk-le édes Atyámhoz a' Tömlöczbe. Hadd öntsem-ki előtte fiúi szívemet. Hadd beszéllyem-el néki iparkodásimat, mellyekkel életének meg-tartására fáradoztam! Oh édes Atyám ennyi vigasztalásokat mái napon bizonyosan nem reméllettél.

KÁLMÁN: Mennyünk-le tehát Macskási Mihálynak meg-vigasztalására. Vegyük-ki az ártatlant gyászos tömlöczéből. Ennek ki-szabadítása után, diadalommal mehetünk Szerémbe, mert egy bódlogtalan embert bódloggá tettünk. Minő szívvel, minő érzékenységekkel fognak tégedet a' Szerémiek mind látni, mind pedig meg-ölelni;³ könnyebben képzelhetik magoknak ezen történetedet olvasó kegyes emberek sem-mint én azon örömet szóval ki-mondhassam.⁴

Ezek után csoportossan a' Tömlöczbe mentenek, és nagy öröm-sírások⁵ között ki-szabadították ama' szerencsétlen

¹ T. i.: ne halljam, hogy stb.

² T. i.: megtörténik. — L. a 311. lapnak 3. jegyz.

³ T. i.: látni s ölelni.

⁴ T. i.: elmondhatnám. Vagy: könnyebb e tört. olvasó k. embereknek elképzelni, mint nekem szóval kifejezni.

⁵ T. i.: öröm és sírás, v. örömben sírva, v. az öröm és fájdalom vegyes érzelmei; l. a jel. műhöz csatolt «Szót.»-nak «öröm-sírások» szav.

Kíncs-tartót. Ezeket illy szerencsésen el-végezván, Kálmán-herczeg Juliánával Szerém felé meg-indúlt; de, bal szeleknek fúttával. Azon szerencsétlenségek, mellyek Juliánát ennek-előtte űzőbe vették Kolosvárott, egészen el-érték a' Szerémi Udvarban. De ezeknek elő-beszéllését bódogtalanabb időkre hagyom.

SZÓTÁR.

administrálni: a lat. administrare szónak magyarított alakja, gondját viselni vminek, igazgatni, kormányozni, vezetni. Nem Dugonics él azzal a szóval, a ki szándékosan kerüli az idegen szókat, hanem Eszterházi azoknak a leveleknek egyikében, a melyeket D. jelen művében idéz.

agg: egyike ama számos szónak, a melylyel nyelvünk az öreg-ség és a régiség fogalmát kifejezi. A régiek az «agg» szót nemcsak emberről, hanem állatról és élettelen dologról is mondták.

ajálni v. *ajállani*: ajánlani, így is írja.

Ákós: a lat. Achatius-nak magyarított alakja, Ákos.

akkoron: akkor. Megvan a régi nyelvben.

alamusza: alattomos, gyámoltalan, rossz, silány, semmirevaló. V. ö. Nyelvőr, XIII. 527. XVII. 86. 132.

alapatréta: a spany. olla podrida; a spany. olla (olv. olja) a lat. olla-ból, a mi fazekat teszen, és a spany. podrida a lat. putridus, a, um-ból, ez meg a putrere-ből, a mi rothadni-t teszen, származik; voltakép egy spanyol étel. Ált. keverék, zagyvalék; az, a mi a fr. potpourri. Nem D. él avval a szóval, hanem Apor, a kinek művéből D. idéz egyet-mást.

alattság: hajókötel, a melylyel a hajót húzzák. Sz. Moln. — D. avval a szóval magyarítja matematikai műveiben a hypotenusá-t, a mit ma «átfogó»-nak hívnak.

alkalmasint: eléggé, kellően, meglehetősen, valószínűen, valószínűleg. Nem D. él vele, hanem Apor.

alkotmány: teremtés, teremtmény, e szókkal is él, és a «teremtett állat» szóval is. Megvannak a régi nyelvben.

- amazon*: a mese szerint az amazonok harczos nők voltak Ázsiában; ált. a bátor, férfias és hősies nőket hívják így.
- amazon-ruha*: oly női ruha, a mely a férfiakéhoz hasonló.
- Antikrisztus*: görög eredetű szó; szórúl-szóra a. t. m. Krisztus ellensége, az ördögöt is értik rajta. V. ö.: Máté, 24, 5. Ján. 5, 43. Ján. I. 2, 18—22. Thess. II. 2, 3—11.
- Apalin*: keresztnév, a regény egyik női személyének neve; Apalin v. Apol v. Apollonia szűz Decius császár korában (249. Kr. u.) vértanui halállal halt meg Alexandriában. Az egyház febr. 9-én üli emlékét.
- aranymása*: a mi az aranyhoz hasonló, a ném. falsches Gold. Nem D. él avval a szóval, hanem Apor.
- arányozni* v. *arányzani*: czélozni vmire, e kifejezéssel is él; gondolni, tervezni; igyekezni, törekedni vmi czélra; vélni. Sz. Moln. V. ö.: Nyelvőr, XVII. 87.
- arestum*: középk. latin szó, megvan az ang., fr., ném. és ol. nyelvben. Némikép magyarosítva így mondják: áristom, t. i. börtön. Nem D. él azzal a szóval, hanem Eszterházi.
- articulus*: lat. szó, cikkely, rész; tágabb értelemben: határozat. Nem D. él e szóval, hanem Eszterházi s Apor.
- asszonyállat*: asszonyszemélynek is mondják a régiek, de egyszerűen asszonynak is. Az «állat» a régi nyelvben nemcsak animal, hanem creatura, ens, essentia, materia, persona, res, substantia. V. ö.: Kriza, Vadr. 491. Simonyi, A. m. ny. II. 173.
- atyafiságos*: rokon, rokoni, testvéri, testvéries. Régi.
- avatni magát vmibe*: avatkozni vmibe, így is mondja. V. ö.: Nyelvőr, XVII. 87—8. 133—34. 273.
- azomban*: azalatt, akközben azonközben. V. ö. Simonyi, M. kötőszók, I. 132.
- ábrázat*: oreza, e szóval is él. V. ö.: Nyelvőr, II. 534. XVI. 394—6.
- ág-bog*: sok és csomós ág, «bog» csomót, göresöt teszen. Ágalni-bogalni a székeleyknél a. t. m. csűrni-csavarni. V. ö.: Kriza, Vadr. 491.
- ágyszék*: a fr. chaise longue, a ném. Ruhebett, Lehnstuhl. — Faludi párnásszék-nek mondja. Az Akad. N. Szót. szerint: karos, tágas zsölyeszék, a melylyel ágy gyanánt élnek.
- ál*: gonosz, nem igaz, ros.
- ál-gödör*: nincs meg szótárainkban; de megvan az u. a. tevő

«ál-verem», Sz. Moln. Szót.-ban, a Ny. tört. Szót.-ban és az Ak. N. Szót.-ban, a mely utóbbiban így van megmagyarázva: titkos, eltakarva tartott verem, a melynek czélja vmit elrejtetni, megfogni, kelepczébe ejteni benne, a milyen pl. a farkas-verem.

állomány: e szó az ő alkotása; föltétel, conditio. Bedingung, Stand, Zustand. Avval a szóval magyarítja egyszersmind matematikai műveiben a «hypothesis» szót (v. ö. Nyelvőr, III. 408.) és azt, a mit ma «póttétel»-nek hívnak.

állás: régi szó, ma: állvány, D. — alkalm. a ném. Blutgerüst nyomán — azt a fa-alkotmányt érti rajta, a melyen a halálra ítélteteket kivégzik; vérpad, vesztőpad, vesztőhely.

állítani: a régi ny. alítani v. alítani szava, a melyet vagy szándékosan, vagy félreértésből megmásított, de régi értelmében él vele. Gondolni, gyanítani, sejteni, vélni. Az «állítani» — mely a r. ny.-ben nincs meg, helyette az «állatni»-val éltek — ma: affirmare, behaupten.

állókép: a lat. statua, a ném. Bildsäule, Standbild, Statue, oszlop, szobor; mind a három szó megv. a r. ny.-ben. Mondják így is a régiek: bálvány (D. is él e szóval jelen művében; tájszó is, Ny.-őr, XXII. 574.), bálványoszlop (Nyelvőr, XXII. 540.), faragott kép (Kár. bibliaford. Móz. II. k. 20, 4.), kép (D. is él e szóval jelen művében), képszobor (Koss. a P. H. 1842. évf. 148. sz. a v.-cz.-ben), kőbálvány (Kár. bibliaf. Sám. I. 25, 37., D. is él e szóval jelen művében), oszlop (Kár. bibliaford. Én. én. 5, 15. Káldi bibl. u. o. D. is él e szóval jelen művében). — Sándor István az oszlopot «állvány»-nak és a szobrot «képállvány»-nak akarta hívni. V. ö. Nyelvőr, XV. 216. V. ö.: «Mikor az ő felesége hátratekintett volna, sóbálványnyá változék.» Kár. bibliaford. (Móz. I. 19, 26.) — Haller László Fénelon e szavait: «Souvent elle demeura immobile sur le rivage de la mer» (Télémaque, I. k. az elej.) így fordítja: «Sokszor a tenger partján bálványképen mozdulás nélkül megállván.»

ángy: a testvérbáty felesége, sógornő. Némely helyen, mondja az Akad. N. Szótára, az öcs, azaz a fiatalabb fitestvér feleségét is így hívják; máshol, pl. Mátyusföldén, ezt menyem asszonynak mondják.

árnyékvilág: régi metaphora, a mulandó földi dolgok; ma is mondják.

ártalmas: erkölcsi értelemben, az «ártatlan» ellenkezője. Bűnös, hibás. Ily ért. megvan a régi ny.-ben.

ba, be — ban, ben: e hely v. névragokkal úgy él, mint más régi íróink és a nép ma is. A mai irod. ny. a «hová?» kérdésre «ba, be», a «hol?» kérdésre «ban, ben» raggal él. — V. ö. Nyelvőr, II. 56—9.

bal szél: ellenkező szél. Ama kif. alkalmasint ő él először, mert Baróti Szabó «A magyarság virági» cz. művében megvan ugyan, de ez D. jelen regényénél jóval később, 1803-ban, jelent meg.

bálvány: szobor, l. e «Szót.»-nak «állókép» szavát.

barátné: e szót a ném. Freundin példájára alkották a mult században, a régi nyelvben «barátnő» nőbarátot, azaz apácát tett. — V. ö. Nyelvőr, III. 491—4. IV. 129.

bátor: ámbár, ámbátor, bár, habár. Régi szó, az utána köv. kettő is.

bátorságos: biztos, veszedelemtől ment, nem veszedelmes.

bátorságossan: a kiejtés szerint, két «s»-sel írja; biztosan, veszedelem nélkül.

béésni: az ember testének hamvairól mondja, metaphora; ma is vannak népek, a melyek a holttesteket elégetik; de alkalmasint azt érti rajta, hogy a testet a sírba teszik (a test mintegy beledől v. esik) és ott feloszlik, elporlik, úgy mint valami éghető dolog, a mely, miután izzóvá lett, lassankint elveszti alakját és elhamvad. Egy másik munkájában így szól: «Nem félhettél, hogy egyszeriben lerogyok, és, valamint a hamu, egészen béések?» Báthori M. V. szak. II. r.

bék: béke, ama rövidített alakja nincs meg a régi ny.-ben.

béronhanni: berohanni; a «ronhanni» megvan a Ny.-tört. Szótárban.

berseny: berzsény v. börzsöny, az Akad. N. Szót. szerint: vérfürt nemű növényfaj, melynek sötétvörös bogyoiból festéket készítenek, máskép alkermes v. festőszőlő. Apor él azzal a szóval.

beste kara: így is mondja: beste karafia, a régi szitkok egyike; v. ö. Szirmay, Hung. in parab. 113. l. (a 2. kiad. sz.), «Akad. N. Szót. I. 603., M. Nyelvtört. Sz. I. 217. II. 474. Él vele Ar. Pázm. lov.

bibe: kis seb, ált. vmi baj. Régi szó.

bíró-viselő: bíróságot, bírói hivatalt v. tisztet viselő. Ma is mondják: katonaviselt ember, t. i. a ki katona volt.

- birtok:** bírás, felsőség, hatalom, jog, uralkodás, uraság. Régi.
- bizonyomra:** igazán, valóban. V. ö.: Isten bizony(om), t. i.: Isten tanum.
- bizonyossan:** a kiejtés szerint, két «s»-sel, írja; biztosan, igazán, valóban.
- bizonyosságos:** biztos, igaz, valódi. Régi.
- bizonyoságtétel:** bizonyítás, tanuskodás, vallomás. Régi.
- bizvást:** bizva, bizodalommal, bátran. Régi szó.
- bog:** l. e «Szót.»-nak «ág-bog» kif.
- bolygatni:** nyugtalanítani, zavarni. Irod. nyelvünk nem él vele.
- bordába szótt:** a szövőszéknek ráamátját, melynek, mint a fésűnek, vékony fogai vannak, hívják bordának; ném. Weber-Lamm. — V. ö. Nyelvőr, XI. 117. XXII. 194—6. — «Azon (v. egy) bordában szótt» közm. Megvan Sz. Moln. Szót.-ban, Erdélyi, Magy. közm. 1083.
- bosszuszág:** bosszú, bosszuállás. Ily értelemben nincs meg a Ny.-t. Sz.-ban.
- ömbölni:** hangutánzó szó, a medvéről mondja, Faludi is arról (N. U. IV. közb. a közepén túl) és az emberről is (U. o. I. közb. az elej.), Vörösmarty a zivatarról (A vén cigány), Arany a bikáról (Toldi, IX. 3.), Madách a földindulásról (Az emb. tr. IV. sz. a vége felé) és a tengerről (U. o. XIII. sz. az elej.)
- öriben jár a dolog:** régi; nevezetes, veszedelmes reá nézve.
- üszkélkedni:** a. t. m. a ném. Stolz sein, stolziren; a r. ny. a «kevénykedni» szóval (a mely a ném.-ben a. t. m. hochmüthig v. hoffärtig sein) fejezte ki azt a fogalmat. D. mind a kettővel él. Faludi él a «büszke» s «büszkeség», Orczy a «büszke» s «büszkés» és Báróczy a «büszkeség» szóval (Kassándra, III. r. 3. k. 218. lap. ered. kiad.)
- caussálni:** a «causare» v. «causari» lat. szónak, a mely az ujkori l. ny.-ben alkalmasint a franczia «causer» v. az ol. cagionare, causare, v. a ném. «verursachen» példájára kapott lábra, némikép magyarított alakja; ma azoknak a szónak példájára az «okozni» terjedt el, a melylyel már Faludi s D. is él. A régi ny. a szerezni, tenni, ez v. az volt oka, oka lenni vminek stb. szókkal él helyette. A r. ny.-ben okolni v. okozni ezt tette: oknak gondolni v. vélni, vádolni; a nép ma is ebben az értelemben él vele. Ama latinos szóval különben nem D. él, hanem Eszt. egyikében ama leveleknek, a melyeket D. idéz jelen művében.

componálni: a «componere» lat. szónak magyarított alakja, a mely, egyebek közt, a. t. m. ki-, meg- v. összeegyeztetni, eligazítani. Nem D., hanem Eszt. él vele egyikében ama leveleknek, a melyeket D. jelen művében idéz.

confoederatio: lat. szó, szövetség. Nem D., hanem Eszt. él vele D. jelen művében idézett egyik levelében.

controvertálni: a «controversari» lat. szó magyarított alakja, ellenállni, ellenezni, támadni, vitatni. Nem D., hanem Apor él vele abban a művében, a melyből D. idéz egyet-mást.

cum recreatione: lat. kif., mely, egyebek közt, a. t. m. felüdüléssel, megvigasztalódva, örömmel stb. Nem D., hanem Apor él vele.

csak ezelőtt: az imént, most, nem rég. Nincs m. a Ny.-t. Sz.

csákó: a süveg kiálló része, csúcsa. Nem D., hanem Apor él avval a szóval.

csapó-zsinór: az ácsok igazító v. mérő zsinórja, zsinórmérték; amussis, cynosura, regula.

csavargós: girbe-görbe, görbe, kanyargó, nem egyenes. Régi.

Ilyen alkotású: bunkós, harapós, kacskaringós, kapós, tartós stb.

csendességes: csendes. Régi szó.

csík: iszapos vizekben tenyésző apró, ürge s sikamlós bőrű halnem.

csondra: czondra; silány ruha, rongy. Cs-vel n. m. a Ny.-t. Sz.

csoportos: csoportban való, nagy számú, sok; az esztendőkről is mondja, a mi metaphora. Megv. a Ny.-t. Sz.

csuda: adj., csudálatos, él e szóval is. V. ö. Nyelvőr, II. 117. XI. 121.

csudálatosképpen: csudálatosan. Régi. A «képpen» ragra nézve v. ö. Nyelvőr, XV. 1—4. XX. 241—2. XXI. 31—2.

czélozni vmire: régi; azt teszi mint az «arányozni» v. «arányzani» és «tárgyalni» szók. Lásd e szókat a jelen «Szótár»-ban.

czigány-garas: rossz pénz, a ném. falsches Geld. A nép ma is mondja.

czímeres: becses, derék, jeles, szép. Régi szó.

czímes: becses, derék, jeles, szép. A «czímeres» szónak, melylyel szintén él, rövidítése; D. alkotása a «czím» szóból, a melyet Barczafalvi rövidített a «czímer»-ből. V. ö. Nyelvőr, X. 207. 455. 457. XI. 464.

dali: nem D., hanem Apor él vele; D. maga megmagyarázza,

1. D.-nak a jelen műhöz kapcsolt 8. jegyzetét az 52. lapon. — Török származású szó; jeles, szép, hős, vitéz; «deli, delia, dalia, daliás» ugyanazt teszik. A «dali» szó, «minden valószínűség szerint», úgymond Szarvas Gábor, lábbelit is teszen; eleinte csak jelzője volt a csizmának és sarunak, épen úgy mint az «ujjas» a mentének, «a bugyogó» a nadrágnak stb. V. ö. Nyelvőr, XIV. 560—2.

dallani: dalolni, énekelni. Nincs meg a Ny.t. Szt.-ban, de megvan a «dallás».

darabont: így is a régiéknél: darabant, drabant; v. ö. karajczár (Kreuzer), keresztény (a szláv kresztyán), kolostor (claustrum) stb. A magánhangzók e közbeszúrására nézve v. ö. Nyelvőr, IV. 62. VII. 78. VIII. 443. IX. 163. 360. Alkalmasint az olasz és spanyol «trabante» szóból származik, a mely viszont a ném. «traben» (t. i. futni, szaladni) szóból; gyaloginas, szolga, kísérő, katona. Némelyek szláv, mások török és ismét mások perzsa (der: ajtó, ban: ör, t. i. ajtóőrző) eredetűnek vélik. V. ö. Nyelvőr, XVI. 18. Nem D., hanem Apór él vele.

declaratio: lat. szó, nyilatkozat. Nem D., hanem Eszterházi él azzal a szóval.

de insurrectione: lat. kif., a nemesi fölkelésről; nem D., hanem Eszt. él vele.

eli: l. e «Szót.»-nak «dali» szav.

ereka vminek: közepe, belseje vminek. Régi.

érsiek: a Királyhágon túl, Szolnok-Dobokam., Deés v. Dés városnak, a melynek neve Pannonia megvétéléről szóló régi énekünkben is előfordul, lakosai.

diadalom: diadal, győzelem. V. ö. Nyelvőr, VIII. 532.

difficultas: lat. szó, nehézség, akadály. Nem D. él vele, hanem Eszterházi.

ísz: a «díszesség» rövidített alakja; nem a nyelvújítók rövidítése, megvan a régi nyelvben is.

irágalatos: drága, becses, kedves, szép. Ma már csak tréfásan v. gúnyosan élnek vele.

igogatni: a «dugni» gyakorítója. Megv. a Ny.-t. Sz.-ban, I. 541.

indorodni: dudorodni, kiemelkedni. Nincs m. a Ny.-t. Szót.

ízés: a vasnak megkeményítése. Átv. ért. él vele.

jészlen: egészen. A «len» képzőre nézve v. ö. Nyelvőr, I. 368—9., IV. 62., VII. 540—7.

nyarányú: egyenlő, egyforma, hasonló. Megv. a r. ny.-ben.

egyarányúképpen: egyenlően, egyformán, egyiránt, hasonlóan. Lásd e «Szót.»-nak «csudálatosképpen» szav.

egybe: egyben, egyszeriben, egyszerismind, gyorsan. Régi.

egy darabig: egy kis ideig, egy kevésbé. Régi.

egy harapásnyi: a ném. ein Bischen-nek fordítása.

egyéb: személyről és dologról egyaránt mondja, a mai irod. ny. csak dologról.

együgyűség: egyszerűség, gyermekdedség, jámborság, őszinteség. Régi.

ekkoriglan: ekkorig, eddig. Régi. L. e «Sz.»-nak «egészlen» szav.

-ek, -ök, -ok: egy birt. több. harm. személyű birtokos személyragok. Az «-uk» és «-ük» nem fordul elő műveiben, az «-ök» is csak oly nevekben, a melyekben «ö» betű van; azért az egybirtokú többesszámú harmadik személyű birtokragos alak gyakran, értelemzavaróan, a név többesszámú első esetével egyenlő, pl.: Van élek, van fokok (l. a jelen mű bevez. Nemzetem!); a mit így kell érteni: Van élők v. élük, van fokuk, azaz van élességek és hegyök v. hegyük. Mindezekre nézve v. ö. Nyelvőr, I. 477—8. II. 222. VIII. 361—2. Imre S. A nevek «-uk» és «-ük» személyragairól. Akad. érték. 1879.

elesuszamodni: el- v. megcsuszni, botlani. V. ö.: «Az én lábaim csaknem megtántorodtak, csaknem elesuszamodtak a lépéseim». Káldi bibliaford. Zsolt. 72, 2.

elegendőképpen: eléggé, elégségesen. Régi. Lásd e «Szót.»-nak «csudálatosképpen» szav.

elei: az «elő» szóból, a mi őst, főt (t. i. fejet) teszen; «elei» a. t. m. ősei, «eleink» a. t. m. őseink, a. is m. eleje v. java v. zsongéja vminek. V. ö. Elejét venni vminek. Ilyen a «fő» is, fejei (nem fői) fejeink (nem főink) stb. Él az «ős» szóval is, az «előd»-öt is érti rajta; e szót a ny.-ujítás alkotta. V. ö. Nyelvőr XV. 216.

elél: élni, megélni. Ilyen: elidőzni, ellakni, ellenni, elnézni (nem a «megbocsájtani» ért.-ben), elüldögélni, elülni stb. — V. ö.: «Úgy élj felebarátoddal, hogy ő is elélhessen veled.» Fal. Sz. E. III. sz. 133. lap. (az er. kiad. szer.)

elesett: elgyengült, ellankadt, bátortalan, félénk, szomorú. Régi.

elesni: elgyengülni, ellankadni; bátortalanná, félénkké, szomorúvá lenni. Régi.

elevenséggel teljes: ugyanebben a művében hasonlóképen helyesen írja: «örömmel és méltósággal teljes». Így: «Üdvöz-

légy (Mária), malasztal (vagy) teljes». Az angy. üdv. V. ö. Luk. ev. 1, 28. — Ma szórul-szóra lefordítják e ném. kifejezéseket: freuden-, gnaden-, leben- és würdevoll. Így terjedt el a «tiszteletteljes», a ném. achtungs- és ehrenvoll példájára; magyarosan: tisztelettel teljes v. -en, vagy, ha hosszúnak tet-szenék és ha a sok «e»-t kerülni akarjuk, teljes, kiváló, igaz, mély tisztelettel, vagy egyszerűen tisztelettel. V. ö. Nyelvőr, IV. 53—4. 128. 540—1. X. 456. 503. XVI. 24—5.

elevente: elevenen, élve. Régi szó. Megv. a Ny.-t. Szót.-ban.

elfakadni: a «fakadni» igéből, el- v. rákezdeni; a «fakadni» a. t. m. eredni, nyílani, származni, támadni; válni vmire v. vmivé. V. ö. fakad (pl. a virág), kifakad (pl. a kelés), sírva fakadni stb. V. ö. Nyelvőr, XIX. 151. XXII. 465.

elfogni vmit: áthatni, átjární, elfoglalni, ellepni, előnteni vmit. Régi kifejezés.

elfülelni (vkinek könyörgését): füle mellől v. mellett bocsá-tani, így is mondják a régiek; nem hallani. Sz. Moln. — V. ö. Ar. Toldi, IX. én. 8. vszak.

elhalni: el- v. megijedni, el- v. megrettenni, exanimari. Sz. Moln. V. ö.: «Elhala az ő szíve ő benne». Kár. bibliaf. (Sám. I. 25, 37.)

elhímezni (szavait): a «hímezni» szó átv. ért. a. t. m. fes-teni, szépíteni; elváltoztatni, palástolni. «Szóhímező» az, a ki csaló szándékkal szépen beszél. V. ö. Nyelvőr, XXII. 505. 559.

elhitetni magával: hinni, elhinni, meggyőződni vmiről, meggyőződve lenni vmi felől, ez utóbbi kifejezéssel is él. Régi.

elhitetni vkit: elámítani, megcsalni. Régi.

elhitetni vkivel vmit: meggyőzni vkit vmi felől. Régi.

elhülni: régi s ugyanazt teszi, a mit az «elhalni»; l. e «Szót.»-nak ezt a szavát. Ma is mondják: hűledezni.

elijedni: megijedni. Régi.

elillantani: elillanni, töve az «illa», a mi futást, elosonást, menedéket, menedékhelyet teszen. E régi szavunk él még ebben a kifejezésben: Illa berek nád a kert; talán: menedék a berek, nádak, erek, v. nádas erek? V. ö. Nyelvőr, XIII. 228—31. 275—6.

elintézni: elhatározni, elvégezni, feltenni, kijelölni, kitűzni. «Elintézett tárgy» a. t. irataiban mint: feltett czél. Lásd e «Szót.»-nak «tárgy» szavát. — V. ö. Nyelvőr, XIX. 57—60.

eljárni (a főiskolákat): elvégezni, kijárni. Régi. L. e «Szót.»-nak «főiskola» szav.

ellátni: általlátni, él e szóval is jelen művében. Azt is teszi, a mit a «látni». — A Vulg. e szavait: Aspectus illius erat usque ad terminos universæ terræ (Dán. 4, 8,) Káldi így fordítja: Ellátása az egész földnek határig volt. Károlyi u.-avval a a szóval él: Annak ellátása az egész földnek határáig. T. i.: azt a fát (mert arról van szó) meg lehetett látni, az a fa látható volt, meglátszott stb. Rádai P. is mondja: A mint elláttál s választál. Munkái, kiadta Négyesy (O. K. 256. sz.), 87. lap. V. ö. Ar. Toldi, IV. én. 8. vszak. — A moldvai csángók «ellátó»-nak hívják a jövőmondót, v. ö. Ny.-őr, X. 152. — L. e «Szót.»-nak «elélni» szav.

elméjét futtatni: elmélkedni, gondolkodni. Régi. Ma is: elme-futtatás.

elmenni vmin: eligazodni vmin. Ma is m. úgy. Nincs m. a Ny.-t. Sz.

eloszlani (egymástól): elválni. — L. e «Szót.»-nak «oszlani» szavát.

előbeszélleni: így is mondja: elbeszélleni; elbeszélni, elmondani. Régi.

előbeszéllés: elbeszélés, elmondás. Régi. Él vele Báróczi, Kasándra, III. r. 3. könyv. 212. lap. (er. kiad.)

elsőben: először, kezdetben. Régi.

eltávozzon: jel. művében ez az első «ik»-es ige (16. l.), de sem ezzel, sem a többi «ik»-es igével nem él az «ik»-es ragozás szabályai szerint.

eltévelyedés: elveszés. Csak D. él vele ebben az értelemben.

elveszeszteni: elveszteni, elpusztítani, tönkre tenni, kivégezni, meggyilkolni. V. ö. Nyelvőr, XIX. 499.

emberül: régi, ma így: férfiasan, a mi a ném. männlich példájára terjedt el.

emlékezet: emlékezés, említés. Sz. Molnár.

eredni: indulni, menni. Régi. Ma is mondják: eredj, futásnak eredni stb. V. ö. Nyelvőr, XXII. 465.

erkölcs: a lat. virtus, a ném. Tugend. A régi írók így is mondják: jóság, istenes jóság, lelki jóság, jóságos v. jószágos cselekedet, jószág. — «A deákok (azaz a rómaiak), *virtutem a vi*, a jószágot erőttől nevezik, és erősségnek híják», mondja Pázmány, Vizk. ut. VI. vas. első b. az elej. — Ezért nevezték el a nyelvújítók «erény-», «rény-» és «rőny»-nek; magyaros

hangzással, de a szófejtés szabályai szerint helytelenül. V. ö. Nyelvőr, VIII. 413.

erőt venni: diadalmaskodni, elhatalmasodni, győzni; átv. ért. elterjedni. A r. ny. ált.

eset: baj, bukás, elesés, esés; az esemény és történet (ez utóbbi szóval is él) értelmében is él vele. Régi. L. e «Szót.»-nak «történet» szavát.

esni: történni, e szóval is él. Régi.

ett: evett, comedit. Ma is mondják így némely vidéken, pl. a Király-hágón túl. V. ö. «Minekutána eleget ett vala.» Kár. bibliaf. (Ruth. 2, 18.) «A holló egy magas fa galyán sajtot ett». Virág, Holló és róka.

esztet: ezt. Az u. n. pleonastikus ragozás alakjaira nézve v. ö. «esztetet» (Nyelvőr, III. 513. VI. 522. IX. 205.) «asztat», «asztatot» (U. o. III. 69—70. VI. 522. IX. 205.) V. ö. «Aztat... általláttam». Mik. XXII. lev. (az elej.)

égni: erősen vágyini, szeretni. E kif., mely nincs meg a r. ny.-ben, mi alkalmasint a francziáktól vettük, ezek pedig a lat. íróktól vették. V. ö. Hor. Od. 2, 4, 7. Virg. Eccl. 2, 1. Ovid. Met. 8, 62. — Corneille, Sertorius, I. 2. Nicomède, I. 2. Cinna, V. 2. Molière, Misanthr. I. 2. Racine, Iphig. II. 5. Athalie, IV. 3. Fénelon, Télém. XV. Voltaire, Zaïre, III. 4. IV. 3.

éhhel: éhen, éhség miatt. A töve «éh», a mi subst. és adj. is. Régi. Ilyen: halkkal, nappal, reggel, ősszel, tavasszal.

éjtszaka: majd valamennyi régi író így írja, olykor Arany is. Ilyen: napotszaka, nyaratszaka stb. V. ö. Nyelvőr, V. 29. IX. 369—70. XV. 80.

éktelen: a mi nem ékes, nem szép, csunya, rút. — A szék.-nél a mi nagy v. szokatlan, ha szép is. V. ö. Kriza, Vadr. 496. — V. ö. Nyelvőr, I. 121—2.

éldegelni: éldegélni. A r. ny.-ben: eddegelni, folydogalni, járdogalni, üldögelni, jödogelni, mondogalni, várdogalni, viddegelni stb. Ez utóbbi szóval is él, de ékezte. 22. lap.

építőmester: a ném. Baumeister nyomán. Az «építész» terjedt el helyette, a mely helytelenül alk. szó; v. ö. Nyelvőr, IV. 241.

éppen: egyenesen, épen, sértetlenül, teljesen. A régiek, a kiejtés szerint, két «p»-vel írták akkor is, mikor a. t. m. a ném. «unversehrt», és akkor is, mikor a. t. m. a ném. «eben». V. ö. Ny.-őr, XI. 422—3. 468—9.

éppenségesen: a kiejtés szerint két «s»-sel írja; teljesen.

Megvan a Ny.-t. Szót.-ban. — L. e «Szót.»-nak előbbi szav.

érdekleni: gyakorító s tétető alakja az «érni» igének, ma: érni, érinteni, érintgetni; a nyelvújítók az «érdekelni»-nek más értelmet (s' intéresser) adtak. Kazinczy maga is még a régi értelmében él vele: «Egy tisztelt ősz atyán kellett-e... éppen ott ejtenem sebet, a hol az őtet leghalálosabban érdeklí?» Bácsm. gyötr. Heinrich G. kiad. szer. (O. K. 60. sz.) 108—9. lap.

érezni magát: a fr. és ném. ny.-ben megvan, alkalmasint a ném.-ből került hozzánk. A magyar a «lenni»-vel fejezi ki, pl. hogy vagy? jól vagyok, v. csak így: jól; a betegről: jobban v. rosszabbul (t. i. van.)

érkezni vmire: ráérni vmire. A ném. «Zeit haben» fordítása még nem volt elterjedve D. idejében; de ezt már mondja: «Nincs időnk, hogy elvesztessük», a mi a ném. «wir haben keine Zeit zu verlieren» fordítása. — L. jel. műv. 15. lapj.

értékes: értékes, becses gazdag, vagyonos. Nem D., hanem Apor él vele.

érzékenység: érzés, e szóval is él; érzék. Régi.

és ugyan: ugyanis, is, és, és bizony, és még, sőt. — L. e «Szót.»-nak «ugyan» szav.

észbe tünni: l. e «Szót.»-nak «tünni (észbe)» kifejezését.

fakadni: l. e «Szót.»-nak «elfakadni» szav.

falu fejében nem alkalmas kardot vonni: Eszt. M. szerint közmondás. Értelme alkalmasint az, hogy ha falut ígérnek az embernek, v. egy faluért, v. kedvéért, nem érdemes hadakozni, t. i. bizonytalan v. csekély haszonért nem kell háborút indítani.

farmatring: farhám, postilena, Hintergeräth, Schwanzriemen. Apor él e szóval.

feddődni: régi; ő, helytelenül, átható ige gyanánt él vele.

fehér nép: az asszonyok, a nők. Ma a ném. Frauenwelt fordítása kiszorította az irod. nyelvből.

fejvétel: így is mondja: fővétel, t. i. lefejezés; Ker. Sz. János lefejezésének ünnepét (Decollatio S. Joann.), így hívják magyarul: János fővétele.

felborsósodni: a testről mondja, a r. ny.-ben: borsózni; ma is mondják: borsószik a hátam.

felekezet: politikai párt, része vminek. Régi.

felépült: e kif.-ében fordul elő: «a jól felépült magyar» (jelen művéhez csatolt 15. jegyzetében), kétséggkívül «der gut gebaute Ungar» ném. kif. fordítása. Magyarul: derék v. szép termetű, jó testalkotású, jól megtermett.

felfogni: felkarolni, magára vállalni. V. ö.:

«Kinek az ég alatt már senkije sincsen,
Ne féljen: felfogja ügyét a jó Isten.»

Ar. Toldi, VII. én. 1. vsz.

felmagasztalás: felemelés, magasra való emelés, exaltatio. V. ö. Kár. bibl. (Ján. 3, 14.)

felnagy: szótáraink folnagy-nak írják; a régiek írják «falunagy»-nak is. Ny.-t. Szót. I. 235.; falu v. község bírāja, gazda, sáfár, v. ö. Ny.-őr, XXIV. 577. XXV. 21—4. [174—5. 258—60. Apor él vele.

felocsódni: felocsúdni, magához térni. E szót úgy («ó»-val) mondja Pázmány és Czuczor (Botond, I. 96.) is.

félrelépés: a ném. Fehltritt nyomán mondja.

feltétel: úgy tetszik, hogy az ő szava, a latin propositum, a ném. Vorhaben, Vorsatz. A régi ny.-ben: szándék.

feltett: szintén az ő szava, u. a. t. m. az előbbi szó.

fémlelni: fényleni, így is írja. — V. ö. Nyelvőr, II. 519. V. 425. VIII. 480.

fenék: a lat. fundamentum, ma: alap, Barczafalvi ajánlotta, v. ö. Ny.-őr, X. 457., helység neve hazánkban, Alapy nevű család is volt. — Ma is mondják: fenekestől felforgatni.

fen szóval: így is mondja: hangosan, ez utóbbi majdnem teljesen kiszorította irod. nyelvünkéből.

fény: él a «fényesség» szóval is, ama rövidített alakja megvan a r. nyelvben. V. ö. napfény, szemfény, verőfény stb.

fenyíték: fegyelem, fenyegetés, büntetés. Az «ék» névképzőre nézve V. ö. Nyelvőr, V. 148—50.

fiui: gyermeki, leányról is mondja. Ma is hívja «fiam»-nak a nép a leánygyermeket, a feleséget stb.

foganatlan: a «foganni» (concipere) igéből, a minek nincs foganatja, hatástalan. Az irod. ny. már alig ismeri.

fogmeg: fogdmeg; némely helyen így is: foglár, az a személy, a ki a régi sorozásokkor ujoncokat fogott; gonosztevőket nyomozó pandur. V. ö. az Akad. N. Szót.

fok: hegye vminek. V. ö. Nyelvőr, XVII. 510—1. V. ö. Ar. Toldi, II. 2. VIII. 13.

folyadék: él e szóval, a mely, alkalmasint a ném. fließen nyomán, az ő alkotása, mathematikai műveiben is; ma: folyomány, következtetés, következmény; e szók a lat. sequere s consequentia s a ném. fließen, folgen és folgern nyomán készültek. A «folyadék» ma a. t. m. liquidum, Flüssigkeiten.

folyosó: megvan már a régi ny.-ben; a fr. couloir, a ném. Gang.

folytatni: a folyónak tétető alakja, nemcsak continuare, folytatni, hanem folytatni, folyóni, szaladni. Ma is: péld. pört folytatni.

font-arany: a mibe arany van fonva vagy szőve, fonott aranyos kelmé v. zsinór. A r. ny.-ben így is: vontarany. V. ö. Kriza, «Vadr.» 538. Nyelvőr, IV. 567. Sziládi, R. M. K. T., III. k. 397. lap.

fontolni: azt is érti rajta, egyebek közt, a mit ma a tervezni szóval fejezünk ki.

forgó: tollbokrétá a süvegen, Federbusch. Régi.

forgó szerencse: állhatatlan, változó. — Fal. egy versének címe: A forgandó szerencse. V. ö.: «Forgó viszontság járma alatt nyögünk.» Berzs. A magyarokhoz. — L. e «Szót.»-nak «jó szerencse» szav.

fortély: a ném. Vortheil-ból, csalárdság, fogás, furfangosság, hamisság, ravaszság. Még Eötvös is él vele. V. ö. Kelet népe és P. H. 15. 117. lap. (er. kiad.)

fő: adj., külön írja, a többi régi író is; előkelő, első, felső, finom, jeles, jó, nagy.

főképpen: mondja így is: legfőképpen; D. a «főleg» szóval még nem él.

főiskola: megvan ugyan a régi nyelvben, de alkalmasint a ném. Haupt- v. Hochschule-nak fordítása.

főstrázsamester: a régi német császári hadseregben, Wallenstein ideje óta, Oberstwachmeister-nek hívták azt a törzstisztet, a kit utóbb Majornak hívtak; magy. őrnagy. A «stráza» szó szláv. Az «őrmester» szó Sándor István alkotása. V. ö. Nyelvőr, III. 411. — Hogy az erdélyi fejedelmek seregében oly nevű katonai tisztség nem volt, mondanunk sem kell.

fővétel: l. e «Szót.»-nak «fejtétel» szav.

furcsa-eszű: a. t. m. a r. ny.-ben: agya-fúrt, esze-fúrt, fúrt-fejű, t. i. furfangos, hamis, ravasz. A furcsa szónak — magában is — értelme csak az volt a r. ny.-ben.

futtatni elméjét: l. e «Szót.»-nak «elméjét futtatni» kif.

füstbe v. füstre menni: meghiusulni, megsemmisülni, nem sikerülni. — «A füstbe ment terv» Petőfi egyik költeményének címe.

galand: pántlika, szalag, zsinór; a fr. galant, e, subst. és adj., v. az ol. gala szóból. Nem D., hanem Apor él vele.

golyóbis: golyó, v. ö. Nyelvőr. XI. 423. XIV. 362—3. XV. 451.

gyakor: gyakori, gyakorta való. V. ö. Kriza, Vadr. 501.

gyalui: a Királyhágón túl Kolozsm. levő Gyalu faluból való.

gyanakodni vmi felől (sokféleleképpen): gyanítani, sejteni sokfelét. Régi.

gyanó: gyanu, így is írja; gyanakodás, gyanítás, gyanuság, sejtelem. — «Ki miben tudós, abban gyanós.» Km. V. ö. Erd. M. Közm. k. 3156. Pázm. is él vele.

Gyárfás: keresztnév, lat. Gervasius. Ily nevű szent és vértanu emlékét jún. 19. üli az egyház. — Barcsai Ákos fejedelemnek nem volt ily nevű bátyja.

gyöngyház: a lat. concha margaritifera, a ném. Perlenmutter, Perlenmuschel.

gyötrellem: baj, fájdalom, kín, kínzás, kínlódás, szenvedés. A mai irod. ny. nem igen él vele. Báróczi még mondja, Kassándra, III. r. 3. k. 213. lap. (ered. kiad.) Kazinczy egyik művének címe: Bácsmegyeinek gyötrelmei.

gyülelész: hitvány, jött-ment, silány, zagyva. Így is mondták a régiek: dib-dáb, a nép ma is mondja.

hagyján: a «hadd járjon» egybevonása, hadd legyen, nem bánom, megjárja, elnézhető.

hajtani vki- v. vmire: hallgatni vki- v. vmire, szót fogadni. A nép ma is mondja.

ha ki: a lat. si quis, a ki, ha valaki. A r. ny. ált.

halkkal: l. e «Szót.»-nak «éhhel» szav. V. ö. «Folyvást, de halkkal haladva az ék». Fáy, A fiatal daru.

hallat: hallás. Régi. Ma is, pl. füle hallatára.

hamarság: gyorsaság. A régi írónál: hamarsággal, azaz gyorsan. Sz. Molnár.

ha mi: a lat. si quid, a mi, ha valami. A r. ny. ált.

ha mindgyárt: a ném. wenn gleich; magyarosan: ámbár, bár, jóllehet, noha.

hanem ha: ha csak, ha, ha nem, mint ha; ni, nisi. Régi.

hasonlottság: a hasonlani igéből, meghasonlás, vizálykodás.

V. ö. Kár. bibliaf. Máté, 12, 25. Márk, 3, 24. Luk. 11, 17. Ján. 10, 19.

hasznot hajtani: eredeti magy. kifejezés, melylyel az irod. nyelve nem él.

hátrálni: hátráltatni, akadályozni, gátolni. Más r. í. is.

hátravetni: félre tenni, mellőzni, nem tekinteni. Nem D. él vele, hanem Eszt.

héjában: hiába, hiában. Pázm. így írja: hejában és heában, Káldi: heába s heában; Mikes sem írja «i»-vel, v. ö. LXXXIII. és LXXXV. lev. V. ö. Kriza, Vadr. 502. Nyelvőr, III. 201.

héján: híján, híjával, hiányában. V. ö. Az egyik tizenkilencz, a másik egy híján húsz. Km. — L. e «Szót.»-nak előbbi szav.

héjával: ugyanaz.

helybenhagyni: mondja így is: jó karban (t. i. karba) tenni, azaz jól elhelyezni, gondoskodni vki- v. vmiről; érti rajta azt is, a mit ma a ném. das Glück begründen-nek és a ném. versehen-nek fordításával fejeznek ki. — V. ö. «Gyakran az atyáknak fiok testére vagyon csak gondgyok, nem jámborságára, és, gazdagon akarván őket hadni (t. i. hagyni), meg nem gondollyák stb.» Pázm. (A fiaknak, istenes neveléséről, II. r. a közepe felé.)

hír: tudomás, tudta vminek. Jelen művében: Hírem, híred, híre nélkül, Isten hírével (ma is mondják). — V. ö. Se híre, se hamva. — Pázm. a Vulgata e szavait: Scitote esse iudicium (Jób, 19, 29.) így fordítja: Híretekkel legyen, hogy ítélet léssen. (Az ítélet jeleiről stb. cz. besz.)

hírkapó: a ki a híren kap, a ki hírt v. ujságot kíván tudni.

hírlelés: régi szó, hirdetés; kihirdetés, e szóval is él.

hites: hitestárs, e szóval is él; házastárs.

hitpajtás: e szó, úgy tetszik, az ő alkotása; bizonyára a ném. Glaubensgenosse nyomán. Ma: hitfél, hitsorsos.

hívtatal: hívás, hivatás. Régi.

hogy: a hogy, a mint, hogyan, mert, mikor. V. ö.:

«Emlékezem, hogy felvévél először.»

Vör. Shakespeare Jul. Cæs.-jának ford.-ban, III. 2.

holott: a hol, hol, ott a hol. A r. ny.-ben általános.

homály: a homályosság szónak ama rövidebb alakja megvan a r. ny.-ben.

hón: így magában szokatlan, rendesen így: hónalj, hón alja.

horút: hurut, köhögés.

Horvátok: jelen művének előszavában (Nemzetem!) említi; minthogy csak az ő idejében, a nemzeti ébredés idejében élt jeles embereket említ, bizonyára Pálóczi Horváth Ádám tudóst és író, a ki 1760-ban szül. és 1830-ban halt meg, érti rajta.

hova-tova: ált. így: hova-tovább, mennél tovább, mindinkább.

höbögni: hebegni. Faludi is úgy mondja, N. U. IV. közb. (a v. felé.)

húg: a fi- v. leány- v. nőtestvérnek nálánál ifjabb leány- v. nőtestvére húga, a nál. idősebb nénje. Ez utóbbi szó töve: néne. Bátya az idősebb fitestvér, öcs az ifjabb. A testvér fi- s leánytestvért teszen. A r. ny.-ben fitestvér «atyafi» is. Mindezek helyett ma a helyt. alk. fi- és nővér szó terjedt el. V. ö. Nyelvőr, XVI. 24. 59.

hüteni száját: kinyitni, hogy a levegő érje, az ő metaph. T. i. beszélni.

idétlen: idő előtt való, nem a maga idejében való, éretlen. Régi.

igazában: igazán, e szóval is él, mind a két szó ezt teszi: igaz módon, igazságosan, becsületesen, helyesen, jól, őszintén, valósággal. E kifejezése: «Isten igazában» a. t. m. derekasan, teljes erővel, valóban. V. ö. az Ak. N. Sz.

igazán: ugyanaz.

igyenessen: egyenesen, «i»-vel írják Pázm., Káldi és Faludi. V. ö. Kriza. Vadr. 503. Nyelvőr, II. 373. V. 576. IX. 483—4. 502. A szófejtés szabályai szerint egy «s»-sel kell írni; de a beszédben két «s» hangzik, úgy mint sok más szavunkban.

iktat: így írja, a kiejtés szerint; helyesen: igtat, a régi jochtat, jogtat. Előfordul a H.-B.-ben. Ilyen a nyugtat, vágat stb.

illa berek, nád a kert: l. e «Szót.»-nak «elillantani» szav.

illantani: l. ugyanott.

immár: már. V. ö. Kriza, Vadr. 503.

immáron: ugyanaz.

importunus: lat. szó, alkalmatlan, terhes. Nem D. él vele, hanem Eszt.

informatio: lat. szó, értesülés, tudakozódás. Eszt. él vele.

ingyen: igen, igenis, nagyon, pedig. V. ö. M. Nyelvészet, III. 121—2. Nyelvőr, VIII. 552.

ingyen sem: nem is, épen nem. L. az előbbi szót.

interponálni (magát): közbevetni magát, közben járni. Eszt. él vele.

intézet: határozás, határozat, szándék. L. e «Szót»-nak «elintézni» szavát.

intézni: határozni. L. az előbbi szót.

intimatio: lat. szó, törvényszéki v. egyéb hivatalos értesítés, tudósítás, meghagyás, parancsolat. Eszt. él vele.

involválni: lat. szó, maga után vonni, magában foglalni. Eszt. él vele.

is: e kötőszó helye a beszédben és az írásban a régieknél igen változó, többnyire a latin ny. szórendje szerint élnek vele. V. ö. Nyelvőr, I. 167—71. 206—14. 254—60. 303—10. 361—3. VIII. 156—164. 215—6. IX. 289—99. 337—45. 547—51. — D. gyakran a «sem» hely. él vele s a mondat végén. V. ö.:

«Te a hazáért halni tudál, dicső!
Mi nem tudunk már érte csak élni is.»

Vör. Szigetvár.

Isten nyila: régi képes kif. Mennykő, villám.

Isten igazában: l. e «Szót.»-nak «igazában» szav.

írni: festeni, e szóval is él; rajzolni. V. ö. Nyelvőr, III. 2.

A régi ny.-ben festő, a ném. Färber, festő mesterséget folytatót tett; a ki képet festett, annak képíró volt a neve.

A «festész» helytelen alkotású, v. ö. Nyelvőr, IV. 241.

íródeák: jegyző, a lat. notarius; a «deák» szó a görögből származó lat. diaconus szóból ered, a. t. m. latin, római, tanuló, iskolázott v. tanult ember, tudós. V. ö. Nyelvőr, VIII. 17. X. 203. XI. 161.

ítéletet tenni: ítélni, ítéletet mondani. E kif. és az ut. köv. is régi.

ítélettétel: ítélés, ítélet, ítéletmondás.

ítélni: gondolni, hinni, vélni. V. ö.: «Ítéld el, ha lehet, micsoda állapotban írom ezt a levelet». Mik. CXII. lev.

íz: nem, nemzetség, tag és a mit ma «nemzedék»-nek mondanak; régi, de él vele a mai «ízlés» (a ném. Geschmack) szó értelmében is.

javallás: dicsérés, helyeslés, tanács. Ez utóbbi ért. csak D. él v.

játszó-kártya: a ném. Spielkarte fordítása.

jebuzeus: a régi Palaestina egyik pogány népe (Józsue, 12, 8.), mely ellen az izraeliták Józsue, a bírák, Dávid és Salamon idejében harcoltak.

jó karban tenni: l. e «Szót.»-nak «helybenhagyni» kif.

jól felépült: l. e «Szót.»-nak «felépült» szav.

jóságos cselekedet: l. e «Szót.»-nak «erkölcs» szav.

jó szerencse: a r. ny.-ben a «szerencse» nemcsak «fortuna», hanem «sors» is, azért tették hozzá a jó, bal, gonosz stb. jelzőt.

jótehetetlen: helyesen: jótehetetlen, v. ö. Nyelvőr, IV. 53.; tehetetlen, a ki nem tud segíteni, erőtlen, élheteretlen, nyomorult, szűkölködő, ügyetlen; «magával jótehetetlennek lenni» a. t. m. nem tudni segíteni magán. V. ö. Nyelvőr, IV. 329.

jöni: jönni, mind a két alakkal él. A régi nyelvben csak a «jöni» alak van meg.

jövedelem: megvan Sz. Moln. «Szót.»-ban, D. jelen művében a kamatot is érti rajta.

kalán: kanál, mind a két formájával él. A hangátvetés (metathesis) számos példáját lásd Nyelvőr, I. 467. II. 21. III. 321. VII. 339—57.

kaláris: D. így mondja, Apor meg így: «kláris», lat. corallium, ném. Koralle. Apró golyócskákat esztergályoznak belőle s zsinórra felfűzik, a nők nyakukon és kezükön, ékesség gyanánt, hordják. V. ö. Nyelvőr, XVI. 20. Arany, Toldi, XI. 2.

káplár: a fr. caporal, az ol. caporale, az ol. capo (a lat. caput) szóból; magy. tizedes, e szóval is él.

kar: állapot, hely, osztály, rang, rend. E kifejezése: első karú a. t. m. első rendű, jeles. V. ö. karok és rendek. L. e «Szót.»-nak «helyben hagyni» kif.

karóba húzni: karóra, azaz fából készült nyársra húzni. Egyik neve a régi kegyetlen kínzó büntetéseknek.

kárt vallani: károsodni, megkárosodni. A ném. «Schaden leiden» fordítására tehát nincs szükség. — A «vallani» nem confiteri, hanem habere abban a kifejezésben; ilyen: becstelenséget, gyalázatot, kudarcot, szégyent stb. vallani. V. ö. «Búsul (fohászkodik, sóhajt) mint a kárvallott czigány.» Közm. Erd. M. Közm. K. 1624. V. ö. Nyelvőr, VIII. 171. 216—8. 511. IX. 23. XVI. 37. 72.

kedvét megszegni vkinek: l. e «Szót.»-nak «megszegni kedvét vkinek» kif.

kedvet találni: a régi írók műv. a lat. «invenire gratiam» fordítása, t. i. kedvesnek v. kegyelemben lenni, tetszeni. V. ö. Kár. bibl. Móz. I. 23, 10. Eszter, 7, 3. A «kedv» szó a régi ny.-ben a. t. m. akarát, kegyelem, önkény, öröm, tetszés. Ma is mondják: kénye kedve, kedvem telik ebben v. abban, kedvemre való stb.

kelmed: így is mondták a régiek. A nép ma is mondja: kegyelmességed, kegyelmed, kelmed, kend, ked, ke. Az irod. ny.-ben a kegyed-del ma is élnek.

kelletik: kell, szükséges. Más régi írók is élnek vele; úgy tetszik, hogy latinos.

kén: kín, más régi írók is írják «é»-vel, ép úgy mint a «kén» (sulphur, Schwefel) szót. A «míg» helyett is D. «még»-et ír, más r. írók is. Ez értelemzavaró, kétértelmű tájszólásokat a nyelvújítás kirekesztette az irodalom és a műveltek nyelvéből.

kény: akarat, gyönyörűség, kedv, önkény. Ma is: kénye-kedve stb. V. ö. Nyelvőr, XIV. 532.

kényes: önkényes, a ném. willkürlich. Nincs m. a r.ny.ebb. az ért.

kép: szobor, l. e «Szót.»-nak «állókép» szav.

képtíró: l. e «Szót.»-nak «írni» szav.

kerecsen: lat. gyrfalco, ném. Geierfalk. Sólyomfaj, égszínű tollakkal, rövid, erős és igen meggörbödött hegyes orral, nagy fekete szemgolyókkal, égszínű csupasz lábszárakkal. Az Ak, N. Szót. — Előfordul Horv. E. Árpád-jának IV. k. így: kerecseny. Kerecseny nevű falu is van, Zalam. Apor él vele.

kerekedni: nemcsak: eredni, kelni, következni, származni, támadni; hanem: kerülni, a ném. kosten. Ily értelemben csak D. él vele.

kéremény: kérés. Megvan Sz. Moln. Szót.-ban.

keresztelő-könyv: a melybe a keresztelteket írják, megv. az Ak. N. Sz.-ban, ma: anyakönyv.

kertelet: a kertelni igéből, a mi a. t. m. kerítéssel körülvenni. Sz. Moln. — Kertelet: bekerített hely, kerítés, kerület, korlát, terület.

kerthajlék: kerti ház, k. mulatóház; D. szava, a ném. Gartenhaus.

készülő főben: készülő félben. Nincs m. a Ny.-t. Sz.

kétszeres: subjt., kétféle gabonának keveréke, különösen búza s rozs együtt. Mondják: kétszerest vetni, kétszeresből sült kenyer. Az Ak. N. Sz.

kevélykedni: Kazinczy is él e szóval u.-abban az értelemben, a melyben D., l. e «Szót.»-nak «büszkélkedni» szav.

kiadás: megvan a r. ny.-ben; kifejezés, kinyilatkoztatás, nyilvánítás; «kiadta vminek» a. t. m. kifejezése vminek.

kiadni magát: megvan a r. ny.-ben; kinyilatkoztatni akaratát, kifejezni magát; a «kifejezni» szó megvan a régi ny.-ben, de a «kifejezni magát» kifejezés csak a nyelvújítás óta van

meg nyelvünkben, kétség kívül a ném. sich ausdrücken v. a fr. s'exprimer után készült.

kietlen: adj., durva, nagy, rút. Régi. Mint subst. neve a pusztának, a mely utóbbi szó szláv eredetű, v. ö. Simonyi, A m. ny. I. 121. Azonban így is előfordul a régi ny.-ben: kietlenpuszta. V. ö. Nyelvőr, XXII. 541.

kifacsarni magát: kicsavarni v. kiszabadítani magát, kifejtődni, menekülni, szabadulni. A facsarni s kifacsarni (hangátvetéssel «csavarni») szók megvannak ugyan a r. ny.-ben, de a kifejezés, a melylyel D. él, úgy tetszik, a ném. auswinden után készült.

kifészkelődni: kifejtőzni, ki- v. megszabadulni. Ily ért. csak D. él v. Ma is: befészkelődni, t. i. befurakodni, bejutni, tanyát ütni; fészkelődni v. fészkalódni, t. i. nyughatatlankodni.

kihírlelni: kihirdetni, «kihirlettetni» a. t. m. kihirdettetni; l. e «Szót.»-nak «hírlelés» szav.

kiigazítani: kikergetni, kiküldeni, kiparancsolni, kiutasítani, kiűzni. A r. ny.-ben megvan; többek közt Mikes és Faludi N. U. u.-a. az értel. él vele mint D. Ma is mondják: helyreigazítani, útbaigazítani stb. Némelyek a «kiigazítani» szóval fordítják a ném. ausbessern-t.

kikérni magának: noha a «kikérni» megvan a régi ny.-ben, de D. németesen él vele; mert e kif. fordítja vele: sich etwas bei einem vagy von einem ausbitten, magyarul: vmire kérni vkit, kívánni, követelni.

kimenetel: régi, a lat. exitus, vég; a nyelvújítás óta: eredmény, a mi a lat. resultatum és a ném. Erfolg kifejezésére készült.

kimondhatatlanképpen: kimondhatatlanul, l. e «Szót.»-nak «csudálatosképpen» szav.

kinestartó: a «kinestárnok» új szó kiszorította nyelvünkéből. Ámbár a «tárnok» szó régi, de nem a «tár» (a mely különben szintén régi szó, l. e «Szót.»-nak «tárház» szav.) és a «nok» képző (a mely szintén régi) összetételéből van alkotva, hanem v. szláv eredetű v. a középk. lat. «tavernicus» magyarított alakja; erre s ált. a «nok» és «nök» képzőre nézve v. ö. Nyelvőr, III. 508—9. VI. 511—2. VII. 148—50. IX. 215—6. X. 117—8. 454. XIV. 371—3. XXII. 40—3.

kinyilatkoztatás: régi; kinyilvánítás, nyilatkozás, tudtul adás, a ném. Entdeckung is, melynek fordítása (t. i. fölfedezés); el van terjedve mai irod. ny.-ben.

kinyilatkoztatni: l. az előbbi szót.

kinyugodni magát: a ném. sich ausruhen fordítása; magyarosan: nyugodni, megnyugodni, pihenni, megpihenni.

Királyi-Rév: ol. Porto-Ré, horv. Kraljevicza, város, a Bucari-öböl bejáratánál, és kikötő, a Quarnero-öbölben, Horvát-Szlavonországban, Modrus-Fiume megyében.

kisztetés: készítés, nógatás, unszolás. Úgy írják más r. í. is.

kitenni magáért: deréknek lenni, helyt állni, megfelelni kötelességének, kielégíteni a várakozást. Megv. a nép ny.

kivált: a «kiválni» ige mult részesülője, D. két «t»-vel írja, s mint adj.-mal él vele; jeles, kiváló, kitünő; ez utóbbi szó a nyelvújítás idejében — a ném. ausgezeichnet példájára — terjedt el irod. ny.-ben. Apor (l. D. jel. művének 3. jegyz.) is él úgy vele, de él vele a lat. præcipue s a ném. besonders értelmében is (l. Dug. jel. m. 6. jegyz.)

kivenni: a ném. ausnehmen ford. Jelen művének egy helyén így szól: «kivette erkölceit». Magyarosan: észrevenni, megismerni, meglátni stb.

klarisos: a mi klárisal van díszítve. — Apor él vele. — L. e «Szót.»-nak «kaláris» szav.

kocsipór: más íróknál «kóczipór», alkalmasint ebből: kóczos pór (paraszt); hitvány, nyomorult, semmirekellő, silány, szegény. Pázmány, mikor a héber «rakáh» (v. ö. Máté, 5, 22.) szót magyarázza, így ír: «Sz. Jerónymus azt alítja hogy ez a szó *raca* (latinosan írja) annyit tészén, mint *vacuus*, *inanis*, külső értéktől és böcsülettől üres, mintha valakit kóczipór kuldúsnak neveznénk.» (A nyelvnek vétkeiről szóló besz. a vége felé.) P. P. Szót.-nak második, 1767-ben megj. kiadásában Bod így magyarázza: rusticellus, subrusticus a, um; sordidulus; etwas grob, ein wenig bäuerisch. Megvan egyéb szótárainkban is. Vörösmarty többször él vele műveiben; egyebek közt Shakespeare Lear kir.-a fordításában (a II. felv. 2. jel. elején).

koholni: tulajdonképen főzni, tűzben olvasztani, átv. ért. költeni, színlelni; koholt a. t. ál, csalfa, hazug, költött, színlelt, tettetett, utánzott. E szavaink helyett irod. nyelvünk csaknem mindig a ném. falsch szó fordításával él. — A «kohó» szóra nézve v. ö. Nyelvőr, XXII. 40—3.

kölcsök: kócsag, herodias egretta, Boie, és her. v. ardea garzetta Linn. Silberreiher. Kócsagtoll, nemcsak az említett madár

egyes tolla, hanem a tollából készült forgó is a süvegeken stb. V. ö. Az Ak. N. Sz. — Apor írja úgy, D. így: kócsag.

kormányozás: uralkodás; a rövidebb «kormány» is megvan a régi nyelvben, a mely voltakép a. t. m. a hajó kormányrudja (a ném. Steuerruder). V. ö. Nyelvőr, III. 274. Átv. ért. bármily uralkodás, vezetés. V. ö.: «Ált' veszi a kormányt . . . lihegni kezd az ifju kormányos . . . a hosszas kitűrésű munka kormányán . . . tapasztalt öreg üljön.» Fáy, A fiatal daru.

kőbálvány: l. e «Szót.»-nak «állókép» szav.

könyv: köny, lacryma. V. ö. Nyelvőr, II. 229.

könyvhullatás: könyvezés, sírás. Régi.

könyvtár: alkalmasint az ő alkotása; a régiek könyvház-, könyvesház- és könyvtartóháznak mondják a bibliotheca-t.

környülállás: más r. írók is úgy mondják, Virág is (M. száz. 27. l. az er. k. szer.), sőt még Kölcsey is (M. játéksz.); a lat. circumstantia, a ném. Umstand, a nyelvújítás után: körülmény.

köröszül-kosúl: más régi írók is írják így. V. ö. Ny.-t. Szót. II. 236—6.

kötélődzenni: bonyolódni, keveredni. D. e kif.: «Nekiment a két egybekötélődzött személynek» a. t. m. egybe- v. összefogódzott. V. ö.: «Az mely szűz leányzó, vagy barát Istennek szenteli magát, házasságba ne kötélődhessék» (non licet eis jungi nuptiis lat. szavaknak ford.) Pázm. Kal. 175. lap. (az első kiad. szer.)

követni: kérlelni (régi szó), kérni. Ma is mondják, de többnyire a «meg» igekötővel.

következendőképpen: következésképp, következőleg, tehát; régi szó, lásd e «Szót.»-nak «csudálatosképpen» szav.

közbenvetés: közbevetés, közbenjárás; közbe vetni magát, ma is mondják, a. t. segíteni, vmi bajt eligazítani. Alkalmasint a ném. sich in das Mittel schlagen vagy legen, v. in das Mittel treten nyomán. Ily ért. nincs meg a r. ny.-ben.

közben vetni magát: l. az előbbi szót.

közelgetni: közeledni, közelíteni. V. ö. Kár. bibl. Máté, 26, 45. Márk, 14, 42. Luk. 19, 37. Vör. A két szomszédvár, III. 225. Czuczor, Botond, I. 159. Ar. T. Sz. II. 6. IX. 5.

köz haszon: a köz adj., külön írja, úgy mint a r. írók általában, a. t. közös, közönséges, általános, nyilvános. A «köz haszon» kifejezéssel Faludi is él, ma így mondják: közjó. Ilyen a: közteherviselés, köztisztelet stb.

közönséges: általános, egyetemes, nyilvános, rendes, szokás szerint való. A r. ny. ált.

község: ma: közönség, nép. V. ö. Kár. bibl. Márk, 14, 2. Ján. 18, 14. Ar. T. Sz. VI. 95.

krepin: a fr. crêper (a lat. crispere), fodorítani, szóból: crêpe, crépine, crépon, fodorított fátyol, vékony szövet, bojtos v. rojtos czifraság, szegély. V. ö. Littré, Dict. de la langue fr. I. 891. 892. Nem D., hanem Apor említi.

kurtán: mondja így is: rövideden, t. i. röviden; a «kurta» szó nem a lat. curtus, a, um, sem a ném. kurz, hanem az ol. corta szóból, a mely a corto adj. nőnemű alakja. V. ö. Nyelvőr, XIII. 546. XIV. 320.

kútfő: régi, a forrás és kútforrás szó kiszorította nyelvünkől.

kurta tapasztalás: azért mondja, mert tapasztalás után rövid idő alatt lehet ismeretekre szert tenni; alkalmasint Seneca e szavainak nyomán mondja: Longum iter est per praecepta: breve et efficax per exempla. Ep. 6. — A «kurta» szóra nézve l. e «Szót.»-nak «kurtán» szav.

külömb: egyéb, jobb, más, különböző, ez utóbbi értelemben csak D. él vele.

külömben: jobban, másként, másképpen, más módon. Régi.

külömb-külömbféle: a r. írók így mondják, de D. így is mondja: külömbféle, így csak D. él vele a régi írók között. Ma: különféle.

különös: jeles, kiváló. A mai magán, magános és a lat. privatus (adj.) is. Többsé: különösök, így mondják a Királyhágón túl.

különössen: külön, egyenkint; a mit ma, ném. példára, így mondunk: négy szem közt, a lat. privatim. Régi.

lábra szállani v. szállni: nincs m. a Ny.-t. Szót.-ban, lábra kapni v. kelni, elterjedni.

láda: az a hely, a hol a pénzt tartják, ma: pénztár. A ném. Lade-ból, a r. ny.-ben: czéh-, frigy-, kincses-, pénzes-, pénztartó- stb. láda.

lakhely: megvan a régi ny.-ben, úgy mint a «leshely»; Nagylak, Széplak, Ujlak stb. helységnevek. V. ö. Nyelvőr, XVIII. 517—9.

lángolni: u.-a. teszi mint az «égni», l. e «Szót.»-nak ezt a sz.

lassan-lassan: lassankint. V. ö. Kár. bibl. Móz. V. 7, 22.

látod: látod. Ilyen: lám, a látom-ból. V. ö. Nyelvőr, V. 535.

V. ö.: «Ládd a többi horkol.» Ar. Toldi, I. 4.

leejteni: elejteni, le- v. meglőni, leütni. Régi.

leeste a napnak: képes kif., alkalmasint a lat. «occasus solis»-t ford. vele; alkonyat, este, napnyugta, így is a r. ny.-ben: napszállat stb.

lefestés: a ném. das Abmalen; de D. él még, úgy mint Apor, az «írni» s «képíró» szókkal is. L. e «Szót.»-nak «írni» szav.

legislegelől: legelől.

legislegelső: első.

legislegelsőben: először. L. e «Szót.»-nak «elsőben» szav.

lélekisméret: helyesen: lelkiismeret, conscientia.

lengedező hír: szállongó, szárnyaló hír. A hírről csak nála.

lenyakalni: nincs m. a Ny.-t. Sz., de megv. a lenyakazni, megnyakazni, nyakazni, a lat. decollare; l. e «Szót.»-nak «fejvétel» sz.

lépcső: megvan ugyan a r. nyelvben, de nem azt tette, a mit ma; hanem, úgy tetszik, fok-ot. D. is ebben az ért. él vele. Származik a «lépeselni» igéből. V. ö. Nyelvőr, XVIII. 463—4. A régiek a lépcsőt így hívták: garádics, grádics, fok-garádics (Nyelvőr, XXII. 540.), garádics-fok (u. o. 543.) Alkalmasint a lat. gradus-ból, de vannak, a kik szláv eredetűnek vélik. V. ö. Nyelvőr, XI. 166. A magánhangzóknak könnyebb kiejtés végett való közbeszúrására nézve l. e «Szót.»-nak «darabont» szavát.

léptetés: lassú lépés; l. a köv. szót.

léptetni: Pápai Páriz-Bod. Szót. szerint: lassan járni, lento gradu procedere; léptetve: lassan, pedepressim; D. a lépni helyett él vele.

lerakni vkit: gyalázni, legyalázni, szidni. Nincs m. a Ny.-t. Sz.

letenni életét: meghalni. Sz.-írási kif. V. ö. Ján. 10, 17. 18., 13, 38. U. a. I. lev. 3, 16. (A Vulg. szer.) Zr. Sz. v. VII. 31. Gyöngy. M. V. III. 225.

leventa: D. jelen művében: hős, vitéz; de voltaképp ezt teszi nyelvünkben: deli ifju hős, lovag. V. ö. Nyelvőr, VI. 441—2. V. ö.:

«Add meg azt, leventa, egy
Asszonyszemélynek!»

Kat. Bánk b. IV. 7.

leventás: hősi, vitézi. Nincs meg a Ny.-t. Szót.-ban.

lezárattatás: elzárás, elzáratás, régiesen: be- v. elrekesztés, fogságba- v. tömlöczbevetés. Alkalmasint ném. példára készült.

lezárni (az ajtót): bezárni. L. az előbbi szót.

lidércz: sokfélekép írják és sokfélét is teszen, D. jelen művében: gonosz lélek, kísértet. V. ö. Nyelvőr, V. 156—9. 323—4. XIX. 481—91. Borovszky Samu szerint: az ó-felnémet «hliodarsaz», a mi állatalakká való átváltozást, újévi lármás körüljárást teszen. Ebből képzett személyt jelölő főnév a «hliodarsazo», a miből a későbbi köznyelvben «liedersez» (olv. liderzec) lett, a mi a. t. m. necromanticus, bűbájos, szemfényvesztő. Ez a szó a középelnémetben nincs meg.

limitálni: a lat. limitare némikép magyarított formája, határt vetni, határral körülvenni, korlátozni, megszabni. Apor él vele.

linea: lat. szó, irány, rend, sor. Apor él vele.

lódíng: a ném. Ladung-ból, puskaportartó. V. ö. Nyelvőr, XXI. 577—8. — Apor él vele.

lófű: lófő, nem lófejű, sem lófejő, hanem lófő, t. i. székel; lófő-székeltek (lovasszékeltek) azok voltak, a kik lóháton tartoztak szolgálni (primipili). V. ö.: «Az egészségre vigyázunk . . . úgy lesznek mindenkor a ked nem lófejű, hanem lófő székelte». Mik. XXXIX. lev. Apor él vele.

lopó: tolvaj, e szóval is él. A r. ny.-ben «tolvaj» rablót tett. V. ö. Simonyi, A m. ny. I. 106.

Macskási: régi kihalt erdélyi család neve. A családnak oly nevű tagjai, milyenek D. jelen művében fordulnak elő, nem voltak; és a mit róluk D. mond, arról a történelem nem szól. V. ö. Apor, Synopsis mutationum (Monum. Hung. Hist. kiadja a M. T. Akad. II. oszt. XI. köt. 283. és 296—7. lap.) Nagy Iván, M. o. családai, VII. k. 216—22.

magánosság: a nyelvújítás után: magány. «Egyedülvalóság»-nak is mondják a régiek.

magával jótehetetlen: l. e «Szót»-nak «jótehetetlen» szav.

magló: magolni (azaz tenyészteni, szaporítani) való nőtény; szoros ért. csak a disznóról (emséről) mondják; szélesebb ért.: anyaló, anyakancza s. Sándor István szerint, csödör. V. ö. az Akad. N. Sz.

magos: magas (megv. így is a r. ny.-ben), altus, a, um, hoch. — L. e «Szót»-nak «kén» szav.

mái: mai, írják úgy más régi írók is, Pázmány, Káldi, Mikes, Faludi stb. V. ö. Kriza, Vadr. 508.

mátka-tál: tojásból, kalácsból és más egyébből álló ajándék, melyet a mátkák, azaz jegyesek, egymásnak küldeni szoktak. V. ö. az Ak. N. Sz. Nyelvőr, XXII. 510—2. Némely vidéken

ma is szokásban van, pl. Gyöngyösön. V. ö. Versényi György közlem. az Ethnografia 1894. évf. 4. sz. 276. lap. Általában jegyajándék, vőlegénynek bármily ajándéka, a melyet menyasszonyának ad.

Mátyusok: jelen művének előszavában (Nemzetem!) említi, bizonyára Máthyus István tudós orvost és írórt érti rajta. Családjának nevét többféleképp írják, v. ö. Nagy Iván, M.-o. családai, VII. k. 374—5. lap. Rövid életr. I. Fer.-Dan. Magy. írók, II. k. 193—4. l.

medály: a fr. médaille v. médaillon, az ol. medaglia, egy fél denár, aranypénz, érczből való emlékpénz, pénzhez hasonló nyakra való ékesség. Megvan PP.-Bod Szót.-ban. Apor említi.

még: míg. L. e «Szót.»-nak «kén» szav.

megbékéltetni: régi szó, a ném. aussöhnen ford. terjedt el helyette irod. ny.-ben.

megélni: a ném. erleben, magyarosan: megérni, így is mondja; meglátni. V. ö.:

«Megérem még azt az időt,
Sírva még el házam előtt.»

Népdal.

megengedni vmit: megbocsájtani vmit. Régi kifej.

megérni vmivel: beérni, megelégedni vmivel. A r. írók műv. gyakran ford. elő. Apor él vele.

megérteni: értesülni, megtudni. Régi szó.

meghalálozni: meghalni. Faludi így: meghalálazni.

meghazudtolni: hazugsággal rászedni vkit, a ném. belügen ford. Csak D. él így vele.

megjelentés: jelentés, bejelentés. Régi.

megkeríteni: D. metaph., megcsalni, rászedni. Faludi így mondja: megkerülni (vkit).

megkörnyékeezni: körülvenni. A r. ny. ált.

meglőni: agyonlőni. A r. ny.-ben általános. V. ö.:

«Madarat, nem egyet, százat is meglőnek.»

Ar. Máty. anyja.

megmásolás: megmásítás, megváltoztatás. E szó s a két következő általános használatú a r. í. műveiben.

megmásolhatatlan: megmásíthatatlan, változhatatlan, állandó.

megmásolni: megmásítani, megváltoztatni.

megmaszlagítani: a régi ny.-ben: megmaszlagosítani, el- v.

megbolondítani. A «maszlag» voltaképp mérget teszen. Faludi azt a mérget, a melylyel az egereket pusztítják, «egérmaszlag»-nak hívja.

megmértékelní magát: régi; mérsékelni m., uralkodni magán.

megnyomni: agyon-, egybe- v. összenyomni. V. ö. Kár. bibl. Kir. I. 3, 19.

megposhadni: régi; el- v. megrothadni.

megszegni (kedvét vkinek): szokottabb a «kedvét szegni vkinek» kif. Ilyen: akaratot, hitet, kenyeret, kötelességet, törvényt szegni. Mindeme kif. helyett ném. kifejezések fordításai honosodtak meg irodalmunk és műveltjeink nyelvében. — V. ö.: «Szegett szíved nem kell néki». Fal. Sz. E. II. Száz. 42. lap. (az er. kiad. szer.)

megszemelni: észrevenni, megszemlélni, szemügyre venni. Csak D. él vele.

megtartani: megmenteni. Régi szó.

megvesztegetni: el- v. megrontani. Így a r. ny.-ben is.

megverődik a szíve vkinek: t. i. megindul, megkönyörül meglágyul, megszeliidül. D. metaph.

megvilágosodás: a ném. Aufklärung: ma: felvilágosodás, a mely meg szórul-szóra való fordítása ama ném. szónak.

megvonyítani vkit: megróni vkit. Csak D. mondja így.

megvonyíttatni: megrovatni. L. e «Szót.»-nak előbbi szav.

menedékesen: hegyről, lejtőről lefelé, lejtősen. Megv. a r. ny.

mennyezget: mennyezget, a r. ny.-ben így van.

merevedten: az Ak. N. Szót. megvan, de nincs meg a Ny.-t. Szót.-ban; a hosszú s a sok «e» miatt nem szép hangzású «merevedetten» szó rövidebb formája; mereven, e szó megv. a Ny.-t. Szót.-ban.

mert: ezzel és a «mivel» okot jelölő kötőszóval él. Azonban helyettök soha, úgy mint mai íróink gyakran, az időt jelölő «miután»-nal (V. ö. Nyelvőr, I. 138. 142. 290. 432. III. 508. IV. 54—5.), sem a «miszerint»-tel (V. ö. Nyelvőr, 189. 432. V. 249—52.)

mért: miért, így is mondja. L. e «Szót.»-nak «kén» szav.

mértékelní magát: l. e «Szót.»-nak «megmértékelní magát» kifejezését.

Mészárosok: jel. művének előszavában (Nemzetem!) említi; bizonyára Mészáros Ignác író, a «Kartigám» szerzőjét, érti rajta. Rövid életr. l. Fer.-Dan. Magy. írók, II. 197—8. l.

mi: mily. Ma is mondják.

miátt: miatt. A nép így is mondja: miá.

micsodás: micsoda, milyen, minő. D. és Apor is él vele, más régi írók is. A nép ma is mondja némely vidéken.

mi dolog: ma csak «mi», v. «mi az v. ez». V. ö.: «Mi dolog, hogy engemet kerestek vala?» Kár. bibl. Luk. 2, 49. — «Mi dolog ez? s idehaza maradtak a vének?» Ar. Pázm. lov.

mihent: ma is mondják úgy; írja így is: mihént; a mai ír. ny.-ben: mihelyt. Sokfélekép írják a r. írók. Arany egy ízben «mihelyest»-et ír, V. ö. Toldi, XI. 13. V. ö. Kriza, Vadr. 509. Nyelvőr, VIII. 208—10.

mihelyest: ugyanaz.

mihelyen: ugyanaz. Apor él vele.

mindég: mindig, l. e «Szót.»-nak «kén» szav.

minden: mindenki, többese: mindenek. Alkalmasint a lat. omnis példájára. Még Kölcsey is él vele, egyebek közt a M. játéksz. szóló beszédében; Arany is, Sz. László füve, III. 10.

mindazonáltal: a rövidebb mindazáltal-lal is él.

midenkoron: mindenkor, így is mondja.

mioltátul fogva: mióta. Mondják más r. írók is. Ilyen «azótátul fogva», v. ö. Nyelvőr, IX. 205.

Miriszló: helység Alsó-Fehérmegyében a Királyhágón túl. Apor említi.

mit: a ném. was, D. németesen él vele, mikor a haragosan felkiáltó s kérdő személyekkel mondatja. Magyarosan: micsoda, mi dolog ez, ejnye, megállj stb.

mi tevő: így van helyesen; de írja, helytelenül, így is: mit tevő. V. ö. Nyelvőr, IV. 74—5.

mivel: l. e «Szót.»-nak «mert» szav.

Molnárok: jel. művének előszavában (Nemzetem!) említi; bizonyára Molnár János tudóst és író, a ki 1728-ban szül. és 1804-ben halt meg, érte rajta. Életr. l. Fer.-Dan. M. írók, I. k. 328—9.

mulatni: a «múlni» tétető alakja, mulasztani, elmulasztani. Más r. írók is úgy mondják.

mulatozni: időzni, elidőzni, az időt tölteni, lenni v. tartózkodni vhol. Régi.

müveltetni: csináltatni, készíttetni; csak D. él vele ebben az ért. A r. ny.-ben megvan, de mást tesz, v. ö. Ny.-t. Szót. II. 908.

nagy: adv., nagyon, igen. Ma is mondják: nagy bölcsen, nagy nehezen stb. V. ö. Nyelvőr, IV. 442. IX. 314—9.

nagy nemő: így is mondja: nagy nemű, t. i. nagy, nevezetes nemből, családból való, előkelő. L. e «Szót»-nak «nem» szavát.

nagyramenni: sokra vinni, méltóságokat, nagy hivatalokat érni el. Megv. a Ny.-t. Szót.-ban, II. 740—1. 751.

nagyramenendő: a ki sokra fogja vinni, nagy v. szép reményű.

nagyramenendőség: nagyra hivatottság v. termettség. Úgy tetszik, hogy D. alkotása.

nak, nek: birtokos rag. A régiek a genitiv. ragját csak ritkán hagyják el, és ha elhagyják, többnyire hiányjellel pótolják. A régi írók akkor is élnek ezekkel a ragokkal, a mikor nincs rájuk szükség: a maiak pedig gyakran akkor sem, mikor okvetetlenül szükség van rájuk. V. ö. Nyelvőr, I. 109—14. 350—6. II. 151—7. 209—15. 254—9. 296.

nám: ime, más régi írók is mondják.

napderülés: napfény, ma: derű.

napfényre teríteni: t. i. hozni, nyilvánossá tenni. V. ö. kiteríteni (a halottat), leteríteni (földhöz vágni) stb. «Ne terítse verőfényre festett haját.» Pázm. Mint kell a ker. leányt nevelni cz. b. (a v. f).

naptár: a lat. *calendarium* magyarítása, alkalmasint D. alkotása.

nem: genus, D. a család-ot érti rajta.

nemdenem: nemde, ugy-e, ugy-e bár, valjon nem. V. ö. Simonyi M. kötetű I. 176. lap. a jegyz. V. ö. Kár. bibl. Máté, 6, 26., 12, 23. Ar. Toldi, XII. 6.

néminémű: némi, bizonyos, valami. Régi.

nemzet: nem natio-t, hanem genus-t teszen a r. ny.-ben; D. a család-ot érti rajta.

nemzetség: nemzet, nép. Régi.

netalántán: sokféleképp írják a régi írók. A mai ir. ny.-ben: netalán, véletlenül, esetleg. V. ö. Nyelvőr, III. 192. V. 535. VIII. 566. XVII. 405—6.

nevelés: növelés, növesztés, gyarapítás, öregbítés, szaporítás. Eszt. él vele.

nevelni: növelni, növesztetni, gyarapítani, öregbíteni, szaporítani. A nép ma is él vele. — Eszt. mondja.

nézegetni: nézegetni, nézegetni. A «nézni» gyakorító alakja. Faludi így mondja: nézgetni. L. e «Szót»-nak «éldegelni» szav.

nincs időnk, hogy elvesztegessük: a ném. wir haben keine Zeit zu verlieren fordítása. L. e «Szót.»-nak «érkezni vmire» kifej.

nyakas: konok, makacs. Mind a három szó megvan a Ny.-t. Szót.-ban. — V. ö.:

«Halál reád, nyakas vezér.»

Gar. Kont.

nyér: nyer. A r. ny.-ben gyakran ford. elő, úgy mondja Petőfi (A gólya, 5. vsz.) és Arany is (B. Istók, I. 23.)

nyers: e szó a r. ny.-ben nem csak durvát, éretlent, főtlent, sületlent, sütetlent teszen, hanem elevent, erőset, nagyot. Mondja Czuczor (Széch. Istv.-hoz) és Arany is (Toldi, II. 1.) V. ö. Nyers bor: tiszta, vízzel nem kevert bor (Nyelvőr, X. 469.), kiforratlan must (u. o. XVII. 92.), savanykás új bor, torratlan, de tiszta bor, általában új bor (u. o. XVII. 139.)

nyiffantás: hangutánzó szó; vagy az ő alkotása, vagy tájrszó. A r. ny.-ben: nyikácsolás, nyikkanás, nyikogás, nyivákolás, nyivás, nyivogás.

nyilatgatni: megkísérteni többször a nyilvánossá tételt, v. vminek kiderítését. Nincs m. a Ny.-t. Szót.

nyilván: nyiltan, nyilvánosan, bizonyosan, egyenesen, világosan, fenszóval, hangosan. Régi szó.

nyilvánóságos: nyilt, nyilvános, bizonyos, világos. Megvan a r. ny.-ben.

nyilvánágossan: nyiltan, nyilvánosan, bizonyosan, világosan. Megv. a r. ny.-ben.

nyomos: a kinek v. a minek nyoma van, v. marad; adj., töve a «nyom» subst., a mely szó u.-a. teszi mint a nyomdok, a lat. vestigium; az «os» meg melléknévképző; ilyen: bizonyos, habos, kardos, poros, zsíros, stb. A mai ir. nyelv nem él vele; de él a «nyomás» szóval, a mi mást teszen, ennek töve «nyomó», az «s» melléknévképző benne, ilyen: fájós, harapós, itatós (papiros), kapós, mutatós, szúrós stb.

«S utóbb, nyomos szent igyekezeten,
Csinos tűzhelyt is vészsz kegyes Lároknak.»

Kis, Atyai búcsúzás.

«De a mi tán még nyomosabb.»

Székács, Esket. besz. (a vég. f.)

«Míg nyomos tanácssal közbeszól az apja.»

Ar. T. E. II. é. 21. vsz.

offensive: lat. szó, támadóan, támadva. Eszt. mondja.

okoson: okosan, mondja így is. A Királyhágón túl ma is úgy mondják. V. ö. Nyelvőr, I. 152. IX. 162.

okozni: l. e «Szót.»-nak «caussálni» szav.

oktató: mester, nevelő, tanító, tanító-mester; D. úgy hívja magát, Pázmány «tanító»-nak, mert a gráci egyetemnek professora volt, a Kalauz czímlapján is azt írta neve alá. Még D. idejében szépen el voltak a helytelen alkotású «tanár» szó nélkül, a mely szót Fogarasi készítette; de nem a «tanító», hanem a «doctor» helyébe, v. ö. Nyelvőr, XIV. 420. — A «tanár» szóra nézve v. ö. Nyelvőr, III. 459. 508—9. X. 404. XIV. 418—21.

oldalalag: oldalt, oldalvást, félre. Ilyen a «mellesleg». Régi.

olyak: olyanok. Más r. í. is mondják úgy. V. ö. Kár. bibliaf. (Tim. I. 3, 9.)

olyas: olyan. Más régi í. is mondják.

olybá tartani: olyba, olyannak, annak, annyinak tartani; úgy tekinteni, ennek v. annak nézni. V. ö. Nyelvőr, XIV. 250—1.

orczipirulás: pirulás, elpirulás, megszégyenülés. Úgy mondja Petőfi s Ar. T. Sz. VI. 33. — V. ö.: «Ki az, ki Angliában, Frankhonban és a szabad Amerikában adót nem fizet? A rab-szolga, a béres, cseléd és koldus . . . Ki az, ki nálunk adót nem fizet? Megnevezés nélkül is mindenki tudja. Arczipirító egy egyenvonal!» Koss. Vcz. P. H. 1842. 133. sz.

ormos: csúcsos, hegyes, magas, magas tetejű. A r. ny.-ben így is: ormós. — Ormós koporsó: sepulcrum cameratum, gewölbtes Grab. V. ö. M. Nyelvtört. Szót. II. 1135.

ormótlan: u.-annak ellenkezője, továbbá a mi ált. nem szép. *országútján v. o.-úton járni*: becsületesnek, egyenes lelkű-v. szívűnek, igaznak, őszintének lenni. E metaphorája alkalmasint a ném. Der gerade weg ist der beste km. nyomán készült.

oszlani v. oszolni vmire: válni vmivé, régi kifejezés; l. e «Szót.»-nak «eloszlani» szav.

osztán: azután, így is mondja. V. ö. Kriza Vadr. 511. — Páz-

mány, Zrínyi (Sz. V. IX. 42.), Báróczi (Kass. III. r. 3. k. 219. lap. az er. kiad. szer.), sőt még Kazinczy (Bácsm. Gyötr. 155. lap. Heinrich kiad. szer.) és Arany is (Toldi, IX. 10.) él az «osztán» alakkal.

ottan-ottan: néha, olykor. Apor él vele.

otthonos: a ki otthon szokott lenni, otthonvaló, elvonult, házi, házias. Úgy tetszik, hogy Faludi alkotása, Tompa is él vele (A mad. f. 2. vsz.)

óni: óvni, őrizni. V. ö.: «Óva járjunk.» Pázm. Nagypént. elsőb. (a közepe f.) «Óva körülnéz.» Vör. Zal. f. I. 171. «Nem ügyekszünk óni jövődöt.» U. a. Eger, I. 288. «Ójad fúvó széltül.» Ar. Toldi, II. 8. «Nem óhatta magát.» U. a. T. Sz. IV. 34. «A széltül is ó.» U. a. Szondi k. apr. «Elvész óhatlanul.» Tompa, Isten akaratja.

öltöző-ruha: öltözék, öltözet, ez utóbbi szóval is él; ruha, evvel is. A ruházat is helyes alkotású s régi szó. V. ö. Nyelvőr. XXII. 541. — Nem volt szükségünk a helytelen alkotású «öltöny» szóra.

önkéntes: maga v. tulajdon akaratú. A szó alakja már D.-nál olyan, mint a mai ir. ny.-ben, de még nem teljesen az az értelme, a mi ma. L. e «Szót.»-nak «kény» szav.

ördög-ülő: az ülő v. üllő v. ülővas a kovácsok és egyéb mesterebereknek is eszköze, a melyen a vasat stb. kovácsolják. «Ördög-ülő» a. t. m. az ördögnek ülője, metaphora.

öreg: érett, felnőtt, meglett, nagy. A nép ma is él vele. V. ö. Simonyi, A m. ny. II. 173.

örömmel és méltósággal teljes: l. e «Szót.»-nak «elevenséggel teljes» kif.

öröm-óra: a ném. ny. példájára való összetétel. Alkalmasint Faludi (v. ö. N. U. VII. közb. az elej.) nyomán mondja.

öröm-sírássok: alkalmasint a ném. Freudenthränen ford. L. e «Szót.»-nak előbbeni szav.

ösztvéres: ösztövé, sovány, vékony; voltakép húsról mondják, melynek zsírosa nincsen, és állatról, a mely sovány, vékony húsu. Átv. ért. silány, kevés hasznót hajtó. V. ö.: «Ösztövé kútágas.» Ar. Toldi, I. én. 2. vsz. «Ösztövé csontváza.» U.-a. u.-o. II. én. 2. vsz.

öszveaggatni (a szavakat): megegyeztetni, egybevetni, gondolkodni felőlük. Régi szó, de ily ért. csak D. él vele.

öszvegombolyítani: összebonyolítani, ö.-keverni, ö.-zavarni.

ötvös: régi magyar szó; helyette, a ném. «Goldarbeiter» példájára, az «aranyműves» szó terjedt el a műveltek nyelvében.

őr: írja olykor, nem tudni miért, két «r»-rel is; e szó — a mely nem az őrizni igéből elvont v. kifejtett gyökér, hanem önálló névszó — megvan ugyan a régi ny.-ben, oly nevű helységek is vannak; de régi íróink helyette mégis inkább e szókkal élnek: őrző, őriző (Kár. bibl. Zsolt. 127, 1. Máté, 27, 66., 28, 11.), őrálló, őrálló-strázsa (ez utóbbi szó szláv, l. e «Szót.»-nak «főstrázsamester» szav.), strázsa, vigyázó (ily nevű család is van), virrasztó stb. — Báróczi még «testőrző»-nek hívja magát (v. ö. Kass.-jának címlapját és előszav.), de D. már — jelen művében is — a «testőr» szóval él, a mely Sándor István alkotása (v. ö. Nyelvőr, III. 411.). Úgy tetszik, hogy D. terjesztette el eme rövidebb alakot. V. ö.:

«Hallám az őrzővel beszédedet.»

Kat. Bánk b. III. 3.

«. . . mintha minden

Hajszála egy őrzőt kívánna.»

U.-a u.-o.

Kossuth azt ajánlja, hogy a ném. «Nachtwächter» példájára készült «éjőr» és «éjjeli-őr» helyett a régi «virrasztó» szóval éljünk. V. ö. Pesti H. 1841. 3. sz. Az «örködni» ige nincs meg a r. ny.-ben, de helyes alkotású szó; ilyen: bizonykodni, gyönyörködni, kocsiskodni, latorkodni, számárkodni, színeskedni, szomorkodni stb. — V. ö. Nyelvőr, I. 19. 86—7.

padlat: padló, padolat, palló. V. ö. Nyelvőr, XI. 361.

palotás: urak v. fejedelmek nem nyilvános hivatalban levő embere, belső inas v. szolgál, komornyik, udvari ember. A r. ny.-ben «palota» a. t. m. terem (nem új, hanem a szlávból vett szó, v. ö. Ny.-őr, XI. 514.), a ném. Saal. A mult sz. végén és a jel. sz. elején, a német Saal nyomán, «szála» volt a neve.

pánczéros: a ném. Panzer-ből, pánczélos. Régi.

papiros: a régi ny. úgy, latinosan, van; a mai irodalmi nyelvben, németesen, így: papir.

pára: gőz; az embernek lelke van, az oktalan állatnak párája. V. ö. Nyelvőr, XI. 362.

pártfogó: védelmező; «pártját fogni vkinek» — e kif. is él — a. t. m. védelmezni vkit. Ma a «pártolni» ige használatos, a mely a r. ny.-ben a. t. m. pártot ütni, zendülni.

patakszat: dühös, gonosz szándék; D. metaph.

patikás: a gör. szárm. lat. apotheca szóból lett a «patika», ebből (úgy mint a puska szóból a puskás stb.) a patikás; megvan a Ny.-tört. Szót.-ban.

patvarság: csalárdság, csalfaság, pör, rágalmazás, viszálykodás. Ma is mondják: per-patvar. V. ö. Nyelvőr, XI. 364. V. ö.: Kár. bibl. Luk. 19, 8. — «A mit a deákok calumnia-nak neveznek, azt mi magyarok patvarnak és gyalázásnak mondjuk.» Veresm. Az eretn. adott hitn. megt. stb. (elölj.-b.). — Ar. B. h. X. 26.

patyolat: finom fehér gyöcs. V. ö. Nyelvőr, X. 385—9.

pediglen: él a «pedig»-gel is. E szót sokféleképp írják a r. írók, pl.: kedeg, kedig, kedeglen, kediglen, kegyig, peneg, peniglen stb. V. ö. Kriza, Vadr. 512. Simonyi, Magy. kötőszók, I. 134—56. — Arany is mondja a «pediglen»-t, Toldi, VIII. 1. T. E. VI. 29. Petőfi még a »pedétiglen»-t is, Fölszedtem sátorf. — A «len» képzőre nézve l. e «Szót.»-nak «egészlen» szav.

példátlan: a ném. beispielloos fordítása; nagy, szokatlan, új.

penig: Apor él vele, l. e «Szót.»-nak «pediglen» szavát.

perecz: karperecz. Jelen műnek címe tehát a. t. m. arany karpereczek. — Vasperecz: vasból való békó, bilincs.

periculum in mora: lat. közm. Ezt teszi: a halogatás veszedelmes. Eredetére nézve v. ö. Büchmann, Geflügelte Worte, 323. lap. a 17. kiad. szer. — Eszt. él vele.

perpendálni: lat. szó, megfontolni, megvizsgálni. Eszt. él vele.

pitvarszoba: a ném. Hofzimmer, oly szoba, a melynek ablakai az udvarra szolgálnak. D. alk. A «pitvar» szláv eredetű, v. ö. Nyelvőr, XI. 366.

placidis remediis: lat. kif., békés eszközökkel v. módon v. úton, jó v. szép szerivel. Eszt. mondja.

portai: török, törökös. Apor él vele.

portio: lat. szó, része az adónak, a melyet a jobbágyok tartoztak fizetni. Apor említi.

praetensio: lat. szó, kívánság, követelés, panasz. Eszt. él vele.

pribék: hitehagyó, szökevény. A hóhérokat is hívja úgy. Szláv eredetű. V. ö. Nyelvőr, XI. 413.

proportio: gör. symmetria, ném. Proportionalität, Ebenmasz, Verhältnismäszigkeit, D. a «számtartás» szóval magyarítja. Ma: arány, arányosság.

proverbium: lat. szó, közmondás. Eszt. említi.

provincia: lat. szó, birodalom, tartomány, vidék. Eszt. él vele.

publicatoria: lat. szó, el van hagyva mellőle az «epistola,»
a. t. m. hirdető levél, írásbeli hirdetés, nyilatkozat. Eszt. említi.

Ráczok: jel. műv. előszavában (Nemzetem!) említi; bizonyára Rácz Sámuel tudós orvost és írórt érti rajta, a ki D.-nak tanító-társa volt az egyetemen. Míg D. matematikai műveket írt magyarul, addig Rácz orvos- és természettudományiakat, hogy megmutassák a magyar nyelv alkalmas voltát a különféle tudományok előadására. Rácz rövid életr. I. Fer.-Dan. M. írók, II. 262.

rajtaveszteni: felsülni, pórul v. roszul járni. Megv. a r. ny.

raka: héb. szó, héberesen így kell kiejteni: rakáh, a Vulg.-ban: raca, Kár. bibliaf. így írja: ráka. L. e «Szót.»-nak «kocsi-por» szav.

ráró: halász-sólyom, falco haliacetus, Linn. Tollával süvegeket stb. díszítettek. *V. ö. az Ak. N. Sz. Szláv eredetű, v. ö. Nyelvőr, XI. 415. Apór említi.

rása: ritka szálu, gyöngye, lágy gyapjuszövet. V. ö. az Ak. N. Sz. Nyelvőr, V. 209. Apór említi.

reáállani: beleegyezni. Ma is mondják.

rejtekszoba: kamara, a fr. cabinet. D. alk.

remény: a «reménység» szónak ama rövidebb alakja megvan a r. ny.-ben. Mind a kettővel él.

reménytelen: nem reménylett, nem várt. Vagy a lat. insperatus, vagy a ném. unverhofft ford. Él vele D. előtt is néhány r. író, Báróczi is, Kass. III. r. 3. k. 212. lap. (az er. kiad. szer.)

reménytelenül: nem remélve v. vélve, váratlanul; l. az előbbi szót.

rendelés: elrendezés, határozat, parancsolat. Régi. V. ö.: «Olvas-suk atyai rendeléseit.» Székács, Árv. besz. (a vég. felé).

rész-szerént: részint, egyrészt. A r. ny. általános.

részt venni: A ném. Theil nehmen ford. Úgy tetszik, D. hono-sította meg nyelvünkben.

rivasztani: riasztani (így is mondja), ijeszteni. Ama szónak a «v» betűvel való bővülésére nézve v. ö. rívám (reám) Nyelvőr, V. 47. XIV. 295. vijaszas (viaszos) Nyelvőr V. 47. divó (dió) U. o. 330.

rokolya: A ném. Rock-ból, női ruha, szoknya (e szó meg szláv eredetű, v. ö. Nyelvőr, XI. 512.) Apór említi.

rótt: rovott, voltakép e szó «róni» a. t. m. metszeni, vésni; e kifejezése: «rótt papiros» a. t. m. beírt papiros, oly p. a melyre vmi fel van róva; a régi ny.-ben «rovó» az, a ki vmi pénzt v. egyéb dolgot is beszéd, adószedő. Ma is mondják: adót kiróni. «Rója fel a réz fokosom nyelére stb.» Népd.

ruina: lat. szó, pusztulás, romlás, veszedelem. Eszt. él vele.

sajdítani: sejdíteni, észrevenni, gyanítani. V. ö. Nyelvőr, I. 424.

salavári: így is írják: salavárdi; nadrág, a mely bőrből készült, és a szárai mintegy térdig értek; oly nadrág, melynek ülepe s szárai félczombig bőrrel voltak behúzva. Lovagolók éltek velők. Hajdan az a nadrágforma felöltő is, a melyet a rabokra húzattak, midőn a deresre fektették. V. ö. az Ak. N. Sz. Nyelvőr, XIV. 50. 130—1. XVI. 110. XIX. 410.

sandra: sanda, kancsal; nem egyenes úton járó, kicsapongó. V. ö. az Ak. N. Sz.

Schelmajer: a regény egyik személyének neve, vagy a ném. schel (így is írják: scheel) adj.-ból, a mely, egyebek közt, görbét (a magyar ny.-ben is meg van e kif.: görbe szemmel nézni vkire), haragos pillantást vetőt és irigyet teszen; vagy a ném. Schelm subst.-ból, a mely becsstelent, csalót, kópét és tolvajt teszen, alkotva. Jel. műben D. maga így szól róla: «neve sem emberséges, szeme sem áll istenigazában.» I. Szak. VII. r. a vége felé. — A fáját felette szerető D. a regény egyetlen rút lelkű személyét német névvel ruházza fel. Németek szerint I. Lipót cs. és kir. egyik tanácsosát, a magyar nemzetet gyűlölő Lobkoviczt érti rajta. Alkalmasint fejedelmink gonosz tanácsadóinak typusa.

se, sem: e kötőszók között nem tesz különbséget, mint a nép ma sem; mindazáltal a szabály szerint a «se» tiltó, a «sem» pedig tagadó jelentésű. — V. ö. Nyelvőr, I. 362. II. 59. 157—8.

semmi úton: semmi módon, semmikép, a ném. ny.-ben is megvan: keinesweges. Az «út» szó a r. ny.-ben a. is t. m. mód, ízben stb. Ma is mondják: egyuttal, t. i. egyszerre, egyszer-smind; ezuttal, t. i. most; úton-módon stb. — Eszt. él vele.

sénleni: sinleni, sínyni, betegnek lenni; a nép ma is él vele, de kiszorult az irod. ny.-ből. — L. e «Szót.»-nak «kén» szav.

sénlődni: sínlődni, sínynlődni, senyvedni, betegeskedni; a «senyvedni» kisz. az i. ny.-ből.

serény: iparkodó, szorgalmatos. V. ö. Nyelvőr, V. 148. VIII. 411.

series: lat. szó, rend, sor. Eszt. él vele.

skófium: így is írják: skófiom. Ruhákat hímezni, kivarrni stb. való arany- v. ezüstszálak. V. ö. az Ak. N. Sz. Nyelvőr, V. 208. XVI. 110.

sokért nem adni: kedvét lelteni vmiben; arról mondják, a mi tetszik, a mi az emb. akarata, kívánsága szerint van.

solemnitás: lat. szó, ünnep, ünneplés, ünnepi pompa. Apor mondja.

somma: a lat. summa némiképp megmagyarosított alakja.

spatium: lat. szó, hely, tér. Apor él vele.

strázsa: l. e «Szót.»-nak «főstrázssamester» és «ör» szav.

strázssamester: l. az előbbi szót.

subordinatio: engedelmesség, fegyelem, fenyték; ezekkel a régi ny.-ben is meglevő szókkal fejezhető ki az a közép-kori lat. szó. Az az egyetlen meg nem honosodott idegen szó, a melylyel D. jelen művében él, és a melynek megmagyarosítását meg sem kísérti; Apor művéből és Eszt. leveleiből vett idézeteiben számos idegen szó fordul elő.

sugárlás: a r. ny.-ben: sugarlás, sugallás, sugallat, sugás.

svekus: a lat. svecus, svéd, svédországi. Eszt. él vele.

Szabók: jel. műv. előszavában (Nemzetem!) említi; bizonyára Baróti Szabó, Barczafalvi Szabó s Szentjóni Szabó írókat érti rajta.

szájkérő: a lat. appetitus szót magyarítja vele, ma: étvágy.

szál: magas termetű, nyulánk; a Ny.-tört. Szót. szerint: longa statura, gracilis; hochgewachsen, schlank. A r. ny.-ben a «magas szál ember» állandó kifejezés, a mely pleonasmust foglal magában; D. jel. műve elején él vele. V. ö.: «Az ősz szakálú magas szál öreg eleinkbe jött.» Kaz. Kis Jánosnak, 1807 ápr. 29. — «Kicsoda az a sárga hajú, magas szál ember.» Vörösm. A füredi szívhalászat cz. elb.

szállingáló: nines m. a Ny.-t. Sz. Alkalmasint a ném. flatterhaft fordítása; állhatatlan, csapodár.

számadókönyv: a mibe a jövedelem és költség van feljegyezve, Cassabuch, Journal. Él vele Faludi (v. ö. «Minden héten előkivánta a számadókönyveket... egybevetette a jövedelmet a költséggel.» N. U. II. közb. az elej.), Petőfi (Van-e egy marok föld . . .)

számtartás: l. e «Szót.»-nak «proportio» szav.

számtartókönyv: u.-a. a mi a «számadókönyv», Pázm. is él

- vele. V. ö.: «A mit szóllunk és mívelünk, azt az Isten czikkelyenként... számtartókönyvébe írja. (Adv. I. v. más. b. I. r.)
- száraz lábikrájú*: sovány v. vékony l. Der dünne Waden hat.
- szárcsi-tompa*: a «szárcsi», az Ak. N. Sz. szerint, kiesiny, sovány, száraz tagú v. testű; a «tompa» pedig, erkölcsi értelemben az, a kinek nincs éles esze. Ama szó tehát élhetlent, nyomorékot, testileg-lelkileg gyengét, rútat teszen.
- szarkaláb*: tulajdonkép virág neve, ma: mezei sarkvirág, delphinium consolida, Linn. — Átv. ért.: Ákom-bákom, olvashatatlan írás, irka-firka; a szarka sarkantyús lábához hasonló gombkötőmunka; a mi megfejtésre szorul. V. ö. az Ak. N. Sz.
- szegesen reánézni vkire*: jól megnézni vkit; D. alk. e kif. nyomán: szemét szegezni vmire.
- szegezni magát vki v. vmi ellen*: ellenszegülni, ellene szegülni vki- v. vminek. Nincs meg a Ny.-t. Sz.
- széles e világon*: ezen a nagy világon, az egész világon. V. ö. Ar. Toldi, I. 9. IV. 3. VI. 11. X. 22. XII. 5.
- szellő*: metaph., akasztófa, e szóval is él; e kif.: «felkötni a szellőre» a. t. felakasztani. V. ö. az Ak. N. Sz.
- szélvíz*: szélvész. Nincs meg a Ny.-t. Sz. Ma is: télvíz.
- szemébe ütközni*: l. e «Szót.»-nak «ütközni (szemébe)» kif.
- személy szerint*: megv. Sz. Moln. Szótárában. Káldi is úgy mondja. Pázm. így: személyében, t. i. ha harm. szem.-ről van szó, Báróczi így: «személyemben» (Kass. III. r. 3. k. 212. lap. az er. kiad. szer.), a mi a lat. in persona, a ném. in Person. Báróczi mondja már így is: «személyesen», id. műv. 214. és 219. lap.
- szemes*: éber, eleven, figyelmes, óvatos, ügyes. A lat. circumspetus és a ném. umsichtig fordítása kiszorította mai irod. ny.-ból. V. ö.: «Szemesnek áll a világ.» Km.
- szem közében vkinek*: szemközt vkivel. Régi.
- szemre venni*: szemlélni, e szóval is él; szemügyre venni, megfigyelni, megvizsgálni. Alkalm. a ném. ins Auge fassen ford.
- szép*: az illatról mondja. Tájszólás. V. ö. Nyelvőr, VI. 87. Szépen a. t. m. jól. V. ö. Nyelvőr, VIII. 42.
- szép tanulmányok*: a fr. belles-lettres, ebből a ném. schöne Wissenschaften, a ném. Belletrist v. Schönschriftsteller. A lat. artes liberales. A költészetet és ékesszólást értik rajta. Azonban D. az æsthetica-t is érti rajta. A «tanulmány» szó Barczafalvi helyes alkotása. V. ö. Nyelvőr, XI. 466.

szer: a hangrendhez képest még: szor, ször; önálló szóból lett határozói rag számneveknél, sokszorozó értelemben; némely határozatlan számokhoz is járul, pl. elégszer, sokszor, többször. Ez utóbbit D. így mondja: többszer, a régi ny.-ben és a nép ny.-ben a hangilleszkedés nincs mindig meg.

szerdék: a mi szerezzve v. gyűjtve van, a lat. *præda*; aludt-tej, tejétel különféle alakban. V. ö. Ebül szerzett v. gyűjtött szerdéknél ebül kell elveszni. Km. Így ford. a r. írók ezt a lat. km.: *Male parta male dilabuntur*. Erre a lat. km.-ra nézve v. ö. Büchmann, *Geflügelte Worte*, 288. lap. a 17. kiad. szer.

szerelmes: a ki szeret és az is a kit szeretnek. Régi.

szerencse: a r. ny.-ben nemcsak fortuna, Glück; hanem sors, véletlen, viszontagság. L. e «Szót.»-nak «jó szerencse» kif.

szerencsére vetni: kockáztatni, kockára tenni, veszélyeztetni; a ném. etwas auf die Schanze setzen, v. in die Schanze schlagen. V. ö. Nyelvőr, XIV. 38.

szerzet: a r. ny.-ben, egyebek közt, a. t. m. egyesülés, szerződés, szövetség; a mi meg van szerezzve, azaz alkotva, készítve, v. ö. Nyelvőr, I. 269.

Szilágyiak: jel. művének előszavában (Nemzetem!) említi; bizonyára Szilágyi Sámuel és fiát, Szilágyi Mártont érti rajta. Mind a kettő tudós és író volt. Életrajzukat l. Fer.-Dan. M. írók, II. k. 320—2.

szín: ábrázat, orcza, e szókkal is él; forma, látszat, ürügy. Régi.

színlés: színlelés, tettetés; a lat. *simulatio*, a ném. Heuchelei. Megv. a Ny. t. Szót.-ban.

szinte: csaknem, mintegy, mintha. V. ö.: «Szinte hallott lépteik csengése.» Petőfi, A Tisza. — A mai ir. ny.-ben u.-a. teszi, a «szintén» pedig «is»-t. V. ö. Nyelvőr, II. 273.

szívbuzgóság: németes összetétel.

szívfélelem: a ném. Herzensangst fordítása.

szorgalom: megv. a r. ny.-ben, D. él a hosszabb «szorgalmatosság»-gal is. Megv. a r. ny.-ben a «szorgalmas» is; meg az irgalom és irgalmas is. Nem a ny.-újítók rövidítései.

szószólló: pártfogó, védelmező; a lat. *orator*, a fr. *orateur*, az ol. *oratore* s a ném. *Redner* fordítására is élnek vele r. íróink, többek közt, Káldi is. Az «orator»-t a r. í. így is magyarátták: ékesenbeszélő, ékesenszólló; az «orator sacert»-t meg így: prédikáló, prédikátor, Isten igéjének hirdetője, tanító.

Pázm. az «orator» és «prédikátor» szóval él, v. ö.: «Híres orátor volt Cicero, mégis mindenkor rettegve kezdett a szóláshoz». (Egyh. B. negyed. előlj.-b. A ker. prédikátorokhoz intés, az elej.) Kazinczy s Kölcsey még élnek az «orator» szóval, azonban Kazinczy olykor «szóló»-nak mondja (pl. Guzmicsnak 1825 okt. 27. írt lev.), Kölcsey meg már «szónok»-nak (Parain.) is. Kaz. egyik levelében (Guzm.-nak, 1828 máj. 16.), a ném. «Kirchenredner» példájára, «templomi beszélő»-t is mond. A «szónok» szó szerzője alkalmasint Verseghy volt. V. ö. Nyelvőr, XIV. 402. Ha a scriptor, Schriftsteller, nem írnok, hanem író: akkor az orator, Redner, nem szónok, hanem szóló. A «nok» képzőre nézve lásd e «Szót.»-nak »kincestartó» szav.

szószóllás: az «ékesszólás»-t érti rajta. Régi. — L. e «Szót.»-nak előbbi szav.

szózat: szó, hang. Megv. a r. ny.

szőr-szálon függni: hajszálon függni. Régi. Ma is mondják: szőrin-szálán elveszett, szőrszálhasogató.

szusznogni vmit: susogni, halkán beszélni vmit. Megv. ily ért. is a r. ny.-ben.

szügyellő: az a szij, a mely a felkantározott paripának szügyét fekszi meg. Az Ak. N. Szót. Apor él vele.

szükölködni vmi nélkül: híjával lenni vminek, vmi nélkül lenni. V. ö. Nyelvőr, V. 243—4.

szükségképpen: szükség, szükséges, okvetetlenül. V. ö. G. Kat. V. T. II. 606.

szünetlen: adv., szünetlenül, szüntelenül. Pázm. is úgy mondja.

szünnap: Barczafalvi szava. V. ö. Nyelvőr, X. 456.

talám: talán, l. e «Szót.»-nak «netalántán» szav. — Eszt. él vele.

talló: így is írják a régi írók: «tarló», a lekaszált, learatott, levágott fünek, nádnak, gabonának stb. földben maradt csonka szára. Az Ak. N. Szót. A r. ny.-ben szántóföld, vetés is. V. ö. «Ne menj rózsám a tarlóra.» Népd. — Apor említi.

tamariskus-fa: lat. tamarix L., ném. Tamariske. — PP.-B. és az Ak. N. Sz. a «tamarik» alakban jegyzi fel. — Apor él vele.

tamquam mediator inter regem et regnicolas: e lat. mondás szóról-szóra ezt teszi: mint közbenjáró a király és az ország lakosai közt; Eszt. mondja magáról egyikében azoknak a leveleknek, a melyeket D. jelen művének jegyzeteiben közöl. — A nádor, hivatalánál fogva, csakugyan közbenjáró volt

a király és a nemzet közt; de Eszt. nemcsak hivatalánál fogva volt az, hanem mint államférfiu is, mert meggyőződésből és a legjobb szándékkal vállalkozott a közvetítés és békéltetés terhes és sok keserűséggel járó munkájára. A fennebbi szavakban — tudtán kívül — híven kifejezte, minő volt politikája.

tanács: tanácsadó, tanácsos. V. ö. Nyelvőr, VI. 294. VII. 150.

V. ö.: «Ki vólt tanácsa Istennek, hogy tudhassa titkát?» Pázm. Miért lett Isten emberré? cz. besz. I. r. (az elej.) Ama szavait a Vulg. nyomán mondja, v. ö. Izzai. 40, 13. Róm. 11, 34.

tanácsnok: Barczafalvi szava a consiliarius és senator lat. szók magyarítására. V. ö. Nyelvőr, XI. 464. A «nok» képzőre nézve l. e «Szót.»-nak «kincstartó» szav.

tanácsos: adj., megvan a r. ny.-ben; a. t. m. eszes, okos. Megvan a r. ny.-ben ellenkezője is, a «tanácstalan», a mi esztelent, oktalant tesz. Ma a ném. «rathsam» és «rathlos» fordítására élnek velök.

tanulmány: a lat. studium, a fr. étude és essay s a ném. Studie s Abhandlung fordítására helyes szó, v. ö. Nyelvőr, IX. 519. — L. e «Szót.»-nak «szép tanulmányok» kif.

tárgy: a «czél» értelmében él vele régiesen. V. ö. Nyelvőr, XXII. 488.

tárgyalni: czélozni, e szóval is él; a r. ny.-ben: tárgyazni. L. e «Szót.»-nak «arányozni» s «czélozni vmire» szav.

tárház: éléskamara, kincsesház, pénzesház. Sz. Moln. Alkatára nézve ilyen a «társzekér». — D. a fr. magazin v. az ol. magazzino szóból szárm. ném. Magazin szónak fordítására él vele. — V. ö. Nyelvőr, VI. 511—2. X. 162—3. — A helytelen alkotású «raktár» kiszorította ny.-ből. V. ö. Nyelvőr, IV. 5. A «tár» szó megv. a r. ny.-ben. V. ö.: «Úr Jézus, kincses tár.» Rádai P. (Négyesy kiad. szer. O. K. 256. sz. 103. l.)

tátos ló: a tátos v. táltos voltakép: bűbajos, varázsló, magus, præstigiator. A tátos ló, a népmesék szerint, sovány, kóros, ronda; de csak addig, míg a tátos ember meg nem veszi, a ki ha ráül, mint a gondolat, oly sebesen repül vele, nem fog rajta semmi fegyver stb. Előfordul «Mirkó királyfi» cz. szék. népmesében is. V. ö. Kriza, Vadr. 436—49. Általában: szilaj ló, paripa. V. ö. az Ak. N. Sz.

tátva-nyitva: tárva-nyitva. Faludi is úgy mondja. V. ö.: tátott száj.

tébolyogni: Sz. Moln. Szót.-ban: tébolygok és tibolygok, dubito, erro, fluctuor, hæsito, hallucinor. Káldi a Vulg. «error» szav. egy ízben a «tibolyodás» szóval fordítja, (Préd. 10, 5.) «Szeme csak tébolygott». Ar. T. E. IV. 13.

tekintet: auctoritas, Ansehen. Ma is: tekintetes, nagytekintetű. Úgy él vele még Eötvös is (K. N. és P. H. 33. lap. er. kiadás.)

teljességgel: teljesen, a ném. «ganz» és «gänzlich» ford. használatos helyettök.

temérdekség: nagyság, sokaság, szertelenség, vaskosság, vastagság. Él vele Kárm. (F. H. XVII.), Kölcsey (Emlékb. Berzs. fel.)

ténta: a r. írók úgy írják, és a nép ma is úgy mondja; magyarosabb «é»-vel mint «i»-vel. V. ö. Nyelvőr, X. 561. XIV. 118—9.

tér: adj., lapos, sík, sima, tágas. — V. ö. «Az által hordozzák . . . az tengeren az hajókat . . . mint az jó kocsis az szép tér földön az ő kocsiját». Pázm. Kal. I. k. II. r. 2. cz. (a végén.)

térdelni: térdepelni, így is mondja; a hosszabb «térdepelni» helyett — úgy tetszik — Kónyi élt vele először. V. ö. M. Nyelvtört. Sz. III. 587. Ma: térdelve, letérdelve; a régiek így mondták: térden állva, D. is mondja jel. művében. V. ö.:

«Letérdelt a sírnak fekete dombjára.»

Ar. Toldi, VII. én. 7. vsz.

teremtett-állat: teremtés, teremtmény, él e szókkal is. L. e «Szót.»-nak «asszony-állat» szav.

teríteni: l. e «Szót.»-nak «napfényre teríteni» kif.

termeni: (itt v. ott): itt v. ott gyorsan megjelenni. Ma is mondják.

testépület: test, alkalmasint a ném. Körperbau nyomán mondja.

testőr: l. e «Szót.»-nak «őr» szav.

tett: subst., így magában, úgy tetszik, D. él vele először az újabb írók közt, a hosszabb «cselekedet» (a latin factum, a ném. That) helyett. A r. ny.-ben megvan ugyan, de nem subst.

titkos: az ujk. lat. secretarius, az ol. segretario v. segretario, a fr. secrétaire s a ném. Secretär v. Geheimschreiber szók kifejezésére éltek vele a régiek. Pázm. is «titkos»-nak mondja (Sz. Ján. napj. szóló besz. a közepén); más írók így is mondják: íródeák, belső v. titkos íródeák, titkos deák stb.

Azonban D. él a «titoknok» szóval is. L. e «Szót.»-nak azt a szav.

titoknok: Barczafalvi alkotásának vélik némelyek (v. ö. Nyelvőr, X. 454. 457—8. XI. 464—5.), pedig már előfordul régebben is; talán először Károlyi Péter halála után megosztott ingóságoknak jegyzékében, 1554-ben, a melynek er. kézírata megvan a Károlyiak budapesti levéltárában (2. f. 401. sz. a.) Közli Radvánszky, M. családélet és házt. a XVI. és XVII. sz. II. k. 10—11. lap. V. ö. M. Nyelvtört. Sz. III. 688. A «nok» képzőre nézve l. e «Szót.»-nak «kincstartó» szav. L. e «Szót.»-nak előbbeni szav.

tizedes: némely nagyobb községekben községi szolga v. hajdu, magyar neve a «káplár»-nak, v. ö. az Ak. N. Sz. L. e «Szót.»-nak «káplár» szav.

torkába verni vkinek vmit: megcsúfolni, megezáfolni, meghazudtolni, elnémitani. Pázm. gyakran él azzal a kifejezéssel, egy ízben Fal. is (N. U. I. közb. az elej.)

többszer: így, hangilleszkedés nélkül, mondja; az irod. ny.-ben a «többször» terjedt el. L. e «Szót»-nak «szer» szav.

tőke: a levágott nagy fának vastag, zömök töve; szélesbért. vastag faderékből elvágott darab, a melyet bizonyos célra használnak. Csizmadiák tőkéje, a melyen szabnak; hentesek, mészárosok tőkéje, a melyen a húst metélik. V. ö. az Ak. N. Szót.

tökkolop: tökfelső, tökfilkó (így is mondja); az ú. n. magy. kártyajátékban a tökszínűek közt az a lap, a mely értékre a király után, és az alsó fölött áll, és a melyen a tökszem a rajta levő képnek feje mellé van festve. Átv. ért. buta, ostoba. V. ö. az Ak. N. Sz.

tömlöcztartó: e régi helyes m. szónk helyett a «börtönőr» terjedt el.

történet: esemény, eset, már régi írók is mondják; nem érti még rajta a «historia»-t. A «történet» más régi írók műveiben «véletlen»-t is teszen. A «történetből» szóval, D. is él, l. e. «Szót»-nak alábbi szav. V. ö. Nyelvőr, I. 164—5. 405—6. V. 545.

történetből: esetleg, esetlegesen, véletlenül. Sz. Moln. — L. e «Szót.»-nak előbbeni szav.

tudákosság: r. szó, D. a mathematica v. mathesis szó h. él vele.

tudtára van vmi vkinek: t. i. tudja, tud vmiről vagy vmi felől; megv. a Ny.-t. Sz. III. 800.; ma is: tudtára adni, tudtával stb.

tudtára vkinek: tudtával vkinek, l. e «Szót.»-nak előbbeni kif.

tünni (észbe): az «észbe v. eszébe tünni» kif. élnek más r. í. is. A. t. m. megérteni, észrevenni, eszébe jutni, feltünni, felötleni. A «tünni» egyéb kifejezésekben is gyakori a r. ny.-ben, v. ö. M. Nyelvtört. Szót. III. 817.

tyukmony: a tyúk tojása, tojás. Régi s népi.

udvarolni: hódolni, szolgálni, tisztelkedni. V. ö.: «Körülted udvarlok.» Zrínyi Sz. V. III. 27. «Udvarló nimfái sem merték megszóllítani.» Haller. Telem. I. k. (a legelején).

ugordni: ugorni, ugrani. Apor él vele.

ugyan: bezzeg, bizony, de, éppen, is, noha, sőt, szintén, valóban. V. ö. Sándor, Sokféle, XI. 191. Az Akad. N. Szót. Simonyi, A magy. köztöszók, I. 233—5. 260. A r. ny.-ben egyike a leggyakrabban előforduló szóknak, a mely sokféléit teszen. Azonban igazi jelentését és helyét a mondatban már nem igen tudhatni. Ma másképp élnek vele mint hajdan.

ugyan azért: nem a mai értelemben, t. i. szintén azért, hanem: azért is, épen azért, és azért, épen annál fogva; és olykor azt is teszi, a mit az egyszerű «azért». L. e «Szót.»-nak előbbeni szav.

ugyan csak: nem a mai értelemben, a melyben nagyító jelentésű, t. i. nagyon, hanem: bezzeg, de; és azt is teszi, a mit magában a «csak». L. e «Szót.»-nak előbbi két szav.

ujjongatni: ujjongani, ujjongni. V. ö. az Ak. N. Sz.

uraság: uralkodás. Régi s népi.

utó: a mai «utód»-ot érti rajta, alkalmasint D. él vele először abban az ért. A r. ny.-ben «utolsó»-t tett. L. e «Szót.»-nak «elei» szav. V. ö.:

«... nektek hagyá
S utóitoknak.»

Vör. Shakesp. Jul. Cæs. ford. III. 2.

utolsó: a r. ny.-ben és D. műveiben is a. t. m. teljes, végső.

utolsó ruina: Eszt. él vele, l. e «Szót.»-nak előbbeni s «ruina» szavát.

utolsó szükség: teljes nyomorúság, végső- v. végszükség, l. e «Szót.»-nak «utolsó» szav.

utolsó veszedelem: végső veszedelem, így is mondja; ma: végveszedelem, végveszély. V. ö.: «A bányavárosok is utolsó

veszedelemre jutnának.» Bethlen G. Thurzó I.-nek (1621 máj. 10.)

újjobban: ujabban, ujolag, ujonnan, újra. Más r. írók is úgy mondják. Ma a lat., fr. és ném. ízü «újból» szokásos, v. ö. Nyelvőr, XX. 330.

újoncz: Barczafalvi szava, v. ö. Nyelvőr, VIII. 275. X. 454. 458. 502. XI. 466.

út: l. e «Szót.»-nak «semmi úton» kif.

útonjáró: Apór él vele; utas, utazó, Pázm. «jövőjáró»-nak is mondja. — A r. ny.-ben a ném. «Wanderer» szóból alakult vándor v. vándorló még nem volt meg, helyette a bujdosó, jövőjáró, költöző, költözködő, utas, utazó, utonjáró stb. szókkal éltek. V. ö. «Negyedik irgalmasság: az utonjárók befogadása . . . A kik jókedvvel fogadták a jövőjárókat, angyalokat küldött Isten hozzájuk, hogy őket veszedelmektől óltalmazák.» Pázm. Böjt IV. vas. más. besz. (a közep.)

úton menni: utazni. Apór él vele. L. e «Szót.»-nak előbbi szav.

üresség: a lat. vacare (üresnek lenni) szóból szárm. a vacantia s vacatio, ezeknek ford. az «üresség», a mely meg van a r. ny.-ben. A ném. végződésű vacirend-ből lett a faczér. E kifejezés: «ürességem van» a. t. m. érkezésem van, ráérek. Ma a ném. «Zeit haben» ford. használatos helyette. D. e kifejezése: ürességet adni vminek a lat. vacare alicui rei fordítása.

üstökölés: hajbakapás, ha vki hajánál fogva cibál vkit, tépázás. A r. írók így írják: üstöközni, üstökövadás stb.

ütközni (szemébe): t. i. tünni, így is mondja; él a «szembe-tünő» kif. is. V. ö.: «Ezek a rettenetes gondolkodások ütköznek szívökbe.» Pázm. Adv. II. v. első b. (az elej.) «A minémű botránkozások ütközhettek ember elméjébe.» U. a. Virágv. első b. (az elej.)

ütni vki- v. vmire: reárohanni, reárontani vki- v. vmire; megtámadni vkit v. vmit, hozzá sietni vki- v. vmihez. Régi.

vadon erdő: Sz. Moln. Szót. szer. silva ferarum, a «vadon» szó vadat, kietlent, kopárt teszen. «Vadonnan új» Sz. Moln. Szót.-ban a. t. m. egészen, teljesen új; ma is mondják: vadon új. V. ö. az Akad. N. Szót. V. ö. «Ha egy vadon erdőben . . . palotát látnánk.» Pázm. Kal. I. k. I. r. (az elej.) «Egy sűrű vadon erdőre akada.» Fal. T. É. első é. «Sebes vágatva ment erdők vadonába.» Petőfi, Három fiú.

vadszkor: vadkörte. V. ö. az Akad. N. Szót.

- vajlódni*: ik-es ige, kínlódni, kínoztatni, megv. a Ny.-t. Szót.
- vakarodni*: takarodni, távozni; ik-es ige, de D. nem úgy él vele; a parancsolómódban él vele s így: vakarodj. Megvan a Ny.-t. Szót. PP.-B. Szót. így van: vakarj, apage.
- vakundok*: sokfélekép írják a r. írók, pl. vakondak stb. Némelyek írják úgy is mint D. Azonban, úgy tetszik, nem tájszó-lás D. jelen művében, hanem szójáték (paronomasia); mert a fejedelmeknek hízelkedő s a népet sanyargató udvari embereket hívja úgy. — A nyelvújítók «vakond»-ra rövidítették, v. ö. Nyelvőr, X. 455.
- valósággal*: valóságosan, valóban, voltakép, tulajdonkép, igazán. Régi s az utána köv. két szó is.
- valóságos*: igaz, igazi, teljes, tiszta, valódi.
- valóságossan*: u.-a. teszi mint a «valósággal», l. e «Szót.»-nak azt a szav.
- váltottgyermek*: a babona szerint: idétlen, idomtalan, gyüge gyermek, kit az ördög valamely boszorkánynyal nemzett, és más gyermek helyébe csempészett. Szélesb ért. szüleitől elütött gyermek. Az Ak. N. Sz. A ném. Wechselbalg.
- változás*: a lat. alteratio, az egészségnek betegsége való változása, gyengélkedés, roszullét; lelki felindulásról, bajról is mondják. V. ö.: «Ne valamiként elesném nagy változásomban.» Bár. Kass. III. r. 3. k. 219. lap. (er. kiad.)
- ványolt*: ványolni: a gyapjúsövetet, zeke- s harisnyaposztót ú.-n. ványolómalomban, vagyis kallóban beavatni, összeaverni s megtisztítani. V. ö. az Ak. N. Szót. — Apor él vele.
- varasbéka*: így van Sz. Moln. Szót.-ban is; varancsos béka, buffo cinereus.
- várni vkitől*: engedelmeskedni vkinek, hallgatni vkire. V. ö.: «Illetlen azt kívánni, hogy Isten mi töllünk várjon, és a mi akaratumk után járjon.» Pázm. Vízk. ut. III. vas. első b. II. r. (a köz. f.)
- vasmacska*: a lat. anchora, a ném. Anker; a r. írók úgy mondják. A nyelvújítás óta a hibás alk. «horgony» használatos az ir. ny.-ben.
- vég*: czél, e szóval is él. Régi. Ma is: mi végre? e végre stb.
- végsoképpen*: utoljára, végkép, végleg; nincs m. a Ny.-t. Sz.-ban, l. e «Szót.»-nak «csudálatosképpen» szav.
- véletlen*: adj. és adv., nem vélt. Régi. Ma azt teszi a mit a r. ny.-ben a «történet», Zufall, Zufälligkeit.

véletlenül: nem véelve, váratlanul. Régi. Ma azt teszi a mit a r. ny.-ben a «szerencsére», «történetből» (e szóval is él, l. e «Szót.»-nak azt a szav.) és «történet szerint», t. i. esetleg, esetlegesen.

vendégfogadás ország: oly ország, a melyben vendégfogadók, azaz vendéglők vannak, (a fr. hôtél a r. ny.-ben: vendégfogadóház, vendégház, szállás-fogadóház, szállás-fogadóhely, szállás-tartóhely, szállóhely, stb., a mint látható, a helytelen alkotású «szálloda» szóra nem volt szükségünk, v. ö. Nyelvőr, III. 297—301. IV. 6—7.); ellenkezője az oly ország, a melyben nincsenek vendégfogadók, mint péld. a régi Magyarország. Képes kifejezés, a mely azt teszi, hogy hazánkban nagy a vendégszeretet (régiesen: vendégfogadás, vendéglátás). A «vendég» szóra nézve v. ö. Nyelvőr, XIV. 241—6.

Vernika: keresztnév, lat. Veronica, gör. Pherenike; egyik viselője az a szent életű nő, a kinek emlékezetét febr. 4. üli az egyház. — D. jelen művében előforduló ily nevű személy nincs említve a történeti emlékekben.

vérzik a szív: a ném. das Herz blutet fordítása. Nagy lelki fájdalom érzésekor mondják. V. ö.: «Az csepegtet balzsam-írt a boldogtalan vérző kebelébe.» Koss. P. H. 1842. 148. sz. «Szíve vérzik, szíve fáj.» Bajza, Isten hozzád. «Engemet szívök vérén neveltek fel.» Pet. Szüleim halálára.

vezeték: D. a vezetéknev (cognomen) helyett él vele; az Apor művéből vett idézetben ezt teszi: vezetéklő, ált. oly ló, a melyen nem ülnek, hanem a melyet vezetnek; különösen nyerges ló, melyet a szolga, lovász stb. urának számára visz magával; oly ló, a melyet lóháton v. kocsin való utazáskor, pihenés végett, a lovaglók mögött vezetnek, de a nyargalásra készen tartanak, vagy a melyre málhát raknak. V. ö.: «A császár vezetékji.» Mik. XX. Lev. «Vezetékparipát tizet.» Horv. E. Árpád, X. könyv. «Hogy tettél szert vezetéklovadra?» Ar. Nyalka h.

vezetékparipa: Apor él vele, l. az előbbeni szót.

victoria: lat. szó, győzelem, győzelem. Eszt. él vele.

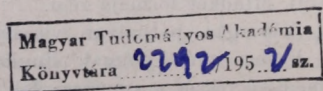
viddegélni: a «vinni» gyakorítója. Megvan a r. ny.-ben, de ékezetlenül.

vigasság: írják a r. í. így is: vigaság; a kiejtésben az «s»-betűt megkettőztetik, de, a szófejtés törvényei szerint, egy «s»-sel írják. Ilyen: bölcsesség, gyorsaság, sokaság, szüzeség stb.

- vigyázni*: ébren lenni, virrasztani, őrt állani. V. ö. Kár. bibl. (Máté, 26, 38. Luk. 2, 8.) L. e «Szót.»-nak «őr» szav.
- vigyorítani (fogait)*: vicsorítani (fogát, a «fogait» németes), a lat. dentes nudare, a ném. die Zähne blecken v. fletschen; u.-a. t. a vigyorogni. V. ö.: «Vicsorítja fogát.» Horv. E. Árpád, V. könyv.
- világ*: világosság. «Világ» czíme Széch. egyik híres munkájának. A nép ma is úgy mondja.
- világ háta*: metaphora; a. t. m. maga a világ; a föld színe, hib. alk. szóval: felülete. Szokottabb: a föld háta. Ilyen: a jég, a víz háta stb.
- villám*: villogás, csillogás, csillámlás. Ily ért. csak D. él vele.
- viszálni*: viszonzni; «viszált levél»: a melyre válaszoltak; «viszált (t. i. viszonzott) hajlandóság». Megvan a Ny.-t. Sz. «ssz»-vel írva.
- visz'hang*: így írja jel. műv. 1. kiadásában, a másodikban így: «váz'hang» (mind a két kiadásban a 317. lapon); az Ak. N. Szót. így írja: viszhang; a gör. szárm. lat. echo szóval még él Csokonai, sőt Kölcsey is.
- viszontszeretet*: viszonzott szeretet; él vele Báróczi, Kass. III. r. 3. k. 218. lap. (er. kiad.) Pázm. «visszaszeretés»-nek mondja (Karácsonnap más. b. a vége f.), Fal. «viszontavaló szeretet»-nek (Sz. E. II. száz. 42. és 73. lap. er. kiad.)
- viszszamondani vmit*: visszavenni v. vonni, megmásítani szavát. Pázm. is él v.
- vittatni*: így is írják a r. írók: vítatni, vivtatni stb. A «vini» tétető alakja. A. t. m. állítani, bizonyítani, czáfolni, megszálani, ostromolni, támadni és azt is t. a mit maga a «vini». A r. ny.-ben a «vita» és a «vitatás»: harcz és az a mit ma «vitatkozás»-nak mondunk.
- vóltaképpen*: teljesen, a maga mivoltában, vminek mivolta szerint, valóban, valóságosan. L. e «Szót.»-nak «csodálatosképpen» szav.
- vonás*: vki ábrázatának v. képének vonásai kifejezés, a fr. trait és a ném. Zug példájára, a mult század vége felé kezd elterjedni az irodalom nyelvében.
- vonyogatni*: vonogatni. Mindkét formája régi.
- zenebona*: forrongás, háborgás, perpatvar, viszálykodás, zaj, zendülés. Ikerszó, ilyen: immel-ámmal, lim-lom, mende-monda, tere-fere stb. Első részét a «musica» lat. szónak ma-

gyarítására használták fel a nyelvújítók. V. ö. az Ak. N. Sz. Nyelvőr, XIV. 202—3.

zűr-zavar: ige s névszó; Sz. Moln. Szót.-ban: chaos, confusio, intemperies, tempestas, tumultus, turba; egybe nem illő dolgok összekeverése, megbomlott rend, zavar, zűr-zavar; ikerszó, mint a jel. «Szót.»-nak előbbi szava, melylyel rokonértelmű (synonim). V. ö. Nyelvőr, XIV. 202—3.

TARTALOM.

	Lap
Bevezetés, Bellaagh Aladártól	2
Az Arany Pereczek, Dugonics Andrástól	7
Ajánlás	9
ELSŐ SZAKASZ: Juliána a' Fejedelmi udvarban	13
I. A Fejedelmi hír adás	—
II. A Parasztok' okoskodások	25
III. A Parasztok' kényszerítettetések	27
IV. Schelmajer' gondolkodásai	32
V. Gyárfás maga az erdőben	33
VI. Akós Gyárfással	37
VII. Vernika Gyárfásnál	40
VIII. Juliánának érkezése	51
IX. Akósnak ítélete	55
X. Gyárfásnak öröme	62
MÁSADIK SZAKASZ: Juliána a' kolosvári fogságban	64
I. Schelmajer' gyötrelmei	—
II. Vidának embersége	66
III. Schelmajerrel a' parasztok	74
IV. Vernika Juliánához	78
V. Vernika Juliánával	81
VI. Apalin Juliánával	84
VII. Akós Vernikánál	94
VIII. Farkasnak erkölce	98
IX. Bálint Akósnál	99
X. Juliána az erdőben	109
XI. Bálint az erdőben	110
XII. Juliána Bálinttal	111
XIII. Juliána a' zsidóval	123
XIV. Bálint a' zsidóval	128
XV. Juliánának fogsága	130
HARMADIK SZAKASZ: Juliána a' birák előtt	133
I. Akósnak gondolatai	—
II. Vernika Akóssal	135
III. Vida Akósnál	141
IV. Csereinek erkölce	144
V. Farkas Vidánál	146

	Lap
VI. Juliána Vidával	147
VII. Vernika Vidával	154
VIII. Bálint Vernikánál	157
IX. Bálint Akóssal	159
X. Gyárfásnak szorgalma	162
XI. Vernika bátyjaival	168
XII. Farkas Gyárfásnál	172
XIII. Juliána Gyárfással	174
XIV. Gyárfásnak gyötrelme	181
XV. Gyárfás Akóssal	183
XVI. Akós nyughatatlansága	185
XVII. Juliánának ítélete	187
NEGYEDIK SZAKASZ: Juliána a' siralom-házban	193
I. Sára Farkassal	—
II. Sára a' Fejedelelemnél	197
III. Farkas Akósnál	204
IV. Juliánának keservei	207
V. Bálint a húgával	208
VI. Juliána az anyjával	214
VII. Rimai Juliánánál	219
VIII. Apalín a siralom-házban	226
IX. Sára az orvossággal	231
X. Vernika a' kertben	237
XI. Halál-hirdetés	240
XII. Juliána az álláson	243
XIII. Akadályoztatás	246
ÖTÖDIK SZAKASZ: Juliána az isteni gondviselésben	254
I. Juliána mulatása	—
II. Kálmán birósága	265
III. Bálint' vizsgálása	269
IV. Romainak jó dolga	275
V. Juliána' vizsgálása	278
VI. Gyárfás' öröme	284
VII. Náthánnak dolga	286
VIII. Schelmajer dolga	290
IX. Romainak szorgalma	295
X. Schelmajer vizsgálása	298
XI. Juliána eredete	305
XII. Szerémbe menetel	312
Szótár, Bellaagh Aladártól	317

RÉGI-MAGYAR KÖNYVTÁR.

SZERKESZTI
HEINRICH GUSZTÁV.

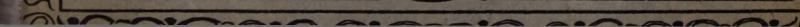
VI.

GYÖNGYÖSI ISTVÁN
A CSALARD CUPIDO.

KIADTA

Dr. RUPP KORNÉL.

Ára 1 frt.

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

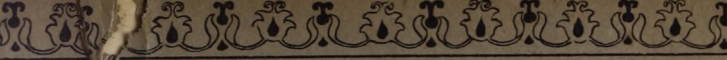
MAGY. AKADEMIA

KÖNYVTÁRA

Ez új vállalat célja, nemzeti irodalmunknak régi, ritka vagy eddig nyomtatásban meg nem jelent termékeit hű szövegekben, a szükséges tájékoztató bevezetésekkel és jegyzetekkel a tudományos kutatás és tanulmány számára hozzáférhetővé tenni.

Eddig a következő füzetek jelentek meg :

1. SZÉKELY SÁNDOR ARANYOS-RÁKOSI, **A székelyek Erdélyben.** Hősi költemény, 1822. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV, 123 lap, ára 60 kr.
2. **Pálos iskola-drámák a XVIII. évszázadból.** A M. T. Akadémia kéziratából kiadta BAYER JÓZSEF, 80 lap, ára 40 kr.
3. **Csiksomlyói nagypénteki misztériumok.** A XVIII. századi kéziratból kiadta FÜLÖP ÁRPÁD, 244 lap, ára 1 frt.
4. **Heltai Gáspár esopusi meséi,** Colosvarot, 1566. Kiadta IMRE LAJOS, 304 lap, ára 1 frt 20 kr.
5. **Poncianus históriája.** Bécs 1573. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV.
6. **Gyöngyösi István. A csalárd cupidonak kegyetlenségét megismerő és annak mérges nyilait kerülő tiszta életnek geniusa.** A költő sajátkezű kéziratából kiadta dr. RUPP KORNÉL, 194 lap, ára 1 frt.
7. **Bessenyei György. A természet világa v. a józan okosság.** A költő kéziratából első ízben kiadta BOKOR JÁNOS. 407 lap ára 1 frt 60 kr.
8. **Dugonics András. Az arany pereczek.** III. kiad. Magyarázatokkal és szótárral kiadta BELLAAGH ALADÁR.
9. **Balogh István. Ludas Matyi.** Bohózat 3 felvonásban. Kiadta BAYER JÓZSEF.

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR.

SZERKESZTI
HEINRICH GUSZTÁV.

VII.

BESSENYEI GYÖRGY
A TERMÉSZET VILÁGA

KIADTA

BOKOR JÁNOS.

Ára 1 frt 80 kr.

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZÉKELYI HEINRICH GUSZTÁV.

MAGY. AKADEMIA

KÖNYVTÁRA

Ez új vállalat ezéjü, németi irodalmunknak régi, ritka vagy eddig nyomtatásban meg nem jelent termékeit hű szövegekben, a szükséges tájékoztató bevezetésekkel és jegyzetekkel a tudományos kutatás és tanulmány számára hozzáférhetővé tenni.

Eddig a következő füzetek jelentek meg :

1. **SZÉKELY SÁNDOR ARANYOS-RÁKOSI, A székelyek Erdélyben.**
Hősi költemény, 1822. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV, 123 lap, ára 60 kr.
2. **Pálos iskola-drámák a XVIII. évszázából.** A M. T. Akadémia kéziratából kiadta BAYER JÓZSEF, 80 lap, ára 40 kr.
3. **Csiksomlyói nagypénteki misztériumok.** A XVIII. századi kéziratból kiadta FÜLÖP ÁRPÁD, 244 lap, ára 1 frt.
4. **Heltai Gáspár esopusi meséi,** Colosvarot, 1566. Kiadta IMRE LAJOS, 304 lap, ára 1 frt 20 kr.
5. **Poncianus históriája.** Bécs 1573. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV.
6. **Gyöngyösi István. A csalárd Cupidonak kegyetlenségét megismerő és annak mérges nyilait kerülő tiszta életnek geniusa.** A költő sajátkezű kéziratából kiadta dr. RUPP KORNÉL, 194 lap, ára 1 frt.
7. **Bessenyei György. A természet világa v. a józan okosság.** A költő kéziratából első ízben kiadta BOKOR JÁNOS. 407 lap ára 1 frt 30 kr.
8. **Dugonics András. Az arany pereczek.** III. kiad. Magyarázatokkal és szótárral kiadta BELLAAGH ALADÁR.
9. **Balogh István. Ludas Matyi.** Bohózat 3 felvonásban. Kiadta BAYER JÓZSEF. 96 lap, ára 50 kr.

RÉGI-MAGYAR KÖNYVTÁR.

SZERKESZTI
HEINRICH GUSZTÁV.

VIII.

DUGONICS ANDRÁS
AZ ARANY PERECZEK

KIADTA

BELLAAGH ALADÁR.

Ára 1 frt 60 kr.

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

MÁGY. AKADEMIA,

KÖNYVTÁRA

Ez új vállalat célja, nemzeti irodalmunknak régi, ritka vagy eddig nyomtatásban meg nem jelent termékeit hű szövegekben, a szükséges tájékoztató bevezetésekkel és jegyzetekkel a tudományos kutatás és tanulmány számára hozzáférhetővé tenni.

Eddig a következő füzetek jelentek meg :

1. SZÉKELY SÁNDOR ARANYOS-RÁKOSI, **A székelyek Erdélyben.** Hősi költemény, 1822. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV, 123 lap, ára 60 kr.
2. Pálos iskola-drámák a XVIII. évszázadból. A M. T. Akadémia kéziratából kiadta BAYER JÓZSEF, 80 lap, ára 40 kr.
3. Csiksomlyói nagypénteki misztériumok. A XVIII. századi kéziratból kiadta FÜLÖP ÁRPÁD, 244 lap, ára 1 frt.
4. Heltai Gáspár esopusi meséi, Colosvarot, 1566. Kiadta IMRE LAJOS, 304 lap, ára 1 frt 20 kr.
5. Poncianus históriája. Bécs 1573. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV. Ára 1 frt.
6. Gyöngyösi István. **A csalárd Cupidonak** kegyetlenségét megismerő és annak mérges nyilait kerülő tiszta életnek geniusa. A költő sajátkezű kéziratából kiadta dr. RUPP KORNÉL, 194 lap, ára 1 frt.
7. Bessenyei György. **A természet világa** v. a józan okosság. A költő kéziratából első ízben kiadta BOKOR JÁNOS. 407 lap ára 1 frt 80 kr.
8. Dugonics András. **Az arany pereczek.** III. kiad. Magyarázatokkal és szótárral kiadta BELLAAGH ALADÁR. 368 lap, ára 1 frt 60 kr.
9. Balogh István. **Ludas Matyi.** Bohózat 3 felvonásban. Kiadta BAYER JÓZSEF. 96 lap, ára 50 kr.